

9 771332 512004

#31/32 • Zagreb, 2017.
cijena 200 kn

UP&UNDERGROUND

9 771532 512004

Zagreb, 2017.
broj 31/32
cijena 200 kn

UP&UNDERGROUND

UP & UNDERGROUND
CRITICAL THEORY DOSSIER 31/32
100 godina Oktobarske revolucije

10.Subversive Film Festival: Filmovi bez granica
Međunarodna konferencija: Evropska ljevica protiv
novog svjetskog (ne)reda
Alterekonomski forum: Novi ekonomski modeli i
društvene transformacije
Subversive Forum; Mediteran Forum:Pitanja
identiteta i razlike
Škola Suvremene humanistike: Transformativni
potencijal radikalne pedagogije

02. - 19.05.2017.
kino Europa, Kulturno informativni centar (KIC)

ISSN 1322-5124
BROJ/NUMBER: 31/32
OSNOVAN/ESTABLISHED: 1995.

ZA NAKLADNIKA/FOR THE PUBLISHER:
Nikola Devčić

NAKLADNIK/PUBLISHER:
Bijeli Val, Ilica 203a, 10000 Zagreb, Hrvatska
nikoladevcic@inet.hr

GLAVNI I ODGOVORNİ UREDNIK/CHIEF EDITOR:

Nikola Devčić

UREDNIK OVOG IZDANJA/SPECIAL ISSUE EDITORS:

Dimitrije Birač

PREVODITELJI/TRANSLATORS: Dimitrije Birač, Petra
Bušelić, Jelena Host, Iva Mandić, Ana Pukšec,
Luka Resanović, Paula Romić, Kristijan Ružman,
Ana Vragolović

SURADNICI U OVOM BROJU/CONTRIBUTORS TO THIS
ISSUE:

Mira Bogdanović, Tvrko Jakovina, Božo Kovačević,
Tonči Kursar, Rastko Močnik, Tomislav Šakić

FOTOGRAFIJA/PHOTO: Arhiv Up&Underground

Critical Theory Dossier

LEKTURA/PROOF-READING: Petra Bušelić

GRAFIČKI UREDNIK/GRAFICS: Ruta

TISAK/PRINTED BY: Kerschoffset Zagreb d.o.o.

NAKLADA/PRINT RUN: 300

Pisma i rukopise slati na adresu nakladnika.

ZAHVALE/ACKNOWLEDGEMENTS:

Gradski ured za obrazovanje, kulturu i šport, Zagreb
– Ministarstvo kulture Republike Hrvatske
– Hrvatski audiovizualni centar
– Društvo hrvatskih filmskih redatelja
– Goethe-Institut Kroatien
– Francuski institut u Hrvatskoj
– Talijanski institut za kulturu-Zagreb

www.up-underground.com
www.subversivefilmfestival.com

БРАТСТВО

ПРИБАВКУ ПАИКА

СЕМЬЯМЪ СОЛДАТЬ

ЗАШИТНИКАМЪ СВОБОДЫ
и НАРОДНОГО МІРА.

6

PREDGOVOR

Birač, Dimitrije

13

ERNEST MANDEL

Oktobar 1917: Državni udar ili socijalna revolucija

31

DAVID MANDEL

Tvornički komiteti i radnička kontrola u Petrogradu 1917. godine

49

NIKOLAJ SUHANOV

Lenjinov dolazak

63

LAV TROCKI

- Dvodjelje (64)
- Ideološko reorganiziranje partije (69)
- Boljševici i sovjeti (79)
- Vojno-revolucionarni komitet (87)
- Lenjin poziva na ustank (103)
- Ustanak kao umjetnost (123)
- Oktobarski ustanak (139)

151

ALEXANDER RABINOWITCH

Boljševici, niže klase i sovjetska vlast, Petrograd, februar 1917. – juli 1918.

165

FRANK ALFRED GOLDER

Kako su boljševici došli na vlast

192

POGOVOR

Uloga subjektivnog faktora – sto godina poslije

Birač, Dimitrije

7

Članovi Centralnog komiteta boljševičke partije izabrani na 7. konferenciji u Petrogradu (7.-12.5.1917.)

20

Članovi Centralnog komiteta boljševičke partije izabrani na 6. kongresu partije u Petrogradu (8.- 16.8.1917.)

52

Ostale ličnosti

153

Političke stranke

104

Kronologija 1917.

172

Pojmovi

100 GÖ
OKTOBARSKE

**ODINA
REVOLUCE**

PREDGOVOR

Birač, Dimitrije

Č

asopis Up&Underground Critical Theory Dossier koji se nalazi pred čitateljem ima posebnu vrijednost. Cijeli broj posvećen je Oktobarskoj revoluciji, jednom od najznačajnijih povijesnih događaja. Ove godine obilježava se točno sto godina otkad je Boljševička partija (tada još formalno unutar Ruske socijaldemokratske partije) na čelu s Lenjinom i Trockim preuzeila vlast u Rusiji.

Proteklo stoljeće po magnitudi klasne borbe bilo je možda najdinamičnije i najdramatičnije u povijesti. U proteklom stoljeću došlo je do najvećeg pokreta potlačenih klasa, naroda, država radi oslobođenja od jarma kapitala i zakona profita. Stotine milijuna seljaka i radnika pobunilo se protiv sitne ali snažne posjedničke imperijalističke manjine, s nastojanjem da ostvare uistinu društveni razvoj. Iako masovni anticaristički, antikapitalistički, antikolonijalni pokreti nisu bili jednoglasni kad je riječ u sredstvima i ciljevima borbe, nema sumnje da je iskustvo Oktobarske revolucije za sve njih bila ona prijelomna točka koja ih je nagnala na borbu.

Naše društvo upravo je najuže vezano za iskustvo Oktobra budući da je njime Jugoslavenska revolucija bila direktno inspirirana i vođena. Tijekom posljednjih 120 godina, a i ranije, socijalističke i komunističke ideje na našim prostorima tražile su i pronalazile svoj put do radnih masa. Međutim, u čitavom proteklom vremenu nije bilo tako lošeg perioda za revolucionarne socijalističke i komunističke ideje kao što je ovaj koji prolazimo posljednjih gotovo trideset godina. Naime, čak i 1920-ih i 1930-ih godina kad je državni aparat komunista punio zatvore i tamnice (dovoljno je vidjeti memoare Rodoljuba Čolakovića), kad se za posjedovanje prvomajskih letaka dobivalo po trideset i više dana zatvora, a za pronalazak partijske dokumentacije i nekoliko godina zatvora (vidjeti još i biografiju Branka Priselta, pa Otokara Keršovanija), ljevica se u političkom i organizacijskom smislu ubrzano razvijala.

Sigurno, jedan od uzroka upotrebe tolike sile državnog aparata prema ljevici bila je njena snaga koja je stalno prijetila političkom režimu.

Danas, sto godina nakon Oktobarske revolucije, situacija na političkoj ljevici nije dobra. Istina, aktualni politički režim sveo je njeno djelovanje na političku marginu, pa otuda vjerojatno i marginalni značaj koji državni aparat pridaje hrvatskoj ljevici.

Usko je to povezano i s lijevim idejama koje su uspješnom propagandom, a nesposobnošću političkih nositelja tih ideja, reducirane na moralne osjećaje. Ljevica se stoga kod nas ne asocira s konkretnim procesima radničke borbe poput slobodnog i uistinu zajamčenog sindikalnog organiziranja; kolektivnog ugovora i regulacije odnosa rad-kapital u korist rada; povezivanja radničko-sindikalne i studentske borbe; neisplate plaće; neisplaćenih prekovremenih radnih sati; nesigurnosti radnih mjesta i širenja prekarnih radnih odnosa. Ljevica ne djeluje tako što dosljedno ukazuje na simbiozu hrvatske države i kapitala, odnosno na povezanost političko-ekonomskih elita koje antiradničkom politikom nastavljaju oduzimati društvene resurse u korist svoje manjine. Ona ne razbija mitove o državi blagostanju, državi koja brine za sve građane (radnike i kapitaliste), državi koja i pripada svim građanima itd., a bez da upada u moraliziranje.

Nasuprot tome, ljevica je danas više nego ikad sinonim za bavljenje apstraktnim pitanjima razumljivima užem krugu intelektualaca. Nerijetko se filozofska raspravlja o boljem sutra, o štetnosti postojećeg sistema, o neizdrživosti današnjeg socijalnog uređenja, o pravdi sutrašnjice. Postoji dojam da se o nekim pitanjima raspravlja na takvim visinama samo da se ne bi spustilo na konkretno tlo. Osjeća se da je ovdje riječ o nekoj vrsti larppurlartizma. Teorija se proučava da bi se pronašla teorijska nedosljednost ili potvrdila njena dosljednost. Na ljevici se teorija verificira teorijom, umjesto da se testira u svakodnevnoj borbi, u stvarnom životu i potom na temelju životnog, političkog iskustva izmijeni, nadopuni, revidira.

Socijalističke i komunističke ideje kod nas ostaju samo to – ideje. Stvarni i potencijalni politički nositelji tih ideja cijelu stvar svode na moralne kategorije, a zapravo bi od nje trebali učiniti putokaz najprije za konsolidaciju radničko-sindikalnog pokreta, a onda i za njegovu daljnju političku borbu.

Osim teorijsko-ideološkog elementa, ovdje je nužan i organizacijski element. Bez organizacije nema ni uspješne političke borbe. Pritom je prisutan jedan paradoks naše ljevice. Postoje političke stranke koje nemaju teorijsko-ideološki element, ali imaju razvijenu organizacijsku strukturu. I postoje stranke koje nemaju razvijenu organizacijsku strukturu, ali nemaju ni teorijsko-ideološki element iako u njima pretežu intelektual-

ci. Lenjin je takvo političko djelovanje koje kapitalistički sistem promatra isključivo kroz moralne kategorije, kroz apstraktne termine, a koje se odriče sistematizirane i organizirane prakse, nazvao “aristokratski anarhizam” (Lenjin, 1973: 308).

Ovaj “aristokratski anarhizam” ima popriličan i to ne previše pozitivan utjecaj na hrvatsku ljevicu budući da u korijenu sprečava razvoj upravo onog što ljevici u ovom trenutku najviše treba – organizirano i centralizirano (sinkronizirano) djelovanje. “Intelektualnim je elementima teže da se prilagode disciplini partijskog života... normalno podižu zastavu ustanka protiv nužnih organizacijskih ograničenja i svoju stihiju anarhičnost uzdižu do borbenog principa...” (Lenjin, 1973: 371).

Usprkos negativnoj konotaciji koju “aristokratski anarhisti” pridaju tom terminu, jednom za svagda treba napomenuti da centralizirano djelovanje označava izvršavanje demokratski donesenih odluka i od strane onih pojedinaca koji se s njima ne slažu. Centralizirano djelovanje ovdje nipošto ne znači donošenje odluka iz jednog centra.

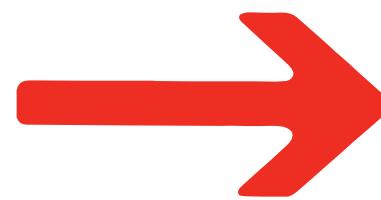
Drugi paradoks na ljevici je stalna potreba za kompliziranjem političko-organizacijskih pitanja koja su u suštini jednostavna. Ova potreba presudno uzrokuje postavljanje gotovo isključivo apstraktnih pitanja tamo gdje su potrebni konkretni odgovori. Upravo i stoga ne čudi teorijsko seciranje najpoznatijih marksističkih teoretičara poput Marxa, Lenjina, Gramscija i ostalih. Onaj dio teorije koji su ovi teoretičari i politički borci razvijali metodama apstrakcije kako bi im to kasnije помогло upravo u konkretnizaciji problema političke borbe, uzima se kao dio za sebe i od njega se pravi vrlina. S druge strane, od rezultata dobivenog njihovom političkom borbom – upravo primjenom teorije! – nekritički se pravi mana. Tako se javlja problem da teorija koja bi se trebala širiti i koja bi masama trebala postići sve razumljivom, zapravo ostaje i postaje rezervirana za intelektualne krugove.

Uvelike zbog toga lijeve tribine, konferencije, okrugle stolove, zbornike i sl. u nas karakteriziraju preopćeniti pristup problemu koji se obrađuje, dominacija moralnih kategorija (dobro-loše, pravedno-nepravedno, pošteno-nepošteno, časno-nečasno), apstrahiranje od stvarne političke borbe i (ponajviše nesvesno) zanemarivanje konkretnog političkog iskustva usko vezanog za obradivani problem.

7

Centralni komitet boljševičke partije izabran na 7. (aprilskoj) konferenciji u Petrogradu (7.-12.5.1917.). Na konferenciji je sudjelovalo 152 delegata s pravom glasa. Centralni komitet je zašlijao jednom u mjesecu 1917.

ČLNOVI:

PREDGOVOR
Birač, Dimitrije

UP&UNDERGROUND
Zima 2017.

Grigorij Feodorov
(član partije od 1907.,
1891-1936)

Bio je predsjednik Centralnog sovjeta tvorničkih komiteta Petrograda i član petrogradskog Vojno-revolucionarnog komiteta. Ubijen po Staljinovu naredjenju.

Vrijednost ovog broja jest i u tome što sadrži i tekstove koji su po prvi puta prevedeni na hrvatski jezik. Tako ćemo postojećoj literaturi o Oktobru, koja je najvećim dijelom prevedena u periodu nakon Jugoslavenske revolucije pa do restauracije kapitalizma, pridodati još i ovaj časopis.

Ova velika prednost zbog postojanja jugoslavenskih prijevoda članaka i knjiga na temu Ruske revolucije, ipak nije bez pokojeg nedostatka. Naime, jugoslavenski politički režim je prakticirao neku vrstu suptilne cenzure prema određenim akterima i određenim napisanim djelima Oktobra. Tako se neka djela nisu prevodila jer su za onu političku strukturu bila sekundarne prirode, a neka jer se nisu uklapala u postojeću teorijsko-ideološku konstrukciju. Slično su prolazili i neki sudionici revolucionarnog prevrata iz 1917. godine. Nekim su akterima političke biografije ojačane novim ‘činjenicama’ poput Staljinove, nekim akterima političke biografije namjerno su oslabljene poput Trockijeve, a neki akteri su prikazani kao svemoćni i bezgrešni poput Lenjina.

Odabirom tekstova za ovaj tematski broj pokušali smo učiniti prve korake prema ispravljanju spomenute cenzure.

Tako donosimo sedam poglavlja tretomne knjige **Povijest Ruske revolucije** Lava Trockog. Oni su redom: *Dvovlašće i Strateško reorganiziranje partije (tom 1)*, *Boljševici i sovjeti (tom 2)*, *Vojno-revolucionarni komitet*, *Lenjin poziva na ustank, Umjetnost ustanka i Oktobarski ustank (tom 3)*.

Smatramo da je ova knjiga Trockog najbolja knjiga o Oktobarskoj revoluciji. Osim što sadrži mnoge podatke i pruža poseban uvid u dinamiku revolucije, knjiga sadrži i mnoge činjenice koje su pogotovo nakon Drugog svjetskog rata pružile istinu o Oktobru. Te su činjenice s vremenom bile potvrđene, kako su se otvarali ruski arhivi i kako se SSSR kretao prema raspadu. Ono što još ovu knjigu čini toliko dobrom jest i poseban stil autora. Trocki kao posebno daroviti pisac koji vlast marksizmom maestralno prikazuje dijalektički razvoj međuvisnosti objektivnog i subjektivnog faktora u svoj kompleksnosti. Konačno, ova je knjiga toliko nadmoćna nad ostalima zato što ju je pisao prvi čovjek Oktobarskog ustanka i nakon Lenjina prvi čovjek glavnih događaja 1917. godine. Dakle, to su informacije i misli iz prve ruke. Nema puno slučajeva u povijesti gdje je protagonist kolosalnog društvenog potresa ujedno daroviti govornik i pisac, sposoban životnu dinamiku i političku borbu izraziti pisanim riječima. Lav Trocki je upravo takva pojava, a njegova knjiga upravo takav slučaj.

Inače, prije tri i pol godine u više razgovora s jednim od glavnih hrvatskih izdavača pokušao sam dogovoriti prijedlog prevođenja **Povijesti Ruske revolucije**. Pokušaj u samom korijenu nije uspio, ponajviše zbog očitog nedostatka novaca i volje Ministarstva kulture za ovakve teme. Ostaje nuda da će se u narednim godinama ipak prevesti preostala poglavlja ove poveće knjige, ako ni zbog čega drugog onda zbog svoje velike historiografske vrijednosti.

Preveli smo jedno poglavlje voluminozne knjige Nikolaja Suhanova, **Ruska revolucija 1917. – Zapis o revoluciji, Lenjinov dolazak** u kojem Suhanov opisuje dolazak Lenjina u Rusiju koji se dogodio u aprilu te događaje neposredno nakon toga.

Suhanov, menjševik-internacionalist, bio je jedan od osnivača Izvršnog komiteta Petrogradskog sovjeta

9

Lav Kamenjev
(član partije od 1901.,
1883-1936)

Uredivo je *Pravdu*.
Usprotivio se podizanju
Oktobarskog ustanka.
Postao član prvog Poli-
tičkog biroa izabranog
(10.)23. Oktobra 1917.
Nakon ustanka postao
predsjednik Centralnog
izvršnog komiteta Dru-
gog sovjetskog kongre-
sa. Ubijen po Staljinovu
naređenju.

PREDGOVOR
Birač, Dimitrije

UP&UNDERGROUND
Zima 2017.

nakon Februarske revolucije i igrao je važnu ulogu u Petrogradskom sovjetu do boljševičkog dolaska na vlast. U tom kontekstu je imao priliku bolje upoznati revolucionare poput Lenjina i Trockog te bolje opisati revolucionarne događaje. Iako njegovo djelo ima političkih zaključaka koji izražavaju stavove autora-menđevika, ono daje dosta pouzdane i objektivne podatke o tijeku događaja 1917. godine. Osim što prikazuje dinamiku odnosa u vrhu boljševičke organizacije, Suhanov ne prikazuje Lenjina kao bezgrešnog i sveznajućeg političara, a Trockom daje veću ulogu nego što mu je to priznavala socijalistička historiografija Istočnog bloka i Jugoslavije. To može biti i jedan od razloga zašto njegovo djelo od čak sedam tomova nikad nije prevedeno na naš jezik iako je jedna od najboljih pisanih o Ruskoj revoluciji. Inače, sad već legendarni sastanak Centralnog komiteta 10. (23.) oktobra 1917., na kojem je donesena odluka o ustanku, održan je baš u stanu Suhanova. Njegova je žena bila član boljševičke organizacije i tada se bila pobrinula da Suhanov ne dođe kući tu noć. Zanimljivo, taj podatak redakcija Lenjinovih *Dela* prešućuje (Lenjin, 1975: 608).

U časopisu će čitatelj naići i na odlomke vrlo zanimljivog rada Davida Mandela, *Tvornički komiteti i radnička kontrola u Petrogradu 1917.* Ovaj je rad poučan prije svega jer prikazuje dinamiku radničke borbe za kontrolu tvornica, reakcije kapitala i buržoazije te povezanost boljševika i radnika tijekom revolucionarnog perioda. Čitatelj će iz spomenutog rada vrlo lako uočiti da bi boljševička pobjeda bila vrlo otežana, ako ne i nemoguća, da nisu u vrhu sindikalnog pokreta imali svoje ljude. Također, steci će uvid u značenje prijelaznih mјera (tranzicijskih zahtjeva) poput radničke kontrole. Iz ovih saznanja čitatelj će moći dobiti dio ukupne slike koja ilustrira činjenicu da boljševici nisu smatrali da ustankom i preuzimanjem političke vlasti uvode socijalizam, a kamoli komunizam.

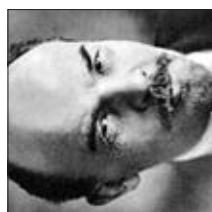
Svakako su zanimljivi i razni dokumenti koje smo preveli iz knjige američkog povjesničara Franka Alfreda Goldera, *Documents of Russian History 1914-1917.* Tu se prije svega nalaze članci i uvodnici *Izvestija*, novina Petrogradskog sovjeta, čiji je prvi broj izdan 28.2.1917., odnosno početkom Februarske revolucije. Kako su tada Petrogradski sovjet vodili eseri i menđevici te dio kade-ta, tako i *Izvestija* ima uredničku liniju u skladu s političkom linijom tih stranaka. U tim novinama se još nalaze i razne izjave, naredbe i obavijesti koje su izdavali

petrogradski Izvršni komitet i Centralni izvršni komitet. Stoga je vrlo zanimljivo vidjeti na koji način boljševički politički neprijatelji iz socijalističkog i demokratskog tabora prate njihove zahtjeve, politiku, uspone i padove, te konačno, pripreme za Oktobarski ustank i sam ustank.

U časopisu se nalaze dijelovi poznatog rada jednog od najpoznatijih zapadnjačkih marksista u drugoj polovici prošlog stoljeća, Ernesta Mandela – *Oktobar 1917: državni udar ili socijalna revolucija?* Kao vrsni poznavatelj Oktobarske revolucije Mandel se u odabranim poglavljima bavi analizom nekih spornih događaja i pokušava dekonstruirati neke “mitove” poput toga da je Oktobar bio državni udar, da su boljševici bili manjinska sekta i dr.

Konačno, preveli smo i uvrstili tekst poznatog američkog povjesničara specijaliziranog za Rusku revoluciju, Alexandra Rabinowitcha, *Boljševici, niže klase i sovjetska vlast: Petrograd, februar 1917 – juli 1918.* Tekst je nastao u periodu raspada SSSR-a i neposredno nakon njega, kad su neko kratko vrijeme strogo čuvani sovjetski arhivi bili otvoreni za istraživače. Ipak, nisu baš svi istraživači mogli doći do arhivske građe, a Rabinowitch je bio jedan od stranih istraživača koji su zbog dugogodišnjeg istraživačkog iskustva po ruskim arhivima i poznanstva s tamošnjim službenicima, dospjeli do velikog broja značajnih informacija. Tekst je zanimljiv između ostalog i zbog načina kako Rabinowitch prikazuje i dokazuje značajnu podršku radnika i vojnika boljševičkoj organizaciji prije, za vrijeme i nakon ustanka te kako on prikazuje demokratski način na koji su rješavani unutarpartijski problemi i demokratski način na koji je sama boljševička organizacija rješavala napade političkih protivnika.

Rasporedom sadržaja pokušali smo prevladati neke snažne mitove oko Oktobra. Tako nam je bilo važno ukazati najprije na mit o tome da je Oktobarska revolucija u cijelini bila državni udar. To je polazišna točka iz koje se dalje izvode ostali mitovi poput onog da podrška boljševicima nije dolazila ni od radnika i sindikata, da je Lenjin jednim potezom i zauvijek uvjerio svoje suborce u ispravnost socijalističke revolucije, koju je navodno kasnije sam bio isplanirao i realizirao te da je boljševička partija u suštini bila nedemokratska i dogmatska.

Vladimir Lenjin
(član partije od 1893.,
1870-1924)

Jedan od osnivača i vodja Ruske socijaldemokratske stranke (i boljševičke frakcije), kasnije komunističke partije boljševika. Glavni zagovornik i voda Oktobarske revolucije, član prvog Političkog biroa i predsjednik prve revolucionarne vlade. Predsjednik Sovjeta radničke i seljačke obrane.

Što se tiče samih autora tekstova, od njih šest, dvojica su još živa i djeluju (David Mandel, Alexander Rabinowitch). Dvojica su bili poznati sudionici Ruske revolucije (Lav Trocki i Nikolaj Suhanov). Jedan je bio njen suvremenik (Frank Alfred Golder), a na životni put jednog je Ruska revolucija presudno utjecala (Ernest Mandel).

Možda je moglo biti više tekstova i od drugih, suvremenijih autora, a možda je i ukupno moglo biti više tekstova. Dva su osnovna razloga zbog kojih se nismo odlučili na veći broj raznovrsnih tekstova i zbog čega to nisu tekstovi koji su pisani u najnovije vrijeme.

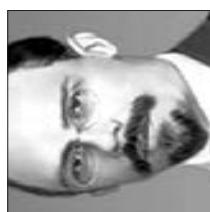
Prvi je taj što smo više išli na kvalitetu, nego na kvantitetu. Radije smo se fokusirali na jedan (presudan!) segment Oktobarske revolucije i prenijeli tekstove za koje smatramo da najbolje odgovaraju analizi tog segmenta, a da nisu ranije prevedeni, umjesto da smo naprsto nizali tekstove koji se na ovaj ili onaj način referiraju na Rusku revoluciju. I drugi je taj što smatramo da se suština Oktobra i njegove političke realizacije nisu mijenjale s vremenom. Pogotovo iz razloga kada imamo i tekstove autora koji su došli u posjed strogo čuvanih informacija o Oktobru i tekstova autora koji su te strogo čuvane informacije kao povjesne ličnosti stvarali.

Uzgred rečeno, jedna od mana suvremene hrvatske ljevice na teorijskom polju jest preveliko oslanjanje na nove spise, nova istraživanja starih povijesnih, političkih i ekonomskih fenomena, a bez znanja i razumijevanja izvornih, primarnih istraživanja tih istih tema. Previše sekundarne, a premalo primarne literature. Previše Liha, Heinricha, Lebowitza, Chibera, a premalo Lenjina, Marxa, Engelsa, Trockog, Roze Luxemburg, Preobraženskog.

Treba napomenuti da smo ovaj tematski broj odlučili napraviti relativno kasno, ljetos. Da bi se dobio koncept broja, odabrali tekstovi, organizirali ljudi za prijevode i uradile još mnoge krupne i sitne stvari, trebalo je više vremena nego što smo imali na raspolaganju. Stoga je pritisak bio stalno prisutan, što kod ovakvih poslova nije rijetkost. S druge strane, da je bilo više novca problemi bi naravno bili puno manji i cijela stvar bi isla nešto jednostavnije.

Koristim ovu priliku da spomenem ostale prevoditeljice i prevoditelje kojima se od svega srca zahvaljujem i koji su odradili odličan posao. Bez njih ovaj broj zasigurno ne bi bio moguć s obzirom na to o kojoj se temi radilo i u kakvim kadrovskim i finansijskim okolnostima. Svima onima koji su svojim savjetom, sugestijom, komentarom ili informacijom na bilo koji način pomogli da ovaj broj bude gotov – jedno veliko hvala. Odgovornost za sve eventualne pogreške ili netočnosti u tekstu je dakako moja.

11

Vladimir Milutin
(član partije od 1910.,
1884-1937)

Bio je predsjednik Saratovskog sovjeta i član petrogradskog Vojno-revolucionarnog komитетa. Nakon Oktobarskog ustanka postao komeesar za poljoprivrednu u prvoj vladi naovinskih komesara. Ubijen po Staljinovu naređenju.

PREDGOVOR

Birač, Dimitrije

UP&UNDERGROUND
Zima 2017.

MANDEL, ERNEST

**Oktobar 1917:
Državni udar ili socijalna revolucija**

MANDEL, ERNEST

Oktobar 1917: Državni udar ili socijalna revolucija*

Ernest Mandel (1923-1995) • Poznati marksistički ekonomist i politički aktivist. Ubrzo nakon izdavanja svoje poznate knjige *Rasprava o marksističkoj ekonomskoj teoriji* (1962), odlazi na Kubu gdje blisko surađuje s Che Guevarom na problemima ekonomskog planiranja. Kao politički aktivist imao je zabranu ulaska u nekoliko zapadnjačkih zemalja, uključujući Francusku, Zapadnu Njemačku, ali i SAD. Napisao je preko 2.000 članaka i tridesetak knjiga na njemačkom, nizozemskom, francuskom, engleskom i drugim jezicima. Puno je učinio na popularizaciji marksističke teorije, posebno u periodu njene teške diskreditacije od strane staljinizma. Zajedno s Liviom Maitanom, osnovao je amsterdamski Međunarodni institut za istraživanje i edukaciju.

Utjeku je prava kampanja difamacije Oktobarske revolucije 1917., kako u Zapadnoj, tako i u Istočnoj Europi. Često je izrazito srova. Stvara se na temelju povijesnih krivotvorina i mitova, koji su veliki kao i staljinistički mitovi i krivotvorne. Boriti se protiv toga nije nužno samo sa znanstvenog i političkog stajališta, to je također pitanje i intelektualne čistoće. Borba za istinu ujedno je borba i za minimalno dostojanstvo u javnom životu.

U prvome poglavlju bavit ćemo se trima mitovima s kojima se najčešće susrećemo u aktualnim polemičkim tekstovima.

Mit o državnom udaru manjine

Prvo mistificiranje povezano je s prirodom Oktobarske revolucije. Bio je to tek vražji državni udar koji je organizirao majstor manevara Lenjin i koji je u djelo provela mala sekta profesionalnih revolucionara. U tom smislu indikativni su komentari koji su uslijedili nakon pokušaja državnog udara u Moskvi 26. augusta 1991. Neki su otišli toliko daleko da su izjavili kako je drugi (neuspis) puč uspio uništiti ono što je prvi (uspješan) puč stvorio 1917.

Istina je potpuno drukčija. Oktobarska revolucija bila je kulminacija jednog od najdublje ukorijenjenih masovnih pokreta koji su nam poznati. U Europi toga razdoblja samo su ustanak njemačkih radnika 1920., kao reakcija na Kappov puč i katalonski ustanak, kao reakcija na vojno fašističko preuzimanje vlasti frankista, bili sličnog opsega, no ipak mnogo ograničeniji i manje dugotrajni.

Povijesni izvori ne ostavljaju nikakve sumnje o reprezentativnosti boljševika u oktobru 1917. godine. Nema potrebe da se za provjeru koriste pisani izvori onih koji su bili bliski Lenjinu. Opseg masovnog pokreta prije, za vrijeme i poslije Oktobarske revolucije danas je dobro utvrđen. Ovdje ćemo jednostavno navesti neke od mnogih svjedočanstava protivnika boljševika.

“... boljševici su radili tvrdoglavu i bez odustajanja. Bili su među masama, u tvornicama, svaki dan bez stanke. Deseci govornika, velikih i malih, govorili su u Petrogradu, u tvornicama i vojarnama, svakog Božeg dana. Za mase, oni su postali njihovi vlastiti ljudi

* Ernest Mandel, October 1917: Coup d'etat or Social Revolution?, Notes for study and research No.17-18, International Institute for Research and Education, Amsterdam, 1992., pp.64, Chapters 1, 4, 5.

jer su uvijek bili tamo, posvuda preuzimali vodstvo do zadnjeg detalja, kao i u najvažnijim poslovima u tvornicama ili vojarnama. Postali su jedina nadrajerica su postali jedno s masama, bili su raskošni s obećanjima i privlačnim, iako jednostavnim, bajkama. Masa je živjela i disala s boljševicima. Bila je u rukama Lenjinove i Trockijeve partije. Pričati o vojnoj zavjeri umjesto o nacionalnom ustanku, kada je partiju slijedila nevjerojatna većina ljudi, kada je partija već *de facto* osvojila svu istinsku vlast i autoritet, bio je očiti absurd.” (Suhanov)

Njemački povjesničar Oskar Anweiler, koji je bio čestotliki kritičar boljševika, istaknuo je:

“Boljševici su bili većina u narodnim vijećima deputata u gotovo svim velikim industrijskim centrima i većina u vijećima vojnih deputata u gradovima gdje su bili smješteni vojni garnizoni.”

Marc Ferro, još jedan od najčešćih kritičara boljševika, nije se mogao suzdržati od sljedeće primjedbe:

“U prvom redu, boljševizacija je bila učinak radikalizacije masa i stoga je bila izraz demokratske volje... Za radikalizaciju masa dovoljno je objašnjenje neučinkovitost vladine politike (uz sudjelovanje socijalista od maja) koja je, vođena političkom nuždom, pokrenula postupke mirenja između vladajućih i narodne klase. Pregovaranje nije promijenilo uspostavljen poredak, već ga je osnažilo...

Od tada je u gradovima i u vojsci vladalo nezadovoljstvo. Također, oni koji su se od početka protivili samom načelu suradnje među klasama bili su zadovoljeni, i to oni najnepopustljiviji: boljševici Lenjinove orijentacije. Radnici su tražili poboljšanje uvjeta rada. Dogodila se brutalna, takoreći lukava manipulacija posjedničke klase, što je potom doveo do zauzimanja tvornica, njihova oduzimanja vlasnicima, a zatim, nakon Oktobarske revolucije, i do osvete buržoaziji... Taj je pokret bio masovno utemeljen i organiziran kako je već opisano. Strah od represije i gnjeva protiv proračunatih voda bili su dovoljni da bi objasnili izvorno apsolutistički stav (!) komiteta koji su bili strukturirani tijekom njihova sudjelovanja u pokretu koji je doveo do Oktobarske revolucije, a to nije bio

apsolutizam boljševika, već solidarnost s pokretom na čijem su čelu bili.”

Prema Danu, jednom od glavnih vođa menjševika, večer uoči revolucije mase su:

“...sve češće počele izražavati svoje nezadovoljstvo i nestrpljivost prema nepomišljenim potezima te su završile... okrenuvši se komunizmu... Štrajkovi su slijedili jedan za drugim. Radnici su nastojali odgovoriti na brz rast troškova života tražeći rast plaća. No svi njihovi naporci propali su zbog neprekidnog pada vrijednosti papirnatog novca. Komunisti su u vlastite redove uveli slogan ‘radničke kontrole’ i savjetovali im da preuzmu vođenje tvornica kako bi zaustavili ‘sabotažu’ kapitalista. U isto vrijeme seljaci su počeli preuzimati velike posjede, proganjati njihove vlasnike i paliti njihove plemićke kuće zbog straha da bi mogli izgubiti ta područja u razdoblju od tada pa do sazivanja Ustavotvorne skupštine.”

Oktobarska revolucija odvijala se pod sloganom “Sva vlast sovjetima”. Povjesničar Beryl Williams sumira proces koji je doveo do Oktobra na sljedeći način:

“Sovjetsku vlast, umjesto stranačkih programa ili Ustavotvorne skupštine, mase su vidjele kao rješenje svojih problema i samo su boljševike identificirali sa sovjetskom vlasti... Partija je sada bila u poziciji da taj val popularnosti iskoristi za dolazak na vlast.”

Na Drugom kongresu sovjeta pristaše politike “Sva vlast sovjetima” osvojili su 69,6 posto mandata. Na Drugom sveruskom kongresu seljačkih deputata koji se sastao od 9. do 23. decembra 1917. postojala je blaga prednost (lijevih socijal-revolucionara i boljševika) u korist sovjetske vlasti. I povjesničar Anweiler zaključio je, na temelju razmatranja masovnog raspoloženja u odnosu na raspuštanje Ustavotvorne skupštine koju je raspustila sovjetska vlada u januaru 1918. da su:

“u narodu protesti protiv prisilnih mjera boljševika bili rijetkost; i to zasigurno nije bilo samo zbog intelektualnog i fizičkog terora, koji je tada još bio prilično ‘mekan’. Činjenica da su boljševici u velikoj mjeri predviđjeli odluke Ustavotvorne skupštine o važnim

Viktor Nogin
(član partije od 1898.,
1878-1924.)
Bio je zamjenik predsjednika na
predsjednik izvršnog komiteta Mos-
kovskog sovjeta. Osim
toga, bio je član mos-
kovskog Vojno-revolu-
cionarnog komiteta. Na-
kon ustanka postao na-
rodni komesar za trgo-
vinu i industriju.

pitanjima kao što su mir i status zemljišnih posjeda, u konačnici je imala jednaku težinu... Radnici i seljačke mase ... bili su skloniji dati svoj pristanak za konkretnе mjere novih gospodara. Unatoč manjkavostima sovjeta, kako u pitanjima organizacije, tako i često u pitanjima predstavljenosti, mase su ih smatrali 'svojima'."

Mit krvave utopije: Socijalizam odmah?

Druga mistifikacija i povijesna krivotvorina: boljševici su izveli puč kako bi u Rusiji stvorili, odmah ili u kratko među roku, idealno društvo, raj na zemlji. Oni su "ostvarili utopiju" u svijetu sovjetskog povjesničara Aleksandra Nekritča, od kojeg smo naviknuli na malo više objektivnosti.

U stvarnosti, preuzimanje vlasti od sovjeta imalo je vrlo jasnu zadaću: ostvariti određen broj konkretnih ciljeva. To su bili: odmah završiti rat; raspodijeliti zemlju seljacima; osigurati pravo na samoodređenje za potlačene nacionalnosti; izbjegći uništenje Crvenog Petrograda, koji je Kerenski želio predati njemačkoj vojsci; zaustaviti buržujsku sabotažu privrede; uspostaviti radničku kontrolu nad proizvodnjom; zaustaviti kontrarevoluciju.

Njihove ciljeve možemo sažeti uz pomoć klasične marksističke formule: izvršiti povijesne zadaće (nacionalne) buržujske demokratske revolucije uspostavljanjem diktature proletarijata; to jest uništenjem države, osobito aparata buržujske države. Revolucija je zasigurno brzo prerasla u izvršavanje socijalističkih zadaća. No, to nije bilo zato što su boljševici bili utopisti. To je bilo zato što su mase odbijale svako samoograničenje svoje emancipacije, kao što je to Trocki predvidio još 1906. Osjećajući se gospodarima u državi i na ulici, radnici nisu htjeli ostati šutke u tvornicama, mireći se s time da budu pitomi i zauvijek iskoristavani.

Inicijative za uvođenje radničke kontrole spontano su se množile uoči i nakon Oktobarske revolucije. One su također gotovo automatski vodile do eksproprijacije tvornica kad su industrijalci pokušavali nametnuti masovne otkaze ili zatvoriti tvornice.

Između novembra 1917. i marta 1918. nacionalizirano je 836 poduzeća, tri četvrtine naredbi eksproprijacije došlo je od lokalnih organa kao što su tvornički komiteti, sindikati, lokalni sovjeti i lokalna privredna vije-

ća. Samo pet posto nacionalizacija došlo je iz samoga centra.

Boljševici se nisu nadali da će postići "utopiju", odnosno trenutni socijalizam u Rusiji. Zapravo su jednoglasno odbacili takvu ideju. Lenjin nikada od ruskih masa nije skrivaо da je za njega povijesna uloga osvajanja vlasti u Rusiji bila potaknuta međunarodnu revoluciju, osobito revoluciju u Njemačkoj (iskoristivši činjenicu da je odnos snaga bio povoljniji za proletarijat u Rusiji nego za ijednu drugu zemlju na svijetu).

Julius Braunthal naglasio je važnost tog pitanja za Lenjina:

"U pitanju je cijela budućnost međunarodne radničke revolucije, socijalizma". Taj se argument javljaо u gotovo svim člancima i pismima kojima je u jesen 1917. tjerao Centralni komitet da počne s djelovanjem. Ponovio je da 'se u rastuću zrelost i neizbjježni karakter svjetske socijalističke revolucije više ne može sumnjati. Mi smo na pragu svjetske revolucije. Bili bismo pravi izdajnici Internationale ako bismo, u ovakovom trenutku, u ovako povoljnim uvjetima, na apel njemačke revolucije (na primjer [mornara] njemačke mornarice) odgovorili samo rezolucijama'."

Naravno, iz onoga što je rečeno ne bi trebalo prepostaviti da socijalistička perspektiva nije bila ključan element boljševičke propagande, da nije utjecala, čak i na marginalni način, na poduzete konkretne mјere.

Za Lenjina i boljševike tog trenutka – suprotno njihovim pozicijama prije aprila 1917. – "sovjetska vlast", "radnička vlast" (ili "radnička i seljačka vlast") i socijalistička orientacija praktički su bili sinonimi.

No Lenjin je neprestano naglašavaо da to samo znači da je bilo moguće – i nužno – početi slijediti taj put, ništa više. Lenjin je znao da bi potpuno razvijeno socijalističko društvo (u tradicionalnom, marksističkom smislu pojma: društvo bez klasa) moglo postojati tek nakon pobjede međunarodne revolucije. To je ponovio u januaru 1918. na Trećem kongresu sovjeta:

"Nemam iluzija o tome da smo tek ušli u razdoblje tranzicije prema socijalizmu, da još nismo postigli socijalizam... Daleko smo čak i od završetka tranzicijske faze od kapitalizma prema socijalizmu. Nikada se nismo ni nadali da ćemo socijalizam postići bez pomoći internacionalnog proletarijata."

Ivar Smilga
(član partije od 1907.,
1892.-1938)

Bio je član kronštadtskog komiteta boljševika i predsjednik regionalnog izvršnog komiteeta vojske, mornarice i radnika Finske. Boljševički lider baltičke flote uoči ustanka. Bio je Lenjinov bliski suradnik i kasnije član Revolucijskog vojnog vijeća sjeverno-uralske i sibirske fronte. Ubijen po Staljinovu naredbenju.

- 01 Pokušavajući pokazati da od samoga početka postoji tendencija birokratizacije masovnog pokreta, Ferro zapravo dokazuje suprotno. Na Drugoj konferenciji tvorničkih komiteta, glavnoj bazi boljševika, radnici su izravno izabrali 93 posto članova, a članova koje su odredili sindikati, stranke i sovjeti bilo je 7 posto. Na Trećoj konferenciji, u oktobru 1917. godine, ti su postotci iznosili 88 posto i 12 posto (str. 118). Teško je smatrati "birokratiziranim" ili "postajanje birokratiziranim" tijelo čijih 88 posto članova čine tvornički radnici koje izravno biraju njihovi suradnici.
- 02 Trocki u svojoj *Povijesti Ruske revolucije* ističe da je boljševička stranka imenovala 14 osoba kao svoje predstavnike u prezidiju Drugog kongresa sovjeta, od kojih se šest protivilo ustanku.
- 03 E. H. Carr, *Boljševička revolucija*, I. svezak, Penguin, 1950., str. 160: "Čini se da je gotovo bez imalo napora uspjeli petrogradski puč od 25. oktobra 1917. pokazao da je doista iza sebe imao veliku većinu stanovništva. Samohvala boljševika da je revolucija koštala malen broj života i da je većina njih izgubljena u pokušajima njihovih protivnika kad je već sve bilo gotovo bila je opravdana." Za brojnost žrtava. vidi W. H. Chamberlin, *The Russian Revolution*, svezak 1, 1917–1918, Princeton University Press, Princeton, 1952. (drugo izdanje), str. 85.

Mit o partiji – sekta fanatika

Treća mistifikacija i povijesna krivotvorina. "Puč" iz oktobra 1917. izvela je mala sekta profesionalnih revolucionara željnih vlasti, fanatičnih i jako centraliziranih, kojima je Lenjin manipulirao.

U stvarnosti, od februara do oktobra 1917. boljševička partija postala je masovna stranka koja okuplja pravu avangardu ruskog proletarijata: prirodnog vođu klase, prepoznatog kao takvog. Broj profesionalnih revolucionara (stalnih organizatora) u njezinim redovima bio je iznimno ograničen.⁰¹ Ta je partija bila najmanje birokratizirana masovna stranka ikada poznata.

Među 250 do 300 tisuća članova, stalnog aktivnih bilo je jedva 700. Partija je djelovala na izrazito demokratski način: postojale su brojne rasprave i razlike u mišljenjima koje su se, u pravilu, javno izražavale.⁰² Ta sloboda izražavanja nije se odnosila samo na nekoliko čelnika koji su, kad su bili u manjini, javno izražavali svoja mišljenja (poput Buharina ili "lijevih komunista"), uključujući i u različitim dnevnim novinama. To se ujedno odnosilo na sva partijska tijela. Tako je mjesecima tijekom 1917. partijski komitet u Viborgu slao vlastite agitatore u baltičku flotu kako bi se suprotstavili argumentima petrogradskog komiteta, koji se smatrao previše tolerantnim prema Privremenoj vladi.

Dvije boljševičke struje javno se nisu slagale tijekom konferencije tvorničkih komiteta prije Oktobarske revolucije. Prvu su zastupali Miljutin i Larin, a podupirali su je Rjazanov, Lozovski i Šljapnikov. Ta je struja željela kombinirati radničku kontrolu sa zahtjevom za centralnim planiranjem. Druga struja, koju su zastupali Skripnjik i Čubar, prije svega je inzistirala na decentraliziranim inicijativama u bazi.

Ta je tradicija prevladala. Trag joj se nazirao još 1921., na Desetom kongresu komunističke partije, dok je bjesnila borba oko zabrane frakcija (vratit ćemo se kasnije na to). Tijekom rasprave Lenjin je snažno napao Kiseljova, delegata koji je kritizirao određene izvanredne stegovne ovlasti koje je načrt rezolucije dao Centralnom komitetu. Nakon što je očito bio ponesen polemikom, odmah je nastavio sa samokritikom:

"Drugovi, jako mi je žao što sam upotrijebio riječ 'strojnica' i svečano obećajem da nikad više neću upotrijebiti takve riječi, čak ni figurativno, jer njima

samo zastrašuješ ljudi i poslije ne shvaćaš što oni žele. Nitko ne namjerava pucati ni na koga, a sigurni smo da ni drug Kiseljov ni bilo tko drugi neće imati razloga za to."

U to je vrijeme boljševička partija bila stranka koja je potpuno integrirana u rusko društvo i sve njegove životne tokove. Na prvoj platformi Radničke opozicije, u njezini protivljenju usponu staljinističke frakcije, šest godina nakon revolucije, to dolazi do izražaja:

"Partija je (bila)... taj živi neovisni kolektivitet koji osjeća živuču stvarnost jer je povezana s tom stvarnošću tisućama nitи."

Oktobarska revolucija nije bila puč, ali ni jednostavno kulminacija spontanog masovnog pokreta. To je bio ustanak koji su metodički pripremili i proveli boljševici i njihovi saveznici, pristaše sovjetske vlasti: anarhisti i lijevi socijal-revolucionari.

Nije to bio tajni ili manjinski ustanak. Bio je to ustanak koji je organiziran bjelodano, uglavnom unutar institucija koje proizlaze iz sovjeta.

To je bio rezultat novog legitimitea koji je prihvatala velika većina radnika i vojnika, a nešto kasnije i dobrino seljaka. Legitimitet sovjeta i tvorničkih vijeća nadmašio je legitimitet Privremene vlade, Visoke vojne komande, poslodavaca i velikih zemljoposjednika.

Na radnim mjestima radnici su tako sve više priznавali autoritet tvorničkih komiteta umjesto autoriteta poslodavaca.

U Petrogradu, zahvaljujući agitaciji i organizaciji koje je majstorski vodio Lav Trocki, sve pukovnije garnizona na javnim skupštinama odlučile su da više neće priznavati zapovijedi vojne hijerarhije, već one sovjeta i Vojno-revolucionarnog komiteta.

Upravo se u takvim okolnostima "tehničko" rušenje Privremene vlade trebalo održati 25. oktobra, s vrlo malo krvoprolića. Bilo je manje poginulih nego što je to obično uzrokovano prometnim nesrećama tijekom vikenda u glavnim gradovima Europe. One koji "slavnu Februarsku revoluciju" izjednačavaju s boljševičkim "krvavim pučem" treba podsjetiti da je prva rezultirala s 1315 žrtava u Petrogradu, dok druga broji jedva desetak žrtava.⁰³

MANDEL, ERNEST
Oktobar 1917:
Državni udar ili socijalna revolucija

Josif Staljin
(član partije od 1898.,
1878-1953)
Bio je urednik *Pravde* i
član prvog Političkog bi-
roa. Nakon ustanika po-
stao komesar u prvoj re-
volucionarnoj vladi. Bio
je Generalni sekretar,
glavni zagovornik mo-
gućnosti socijalizma u
jednoj zemlji i vođa sov-
jetske birokracije.

Ukratko, što je bila Oktobarska revolucija 1917.? Bio je to vrhunac velikog masovnog pokreta, usmjerenog na preuzimanje vlasti avanguardne radničke partije duboko ukorijenjene u masama.

Partije koja je, prije svega, željela ispuniti goruće neposredne zahtjeve stanovništva, a koja je istovremeno težila širenju nacionalnih i međunarodnih ciljeva socijalizma.⁰⁴

POLITIČKA VAŽNOST

Osuda Oktobarske revolucije i s Istoka i sa Zapada općenito se temelji na ideji da je boljševički "puč" spriječio institucionalizaciju i konsolidaciju demokracije. Zbog toga je došlo do uspostave "totalitarnog režima". Demokracija ili diktatura, to je bila alternativa u oktobru 1917. i u mjesecima koji su uslijedili.

Još jednom: to je očito mistificiranje ili krivotvorene povijesti.

U stvarnosti je polarizacija društvenih i političkih snaga u Rusiji dosegnula točku vrenja. Ta je polarizacija bila takva da nije ostavila nikakva prostora za eksperimente u institucionaliziranoj ili čak prolongiranoj buržujskoj demokraciji. Od jula 1917., u danima obilježenim radikalizacijom zahtjeva naroda, buržujske stranke – i vojne klike s kojima su bile povezane – krenule su u mnogo represivnijem smjeru.

Vojni udar Kornjilova u augustu 1917. nije pao s neba. On je odražavao zaoštravanje socio-političkog previranja. Njegov neuspjeh jednostavno je pojačao želju na strani posjedničkih klasa i njihovih pomoćnika. To je vidljivo uoči i odmah nakon Oktobarskog ustanka.

Mržnja ruskih posjedničkih klasa poprimila je rijetko videnu snagu. Može se, na primjer, usporediti s mržnjom francuske buržoazije u vrijeme Pariške komune 1871. te sa španjolskom reakcijom u ljeto 1936.

Jacques Sadoul naglasio je da su one:

"... htjele uspostaviti absolutistički režim koji bi revoluciju utopio u krvi i pokolju te deportirao Židove, boljševike, socijaliste i kadete."

Ruska reakcija i njemački imperijalizam

Ta klasna mržnja bila je toliko duboka da su u roku od nekoliko mjeseci plemstvo i "patriotski" monarhisti koji su bili ogorčeni zbog nedostatka entuzijazma vojske za ofenzivu Kerenskoga na poljskom galicijskom frontu u junu 1917. zazivali dolazak njemačkih vojnika u Petrograd kako bi razorili revolucionarno leglo te su postali izraziti germanofili.⁰⁵

Ponovno je Sadoul taj koji ističe:

"Od dolaska (njemačkog veleposlanika) Mirbacha u Moskvu, monarhisti osjećaju olakšanje. Prvi posjet njemačkog veleposlanika bio je vojvotkinji, šogorici Nikole II. Zatim je posjetio druge zloglasne rojaliste. Očito je riječ o pripremi za obnovu monarhije. Apsolutistički monarhisti spremni su prihvatići sve bez srama, a osobito vojni savez s Njemačkom te ukrajinsku neovisnost."

Član njemačkog veleposlanstva, Freiherr Karl von Bothmer, u potpunosti je potvrdio sljedeće:

"Već neko vrijeme monarhistički su krugovi vrlo aktivni i slobodno razgovaraju s nama... Tijekom tih razgovora upoznao sam niz važnih ličnosti koje su nam izašle u susret. Svi su rekli istu stvar: 'Ne možemo ništa učiniti bez vas. Morate izravno intervenirati, onda možemo djelovati'."

Kontrarevolucionarna represija

Klasna mržnja nije bila usmjerena prvenstveno protiv boljševika i njihovih saveznika, bila je usmjerena prije svega na narodne mase, počevši od "divljih" seljaka u njihovim selima, i zahtjevala je da se "pljačkaši" pozovu na red.

Upravo su buržoazija i plemeći ti koji su, uz neodlučnu potporu reformističkih stranaka, posebno desnih socijal-revolucionara, pokrenuli građanski rat nakon Ruske revolucije. Pokazali su beskrajnu okrutnost u razdoblju od 1918. do 1921. godine.

Tu količinu okrutnosti, koja se temeljila na dubokom preziru prema masama, jasno je izrazila i sama carica Aleksandra. Pisala je svome mužu: "Budi kao Petar

04 S. A. Smith (str. 150–156) pravilno se suprotstavlja tezi brojnih zapadnjačkih povjesničara o tome da su se boljševici prirodno protivili institucionaliziranoj radničkoj kontroli. No, žalimo što je on sâm napravio ustupke toj tezi na temelju "crnih godina" 1920–1921. Kod tog pitanja jedva spominje kasniju poziciju Lenjina i Trockoga na Trećem i Četvrtom kongresu Komunističke internationale i onu Trockoga, "Lijeve opozicije" i Četvrte internationale u korist radničke kontrole iz 1923.

05 Politička situacija unutar oružanih snaga i želja vojnika za mirom bili su takvi da nisu uspjeli organizirati učinkovite vojne ofenzive protiv njemačkih snaga, zbog čega ga je desnica žestoko kritizirala. Trebamo se podsjetiti i da je velik dio Poljske bio integriran u Rusko Carstvo.

Grigorij Zinovjev
(član partije od 1901.,
1883-1936)

Usprotivio se podizanju Oktobarskog ustanka. Postao član prvog Političkog biroa izabranog (10.)23. oktobra 1917. Nakon ustanka postao predsjednik Izvršnog komiteta Petrogradskog sovjeta. Ubijen po Staljinovu naredenju.

19

MANDEL, ERNEST
*Oktobar 1917:
Državni udar ili socijalna revolucija*

UP&UNDERGROUND
Zima 2017.

Veliki, Ivan Grozni ili car Pavao, sve ih zgazi pod svojim nogama".

I upravo večer uoči revolucije pisala je još caru: "Dragi, pokaži moć svoje šake – to je ono što Rusi trebaju ... Oni to sami traže – mnogi su mi nedavno rekli: 'Treba-mo bič'".

Američki novinar A. R. Williams, koji je živio u Rusiji tijekom revolucije, naveo je sljedeći odlomak N. Chiffrina u antiboljševičkom dnevniku *Le Jour* od 7. septembra 1919.:

"Kao što znate, boljševici su promijenili imena starih postrojbi. Moskovske trupe nose inicijale K. L. – Karl Liebknecht. Mi (sjeverna Bijela armija) zarobili smo jednu takvu postrojbu. Doveli smo je pred ratni sud. Ispitivanja na Bijeloj fronti su vrlo kratka. Svaki je vojnik ispitani i, ako je priznao da je komunist, odmah je bio osuden na smrt vješanjem ili strijeljanjem. Crveni su to savršeno dobro znali.

Poručnik K. stao je pred zarobljenom postrojbom i saopćio: 'Oni među vama koji su pravi komunisti, pokažite svoju hrabrosti i istupite korak naprijed.' Nakon tih riječi došlo je do duge i tjeskobne stanke, a zatim je više od polovine postrojbe iskoraćilo. Osudenii su na smrt strijeljanjem, ali prije izvršenja svaki je vojnik morao iskopati vlastiti grob ...

Osudenim muškarcima naredili su da se skinu ... kako se njihove uniforme ne bi umrljale krvlju te kako ih metci ne bi razderali na komadiće. Komunisti su polako skinuli košulje i vezali ih u snop ... Tako goli, iskopali su svoje grobove ... Uslijedila je naredba, bljesak u noći, letjeli su metci ... Komunisti su još bili uspravni, stajali su uspravno. Druga salva. Metci su poletjeli ravno u njihova srca, krv je potekla!..."

Do najsitnijeg detalja, taj opis prethodi metodama kojima su se koristile nacističke specijalne snage, SS, za vrijeme Drugoga svjetskog rata: masakr političkih komesara i Židova koji su bili prisiljeni kopati svoje grobove. Štoviše, oni su bili ratni zarobljenici. Takvo je bilo to dje-lovanje 'branitelja demokracije' protiv 'boljševičke diktature'.

Freiherr von Bothmer izvijestio je u svojoj prethodno spomenutoj knjizi:

"Česi i Slovaci [ratni zarobljenici koje je imperijalizam naoružao protiv sovjetske vlasti tijekom ljeta 1918.] i Sibirci djelovali su s krajnjim nedostatkom skrupula u odnosu na pripadnike sovjeta koji su im pali u ruke. Velik broj pogubljenja ostavio je dubok trag na sve boljševike."

Njemački književnik Alfons Paquet, dopisnik novina *Frankfurter Zeitung* u Rusiji, također je primijetio da su, nakon privremene okupacije Jaroslava u julu 1918., kontrarevolucionari pogubili boljševičke pripadnike sovjeta, uz, tom prigodom, aktivno sudjelovanje i SR-a.

Treba li se prisjetiti da su istodobno teroristi lijevih SR-a ubili neke od najvažnijih boljševičkih vođa, uključujući Volodarskog i Urickog? Jedna od lijevih SR-a, Fani Kaplan, pokušala je atentat na Lenjina, koji je umalo bio uspešan.

Boljševički pisci točno su tvrdili:

"Bilo je to pod paljborom čehoslovačkih pušaka, iza planine mrtvih tijela najfinijeg cvijeta proletarijata Sibira i Urala ... kad je takozvana 'Narodna Armija' (Bijeli) formirana."

Pokušaji pomirbenih stranaka za stvaranje režima pod nazivom "Ustavotvorna skupština" brzo su propali. Niz ustanaka osnažilo je vojne diktatore poput admirala Kolčaka ili generala Wrangela.⁰⁶

Diktatura bijelih ili sovjetska moć

Konkretan izbor nije bio između buržujske demokracije i boljševičke diktature. Bio je između kontrarevolucionarne diktature i sovjetske vlasti.

O diktatorskom karakteru kontrarevolucije nema dvojbe. John Reed dao je dobar opis terora kojim su se koristile reakcionarne snage:

"Što je veći teror, to su veće naše pobjede", izjavio je Kornjilov. Moramo spasiti Rusiju, tvrdio je, 'čak i ako moramo zapaliti polovinu njezine zemlje i prolit krv tri četvrtine svih Rusa!'"

Ataman Semjonov postavljen je pod autoritet bijelog generala Kolčaka.⁰⁷ Zona spektakla pod njegovom kon-

06 Dana 17. novembra 1918. "admiral Kolčak ... proglašen je 'Vrhovnim vladarom cijele Rusije'. ... Britanski i francuski predstavnici odobrili su državni udar ... Socijal-revolucionari, skrivajući se u Ufi, odrekli su se vojnih postrojba, ali nisu uspjeli učiniti mnogo više. Neki su od njih s komunizmom postigli neizvjestan mir; članovi direktorijske stranke SR-a, Zenzinov i Avksentiev, bili su prisiljeni emigrirati; a Černov je konačno pobjegao u inozemstvo" (Leonard Shapiro, *Ruska revolucija 1917.*, Basic Books, New York, 1984., str. 175.).

07 Pojam "Bijeli" upotrebljava se za kontrarevolucionare suprostavljene "Crvenima". Bijeli je general tako general iz kontrarevolucionarne vojske.

trolom nije ostavila nikakve dvojbe o prirodi njegove vladavine:

“Nevini muškarci i žene obješeni vise s telegrafskih stupova u blizini njegove prijestolnice, a njegovi su ljudi strijeljali teretna vozila puna žrtava na poljima za smaknuća duž željeznice.

... Po zapovijedi drugog bijelog čelnika, baruna Romana von Ungern-Sternberga, ‘muškarci i žene pretrpjeli su smrt premlaćivanjem, vješanjem, odrubljuvanjem glave, komadanjem tijela i bezbrojnim drugim mučenjima koja su pretvarala živa ljudska bića u ono što je jedan svjedok nazvao ‘bezobličnom kravom masom’. Čak je i njegov osobni liječnik opisao jednu od barunovih pisanih naredbi kao ‘proizvod oboljelog mozga pervertita i megalomanijaka opsjednutog žedi za ljudskom krví’.”

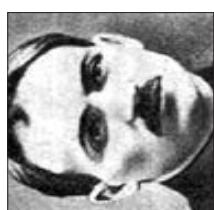
Pogromi

U razdoblju od 1918. do 1921. godine Ukrajina je bila po-priše najgorih pogroma, masakra židovskih zajednica koje je Europu snašlo prije “konačnog rješenja” nacista. Prema Zviju Gitelmanu, dogodilo se 2000 pogroma, od čega 1200 u Ukrayini. Autor je procijenio ukupan broj žrtava na 150 tisuća. Ti masakri bili su popraćeni nevjerojatnom okrutnošću:

“Ljudi su bili do vrata zakopani u zemlju, a potom su ubijeni tako što bi ih pregazila kopita ili tako što su ih doslovce odvojili konji koji su vozili u suprotnim smjerovima. Djecom su udarali o zidove u prisutnosti njihovih roditelja, a trudnice su bile omiljena meta, njihova su nerđena djeca ubijana. Tisuće je žena silovano, a stotine ih je poludjelo zbog posljedica tih iskustava.”

Te su pogrome hladno i svjesno organizirali kontrarevolucionarni vođe. Upravo kao što to – vrlo reakcionaran – britanski autor Bruce Lincoln bilježi:

“Pogromi više nisu bili spontani izljevi rasne i vjerske mržnje, pogromi su sada postali hladno proračunati slučajevi masovnog silovanja, ekstremne brutalnosti i besprijeckornog uništenja. U samo jednom danu kra-

Sergejev Artem
(član partije od 1901.,
1883-1921)

Bio je predsjednik Harkovskog sovjeta i predsjednik Harkovskog Vojno-revolucionarnog komiteta. Nakon ustanka postao predsjednik privremenе narodne ukrajinske vlade. Bio je i predsjednik sveukrajinskog centralnog Vojno-revolucionarnog komiteta.

jem augusta u židovskom naselju Kremenčuk Bijeli su silovali 350 žena, uključujući trudnice, žene koje su tek rodile, pa čak i žene koje su bile na samrti.”

Prema riječima Saloa W. Barona, nakon provedenih pogroma pod vodstvom “socijalista” Petljure, masakri su za sobom ostavili oko sto tisuća novih udovica i dvjesto tisuća nove siročadi. Izgorjelo je najmanje 28 posto svih ukrajinskih židovskih kuća, a još njih 10 posto napustili su vlasnici.

Kontrarevolucija je računala i na potporu njemačke okupatorske vojske. Kad je osvojila grad Odessu i okolicu, izdala je izjavu od 16. novembra 1918., također objavljenu u novinama *Neue Nachrichten*, gdje se u prvom redu tvrdilo:

“Prodrali smo na ruski teritorij s namjerom ponovnog uspostavljanja reda i oslobođenja zemlje od boljevičkih usurpatora ... Svi elementi koji su štetni za Rusiju, to jest boljševici i oni koji ih podržavaju, sada su proglašeni otpadnicima. Tko ih sakrije, odgovarat će pred vojnim sudom.”

Popis zlodjela koje su počinili Bijeli mogu se beskonačno nabrajati:

“Ubojstva Judeniča (650 ljudi smaknuto je ili obješeno u samom gradu Iamburu u augustu 1919.): baltičke bande i Nijemci von der Galtza (oko 4000 žrtava) ... Kolčaka (tisuću crvenoarmejaca spaljeno je živo u Permu tijekom povlačenja)...”

Društvena kontrarevolucija

“Politička alternativa” vlasti Sovjeta imala je, naravno, precizan socioekonomski sadržaj, kao što je to slučaj u bilo kojoj društvenoj revoluciji. Gdje su Bijeli uspostavili svoju diktaturu, uspjesi Oktobarske revolucije brzo su, ako ne i odmah nestali. Zemljoposjednici su povratili svoju imovinu. Prava nacionalnih manjina potisnuta su. Sovjeti su bili žestoko progonjeni. Demokratska prava radnika bila su u potpunosti uskraćena.

I to je uzrokovalo poraz Bijelih.

“Glavni čimbenik Kolčakova poraza bio je nizak moral njegovih snaga; tijekom bitke bilo je mnogo slu-

MANDEL, ERNEST
*Oktobar 1917:
Državni udar ili socijalna revolucija*

UP&UNDERGROUND
Zima 2017.

čajeva deserterstva i prelaska na komunističku stranu. Drugi je bio njegov neuspjeh da pridobije na svoju stranu stanovništvo koje je, iako daleko od simpatizera komunista, preferiralo sovjetsku vladavinu kao zadnji izbor.

Mnogo je razloga za pobjedu Crvene armije u građanskom ratu, ali većina se svodi na jednostavnu činjenicu: ljudi su u cjelini, unatoč nepopularnosti komunista, preferirali sovjetski režim više od alternative. Seljaci nisu voljeli obje strane te su prije svega željeli da ih se ostavi na miru, ali bi, kad bi morali birati, radije izabrali komuniste, koji su im dali zemlju, nego Bijele, koji su im uzimali zemlju ili prijetili da će je uzeti.” (L. Shapiro)

Chamberlin također navodi:

“16. jula (1918.) Sibirska vlada naredila je suzbijanje svih postojećih sovjeta i zabranila izbor novih. Tijekom jula i augusta politika Sibirske vlade bila je usmjerena na obnovu privatne imovine u svakom obliku... Kad su Bijeli počeli vraćati zemljoposjednike, seljaci su organizirali gerilske skupine i napadali ih.

Zato su Bijeli izgubili. Nisu mogli dobiti ni uspostaviti narodnu podršku. Njihove su vojske bile općenito časničke vojske, bez sposobnosti, pa čak i želje za regrutacijom ročnika. Vidimo u kojoj su se mjeri ti časnici bojali seljaka.”

Treći put?

Suočeni s tom dijagnozom, koju je teško osporiti, protivnici Oktobra često reagiraju na dva dijametralno suprotna načina. Neki smatraju da nije bilo temelja za (buržujski) demokratski režim u Rusiji, bilo da je riječ o društvenim razlozima (ekstremna nestabilnost, odsutnost srednje klase, tradicionalne potpore demokraciji) ili etnokulturalnim razlozima (nedostatak demokratske tradicije u Ruskome Carstvu, sklonost masa da mahnito lutaju između pasivnosti i kaotične nekontrolirane eksplozije).

U tim je uvjetima za te ljude bila neizbjegna “totalitarna devijacija” boljševika, no ipak gora od autoritarnog desničarskog režima.

Za druge, ipak je postojala mogućnost trećega puta. Prema njihovu mišljenju, da “boljševički puč” nije svrgnuo Kerenskijev režim, on se mogao postupno stabilizirati, provodeći umjerenu represiju protiv krajnje desnice i krajnje ljevice.⁹⁸

Nakon što je sazvana Ustavotvorna skupština i nakon što bi raspodjela zemlje seljacima bila izvršena na uredan i pravni način, buržujska demokracija usporedi va s onom u Poljskoj, iako svakako s ograničenjima koja zapadna Europa nije doživjela, mogla se stabilizirati.

To nije realan pogled na stanje stvari jer podcjenjuje eksplozivni karakter društvenih proturječja. Zamiliti da bi kapitalisti prihvatali socijalno zakonodavstvo koje potkopava konkurentnost njihovih tvornica, smatrati da bi zemljoposjednici prihvatali podjelu svoje imovine jer je te reforme provodila Ustavotvorna skupština izabrana općim biračkim pravom pogrešno je razumijevanje lekcije iz europske povijesti 1920-ih i 1930-ih godina.

U tome razdoblju buržujska demokracija nije bila samo ograničena već upravo potisnuta – osim u vrlo ograničenoj mjeri – u Poljskoj i baltičkim zemljama te jako ograničena u Finskoj. Bila je eliminirana i u Italiji, Njemačkoj i u Španjolskoj, u tri zemlje koje su bile mnogo razvijenije od Rusije 1917. godine.

Menjševičke vode sami su to priznali. Dan je napisao:

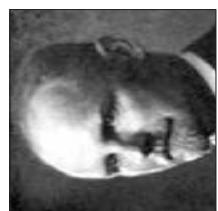
“Nakon procijenjene učinkovitosti odnosa snaga, (menjševički Centralni komitet) zaključio je da bi pobjeda elemenata koji su marširali prema Petrogradu, bez obzira na njihove subjektivne namjere, nužno značila pobjedu najgorih kontrarevolucionara.”

Cijena oktobra 1917.

Izbor je stoga bio doista ili pobjeda socijalističke revolucije ili pobjeda kontrarevolucije koja je mogla biti jedna od najkrvavijih ikad poznatih, koja bi dovela na vlast ruskog Hitlera još goreg od njemačkog Hitlera kojeg poznajemo.

U svjetlu te dijagnoze i svega što ona implicira možemo odgovoriti na pitanje je li u konačnici cijena koju je platila Oktobarska revolucija bila previšoka ili ne.

08 Protivno općem mišljenju, Kerenskijev je režim bio vrlo represivan, iako manje kravodoljan od režima Ebert – Noske. Neposredno prije Oktobarske revolucije u Kerenskijevim zatvorima bilo je više od 10.000 boljševičkih zatvorenika, a većina su bili vojnici.

Jan Berzin
(član partije od 1902.,
1881-1938)

Bio je sovjetski ambasador u Švicarskoj, a nakon toga i komesar u latvijskoj sovjetskoj vladi. Bio je sekretar Izvršnog komiteta Kominternе. Nestao u Staljinovim čistkama. Negdje piše da je umro u zatvoru 1941.

09 Baboeuf je politička figura iz Francuske revolucije 1789. godine. On je, na lijevoj strani demokratskog radikalizma, formirao komunistički svjetonazor. Gi-jotiniran je 1797. godine.

Naš je odgovor definitivno ne. Poraz revolucije 1917. stravično bi koštao i ruski narod i Europu.

Kako bi iskrivili izračun, protivnici Oktobarske revolucije koriste se svojevrsnim čarobnim trikom nestajanja, kojim se koriste i za Francusku revoluciju. Oni združuju žrtve revolucije i kontrarevolucije, ekonomski učinke prve i druge, a zatim kažu da su to sve troškovi Oktobarske revolucije.

Kako je moguće Francusku revoluciju smatrati odgovornom za žrtve Napoleonskih ratova? Kako se Oktobarska revolucija može smatrati odgovornom za žrtve Bijelog terora i pogroma?

Sofisti tvrde da su građanski rat i Bijeli teror jedini proizvodi revolucije. Ipak, odgovor je u pitanju: nije li sama revolucija proizvod Staroga poretka (*Ancien Régime*)? Ovdje dolazimo do koncepcije povijesti kao stalnog protoka bez povezanosti s vremenom ili prostorom. To shvaćanje ne omogućava da se ikada donesu bilo kakvi zaključci. Dok se govori da je to pokušaj razumijevanja kretanja povijesti kao cjeline, ta metoda u činjenicama krije preciznu odgovornost danih društvenih i političkih snaga u odnosu na određene akcije.

Revolucije najblaže rečeno trenutačno nisu vrlo popularne. Nažalost, čak i R. V. Daniels, autor dviju prilično lijevo orientiranih knjiga *Čast revolucije i Crveni Petrograd*, pod utjecajem "duha vremena" piše u tjedniku *New York Times Review of Books* od 26. aprila 1992. sljedeće:

"G. Moynahan pokazuje kakva je revolucija uistinu. Normalne veze društva zamjenjuju bezumna ubojstva i pokolji."

To nije ništa drugo nego predrasuda protiv radničke klase i seljaka. Zašto se revolucionarne mase karakteriziraju kao "bezumne" i "zle", dok bi se nasilje državne vlasti i privatno nasilje trebalo smatrati "normalnim"? Caričićko-kapitalističko sudjelovanje u Prvome svjetskom ratu rezultiralo je s između pet i šest milijuna smrти. Nije li to bilo "bezumno" ubojstvo? Zašto je predratna vladavina koja se temeljila na biču, bezbrojnim pogubljenjima i deportacijama, barbarskom ugnjetavanju (pogromi!) i masovnom gladovanju "normalna", a masovna pobuna protiv tih zala raspadanje "normalnih veza društva"? Je li i ropstvo "normalno", a pobuna protiv ropstva izraz "bezumnih ubojstava i pokolja"?

23

Andrei Bubnov
(član partije od 1903.,
1883-1940)
Član petrogradskog
Vojno-revolucionarnog
komiteta i član prvog
Političkog biroa te jedan
od organizatora Oktobarskog
ustanka postaje komesar
za željeznice. Držao
je vodeće pozicije u
Ukraini i na Kavkazu.
Umro u zatvoru.

Moralno prosuđivanje i klasna predrasuda

Postoji, nadalje, jedan aspekt toga pitanja koji ne bismo trebali pokušati sakriti. U vrijeme revolucije trudbenička je populacija prije svega zanesena velikodušnim reakcijama. No, suočena s građanskim ratom, kad je stalno izazivana i podložna agresiji od svojih klasnih neprijatelja, ona se ponekad odlučuje na "divlje" nasilje. Baboeuf je već u svojem pismu supruzi, komentirajući smaknuće princeze de Lamballe nakon zauzimanja Bastille, naveo da su takvi ekscesi bili u velikoj mjeri neizbjegjan produkt višegodišnjeg sukoba ljudi s nasiljem i okrutnošću njihovih tlačitelja.⁹⁹

Nadati se, u tim uvjetima, da će se mase u svim okolnostima s punim poštovanjem odnositi prema pravima žena i muškaraca, zaista znači očekivati čuda.

U konačnoj analizi, ono što je skriveno od svih tih apstraktnih, lažno moralnih osuda revolucionarnog nasilja – bez ikakva razmatranja preciznog povijesnog konteksta – otvorena je klasna predrasuda. Tradicionalno nasilje onih na vlasti je "normalno". Ono predstavlja "manje zlo", bez obzira na njegov opseg. Buntovni odgovor pobunjenih je po definiciji "gori", čak i ako je po opsegu mnogo manji od nasilja koje su demonstrirali vlasnici posjeda. Licemjerje nam se obilo o glavu.

Navedena klasna predrasuda često skriva strah od masa čija je društvena podrška ponovno sasvim očigledna. Kao što prilično umjereni francuski povjesničar kaže:

"Nakon 1861. godine, inteligencija i država bili su stalno preokupirani kontrolom ljudi iz straha od njihova anarhističkog i destruktivnog potencijala. Zajednički strah (zbog neznanja) sprječava ih da imaju objektivnu ideju o narodu, koja se temelji na konkretnom znanju o stvarnom stanju zemlje. Tako su oboje podlegli narodnoj stihiji (elementarnoj sili) početkom 20. stoljeća." (M. Raeff)

Jednako je tako pogrešno željeti izjednačiti Oktobarsku revoluciju 1917. s posljedicama kasnijeg staljinističkog režima. Staljinizam je u stvari proizvod prave birokratske kontrarevolucije. Izjednačiti to dvoje znači podcjenjivanje ili zapravo negaciju opsega toga drugog ili radicalnog prekid koji je "sovjetski termidor" – birokratska kontrarevolucija – uspostavio u odnosu na Oktobar i

MANDEL, ERNEST
Oktobar 1917:
Državni udar ili socijalna revolucija

UP&UNDERGROUND
Zima 2017.

razdoblje koje je potom uslijedilo.¹⁰ Posljedice staljinizma bile su dramatične za sovjetski i međunarodni proletarijat.

Ishod staljinističke kontrarevolucije izražava naštu povjesnu tragediju mnogo bolje od bilo kakvih suptilnih analiza tzv. odgovornosti Lenjinovih ideja (ili pak onih Marxovih) za Staljinove zločine.

Tijekom 1920-ih i 1930-ih Staljin je ubio milijun komunista. Možemo li ozbiljno reći da je to "detalj povijesti"? Nije li odvratno tako stavljati koljače i žrtve u isti koš?

BOLJEVIČKA ORIJENTACIJA: KRITIČKA ANALIZA

Općenito, Oktobarska revolucija bila je proizvod objektivnih društvenih proturječja, koja su poprimila neupitnu eksplozivnu dinamiku, kao i evolucije odnosa sila između klasa i društvenih slojeva koji su djelovali unutar toga okvira. Isto tako, proizšla je iz djelovanja boljevičke partije u razotkrivanju tih proturječja u interesu trudbeničkih masa i međunarodnog proletarijata.

Nakon što smo to naveli, u svjetlu kasnjeg razvoja sovjetske Rusije i SSSR-a, trebali bismo se zapitati nisu li neke od politika koje je provodila boljevička partija, nakon preuzimanja vlasti, potaknule proces birokratske degeneracije prve radničke države.

Birokratska degeneracija 1920-ih i 1930-ih godina zasigurno nije bila potaknuta niti suštinski uzrokovana orijentacijom te partije. Ona je imala korijene i u objektivnim proturječjima sovjetskoga društva i u tadašnjoj međunarodnoj situaciji. Međutim, odluke poput konkretnog stava prema boljevičkoj partiji – ili različitim komponentama njezina vodstva – u određenim trenutcima također su utjecale na proces birokratizacije režima. Trebali bismo pokušati razumjeti neke od pogrešaka koje su počinjene.

Zabrana sovjetskih stranaka

Najozbiljnija od tih pogrešaka bila je zabrana sovjetskih stranaka u trenutku kada je revolucionarna vlada definitivno dobila građanski rat 1918. – 1920. Trocki, premda nije bio sklon samokritičnosti kad je riječ o odlukama ru-

kovodstva i vlade, gdje je nakon Lenjina bio najutjecajniji član, napisao je dvije eksplicitne prosudbe o tome.

Godine 1936. napisao je:

"Zabrana frakcija završila je zabranom drukčijeg razmišljanja od nepogrešivih vođa. Politički proizvedeni monolitizam stranke rezultirao je birokratskom nekažnjivošću, koja je postala izvorom svih vrsta bezobzirnosti i korupcije."

Dvije godine kasnije, u *Tranzicijskom programu* koji je 1938. napisao za osnivačku skupštinu Četvrte Internacionale, izričito se odredio za više stranače:

"Demokratizacija sovjeta nemoguća je bez legalizacije sovjetskih stranaka. Radnici i seljaci sami će vlastitim slobodnim glasovanjem pokazati koje stranke prepoznaju kao sovjetske stranke."

Neosporno je da su radnici 1920. godine menjevike smatrali sovjetskom strankom jer su imali velik broj izabranih predstavnika, osobito u Harkovu i u Moskvi.

Ista primjedba odnosi se i na anarhiste.

Zabrana sovjetskih stranaka, kao i zabrana frakcija unutar vladine partije koja je logički uslijedila (svaka frakcija ustvari je nova stranka u nastajanju), nesumnjivo se smatraju privremenim mjerama koje se odnose na posebne okolnosti koje bi se ukinule kad bi se poboljšala objektivna situacija. Očito bismo trebali pitati koje su točne posljedice tih konkretnih odluka donesenih u određenom trenutku.

No trebali bismo također postaviti još jedno pitanje: koje su bile posljedice teorijskog opravdavanja takvih zabrana, čak i ako su one bile posljedica spletla okolnosti. Mislim da su teorijska opravdanja na daleke staze učinila mnogo više štete – kao što to čine i danas.

Opasnost od supstitucije

Zabrana sovjetskih stranaka temeljila se na supstitucijskom shvaćanju izgradnje socijalizma – i socijalističke/komunističke politike općenito. To je koncepcija koju je Trocki uvijek snažno osuđivao (osim u "crnim godinama" 1920. – 1921.) i protiv koje se i Lenin borio većinu svojega života.

¹⁰ Suočavao sam se s tim problemima, uključujući i specifičnu prirodu sovjetskog termidora, u svojoj najnovoj knjizi *Moć i novac: Marksistička teorija birokracije*, London, Verso Press, 1992. Izraz "termidor" izvorno je značio političku kontrarevoluciju tijekom Francuske revolucije 1789. – 1815. Počevši od 1794. godine ("termidor" je bio naziv mjeseca u revolucionarnom kalendaru), ta je kontrarevolucija razbila demokratske i narodne oblike organizacija stvorene u ustanku protiv Staroga poretka (*Ancien Régime*) bez promjene njegova buržujskog karaktera. Analogijom, "sovjetski termidor" odnosi se na staljinističku kontrarevoluciju koja je ukinula socijalističku demokraciju i uvela birokratsku diktaturu bez ponovnog uspostavljanja kapitalizma u SSSR-u.

Nikolaj Buharin
(član partije od 1906.,
1888-1938)

S Trockim urediо no-vine Novij Mir. Suradi-vao je u Pravdi i nakon Oktobarskog ustanka postao njegov urednik. Član Izvršnog komite-ta Kominterne. Bio je glavni predstavnik "Desne opozicije". Ubijen po Staljinovu naredenju.

¹¹ Rosa Luxemburg Speaks, Path Finder Press, New York 1970, str. 391.

Prema toj koncepciji većina proletarijata nije dovoljno osviještena da vlada nekom zemljom (socijaldemokrati imaju isto mišljenje te čak dodaju: (i) da vode sindikat). Naknadno je uveden drugi argument: o gubitku klasnog karaktera proletarijata i njegove koruptivnosti (između ostalog, zbog superprofita iz kolonija).

Ta polazna točka vrlo brzo dovodi do zaključka da stranka mora vladati umjesto postojeće radničke klase. Stranački aparat ili njezino vodstvo, pa čak i njezin "ne pogrešivi vođa", tada suodlučujući instrumenti za promjenu društva. Staljin je izrazio pravi sadržaj supstitucionalizma u formulima koja ne ostavlja mjesta za nesporazum:

"Kadrovi odlučuju o svemu."

Supstitucionalna doktrina stranke hrani vertikalnu, statičku, paternalističku i autoritarnu koncepciju režima, čak i kad se zanemare najgori ekscesi i zločini staljinizma. Može se sigurno zaštititi svim vrstama restriktivnih klauzula: stranka (stranačko vodstvo) vlada umjesto radničke klase, ali se temelji na njoj, mobilizira je, bilježi njezine reakcije, ispravlja njezine pogreške u svjetlu iskustva itd.

No to ni u najmanju ruku ne mijenja temeljni stav. Nije radnička klasa ta koja vlada, ona koja demokratski donosi odluke. Sitna manjina vlada umjesto nje.

U takvim uvjetima sovjetima nedostaje najmanje jedna vitalna komponenta njihova sadržaja. Oni, u krajnjoj liniji, mogu biti učinkoviti borbeni instrument protiv klasnog neprijatelja. Ali više ne jamče izravnu vlast proletarijata i (ili) trudbeničkih masa u cjelini.

Bez stvarnog višestrača, u praksi, sovjeti ne mogu doživjeti pravu demokraciju. Oni ne mogu stvarno birati između različitih alternativa ekonomskog, društvene i kulturne politike, do te mjere da suzbijanje sovjetske demokracije preuzima represivni aspekt, a represija više ne cilja samo na veliku, srednju i malu buržoaziju, ona udara i radničku klasu. Možemo čak reći da, što je brojniji proletarijat i što on, s društvenog gledišta, više teži hegemoniji, sve više postaje metom.

Samooslobodenje

Takva koncepcija i takva politička orientacija suprotna je Marxovu glavnom doprinosu socijalističkoj teoriji (uključujući teoriju revolucionarnog organiziranja): ideji samooslobodenja i sve većoj samoorganizaciji proletarijata. Emancipacija radnika bit će djelo samih radnika, a ne sindikata, stranaka, vlada ili država. To jesu nužni instrumenti u povjesnom procesu. No oni nikada ne mogu zamijeniti djelovanje samih nadničara i ostalih slojeva iskoristavanih i potlačenih. Ne može se zanemariti temeljna emancipacijska uloga njihove samoaktivnosti.

Mišljenje da je ideologija supstitucionalizma stvorila birokratizaciju značilo bi pogrešno razumjeti pokretačku ulogu materijalnih i društvenih interesa u povijesti. Više je samo postojanje radničke birokracije proizvelo ideologiju supstitucijskog djelovanja. No, jednom kad je nastala, ta je ideologija potaknula objektivni proces birokratizacije.

Položaj Rose Luxemburg

Tu je činjenicu Rosa Luxemburg shvatila kada je u svojem prvom komentaru Ruske revolucije upozorila boljševičke vode na opasnost:

"No, s represijom političkog života u zemlji kao cjeliini, i život u sovjetima mora postati lošiji. Bez općih izbora, bez neograničene slobode tiska i okupljanja, bez slobodne borbe mišljenja, život prestaje u svakoj javnoj ustanovi i postaje samo privid života, u kojemu samo birokracija ostaje aktivni element."¹¹

Citat Rose Luksemburg ne opisuje stanje javnoga života u Rusiji 1918. najtočnije. Tada su postojale velike razlike i rasprave o političkim idejama i pravnoj ili kvazipravnoj djelatnosti brojnih organizacija.

Rosa je napisala svoj pamflet u zatvoru i nije imala pristup dovoljnoj količini informacija.

No ponudila je izvanrednu i proročansku kritičku dijagnozu dugotrajnijih trendova, posebice od 1920. – 1921. nadalje. To što ih je formulirala već u ljetu 1918. – "samo birokracija ostaje aktivni element" – pokazuje iznimnu pronicljivost i sposobnost za teorijsku analizu.

Smatramo da je Rosa bila u pravu i kad je napisala da:

MANDEL, ERNEST
Oktobar 1917:
Državni udar ili socijalna revolucija

25

Felix Dzeržinski
(član partije od 1895.,
1877-1926)
Bio je član petrogradskog Vojno-revolucijskog komiteta. Nakon ustanika postao član izvršnog komiteta Petrogradskog sovjeta i ravnatelj ČEKA-e.

“Osnovna pogreška Lenjin-Trockijeve teorije jest da oni, baš kao i Kaucki, suprotstavljaju diktaturu demokraciji ... Potonji se prirodno odlučuje za ‘demokraciju’, odnosno buržujsku demokraciju ... Lenjin i Trocki, s druge strane, odlučuju se za diktaturu [proletarijata].

... potaknuti radničku klasu ... da stvori socijalističku demokraciju koja će zamijeniti buržujsku demokraciju – a ne eliminirati demokraciju u cjelini.

No socijalistička demokracija nije nešto što počinje samo u obećanoj zemlji nakon uspostave temelja socijalističke demokracije; ne dolazi kao neka vrsta božićnih poklona za vrijedne ljudе koji su, u međuvremenu, vjerno podržali brojne socijalističke diktatore. Socijalistička demokracija počinje istodobno s prvim koracima uništavanja klasne vladavine i s izgradnjom socijalizma. Ona počinje u samom trenutku dolaska socijalističke stranke na vlast. To je ista stvar kao i diktatura proletarijata.

Da, diktatura! Ali ta se diktatura sastoji u načinu primjene demokracije, a ne u njezinu uklanjanju, u energičnim, odlučnim napadima na dobro ukorijenjena prava i ekonomске veze građanskog društva bez kojih socijalistička transformacija ne može biti ostvarena. Ta diktatura mora biti djelo klase, a ne male vodeće manjine u ime klase – to znači da mora nastajati korak po korak iz izravnog sudjelovanja masa; mora biti pod njihovim izravnim utjecajem, podvrgnuta kontroli potpune javne aktivnosti; ona mora proizići iz rastućeg političkog osposobljavanja mase iz naroda.”¹²

Rosa Luxemburg bila je u mnogo manjoj mjeri pronicljiva kad je, u istom pamfletu, kritizirala stajalište boljevičke stranke i sovjetskog režima u odnosu na nacionalno i seljačko pitanje. O tim je pitanjima usvojila dogmatske stavove, koji nisu uzeli u obzir neposredne ili povijesne političke i ekonomске potrebe (u kontekstu razdoblja tranzicije). Kritizirala je glavne parole prava na samoopredjeljenje i raspodjelu zemlje onima koji su je obrađivali unutar agrarne reforme, nazivajući ih “sintoburžujskim” i oportunističkim.

Međutim, da su se boljevići suprotstavili želji za samoodređenjem naroda koji su bili silom integrirani u Rusko Carstvo; da su se suprotstavili velikoj želji za zemljom većine seljaka, izgubili bi vlast. Ono što se dogo-

dilo u SSSR-u nakon 1928. godine i ono što se događa danas tragična je potvrda te činjenice.

Zapravo, ako je vodstvo bilo u krivu u tom pitanju – iako Lenjin i Trocki u mnogo manjoj mjeri od ostalih – to je bilo zbog ljevičarskog sektašenja, a ne zbog viška oportunizma. Nadalje, možemo upotrijebiti argument “paralelizma” s Kauckijevim rasuđivanjem protiv Rose. Kaucki je protiv Rose također upotrijebio argumente oportunizma politike prema seljacima.

Radničko-seljački savez i ratni komunizam

Teško je procijeniti u kojem je trenutku politika rekvizicije žita od sovjetskog režima pod opsadom zvanom “ratni komunizam” do određene mjere između 1918.–1920. bila neizbjegljiva. Ali sigurno je da je sve više i više prijetila da prekine savez radnika i seljaka, to jest samu osnovu sovjetskog režima. Sigurno je i to da je to dovelo do sve većeg pada proizvodnih snaga, posebice proizvodnje prehrambenih proizvoda, što je prijetilo uništenjem cijele ruske privrede.

Poljoprivredna proizvodnja, uglavnom žitarica, pala je za gotovo 30 posto, uzgoj konja za 25 posto, goveda za 28 posto, a industrijska proizvodnja za gotovo 60 posto. U zamjenu za jednaku količinu pšenice, seljaci su dobili samo 5 posto istih industrijskih proizvoda koje su primili u razdoblju od 1917. do 1918. Stoga su odbili prodati pšenicu za novac koji je postao gotovo bezvrijedan. Zato je bila potrebna rekvizicija.

No to je dovelo i do absolutnog pada proizvodnje pšenice, a ne samo do povlačenja seljaka na ekonomiju opstanka. I kad je proizvodnja pšenice pala, ostalo je sve manje vremena za njezino rekviriranje.

Zatim je uslijedio opći trend špekulacija i crnog tržišta, što je posebno teško palo najsirošnjim slojevima populacije.

Troicki, osnivač i vođa Crvene armije tijekom građanskog rata, našao se na čelu vojske koja je zapravo bila sastavljena od milijuna seljaka. Stalno je putovao tom golemom zemljom. Zbog toga je bolje od Lenjina i ostalih vođa partije prepoznao neposrednu zabrinutost seljaštva i, godinu dana prije Lenjina, predložio napuštanje “ratnog komunizma” u korist ranijeg usvajanja fleksibilnije politike, takozvane Nove ekonomске politike (NEP). U tom je trenutku našao na otpor Lenjina i većine vodstva.¹³

¹² Ibid., str. 393–394. Kaucki je bio najpoznatiji teoretičar i vođa njemačke socijaldemokracije i Druge Internationale. Postao je reformist.

¹³ Trocki je nakon neuspjeha urađenog prijedloga NEP-a neko vrijeme branio alternativni prijedlog “militarizacije rada”. To je jednoglasno odobreno na Devetom partiskom kongresu. Nova ekonomска politika uvedena je 1921. godine. To je značilo kraj politike ratnog komunizma, liberalizaciju tržišta i seljačke proizvodnje, poticanje određenog razvoja male privatne industrije i predlaganje prihvatanja stranih ulaganja.

Adolf Joffe
(1883–1927)

Bio je član Petrogradskog sovjeta i član rukovodstva njegovog novo-revolucionarnog komiteta. Nakon Oktobra sudjelovao u mirovnim pregovorima i obavljao diplomatske dužnosti. Bio je bliski suradnik Trockog. Počinio je souboruštvvo kao proestničin Staljinove razrađujuće politike prema partiji i partiskim drugovima.

¹⁴ Roj Medvedev, *La Revolution d'octobre*, Pariz 1978., str. 210. U martu 1921., u garnizonu u Kronštadtu, luci na Baltiku, došlo je do ustanka. Kako su pregovori s režimom završili neuspjehom, Crvena armija ugušila je ustanak. U ovom eseju ne namjeravam dublje analizirati problematiku koju je na dnevni red postavio ustanak u Kronštadtu i njegovo gušenje od sovjetskog režima. Moje je mišljenje, s obzirom na to da gradanski rat još nije bio završio, da se ovdje bavimo pitanjem političke prosudbe, taklike, a ne načela. Problem u raspravi leži u činjenici da većina onih koji kritiziraju odluku boljševika svoju prosudbu temelje na konkretnim političkim procjenama: naravi zahtjeva, prirodi prisutnih političkih snaga itd. No, po našem mišljenju, u ratu je odlučujuća priroda društvenih snaga (i njihova "logika"). Ipk, kod ovoga pitanja nemamo dovoljno dostupnih informacija da bismo donijeli konkretne zaključke. Prema nekim, osobito anarhistima, mornari iz Kronštadta bili su u osnovi radnici poput onih iz 1917. – 1918. Njihova pobuna bila je produžetaka prosvjeda u Petrogradu i drugdje. Na kocki je bilo pitanje sovjetske, proleterske demokracije. Prema drugima, osobito prema Trockom, proleterski mornari iz 1917. – 1918. uglavnom su nestali. Poginuli su na fronti ili su bili apsorbirani u Crvenu armiju ili državni aparat. Mornari iz 1921. bili su sini novi srednjih ili dobrostojecih seljaka. Njihova pobuna odražala je odbacivanje "ratnog komunizma" i revkvizicije pšenice. Bilo je potrebno pregovarati s njima, ali ne i predati se društvenoj dinamici koja bi mogla ojačati kontrarevolucionarnu prijetnju koja se osjećala u zraku Petrograda te nacionalnu i međunarodnu prijetnju, jer bi otapanjem leda luka Kronštadt postala otvorena flota Bijelih na Baltiku.

Oko toga pitanja slažemo se s procjenom sovjetskog povjesničara Roja Medvedeva, koji smatra da je pokušaj nastavka politike revkvizicije pšenice nakon završetka građanskog rata izazvao društvenu krizu 1921., uključujući i ustanak u Kronštadtu. To je bila ozbiljna pogreška s teškim posljedicama.¹⁴

Štoviše, tijekom "ratnog komunizma" proletarijat je bio oslabljen, ne samo brojčano već i fizički i moralno. Godine 1921. industrijski proizvođač tijekom proizvodnje trošio je samo 30 posto energije u usporedbi s razdobljem između 1913. i 1914., a manje od polovine korištene od 1916. do 1917. To je dovelo do velikog pada produktivnosti rada, za koju je Chamberlain procijenio da se 1920. smanjila na 20 posto od razine iz 1913.

Neki su ljudi idealizirali politiku "ratnog komunizma", ističući prijelaz na "izravno komunističke" oblike proizvodnje i distribucije. Kricman, čijim smo se statističkim podatcima maloprije služili, govorio je o "herojskim godinama velike ruske revolucije". Mnogi boljševički vođe slijedili su taj primjer.

Praveći zakon iz nužde, potonji su teoretizirali o ograničenjima nestašice i racioniranju. Idealizirali su povratak u "naturalnu" privredu (točnije, ekonomiju tržišta: egzistencijalnu ekonomiju, ekonomiju razmjene i monetarnu ekonomiju).

Sva marksistička tradicija i zdrav razum proletarijata protive se tomu "komunizmu bijede", koliko god bili suočajni i (za budućnost!) poticajni egalitarni "modeli" koji su razvijeni i primijenjeni u tome trenutku.¹⁵ Taj "model" nije proizveo nikakvu dinamiku koja je mogla izvesti zemlju iz sve veće gladi. To je izazvalo pomutnju koju je Staljin cinično uspio iskoristiti u razdoblju od 1928. do 1934.

Pitanje mirovnih pregovora

Građanski rat i intervencija imperijalističkih snaga, posebice njemačkog imperijalizma protiv sovjetske Rusije, djelomično objašnjavaju podrijetlo i devijacije "ratnog komunizma".

No tu se susrećemo s još jednom važnom pogreškom koju je tijekom pregovora u Brest-Litovsku počinila većina boljševičkih vođa i kadrova uz iznimku Lenjina, koji je u tom trenutku dostigao vrhunac političke pronicljivosti. Riječ je o zakašnjelom postizan-

ju separatnog mira sa svakom od Centralnih sila.

Postojala je važna razlika između mirovnih uvjeta koje su predložila carstva tijekom prve faze pregovora u Brest-Litovsku, otvorenih u decembru 1917., i uvjeta koji su postignuti nakon što su pregovore prekinuli Sovjeti, a njemačka vojska nastavila napredovati.

Prvi su bili prihvatljivi za veliki dio javnog mnenja radničke klase i urbane sitne buržoazije. Drugi su se generalno osjetili kao nacionalna sramota i izdaja interesa proletarijata Sovjetskog Saveza i međunarodnog proletarijata. Osim toga, značili su kontrolu carske Njemačke nad Ukrajinom i represiju nad ukrajinskim seljačkim pokretom. Oni su izazvali koaličijski prekid između boljševika i lijevih esera. Dali su i snažan poticaj građanskom ratu.

Većina Centralnog komiteta i boljševika odbili su potpisati mirovne uvjete koji su rezultat prve faze pregovora u Brest-Litovsku. Oni su kao argument za svoju poziciju (kao i Trocki za svoju posredničku poziciju "ni rat ni mir") upotrijebili činjenicu da ona odgovara raspoloženju većine urbanog stanovništva.

No to nije odgovaralo raspoloženju većine seljačke populacije, da i ne govorimo o vojnicima u vojsci koja je bila pred raspadom.

I, iznad svega, to nije dovelo do nikakve konkretne alternative: trenutnog rušenja vladavine Hohenzollerna i Habsburgovaca. Što bi nju moglo jamčiti? Neposredna organizacija "revolucionarnog rata"? S nepostojećom vojskom?¹⁶

Jedini rezultat odbijanja da se odmah potpišu mirovni uvjeti bio je dozvola njemačkoj vojsci da uzme nove i vrlo važne teritorije, a posebice da neizmijerno bogatu Ukrajinu odvoji od Sovjetske Republike. Lenjin je to predviđao iz dana u dan. Još jednom vidimo da je cijena koju je revolucija morala platiti za tu pogrešku bila vrlo visoka.

Crveni teror

Pitanje terora – i stvaranje Čeke (tajna politička policija) – izravno je povezano s posljedicama mira u Brest-Litovsku. Oba pitanja mogu se objasniti jedino u svjetlu navedenih događaja.

Pitanje terora, neovisno o njegovim neprihvatljivim ekscesima, manje je jasno nego što mnogi

Lav Kamenjev
(član partije od 1901.,
1883-1936)
Uredivo je *Pravdu*.
Uspratio je se podizanju
Oktobarskog ustanka.
Postao član prvog Političkog biroa izabrano
23. oktobra 1917. Nakon
ustanka postao predsjednik Centralnog izvršnog
štaba i član Centralnog komiteta Druge
sovjetskog kongresa.
Ubijen po Staljinovu
naredjenju.

tvrde. Iskustvo španjolskog građanskog rata iz 1936. godine jasna je ilustracija te teme. U to vrijeme nisu samo staljinisti već su i anarchisti i socijaldemokrati desnice, centra i ljevice, bez razlike, kao i mnoge autonomne i neorganizirane skupine radnika, primijenili dalekosežne mjere "crvenog terora". Nisu imali izbora.

Suočeni s nezaustavljivim, ubojitim i nasilnim neprijateljem, koji uzima žene i djecu militanata kao taoce, koji masovno ubija ratne zarobljenike i političke protivnike, morali su učiniti nešto kako bi se ograničili gubici. To je pitanje zdravog razuma, prisila ubojica da prestanu, ako ne žele platiti previsoku cijenu za svoje zločine.

Napominjemo da je Lenjin pokušao izbjegći upotrebu terora nakon Oktobarske revolucije. Točnije, rekao je:

"Optuženi smo za uhićenja. Doista, provodili smo uhićenja; danas smo uhiti ravnatelja Državne banke. Optuženi smo za pribjegavanje terorizmu, ali ni smo pribjegli i nadam se da nećemo pribjeći teroru francuskih revolucionara koji su gilotinirali ne-naoružane muškarce. Nadam se da nećemo pribjeći tomu jer imamo snagu na našoj strani. Kad bismo uhiti nekoga, rekli bismo da ćemo ga pustiti ako nam dâ pisano obećanje da se ne bavi sabotažom. Ta kva su nam pisana obećanja i dana."

Međutim, kontrarevolucionari su djelovali s potpunim cinizmom i nedostatkom skrupula, unatoč početnoj velikodušnosti boljševika. General Krasnov, Kaledin i drugi, koji su uhićeni tijekom oktobarskog ustanka, pušteni su uz obećanje da će se suzdržati od bilo kakvih protudržavnih akcija. Odmah su prekršili obećanje, uzeli oružje u ruke i prouzročili smrt tisuće radnika.

Ljudi čine takve pogreške jednom, dvaput, a zatim žestoko uzvraćaju. Iznenadjuje li to?

Među posebno ciničnim djelovanjem budućih "žrtava terora", A. R. Williams upozorava na njihovo korištenje vozila Crvenog križa kako bi se prešle granice i dostavilo streljivo postrojbama bjelogardijaca.

Williams čak izvještava o dirljivom izražavanju velikodušnog revolucionarnog raspoloženja tijekom zauzimanja Zimskog dvorca. Mladi oficiri odmah su se predali. Gomila je pucala od bijesa, otkrivajući, između ostalog, sobe za mučenje u dubini dvorca. Antonov-

Ovsejenko, koji je vodio odred Crvene armije, povikao je: "Ja ću pucati na prvoga koji dirne zarobljenika". Na kraju je uvjeroj gomilu:

"Znate li kamo vodi ovo ludilo? Kad ubijete zatvorenika Bijele garde, vi ubijate revoluciju, a ne kontrarevoluciju. Dao sam dvadeset godina svog života u izgnanstvu i u zatvoru za tu revoluciju... (To) znači nešto bolje, to znači život i slobodu za sve. Dajete svoju krv i svoj život za revoluciju, ali biste također trebali dati još nešto... svoju inteligenciju. Trebali biste predanost revoluciji staviti iznad vaših strasti. Imate hrabrosti donijeti pobjedu revoluciji. Sada, u ime vaše časti, trebali biste dokazati vašu veličinu. Volite revoluciju. Jedino što tražim od vas jest da ne ubijete ono što volite."

No, nakon što su pretrpjeli divlje nasilje kontrarevolucionara, ozračje se promijenilo. Ponavljam, treba li nas to iznenaditi?

Štoviše, trebali bismo biti jasni po pitanju granica toga terora. Do marta 1920. ukupan broj žrtava Crvenog terora službeno je procijenjen na 8620 ljudi. Morizet broj procjenjuje na nešto više od 10 tisuća. Nakon poraza Bijele garde Denjikina i Kolčaka, Sovjetski Savez na nekoliko je mjeseci ukinuo smrtnu kaznu (ponovno je uvedena samo u vrijeme poljske ofenzive na Ukrajinu tijekom maja 1920.).

Atmosfera u Sovjetskoj Rusiji bila je daleko od sveopćeg straha koji su opisivali brojni povjesničari. Možemo to vidjeti iz čitanja onoga što je Morizet kao svjedok rekao o suđenju visoko rangiranom bjelogardijskom oficiru Galkinu na Revolucionarnom sudu u Moskvi 14. jula 1921:

"Mislim da nikad nisam video javnost ili suca koji su više suočječali s optuženim nego toga dana. Četiri stotine radnika ili vojnika koji su se ugurali u prostoriju, tri suca i tužitelj, sva četvorica mladi, svi su gledali s nekom vrstom simpatije prema tom malom muškarcu od trideset i pet godina, u njegovoj istrošenoj odjeći, u pratnji čuvara koji je pazio na njega s revolverom u ruci kako bi se pridržavao pravila. Nije bilo barijera između njih i njega. Četvorica naoružanih vojnika, unesenih u raspravu, gotovo su prekrili slobodni prostor oko vrtne klupe rezervirane za optuže-

¹⁵ Marx i Engels upozoravali su na taj primitivni "komunizam bijede" koji bi samo generalizirao siromaštvo i neizbjježno doveo do povratka onog "starog smeća".

¹⁶ Hohenzollern i Habsburg: vladajuće obitelji Njemačke i Austro-Ugarske.

Aleksandra Kolontaj,
(članica Partije od 1899.,
1872-1952)

Bila je prva komesarka u prvoj revolucionarnoj vladi. Jedan od delegata na osnivačkoj skupštini Kominterne i predsjedajuća u internacionalnoj konferenciji komunističke. Kasnije je bila aktivna u sovjetskoj diplomaciji.

nika, stola obrane i našega stola. Umjesto strašnoga Revolucionarnog tribunalala, netko bi pomislio da promatra strastvenu raspravu među ljudima koji se nisu slagali s odgovorom na pitanje o savjeti.”

Galkin je dobio blagu kaznu, a onda je ubrzo pomilovan, iako se oružano borio protiv sovjetskoga režima. No, izjavio je da još više mrzi kontrarevolucionarne Bijele diktatore nakon iskustva koje je imao s njima. Sud mu je povjeroval.

Čeka

Pitanje Čeka jako se razlikuje od onoga o čemu smo upravo govorili: o privremenim mjerama tijekom okrugloga građanskog rata. Čeka je bila proizvod institucije, aparata, s neizbjježnom sklonosti svake institucije i aparata da postane trajna i da izbjegne svakoj kontroli.

Fašistički nasilnik može biti smaknut nakon javnog suđenja, čak i ako je riječ o skraćenom postupku. Ali tajna politička policija ne može biti podvrgnuta javnoj kontroli.

Arhivi Čeka, koji su se počeli objavljivati zahvaljujući *glasnosti* (politika “transparentnosti” pod Gorbačovom), pokazali su da je stvar bila trula od samoga početka, unatoč osobnoj iskrenosti Feliksa Dzeržinskog, prvog direktora Čeka, u čije namjere nitko nije sumnjao. Dovoljno je spomenuti tek jednu činjenicu: članovi i dousnici Čeka davali su sami sebi bonuse (dio “plijena”) za svako dobro koje su zaplijenili “špekulantima” ili onima koji su počinili “privredne zločine”. Ne može biti sumnje o dinamici korupcije koja to predstavlja. Chamberlain u potpunosti potvrđuje tu procjenu.

Isto vrijedi i za tendenciju Čeka da se otme svakoj kontroli. Ta je opasna dinamika vrlo rano potvrđena. Jedna anegdota to ilustrira: Lenin je gajio najveće divljenje, kao i prijateljske osjećaje prema Martovu, vodiči ljevihi menjševika. Jednoga dana Lenin ga je pozvao u Kremlj, dao mu lažnu putovnicu i rekao: “Odmah napustite zemlju. Ako to ne učinite, Čeka će Vas uhititi za nekoliko dana, a ja ih neću moći zaustaviti.”

G. Leggett, reakcionar koji je bio iznimno neprijateljski nastrojen prema boljševičkom režimu, ipak priznaje da je ta neovisnost bila povoljna samo u početku:

Nikolaj Krestinski
(član partije od 1903.,
1883-1938)

Bio je predsjednik Uralskog boljševičkog komiteta i zamjenik predsjednika boljševičkog komiteta lekaterinburga. Predsjedavao je katerinburškim Vojno-revolucionarnim komitetom. Kasnije postao narodni komesar za financije. Ubijen po Staljinovu naredjenju.

“U neizbjježnom sukobu između proizvoljnog nasilja Čeka i sustava sovjetskog zakona koji je proizlazio iz Narodnoga komesarijata za pravdu, Čeka je imala prednost kad god je režim bio u opasnosti, a kad su krize prošle (Narodni komesarijat) imao bi zadnju riječ.”

Sâm Lenjin odlučno je zagovarao uspostavu države temeljene na zakonu te potrebu za odlučnim koracima u tome smjeru. U sukobu 1921. godine između Dzeržinskog i Kamenjeva, u vezi s reformama političke policije nakon završetka građanskog rata, Lenjin je podupro Kamenjeva, koji je predložio ograničavanje nadležnosti Čeka u pitanjima špijunaže, političkih zločina, zaštite željeznica i trgovina hranom. Sve ostale represivne aktivnosti trebale bi biti u nadležnosti Narodnog komesarijata pravde.

Treba napomenuti i to da Čeka nije bila tvorevina boljševičke stranke ili Lenjina. Ključnu ulogu u njezinu stvaranju imali su, prije svega, lijevi eseri. No, uz sve što je rečeno, ipak je istina da je tendencija prema njezinoj neovisnosti i sve manjoj podložnosti kontroli bila prisutna od samoga osnutka. Victor Serge upotrebljava pojma “profesionalna degeneracija”; zato smatramo da je osnivanje Čeka nesumnjivo bila pogreška.

Prijevod: Ana Pukšec

MANDEL, ERNEST
*Oktobar 1917:
Državni udar ili socijalna revolucija*

UP&UNDERGROUND
Zima 2017.

ДА ЗДРАВСТВУЕТЪ
ПРАЗДНИКЪ
ВСЕМИРНОЙ
АРМИИ ТРУДА

ВОЧИНИТЬ ОДИН ПАРОВОЗ
ЗНАЧИТ ПРИБЛИЗИТЬ КОНЕА
ХОЛОДА И НИЩЕТЫ ЭТИЯ
ДОБИГЬ ОКОНЧАТЕЛЬНО
КАПИТАЛИЗМА

MANDEL, DAVID

**Tvornički komiteti i radnička
kontrola u Petrogradu 1917. godine**

MANDEL, DAVID

Tvornički komiteti i radnička kontrola u Petrogradu 1917. godine*

Mark-David Mandel (1947) diplomirao je na Hebrejskom sveučilištu i doktorirao na Sveučilištu Columbia, gdje je postao znanstveni suradnik na tamošnjem Ruskom institutu (1977-78). Predavao je u Centru za ruske i istočnoeuropejske studije na Sveučilištu Birmingham, zatim na Katedri za političku znanost na Sveučilištu McGill, Katedri za sociologiju na Sveučilištu u Montréalu, a trenutno je na Katedri za političku znanost na Sveučilištu Québec u Montréalu. Autor je nekoliko članaka i knjiga o ruskom revolucionarnom razdoblju i radničkom pokretu, od kojih se posebno ističe *The Petrograd Workers and the Soviet Seizure of Power. From July Days 1917 to July 1918* (1986).

OD APRILA DO MAJA: BRANEĆI TVORNICE

Krajem aprila, privredno stanje, a posebno potreba za gospodarskom regulacijom, postalo je dominantno pitanje u revoluciji uz pitanje mira, zemlje i slobode u radničkom pokretu. U to je vrijeme postalo jasno da se gospodarska kriza, za koju se činilo da je prošla, pa čak i da je krenula suprotnim smjerom, ponovno nametnula. "U posljednje vrijeme", pisao je menjševički internacionalni list *Novaja Žizn* početkom maja:

"Primjećujemo smanjenje proizvodnje u cijeloj seriji poduzeća. Taj se fenomen do sada pokazao samo u srednjim i malim poduzećima, ali svejedno počinje zabrinjavati radnike."

Menjševički obranaški list *Rabočaja gazeta* pisao je o "intenziviranju općeg smjera gospodarske dislokacije i uznapredovale masovne nezaposlenosti." Rieč, liberalne novine Kadeta, bile su još pesimističnije: "Za dva ili tri tjedna tvornice će se početi zatvarati jedna za drugom."

Industrijalci protiv državne regulacije

Na ljevici je zaključak bio jasan: radi sprečavanja katastrofe, smjesta se mora uspostaviti regulacija privrede. Dana 16. maja Izvršni komitet Petrogradskog sovjeta prihvatio je plan koji je izradio njegov Gospodarski odjel pod vodstvom menjševičkog ekonomista Gromana, zahtijevajući opću regulaciju proizvodnje, distribucije i financija. U suštini, taj se plan malo razlikovao od onoga što se već provodilo u drugim zaraćenim državama. Ipak, dva dana kasnije, ministar trgovine i industrije A.I. Konovalov, veliki moskovski industrijalac liberalnog ugleda, podnio je svoju ostavku protiveći se tome planu za regulaciju i javnu kontrolu. Kriza bi se mogla spriječiti, napisao je u pismu ostavke, samo ako bi "Privremena vlada, u najmanju ruku, zaista pokazala punu ovlast, ako bi pošla na put obnavljanja discipline koja je popustila i ako bi pokazala energiju u borbi protiv prekomjernih zahtjeva ekstremne ljevice."

To je bila dosljedna pozicija među industrijalcima: umjesto državne intervencije, odbačene bez razmišljanja, uporno su zahtjevali obuzdavanje radnika. Rjabu-

* David Mandel, *Factory Committees and Workers' Control in Petrograd in 1917*, Notebooks for study and research No.21, International Institute for Research and Education, Amsterdam, 1993., pp.43

01 Koalicijska vlada liberala i umjerenih socijalista (menješevici i socijal-revolucionari) ... formirana u maju 1917. kako bi među radnicima i vojnicima povratila oslabljeli autoritet liberalne Privremene vlade kneza Ljvova formirane nakon Februarske revolucije. Ljvov je bio na čelu vlade do jula kad ga je kao premijera zamjenio Kerenski. Petrogradski sovjet je pod boljevičkim vodstvom zbacio ovu koalicijsku vladu u revoluciji u novembru 1917.

šinski, još jedan liberalni moskovski industrijalac, objasnio je zašto državna intervencija nije prikladna za Rusiju:

“U Evropi država intervencijom u sferu privrednog života dobiva punu kontrolu, čemu se mi ne protivimo. Ali se bojimo da je u Rusiji takva kontrola nemoguća u smislu njezine korisnosti i svrsishodnosti za državu kao cjelinu, sve dok je naša vlada u položaju da nju kontroliraju”.

Drugim riječima, državna regulacija smatrala se korisnom samo u onim slučajevima u kojima su vlasničke klase imale potpunu kontrolu nad državom. U Rusiji su radnici, preko svojih sovjeta, imali previše utjecaja na državu da bi joj se dopustilo interveniranje u privredu – regulacija bi se mogla okrenuti protiv interesa kapitala.

Ako je u proglašima predstavnika više klase postojalo opće suglasje oko potrebe za ograničavanjem radne snage kao jedinog načina spašavanja gospodarstva, u sovjetskom je taboru širom političkog spektra postojao jednak snažan konsenzus oko potrebe ograničavanja kapitala ako se gospodarski kolaps – a time i neminovala kontrarevolucija – žeće izbjegći.

U tom smislu treba opširno navesti analizu iz novina *Rabočaja gazeta*, vjernog pobornika vladine koalicije sastavljene od predstavnika revolucionarne demokracije i viših klasa⁰¹. Uvodnik od 20. maja izšao je pod naslovom: *Napad?*

“U taboru industrijalaca vlada uzbudjenje. Nestala je kratkotrajna ošamućenost koja ih je uhvatila u prvim mjesecima revolucije. Nije ostalo ni traga njihovoj nedavnoj zbumjenosti i paničnoj težnji prema činjenju ustupaka. U prvom mjesecu slobode ujedinjeni industrijalci su, gotovo ne pružajući otpor, uvažili zahtjeve radnika. Sad su se odlučno oduprli i ubrzano pripremaju napad duž cijelog fronta... Ne odlučuju odmah proglašiti otvoreni rat radnicima. Vulkansko tlo revolucije još je uvijek previše usijano, radnička klasa je i dalje sa svojom eksplozijom revolucionarnog entuzijazma, barem za sada, prevelika prijetnja industrijalcima za odluku o frontalnom napadu s namjerom da unište neprijatelja protuudarcem. No, zaoštrevanje općeg tijeka gospodarskog sloma, uznapredovala prijetnja masovne nezaposlenosti, društveni strah posjedničkih klasa – sve će to stvoriti plodno tlo za provođenje poduzetničkog plana za

ofenzivu. Budući da ne žele krenuti “ravno u sridu”, pokušavaju okružiti neprijatelja sa strane kako bi ga napali s leđa. Odnedavno se sve češće može čuti za “talijanski štrajk” (usporavanje procesa rada, engl. *go slow*) koji poduzetnici prakticiraju sad ovdje, sad ondje. Tvornice se ne održavaju, dijelovi strojeva ne zamjenjuju, radi se nemarno. Poduzetnici viču s krovova da ‘neumjereni zahtjevi’ nisu ostvarivi i da izravno štete poduzećima. Oni velikodušno predlažu, ili se barem pretvaraju da predlažu, da ih vlada oslobođi nepodnošljivog tereta upravljanja poduzećem. U drugim su slučajevima reducirali proizvodnju, otpustili radnike pod izlikom nedostatka metala, goriva, narudžbi, konkurentnosti uvoza. Pred sobom imamo drukčiji način borbe: potajni prekid rada. U Odjelu rada Sovjeta radničkih i vojničkih deputata svakodnevno nailazimo na činjenice koje potvrđuju postojanje jasnog plana industrijalaca.”

Proglašenje rata

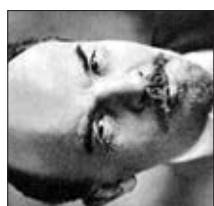
Radnici nisu kao bezazlenu pretpostavku nego kao prikrivenu prijetnju razumjeli izjave poput Konovalovljeve u Kongresu vojno-industrijskih komiteta, u kojoj se okomio na “pretjerane zahtjeve radnika” i upozorio: “ako se u skoroj budućnosti ne počne trezveno razmišljati, svjedočit ćemo zatvaranju desetaka stotina poduzeća”. Ta izjava nije bila izolirana. Za radnike to nije bilo ništa manje nego proglašenje rata buržoazije protiv revolucije.

Posljedično, dok je Privremena vlada ostala paralizirana ovim problemom zbog otpora kapitalista, a menješevici pomirljivci nastavili govoriti radnicima da je državna regulacija od strane aktualne vlade potrebna, same radnike privlačila su druga rješenja. Životov, delegat električne centrale “1886.” na Prvoj petrogradskoj konferenciji tvorničkih komiteta krajem maja izrazio je stav koji je prevladao među sudionicima konferencije, a također se brzo proširio među širokom masom radnika:

“Morate biti slijepi da ne vidite ovaj kontrarevolucijski rad. Sabotaža u tekstilnoj industriji, sabotaža u Donbasu, u čitavom nizu petrogradskih tvornica zahtijeva organiziranu intervenciju radničke klase u obliku žurnog uspostavljanja radničke kontrole, koja

MANDEL, DAVID
Tvornički komitet i radnička kontrola u Petrogradu 1917. godine

UP&UNDERGROUND
Zima 2017.

Vladimir Lenin
(član partije od 1893.,
1870-1924.)
Jedan od osnivača i voda Ruske socijaldemokratske stranke (i boljevičke frakcije), kasnije Komunističke partije boljevičnika i voda Oktobarske revolucije, član prvog Političkog biroa i predsjednik prve revolucionarne vlade. Predsjednik Sovjeta radničke i seljačke obrane.

jedina može okončati kontrarevolucionarne ideje kapitalista... Naivno je misliti da će Privremena vlada uspostaviti kontrolu nad vlastitim kapitalistima... Nedvojbeno, život će u skoroj budućnosti iznijeti zahtjev za radničkom kontrolom proizvodnje, ali on će biti u potpunosti ostvaren ne u buržujskoj vladini nego u vlasti revolucionarne demokracije.”

Za radničku kontrolu i vlast sovjeta

Kao što ovaj odlomak pokazuje, radnici su reagirali na situaciju na dvije usko povezane razine. Na najizravnijoj, praktičnoj razini, zahtjevali su uspostavljanje kontrole nad upravom na razini poduzeća. Nakon što se zahtjev za radničkom kontrolom, koji je nastao odozdo, nije pojavio na programu nijedne stranke, došao je na svoje kao glavni zahtjev radničkog pokreta krajem aprila i dobio svoj organizirani izraz na Prvoj petrogradskoj konferenciji tvorničkih komiteta mjesec dana kasnije.

No, na kontrolu na razini tvornice nikad se nije gledalo kao na zamjenu za upravljanje na nacionalnoj razini, nego kao njezinu na nužnu nadopunu. Kao što je Levin, jedan od organizatora Prve konferencije, izjavio:

“Tvornički komiteti rade sve što mogu. Reći da rade glatko i produktivno u svim tvornicama značilo bi idealizirati stvari. Zapravo, kontrola je u većini slučajeva jednostavna i primitivna... Dok radničke organizacije ne stvore organ kontrole koji će zajedno s državnom vlasti preuzeti kontrolu, tvornički komiteti ograničit će se na čuvanje tvornice koja im je dana, zaštitu sredstava za proizvodnju od prodaje, od namjerno sabotaže itd. Tvornički će komiteti odigrati veliku ulogu, no ne bez suradnje s istinskom revolucionarnom državnom vlasti.”

Otuda odgovor na političkoj razini: regulacija je moguća samo pod vlašću koja ne podliježe utjecaju viših klasa, tj. pod vlašću revolucionarne demokracije, konkretno, pod vlašću sovjeta.

Zapadnjačka historiografija nije dovoljno uvažavala važnost pitanja gospodarske regulacije u političkoj radikalizaciji radnika. Ipak, ono je, zbog neposrednosti i hitnosti, vjerojatno važniji faktor od želje za mirom ili čak od prijetnje otvorene kontrarevolucije.

“Pražnjenje” Petrograda

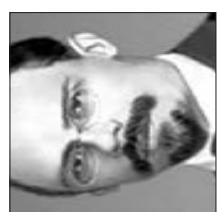
Značajno je da je prva rezolucija donesena u Radničkom odjelu Petrogradskog sovjeta o prikupljanju većine za sovjetsku vlast bila ishod rasprave o gospodarskoj regulaciji. Dok je Privremena vlada bila nesposobna uvesti sustav državne regulacije, ipak je iznijela projekt “pražnjenja” Petrograda, tj. seljenja tvornica iz Petrograda na mjesta gdje bi po svoj prilici bile bliže izvorima goriva i sirovina. Međutim, radnici su u tome odmah uvidjeli plan da se Rusiju otarasi njezina najrevolucionarnijeg elementa, industrijskih radnika crvene prijestolnice. Žestoko protivljenje radnika i sovjeta prisililo je Vladu da privremeno napusti taj plan. Radnički odjel sastao se 31. maja kako bi raspravio o “pražnjenju” i saslušao objašnjenja privremenog ministra trgovine i industrije, Palčinskog, kao i objašnjenja vođa umjerenih socijalista sovjetskog Izvršnog komiteta. Skupština je izglasala odbijanje plana sa 173 glasa naspram 144. Umjesto toga, pozvala je na borbu protiv gospodarskog razmještanja i za završetak rata te zaključila:

“Prava borba protiv nje [gospodarske krize] moguća je samo regulacijom i kontrolom cijekupne proizvodnje od strane državne vlasti u rukama Sovjeta radničkih, vojničkih i seljačkih deputata.”

Rezolucija Prve konferencije tvorničkih komiteta od 1. juna o “gospodarskim sredstvima borbe protiv premještanja” govorila je o mjerama potrebnim na nacionalnoj razini onoliko koliko i o potrebi širenja radničke kontrole na razini poduzeća na sve tvornice i aspekte proizvodnje. U posljednjem je paragrafu zaključeno:

“Sustavno i uspješno izvršenje gore navedenih mjera moguće je samo uz prenošenje kompletne državne vlasti u ruke Sovjeta radničkih i vojničkih deputata.”

Ta je rezolucija zadobila 297 glasova, odnosno nešto više od dvije trećine. Na to su menjševici, koji su ustajno ponavljali da je radnička kontrola anarhistička i koji su odabrali u raspravi i usvojenoj rezoluciji poricanje njezine izričite i bliske povezanosti s državnom regulacijom, suprotstavili rezoluciji svoj stav o “državnoj kontroli”. Međutim, dobio je samo 85 glasova. (Anarhistička rezolucija, koja je prešutno prešla preko države, prikupila je

Vladimir Miljutin
(član partije od 1910.,
1884.-1937)

Bio je predsjednik Saratovskog sovjeta i član petrogradskog Vojno-revolucionarnog komiteta. Bio je protiv ustanka. Nakon Oktobarskog ustanka postao komesar za poljoprivredu u prvoj vlasti narodnih komesara. Ubijen po Staljinovu naredjenju.

samo 45 glasova, što je činjenica koju anarhistička interpretacija radničke kontrole još uvijek ne uspijeva objasniti.)

Mladi boljševički aktivist, Ivan Naumov, delegat tvornice za strojeve *Novi Parviainen*, izjavio je u odgovoru menševicima:

“Sjetite se kako su nedavno nas boljševike nazivali ‘anarhistima’ i govorili kako ‘izazivamo gradanski rat’ jer smo zahtijevali kontrolu nad proizvodnjom. Sada svi to žele. Ako odgovornost za kontrolu stavimo na postojeću vladu – više buržujsku nego demokratsku – to je kao da kapitalistima koji su kriminalom produblijivali gospodarsku krizu predamo odgovornost za kontrolu njihovih vlastitih kriminalnih djela. To nema smisla. Ako predlažete državnu kontrolu, dovršite svoje riječi: vlada koje klase? Ako se radi o buržujskoj, to znači: ostavite sve kako je bilo prije.”

Radnička kontrola: obrambena mjera

Određujuća karakteristika radničke kontrole kao izravnog odgovora na krizu na razini poduzeća bila je upravo njezina obrambena priroda: ona je bila, prije svega, mjeđu čiji je cilj bio sprječiti ili preusmjeriti pad proizvodnje ili potpuno gašenje. Prema tome, po svojoj je motivaciji bila potpuno drukčija od kontrole uspostavljene u državnim poduzećima u martu kao demokratsko pravo koje proizlazi iz revolucije. Pokret za radničku kontrolu u privatnim tvornicama nastao je “odozdo” pred kraj aprila, kad je prijetnja tvornicama postala opipljiva. Važno je naglasiti da je, iako je radnička kontrola uskoro postala načelo boljševičkog programa, partijski petrogradski komitet prvi pozvao radnike da je uvedu tek 19. maja, a njegov je apel očigledno bio odgovor na ono što se već događalo:

“Kao odgovor na niz proglaša tvorničkih komiteta o potrebi za kontrolom i njezinim uspostavljanjem donesena je odluka da se drugovima radnicima preporuči osnivanje kontrolne komisije unutar poduzeća s predstavnicima radnika.”

Matvej Muranov

(član partije od 1904.,
1873-1959)

Surađivao je u *Pravdu* i bio je sudionik Oktobar-skog ustanka. Član predsjedništva Sveru-skog centralnog izvršnog komiteta na Drugom Kongresu sovjeta. Kasnije radio u Centralnoj kontrolnoj komisiji. Bio je jedan od saveznika Stajjina.

Langezipen: nestali rublji

Sukob u tvornici strojeva *Langezipen* dobar je primjer naravi i okolnosti uvođenja kontrole u tome razdoblju. Krajem aprila viši tvornički inspektor provincije Petrograd izjavio je da “radnici ove tvornice sumnjaju da uprava zadržava proizvodnju robe za obranu”. Dana 27. aprila postavili su čuvare ispred ureda uprave i odbili dopustiti direktoru da ode prije nego obavi posao do kraja. Formirano je zajedničko povjerenstvo predstavnika Petrogradskog sovjeta, Petrogradskog društva vlasnika tvornica i mlinova, Unije inženjera i Centralnog vojno-industrijskog komiteta, kako bi istražilo sukob. Potom je 2. juna direktor objavio da se tvornica zatvara. Naveo je da su porast troškova i pad proizvodnje za dvije trećine rezultat uvođenja osmosatnog radnog vremena, pada produktivnosti radne snage za 50 posto te nestaćice goriva i sirovina. Posljedično je tvrtka izgubila deset milijuna rubalja na narudžbama za obranu i bila prisiljena ugasiti tvornicu zbog nedostatka sredstava.

Radnici su se okrenuli Centralnom sovjetu tvorničkih komiteta, CS-u (osnovanom na Prvoj konferenciji), koji je imenovao istražitelja. Do trenutka kad je potonji uspio otkriti podugački sumnjivi lanac prijenosa dionica, direktor je obznanio da je “slučajno pronašao” 450 tisuća rubalja, posuđenih od poznanika, te da bi se proizvodnja mogla nastaviti punom parom. *Izvestija*, novine Sovjeta pod vodstvom umjerenih socijalista, navodile su taj slučaj kao obilježje “čitavog niza vlasničkih proglaša o zatvaranju” koji su dolazili do Centralnog sovjeta tvorničkih komiteta (CS). Novine su zabilježile da su se u većini slučajeva dani razlozi svodili na nedostatak sredstava i pretrpljene gubitke, no

“na prva nastojanja radničkih organizacija da dokažu razloge koje su poduzetnici ponudili, veoma često su otkrivane najzamršenije i najlukavije spletke kapitalista, usmjerene prema prekidu rada”.

Nakon saznanja da vlasnik ima namjeru zatvoriti tvornicu, radnici *Langezipena* odlučili su uspostaviti kontrolu nad upravom. Tvornički komitet je 5. juna objavio sljedeći proglašenje:

“Nedavna situacija u tvornicama tvrtke *Langezipen*, to jest:

MANDEL, DAVID

Tvornički komitet i radnička kontrola u Petrogradu 1917. godine

- 1.) odbijanje uprave tvornice da prizna nadzornu komisiju radnika i zaposlenika,
- 2.) kršenje rješenja Komore za mirenje od 6. maja 1917. o visini plaća za zaposlene i
- 3.) najnovija izjava uprave o zatvaranju tvornice – pred nas su stavile nužnost poduzimanja sljedećih mjera:
  - 1.) Nikakva roba ili sirovine ne mogu napustiti tvornicu bez odobrenja tvorničkog komiteta, također, tvornički komitet mora evidentirati i ovjeriti dovršen proizvod koji je spreman za isporuku.
  - 2.) Svi nalozi tvorničkog komiteta obvezni su za sve radnike i zaposlenike, a nijedan nalog uprave ne vrijedi bez ovlaštenja tvorničkog komiteta.
  - 3.) Ni jedan papir ni korespondencija koja se tiče tvornice ne smije se uništiti ako je nije pregledao tvornički komitet.
  - 4.) Kako bi izvršila gore navedene zadaće, izabrana nadzorna komisija počet će obavljati svoje dužnosti od danas.
  - 5.) Vatrogasci i čuvari dužni su pregledavati tvorničke zgrade za slučaj požara.”

Obrambena priroda motivaiza tih mjera očigledna je iz formulacije same deklaracije: postupci uprave “pred nas su postavili nužnost” djelovanja. Uspostavljanje kontrole naposljetku je potaknuto zatvaranjem tvornice.

Treugolnik: slučaj trovanja

Naravno, nisu svi sukobi koji su vodili do radničke kontrole imali tako jasne karakteristike. Spor u tvornici gume *Treugolnik* oko odštete za žrtve masovnog trovanja 1914. godine bio je u nadležnosti Komore za mirenje. No, početkom maja skupina radnika anarhističkog komiteta na silu riješiti to pitanje. Skupina od sedamdesetak radnika otišla je direktoru i zaprijetila mu da će ga baciti u kanal ako ne pristane platiti zahtijevanu odštetu, uz dodatnih 15 kopješki po satu retroaktivno od maja 1915. Istodobno su zaprijetili i tvorničkom komitetu i predstavnicima radnika u Komori za mirenje, koji su se usprotivili tome postupku. Naposljetku, nagovorenim su da pričekaju dolazak predstavnika vlade sljedeći dan. No, pre-

Viktor Nogin
(član partije od 1898.,
1878-1924)

Bio je zamjenik predsjednika pa predsjednik izvršnog komiteta moskovskog sovjeta. Osim toga, bio je u članom moskovskog Vojno-revolucionarnog komiteta. Nakon ustanka posta narodni koncesar za trgovinu i industriju.

ko noći je viši menadžerski kadar odlučio otići, odnjeviši sa sobom novčana sredstva. Slučajno su ih otkrili uredski radnici i odveli Kerenskom “dok ne dobiju pojasnjenje u tvornici”. Na sastanku s predstavnicima radnika sljedećega dana ministar rada je upozorio radnike da će se ako puste upravu da ode, naći u situaciji da neće moći upravljati tvornicom. Savjetovao im je da odgode svoje zahtjeve do nakon završetka rata.

Najzajedničkom sastanku predstavnika radnika, činovnika, nadzornika i saveza inženjera odlučeno je da se formira komisija predstavnika radnika i zaposlenika koja bi kontrolirala djelovanje uprave. Na prijedlog radničkih organizacija, 5. maja uprava se vratila, nakon što je provela više od jednog dana u odajama Kerenskog. Čak i u tom slučaju, premda su korijeni sukoba drukčiji od onih u *Langezipenu*, kontrola je ponovno odgovor na uočenu prijetnju administracije za tvornicu.

Rijetkost potpune kontrole

Zapravo, dokazi upućuju na to da je kontrola u privatnim tvornicama u smislu kontrole organizirane u *Langezipenu* u tom trenutku bila još uvijek rijetka, unatoč činjenici da je radnička kontrola postala zajednički zahvat čitavog pokreta. Nema dvojbe da su, dijelom i zbog protivljenja rukovodstva poduzeća, radnici uspostavili kontrolu – ili barem pokušali – prije svega kad su se suočili s izravnom, stvarnom prijetnjom tvornici. Delegat tvornice *New Arsenal* izjavio je na Prvoj konferenciji tvorničkih komiteta:

“Komiteti su uspostavili kontrolu uglavnom u državnim poduzećima. Dok pokušaji kontrole u privatnim tvornicama pokreću glasne prosvjede rukovodstva i buržujskog tiska – na primjer, ‘otimanje tvornica’, ‘anarhija’ – postojanje te iste kontrole u državnim tvornicama prolazi neprimjećeno u širokim krugovima društva”.

Tek je u oktobru tvornički komitet vrlo borbene tvornice *Reznekrants Copper-Rolling Mill* izvijestio CS o tome da je nedavno formirao kontrolnu komisiju. Taj je odluka donesena u skladu s potrebom da se “započne nepopustljiva borba protiv pokušaja sabotaže koju provodi uprava”. Palčinski je osobno zaprijetio da će “doći i zatvoriti tvornicu”.

37

MANDEL, DAVID
*Tvornički komiteti i radnička
kontrola u Petrogradu 1917. godine*

UP&UNDERGROUND
Zima 2017.

Mnogo češća aktivnost tvorničkih komiteta od kontrole bilo je osiguravanje sirovina, goriva i narudžbi za poduzeća. Radnici Petrograda organizirali su čak i prije Prve konferencije tvorničkih komiteta posebnu konferenciju kako bi raspravili o situaciji s gorivom i sirovinama. Jedan dio tvornica poslao je delegacije sve do Donbasa u potragu za zalihamama te kako bi razjasnili situaciju u rudnicima. Kao što je jedan od govornika na Prvoj konferenciji ustvrdio:

“Neobično, nakon prvih tjedana revolucije, u jednoj tvornici za drugom nije bilo goriva, sirovina, novca. Što je još važnije, uprava nije poduzela korake da osigura ono što je potrebno. Svi su u tome vidjeli talijanski štrajk. Tvornički komiteti poslali su predstavnike u potragu za gorivom na sve strane – drugim tvorničkim komitetima, na čvorista željeznica, do skladišta itd. Kao rezultat njihova djelovanja pronađeni su nafata i ugljen, narudžbe, novac...”

Motivacija koja je stajala iza toga bila je identična kao i za uspostavljanja kontrole, osim što je uprava imala mnogo manje prigovora na prvi oblik djelovanja.

“Mrlja poduzetništva”

Gledano iz određenog kuta, ovo je bio oblik aktivne suradnje s kapitalističkom upravom i kao takav zadobio je kritike s nekih strana, posebno od sindikalnih vođa putem Rjazanova, koji se, na stranu organizacijsko suparništvo, suprotstavio izravnoj radničkoj intervenciji u upravljanju tvornicama u demokratskoj revoluciji. “Sindikalni pokret nema na sebi mrlju poduzetništva”, rekao je Sveruskoj konferenciji tvorničkih komiteta u oktobru.

“No, nevolja je komiteta to što se čine sastavnim dijelom uprave. Sindikat se izravno suprotstavlja kapitalu, ali član tvorničkog komiteta nesvesno postaje agent poduzetnika.”

Iako iz potpuno drukčije perspektive, Lenjin je također kritizirao tvorničke komitete jer se ponašaju kao “potročci” kapitala. Njegova je poanta bila da samo sovjetska vlast i radnička većina u nacionalnim upravljačkim tijelima mogu služiti interesima naroda, a ne maloj skupini

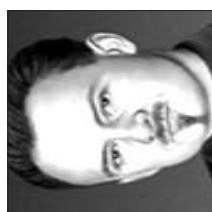
kapitalista. Brojni govornici prigovorili su njegovoj kritici. Naime, iako je konferencija doista nadmoćno glasala za vlast sovjeta i nacionalno upravljanje, situacija je zahtijevala neposrednu akciju. “Tvornički komiteti morali su nabaviti sirovine”, odgovorio je jedan radnički delegat. “Ovo nije obavljanje poslića. Nitko ne zna što se moglo dogoditi da nismo na ovaj način pomogli tvornicama.”

Nemilosrdna borba za vlast

Lenjin je na konferenciji želio naglasiti važnost pitanja vlasti za gospodarsku regulaciju. Sama po sebi, ta je kritika imala neku valjanost. No, konkretna situacija u Rusiji 1917. bila je takva da je radnike briga za zadržavanjem proizvodnje vodila progresivno i nemilosrdno mimo bilo kakvih pokušaja suradnje s rukovodstvom do izravne borbe za vlast u tvornicama i konačno, do potpune eksproprijacije kapitala.

Eksproprijacija je bila objektivna tendencija i prema tome su radnici snažno gurani. No, nužno je ponoviti da radnici nisu to željeli, i to ne samo zato što se nisu osjećali spremnima preuzeti odgovornost za funkcioniranje tvornica. To je očigledno iz samog koncepta kontrole, koji počiva na kontinuiranom postojanju kapitalizma i stoga zahtijeva barem minimalnu, škrtu suradnju vlasnika u smislu njihova neprekinuta interesa i spremnosti za upravljanjem poduzećima. Ako to nedostaje, ako ne postoji potvrđena upravljačka aktivnost da se kontrolira, radnici bi morali ili prihvati opadanje proizvodnje i, najzad, zatvaranje tvornica, kao što su činili u slučaju prekida rada prije revolucije, ili bi morali na sebe preuzimati sve više i više izravne upravljačke odgovornosti. To je, ukratko, političko-gospodarska dinamika koja je vodila od demokratske do socijalne revolucije, unatoč opiranju radnika da prihvate tu promjenu na pojmovnoj razini.

Naime, u praksi je postojala spremnost na suradnju s rukovodstvom ako bi to pružilo nadu u spašavanje tvornice. Ta je suradnja ponekad išla i dalje od potrage za gorivom i narudžbama. Na primjer, sredinom jula direktor baltičke tvornice za proizvodnju vagona obznanio je svoju namjeru da zatvori automobilski odjel zbog gubitaka koje je pretrpio od početka revolucije. Kad je tvornički komitet uzvratio da se njegova tvrdnja temelji na

Georgij Opokov
(Lomov)

(1888-1938)

Bio je poznati član boljševičke partije. Nakon ustanaka postao prvi načelnik komesar za pravdu. Sudjelovao je u frakcijama “lijevih komunista” i “lijeve opozicije”. Ubijen po Staljinovu naređenju.

netočnim izračunima, direktor se napisljektu složio s nastavkom proizvodnje ako bi radnici mogli jamčiti profitabilnu razinu produktivnosti. Radnici su prihvatali taj uvjet, ali ustrajući na pravu kontrole nad proizvodnjom i računima. No, uprava nije mogla prihvati takve mjere jer "nije bilo presedana". Suradnja je bila jedno, no radnici nisu namjeravali dopustiti da budu nasamareni.

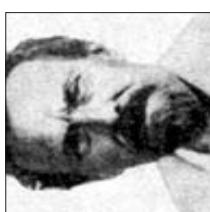
U tvornici za proizvodnju strojeva i ljevaonici Brenner radnici su nagovorili činovnike da otkažu planirani štrajk i složili se da rade za praznike kako bi sprječili gašenje. Kad je vlasnik svejedno zatvorio tvornicu, radnici su je ponovno otvorili vlastitim snagama i od Sovjeta zatražili da lobira za konfiskaciju. Istraga je otvorila niz mutnih poslova vlasnika, koji je primio velike iznose kao predujmove od Tehničke sekcije odbora za srednju i malu industriju čiji je bio predsjednik.

Suradnja i frustracija

Usprkos činjenici da se radilo o kapitalističkom rukovodstvu, spremnost na suradnju u interesu tvornice redovno nije donosila ploda. To je bila misao Antipova, mladog viberškog radnika, delegata na Drugoj petrogradskoj konferenciji tvorničkih komiteta u augustu, u vezi s pitanjem trebaju li radnici sudjelovati bok uz bok s predstavnicima vlasnika u tijelima javne gospodarske regulacije:

"Mogu li naši drugovi postići bilo što sudjelujući na konferencijama zajedno s industrijalcima? Na takav način bilo bi moguće zaustaviti razmještanje da vlasnici doista nisu stanju prikladno voditi proizvodnju. No, ovdje je slučaj da vlasnici nemaju želje za vodenjem proizvodnje, a mi ih nećemo moći prisiliti konferencijama. Oni ne popuštaju, stoga nema razloga da idemo njima."

Postoji zapanjujuća paralela između radničke kontrole i dvovlašća u državi. Dvovlašće se u februaru izričito temeljilo na prepustanju izvršnih funkcija vlasti predstvincima viših klasa, dok je revolucionarna demokracija kroz Sovjet "držala pod kontrolom" tu vladu, osiguravajući da ne odstupa od plana revolucije: mir, zemlja, demokratska republika. Međutim, do jula je većina petrogradskih radnika zaključila da su liberali neskloni

Aleksei Rikov
(član partije od 1899.,
1881-1938)
Bio je član Izvršnog ko-
miteta Moskovskogsov-
jeta, a onda i član Izvr-
šnog komiteta Petro-
gradskog sovjeta. Nakon
ustanka postao narodni
komesar za unutarnje
poslove. Ubijen po Sta-
lijinu naredenju.

provesti taj program te da zapravo želete uništiti revoluciju. Čak ni izravno sudjelovanje predstavnika Sovjeta u vladu nakon aprilske krize nije to promjenilo. Zbog toga su počeli zahtijevati da revolucionarna demokracija preuze državnu vlast u cijelosti, sve do potpunog isključenja predstavnika viših klasa.

No, do toga je zaključka ipak bilo mnogo lakše doći u političkoj areni nego u gospodarskoj sferi, posebno prije julskih dana kad dubina i konačnost raskola unutar revolucionarne demokracije još nisu postale potpuno jasne radnicima. Naime, bez obzira na svojstvenu dinamiku situacije, vlast sovjeta nije sama po sebi značila transformaciju vlasničkih odnosa i izravno radničko preuzimanje upravljačkih funkcija, odnosno socijalnu revoluciju. Značila je samo kontrolu nad još uvijek kapitalističkom ekonomijom.

"Nitko ne zna kako će ova revolucija završiti"

Na taj je način radnička kontrola u radničkom pokretu zamišljena na višoj teoretskoj razini. Kontrola se jasno razlikovala od zauzimanja. Na Drugoj konferenciji tvorničkih komiteta u augustu Levin je izjavio:

"Od ministarstava zahtijevamo kontrolu nad proizvodnjom. No, ovdje se s njihove strane susrećemo s neodlučnošću i oklijevanjem u djelovanju, a što se tiče industrijalaca – s ljutnjom i strahom za svoje vlasništvo. Mnogi, svjesno ili nesvjesno, brkaju koncept "kontrole" s konceptom "zauzimanja tvornica i mlinova", iako se radnici uopće ne vode taktkom zauzimanja. A ako su se takvi slučajevi pojavili, onda je to bilo samo u iznimnim i izoliranim okolnostima."

S druge strane, radnička kontrola bila je novi nepredviđen zahtjev i stoga je pozivala barem na djelomično preispitivanje društvene koncepcije revolucije (kao što je učinio i sam zahtjev za vlašću sovjeta). Levin, lijevi socijal-revolucionar, član CS-a, koji je mnogo više od drugih bio svjestan dinamike situacije (iako je čak nakon Oktobra neprestano upozoravao na preuzimanja koja nisu bila apsolutno nužna), video je to na sljedeći način:

"Nije tajna da kraj gospodarskoj dislokaciji ne samo da nije u interesu kapitala nego mu je proturječan.

MANDEL, DAVID
*Tvornički komitet i radnička
kontrola u Petrogradu 1917. godine*

Okončati dislokaciju značilo bi ojačati mlade rastuće organizme naše revolucije – a nitko ne zna kako će ova revolucija završiti: u najmanju ruku lišavanjem kapitala dijela njegovih prava; u najboljem slučaju, tko kaže da Ruska revolucija neće postati svjetska revolucija?”

Drugim riječima, iz unutarnje ruske perspektive revolucija jest izšla izvan stroga demokratskog okvira i najednom se zaustavila kao društvena revolucija koja bi ukinula kapitalizam. Sve više je ovisila o međunarodnim događajima, što je Ruskoj revoluciji pružilo izvrsne mogućnosti.

“Naučit čemo na praktičan način”

U suštini je to bila pozicija i boljševičkih boraca. Naumov, metalski radnik iz okruga Viborg, na konferenciji je rekao:

“Mi kao marksisti na život moramo gledati kao da se uvijek kreće prema naprijed. Revolucija se nastavlja. Mi kažemo: naša je revolucija uvod u svjetsku revoluciju. Kontrola još nije socijalizam, pa ni preuzimanje proizvodnje u naše ruke. Ali ona već dobrano izlazi iz buržujskog okvira. Nije socijalizam ono što namjeravamo uvesti. Nije. Ali, nakon što smo uzeli (državnu) vlast u naše ruke, trebali bismo kapitalizam usmjeriti na takav put na kojem će prevladati sâm sebe. Tvornički komiteti trebaju raditi u tome smjeru. To će dovesti do socijalizma... Nakon što osnažimo naš položaj u proizvodnji, nakon što kontrolu stavimo u naše ruke, naučit čemo na praktičan način kako aktivno raditi u proizvodnji, a organizirano čemo je usmjeriti prema socijalističkoj proizvodnji.”

Čak i uz Naumovu uvjerenost u budućnost svjetske revolucije, pozadina je te tvrdnje da je ruskoj radničkoj klasi nedostajalo znanja i kapaciteta da odmah preuzme brigu nad gospodarstvom. Jedna od funkcija kontrole bila je upravo funkcija škole, škole za socijalizam. No, to nije bilo za sutra ili za prekosutra.

Međutim, kakvo god teorijsko ili ideoško shvaćanje radničke kontrole bilo, razlika je u praksi bila mala. Naime, radilo se o praksi, o konkretnoj situaciji

Ivar Smilga
(član Partije od 1907.,
1892-1938)

Bio je član kronsstadtskog komитетa boljševika i predsjednik Regonalnog izvršnog komiteta vojske, mornarice i radnika i finske. Boljševički lider baltičke flote uoči ustanka. Bio je Lenjinov bliski suradnik i kasnije član Revolucionarnog vojnog sovjeta sjeverno uralске i sibirске fronte. Ubijen po Staljinovu naređenju.

gdje su radnici morali živjeti i boriti se, onome što je izvorno bilo uzrok zahtjeva za radničkom kontrolom i što bi, na kraju, odredilo upravo koliko daleko će ići radničko uplitanje u ekonomiju. “Nijedna stranka nije predviđela uplitanje radničke klase u buržujsku ekonomiju pod buržujskom vladom”, opazio je Levin.

“Sada svi prepoznaju nužnost kontrole. Istina, bili su prisiljeni na to kako bi izbjegli da završe na ulici.”

“Kad je naš tvornički komitet nastao”, podsjetio je Levin na izvještaj komiteta tvornice *Putilov* s kraja 1917.:

“nije imao ni program djelovanja niti ikakva pravila kojima bi se mogao voditi u svojem radu. Njegove praktične upute, odredene za funkcije nastalog komiteta, oblikovale su temelj njegovih načelnih smjernica. Tako je tvornički komitet imao najboljeg učitelja – sam život.”

OD JULA DO OKTOBRA: “KONTROLA” BEZ VLASTI

Nakon julskih dana, u pozadini podijeljenosti u redovima revolucionarne demokracije i poraza radnika koji je to omogućio, poslodavci su zauzeli mnogo agresivniji stav na gospodarskom i političkom polju. Čak ni brzi poraz Kornjilova, koji je predstavljao političku i vojnu nadu ruskih viših klasa, nije umanjio militantnost industrijalaca, već je potaknuo njihovu ofenzivu protiv rada u gospodarskoj sferi. To je, uostalom, bio njihov “as iz rukava” i posljednja linija obrane iz koje više nije moglo biti povlačenja.

Prije jula većina zatvaranja poduzeća odvijala se u maloj i srednjoj industriji. Međutim, u julu i augustu, izjave o namjeri da se prestane s proizvodnjom dolazile su iz brojnih velikih tvrtki Petrograda, iz svih sektora privatne i državne industrije. Petrogradski sindikat metalaca (metalska industrija sačinjavala je gotovo dvije trećine industrijske radne snage Petrograda) izvijestio je u augustu da će vlasnici uskoro zatvoriti 25 tvornica i smanjiti proizvodnju u drugih 137.

U međuvremenu, prema menjeviku Suhanovu, članu sovjetskog Gospodarskog odjela, “državna regulacija nije otišla dalje od plana monopolja na šećer. Vijeće

Grigorij Sokolnikov
(član partije od 1905.,
1888-1939)

Bio je član izvršnog komiteta Petrogradskog sovjeta i član prvog Političkog biroa. Nakon ustanka predsjedao sovjetskom delegaciju za mirovne pregovore s Njemačkom. Kasnije na rodni komesar za finančije. Umro u zatvoru.

kongresa predstavnika industrije i trgovine bilo je zao-kupljeno isključivo jačanjem ofenzive protiv radnika. Privremena vlada nije učinila ništa, dok je CIK [Centralni izvršni komitet sovjeta] podržavao privremenu vladu.” Prisjetio se sastanka Gospodarskog odjela u septembru kojim je predsjedavao Groman:

“Od dvanaestorice prisutnih, većina su bili menješevici, svi politički daleko od ljevice. Službeno su svi bili za koaliciju. Ali ovdje, s činjenicama na stolu, oni su naslikali katastrofalnu sliku gospodarske politike koalicije. Čak ni najbriljantniji politički agitator ne bi mogao učiniti bolje. Ne znam kako su oni to posložili u svojim glavama.”

Međutim, vlada je ponovno pokrenula svoj plan o evakuaciji petrogradske industrije na državni trošak. Unatoč dvojbenoj gospodarskoj isplativosti toga projekta i očiglednim političkim motivima, situacija je bila toliko ozbiljna da je na konferenciji tvorničkih komiteta u septembru odlučeno dopustiti evakuaciju u pojedinačnim slučajevima, tamo gdje se smatrala opravdanom i gdje je bila pod kontrolom tvorničkog komiteta, iako se sve tvornice nisu složile ni s tom odlukom. Međutim, kada su tvornice poslale delegacije kako bi pregledale predložena mjesta preseljenja, uvjeti koje su tamo zatekli bili su neadekvatni i za tvornice i za radnike, čime se ponovo nadvila sumnja nad voljom poslodavaca da nastave s proizvodnjom.

“Koščata ruka gladi”

Državni gospodarski intervencionizam i dalje je predstavljao prokletstvo industrijskim, čija su objašnjenja krize nalazila dva jednostavna uzroka: labavu disciplinu radne snage i štetno uplitanje radničkih organizacija u život tvornice. (Uobičajeno, zaboravili su da se kriza pojavila godinu i pol prije revolucije). Pretjerivali su u svojim predviđanjima predstojeće propasti. Najpoznatije je bilo upozorenje Rjabušinskog koji je kazao da će “koščata ruka gladi” morati uhvatiti ljude za vrat prije nego što spoznaju zlu narav svojih “pseudovoda” u sovjetima i drugim radničkim organizacijama. Početkom septembra Komitet ujedinjene industrije poslao je ministru rada bilješku pod nazivom “Uvjeti za obnovu industrije”,

kojom se žurno pozivalo na usvajanje sljedećih mjera: isključivu nadležnost rukovodstva u zapošljavanju i otpuštanju, kao i pravo na izricanje kazne radnicima, uključujući i otkaz; potpuno isključivanje tvorničkih komiteta, sovjeta i drugih radničkih organizacija iz uplitanja u upravljanje; oslobođanje uprave od bilo koje formalne obveze prema tim organizacijama; i na kraju, otkaz onim radnicima čija je produktivnost pala ispod razine prethodne godine. “Bez tih mjera prema radničkim masama”, zaključio je Komitet, “industriji prijeti potpuno zatvaranje”.

Ofenziva poslodavaca

Razdoblje nakon julskih dana obilježeno je velikom ofenzivom industrijalaca protiv tvorničkih komiteta i njihovih stečenih prava da se sastaju tijekom radnog vremena (uz plaćanje) i kontroliraju zapošljavanje i otpuštanje, kao i općenito “unutarnji red” u tvornici. Isli su toliko daleko da su zahtijevali ukidanje vojne odgode članovima CS-a. Ministar rada, menješevik Skobeljev, nije bio bezosjećajan.

U augustu je izdao dvije direktive u kojima je komitetima osporavao pravo da se sastaju tijekom radnog vremena bez dopuštenja uprave ili da kontroliraju zapošljavanje i otpuštanje. “Svaki dan čujemo o novim napadima na prava tvorničkih komiteta”, bilo je rečeno na konferenciji tvorničkih komiteta u augustu. U isto vrijeme vlasnici su počeli bojkotirati sam CS:

“Na početku aktivnosti CS-a tvorničkih komiteta poduzetnici su bili vrlo susretljivi prema našem utjecaju u osobnim pregovorima s predstavnicima CS-a. No oni sada postaju sve manje i manje fleksibilni, navodeći ne-popustljivost Društva vlasnika tvornica i mlinova, te odbijaju priznati CS jer je to nevladino tijelo”.

Radnicima je cilj ofenzive bio očit: vlasnici su bili odlučni ukloniti posljednju prepreku koja ih je sprječavala da zatvore tvornice. Nakon što je uprava tvornice *Vulkan* prestala isplaćivati plaće članovima tvorničkog komiteta, potonji se obratio CS-u sa sljedećim pismom:

“Kao što znate, tvornički komitet je već branio postojanje tvornice u odnosu na financije i povećanje produktivnosti. Ali, sabotaža administracije se nastavlja. Ona se izražava u potpunoj tehničkoj neispravnosti

MANDEL, DAVID

Tvornički komitet i radnička kontrola u Petrogradu 1917. godine

o2 Schmidt, boljševik, postao je narodni komesar rada nakon Oktobarske revolucije.

osnovnih trgovina, kao i u ekstremnim poteškoćama s kojima tvornički komitet mora pokušati provesti opći ugovor o plaćama u tvornici. Ali sada administracija poduzima nove mјere sabotaže. Odlučila je uskratiti novac koji je potreban za plaće tvorničkim komitetima, radi se o jedanaest osoba, uključujući tehničku kontrolnu komisiju, tarifnu komisiju, istražnu komisiju i komoru za mirenje. Ova mјera nije samo opća ofenziva protiv tvorničkih organizacija (uprava citira Skobeljeva), već je usmjerena protiv egzistencije same tvornice. Tvornički komitet sada radi uz velike poteškoće, među izuzetno napetim i slabo plaćenim radnicima koji rade na neispravnim tokarskim strojevima, te s upravom koja neprestano prijeti zatvaranjem i smanjenjem radne snage.”

“Nije ostalo ništa osim golih zidova”

Ishod svega bilo je vrlo ozbiljno potkopavanje osnovne prepostavke pokreta za radničku kontrolu: postojanje aktivne kapitalističke uprave koju treba kontrolirati. Na konferenciji tvorničkih komiteta u augustu jedan je radnički delegat vrlo jasno naglasio:

“Rečeno nam je da moramo kontrolirati. Što ćemo kontrolirati kad više nemamo ništa osim zidova, golih zidova?”

Prema tomu, to je razdoblje svjedočilo o sve izravnijem i aktivnijem angažmanu tvorničkih komiteta u samoj proizvodnji. Na Sveruskoj konferenciji tvorničkih komiteta, Schmidt^{o2}, vođa sindikata metalaca, primijetio je kako “tvornički komiteti, protiv svoje volje... ulaze u proizvodnju, odstupaju od svojih direktnih zadataka kontrole.”

Kao što navodi pismo poduzeća *Vulkan*, tvornički komiteti bili su sve više uključeni u mјere za povećanjem produktivnosti. Početkom jula, kad je uprava zaprijetila da će smanjiti proizvodnju i možda u potpunosti zatvoriti tvornicu, navodeći drastičan pad produktivnosti, tvornički komitet uspostavio je povjerenstvo kako bi razjasnio situaciju i utvrdio njezine uzroke.

Povjerenstvo je dalo niz preporuka, usmjerenih na smanjenje razmjera neispravnih proizvoda i osiguravanje stroge radne discipline. Izradilo je i konkretne prije-

dloge tehničkih poboljšanja. To je prihvatala radnička generalna skupština, koja je također pristala dopustiti prekovremen rad u slučajevima kad je to opravданo interesima proizvodnje.

Prvi skup mјera, koje su nejasno pale u sferu “unutarnjeg poretka”, propisno su uvedene, što je dovelo do značajnog porasta produktivnosti. No uprava nije htjela ni čuti o tehničkim promjenama, priopćivši istodobno otkaz 640 radnika, nakon kojih će uskoro uslijediti i drugi. Na koncu, nakon što su radnici postavili ultimatum zahtijevajući smjenu direktora, vlada je intervenirala kako bi uspostavila vlastitu kontrolu, obećavajući da će direktora ukloniti ako se tvrdnje radnika pokažu točnima.^{o3}

Jedan od najpoznatijih slučajeva bila je intervencija u tvornici *Novi Parviaainen*, kojom je spašeno 1630 radnih mjesta. Kad je uprava podijelila otkaze, pravdajući se nestaćicom goriva, tvornički je komitet uz pomoć CS-a osnovao istražnu komisiju koja je utvrdila da se gorivo troši tehnički iracionalno te da bi se uz određene promjene moglo uštedjeti 30 posto. Nakon početnog otpora direktor je bio prisiljen prihvati preporuke komisije. Tvornički komitet zatim je nastavio s izradom uputa o troškovima goriva za svaku kategoriju radnih mjesta.

Bijeg od odgovornosti

Ipak, bez obzira na takav razvoj, tvornički komiteti bili su, kao i uvijek, uporni u odbijanju odgovornosti za proizvodnju ili formalno sudjelovanje u upravljanju. Niz oktobarskih konferencijskih u Petrogradu, koje su uključivale po jednog predstavnika tvorničkih komiteta i drugih radničkih organizacija, konferencija sveruskih tvorničkih komiteta i sveruskih vojnih i mornaričkih vlasti, donijele su rezoluciju u tom smjeru, strogo ograničavajući komitete na kontrolu putem povjerenstava za kontrolu, u cijelosti odvojenih od rukovodstva.

Postoji nekoliko razloga za tu poziciju. Djelomično, postojao je strah od iskorištavanja od strane uprave, koja je htjela prebaciti odgovornost za otpuštanja i zatvaranja na tvorničke komitete, a da im pritom nije davala nikakvu stvarnu moć djelovanja prema održavanju proizvodnje. To se, primjerice, navodilo među razlozima u raspravi komiteta tvornice *Putilov*, prilikom ponude Palčinskoga o zajedničkom radničkom

Josif Staljin
(član partije od 1898.,
1878-1953)

Bio je urednik *Pravde* i član prvog Političkog biroa. Nakon ustanka postao komesar u prvoj revolucionarnoj vladu. Bio je Generalni sekretar, glavni zagovornik mogućnosti socijalizma u jednoj zemlji i voda sovjetske birokracije.

43

MANDEL, DAVID

*Tvornički komiteti i radnička
kontrola u Petrogradu 1917. godine*

UP&UNDERGROUND
Zima 2017.

03 John Reed spominje razgovor s vlasnikom te tvornice. U tom razgovoru potonji je istaknuo da vlasnici nikada ne bi dopustili postojanje tvorničkih komiteta ili dopustili radnicima da sudjeluju u upravljanju. On je polagao nade u međunarodnu intervenciju koja će zaustaviti širenje ideja kao što je "socijalna revolucija", ali je istaknuo da bi i bez toga "glad i poraz mogli privesti ruski narod pameti".

upravljanju kojim bi se "regulirao sav rad tvornice". Komitetu je ponuđeno samo pet mjesta, manjina, i ni jedna druga organizacija radnika (poput CS-a tvorničkih komiteta) nije mogla sudjelovati.

"Poduzetnici trenutačno traže sve načine kako bi radnici sami sebe mogli udarati bićem. Bez funkcije prave kontrole ne bismo trebali ući u ovaj organ. Kada se ispostavilo da Vlada (koja je 1916. godine izdvojila tvornicu) nije mogla bez nas i da je to bilo loše, onda se nama obratila za pomoć. Ali mi ćemo im pomoći tek kad nam daju jamstvo da smo pravi kontrolori. U protivnom, zašto bismo uzeli mamac koji nam se bača. Ne smijemo se dati uloviti."

Drugi razlog, na koji su "svjesni radnici" bili posebno osjetljivi, bio je taj što bi sudjelovanje u upravljanju znalo suradnju u izrabljivanju radnika. Na Sveruskoj tarifnoj konferenciji sindikata metalaca u oktobru, Gastev, član Izvršnog komiteta petrogradskog ogranka, zamijetio je, pomalo nepravedno, "dirljivu solidarnost [tvorničkih komiteta] s rukovodstvom". Rjazanov ih je, kako je ranije spomenuto, smatrao "prisilnim agentima poduzetnika".

No, daleko najvažniji razlog bilo je jednostavno odbijanje tvorničkih komiteta da preuzmu odgovornost za zadatak za koji se nisu osjećali spremni. Dokle god je kapitalističko rukovodstvo radilo manje ili više savjesno, oni su preferirali da odgovornost i ostane u njihovim rukama. Na Sveruskoj konferenciji tvorničkih komiteta Larin je predložio da tvornički komitet delegira po jednog člana sa savjetodavnim glasom svakome odjelu uprave kako bi nadzirao izvršenje gospodarskog plana koji bi sastavio središnji gospodarski organ s većinom radničkih predstavnika.

To se, vjerojatno, trebalo dogoditi nakon što bi kraljevsku vladu zamijenila vlada revolucionarne demokracije. Ali aktivisti tvorničkih komiteta, poput Čubara, na to su prigovorili.

"Članovi tvorničkih komiteta pretvorili bi se u laktase koje bi uprava koristila kao dodatnu pomoć, dok bi sama ostala izvan aktivnog rada. Te su pojave već uočene u državnim tvornicama. Osim toga, ako radnici uđu u uprave tvornica, čak i samo sa savjetodavnim glasom, u kritičnom trenutku (a u

sadašnjosti to može biti bilo kada), usmjerit će sve nezadovoljstvo prema tvorničkim komitetima i optuživati ih da nisu poduzimali korake da se spriječi zastoj u proizvodnji. Time će se sijati nezadovoljstvo među radnicima."

Čubar je stoga predlagao da se radnici drže kontrole kroz komisije, u potpunosti odvojene od upravljanja.

Ususret aktivnoj intervenciјi

Aktivisti tvorničkog komiteta nisu bili svjesni da ih se sve više prisiljava da se odmaknu od svojega izvornog shvaćanja kontrole. Međutim, na to su gledali kao iznimku na koju ih je prisilila situacija te su odbijali donijeti bilo kakve dalekosežnije zaključke. Miljutin, koji je izvjestio o radničkoj kontroli na Sveruskoj konferenciji uoči Oktobarske revolucije, osvrnuo se na tu situaciju izjavivši:

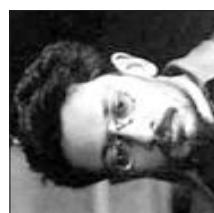
"Mnogi drugovi istaknuli su da izvršne funkcije u tvorničkim komitetima nisu razjašnjene u izvješćima. To je bilo svjesno učinjeno jer su gospodarske funkcije neizbjegno zlo koje nikako ne bi trebale biti uspostavljene u sustavu."

Miljutinova rezolucija dobila je 65 glasova, dok ih je 8 bilo protiv. Rezolucija anarhista za neposredno preuzimanje tvornica dobila je samo pet glasova.

Tijek događaja tjerao je tvornički komitet prema sve aktivnijoj intervenciјi u upravljanje. Navedeni pritisak odozdo igrao je važnu ulogu. Raspoloženje u tvornicama bilo je iznimno napeto i promjenjivo usred produživanja gospodarske krize i prijetnje od masovne nezaposlenosti. Radnici su nestrljivo čekali akciju koja bi spasila tvornice, a manje su vodili računa o složenosti tvorničke administracije, za razliku od komiteta koji su tu zadaću trebali izravno preuzeti na sebe.

Ravnatelj Admiralitetskog brodogradilišta u oktobru je zabilježio:

"pod pritiskom radnika, odstupanje komiteta od njihovih pravih i korisnih aktivnosti preliminarne kontrole uprave, drugim riječima, odstupanje u smjeru upravljanja tvornicom."

Jakov Sverdlov
(član partije od 1901.,
1885-1919)

Bio je član petrogradskog Vojno-revolucionarnog komiteta i nakon ustanaka postao predsednik Sveruskog centralnog izvršnog komiteta (predsjednik države). Bio je glavni partizanski organizator.

Konzervativni komiteti, militantni radnici

Sve je rezultiralo time da su se tvornički komiteti našli u sukobu s radnicima, pokušavajući ih obuzdati, upozoravajući ih da su otišli predaleko, iako su se na kraju radnici često složili s komitetima. U *Vulkanu*, na primjer, situacija je kulminirala u septembru. Uz prijetnje otkazima i zatvaranjem te uz odbijanje uprave da uvede tehnička poboljšanja ili da pruži radnicima informacije o stvarnom stanju u tvornici, prijavljeno je da se direktor ponosa "drsko" prema tvorničkom komitetu, upotrebljavajući izraze poput "držite jezik za zubima".

Radnicima je to bilo dovoljno s obzirom na situaciju u kojoj su se nalazili. Unatoč protivljenju tvorničkog komiteta, opća skupština odlučila je da direktor mora odstupiti u roku od 48 sati ili će "opća skupština osloboediti komitet tvornice od svake odgovornosti za aktivnosti koje bi radnici mogli poduzeti prema upravi." Tvornički komitet uspješno je odugovlačio kako bi osigurao intervenciju širih radničkih organizacija i države, koja je uspostavila kontrolu.

U svojem izvještaju Centralnom boljševičkom komitetu 16. oktobra, Skripnjik, član CS-a, izjavio je:

"Svugdje se zapaža želja za praktičnim rezultatima. Rezolucije više nisu dovoljne. Osjeća se da vode ne izražavaju raspoloženje masa u potpunosti, konzervativniji su. Primjetan je rast utjecaja anarchista u Moskvi i okrugu Narva."

Uspon anarchista

To je bila pozadina kratkog zamaha anarchističkog utjecaja u jesen i početkom zime 1917. godine, osobito u okruzima poput Narve i Moskve, s velikim kontingenatom nekvalificiranih radnika koji su se odnedavno iz socijal-revolucionara prešli u boljševike. Nakon intenzivne političke mobilizacije oko Kornjilovljeva udara nastupila su određena razočaranja politikom: gospodarska se situacija pogoršavala i kretala prema potpunoj katastrofi u bliskoj budućnosti, a nedavna politička uključenost većine nekvalificiranih radnika do tada nije donijela ništa konkretno. U takvim okolnostima anarchističko zagovaranje izravnog djelovanja na razini poduzeća i njihovo ignoriranje državne vlasti naišlo je na određeno

odoibravanje. Na sastanku Petrogradskog boljševičkog komiteta 15. oktobra delegat iz Narva okruga napomenuo je da "kod nazadnih masa postoji ravnodušnost prema politici". U Petrogradskom okrugu, "gdje je naš utjecaj slab, tamo postoji politička apatija, tamo se borba vodi u tvorničkim komitetima".

Zapravo, nezadovoljstvo rezultatima pokreta radničke kontrole i aktivnostima tvorničkih komiteta bilo je rašireno među radnicima, kao i među samim aktivistima komiteta. Iako su tvornički komiteti imali ključnu ulogu u održavanju industrijske radničke klase Petrograda na okupu nekoliko mjeseci dulje nego što bi to bilo moguće u slučaju da su industrijalci i Privremena vlast dobili svu vlast, oni ipak nisu bili u mogućnosti preokrenuti ili zaustaviti gospodarsku krizu. Radnička kontrola, u smislu redovitog nadzora uprave poduzeća putem pristupa dokumentima i drugim informacijama, bila je rijetka prije oktobra. To je uglavnom postojalo u državnim tvornicama i u nekim privatnim poduzećima, gdje su radnici imali mogućnost preokrenuti odnos s juga u svoju korist – obično nakon ponovnog otvaranja tvornice koju je vlasnik odlučio zatvoriti.

Na sastanku komiteta tvornice *Putilov*, 26. septembra, njegov predsjednik Glebov govorio je o nadolazećim otkazima za 5000 radnika:

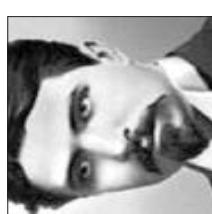
"Uprava je digla ruke i malo je vjerojatno da će sama preuzeti zadatak otpuštanja radnika, pa je vrlo vjerojatno da ćemo morati preuzeti taj prljavi posao na sebe. Krivnja za to, naravno, leži na onima na vrhu koji su nam odbili prepustiti kontrolu."

Drugi radnik, Vojcekovski, podržao je ovo:

"Moramo zadobiti pravo kontrole, i krajnje je vrijeme da dovršimo naše lutanje oko problematike tvorničkih pogona."

Neizbjježna država

Frustracija je doista bila velika, i na kraju se rasprava uvek vraćala na pitanje državne vlasti. Surkov, delegat tvorničkog komiteta na konferenciji u augustu, požalio se:

Stepan Šumjan
(član partije od 1898.,
1878-1918)

Nakon ustanka postao privremeni predsjednik Izvršnog komiteta Bakua, a onda i predsjednik. Bio je i izvanredni komisaar Sovjeta narodnih komesara za poslove Kavkaza i potom predsjednik Sovjeta narodnih komesara za Baku.

MANDEL, DAVID

Tvornički komitet i radnička
kontrola u Petrogradu 1917. godine

“Na prvoj konferenciji očekivali smo da ćemo drugu konferenciju organizirati uslijed izvanrednih uspjeha. Međutim, revolucionarni je val zaustavljen, a oni za koje je bio profitabilan, uspjeli su to iskoristiti. Kao rezultat toga, naša je aktivnost znatno paralizirana.”

Na Četvrtoj konferenciji u oktobru, Egorov, delegat iz Putilovskog brodogradilišta, istaknuo je da predstojeća Sveruska konferencija tvorničkih komiteta, iako važna, neće biti presudna:

“Previše smo dobro upoznati s tvorničkim životom kako bismo poricali potrebu za Konferencijom. Znamo koliko često tvornički komiteti postaju bespomoćni, znajući kako spriječiti zaustavljanje proizvodnje u tvornicama, ali bez mogućnosti da interveniraju. Konferencija može dati vrijedne direktive.

Međutim, ne bismo se trebali zavaravati da nas Konferencija može izvući iz slijepе ulice. I privatna i državna uprava sabotiraju proizvodnju, upućujući nas na Društvo vlasnika tvornica i mlinova. Još uvijek su jaki. Konferencija mora prvenstveno uputiti na one prepreke koje sprečavaju ljudе od akcije da spase zemlju. Te prepreke pred nas postavlja buržujska vlada. Samo će reorganizacija državne vlasti omogućiti razvoj našeg djelovanja.”

Na Sveruskoj konferenciji Skripnjik je ovo rekao onima koji su izrazili razočaranje zbog ograničenih rezultata aktivnosti tvorničkih komiteta:

“Očito su sami sebi laskali iluzijama. No naša je Konferencija od samog početka tvrdila da pod buržujskom vladom nećemo moći provesti dosljednu kontrolu. Budući centar naći će se u istim okolnostima, a govoriti o upravnom odboru pod buržujskom vladom nemoguće je. Prema tomu, radnička klasa ne može zaobići državnu vlast kako preporučuje drug Renев [delegat anarchista]. Konferencija će izraditi plan koji odgovara interesima proletarijata i zajedno sa svim radničkim organizacijama boriti će se za uvjetne njegova ostvarenja.”

Lav Trocki
(priđurušio se boljiševicima 1917., 1879-1940)
Predsjednik Petrogradskog sovjeta 1905., i 1917. Bio je član prvog Političkog biroa te je organizirao i rukovodio Oktobarskim ustankom. Nakon ustanka postaje komesar za vanjske poslove. Poslije Lenjina naiznačajnija ličnost Oktobra i perioda nakon njega. Ubijen po Staljinovu naredjenju.

Argument za ustanak

Na taj je način pitanje gospodarske regulacije bilo možda najmoćniji argument u korist neposrednog ustanka i, kao takav, bio je središnji u prevladavanju straha i neodlučnosti koji su karakterizirali značajan dio radničke klase prije toga sudbonosnog koraka. Gospodarska situacija, koja je postala glavna nada kontrarevolucije, nije dopuštala da se čeka čak šest tjedana na Ustavotvornu skupštinu, za koju je Privremena vlada već dvaput odgodila izbore. Dana 15. oktobra održana je zajednička sjednica Izvršnog komiteta petrogradskog sindikalnog vijeća s rukovoditeljima sindikata, CS-a, predstavnikom općinske vlade i političkim strankama, gdje se raspravljalo o situaciji u vezi s hranom i nezaposlenošću.

Situacija se mogla opisati kao brana na rubu pučnja. Koalicija je podvrgnuta poraznim kritikama zbog svoje opstruktivne politike i pristranosti u korist vladajuće klase. Na sastanku je zaključeno:

“Nezaposlenost, koja raste svakim danom, uzrokovana je ne samo općim uvjetima kapitalističke privrede koji su izraženiji u ratnom periodu. Dodatno je pogoršana cjelokupnom gospodarskom i finansijskom politikom koalicijske vlade, koja sustavno oslabljuje sve revolucionarno-demokratske organizacije i daje upravljanje nad čitavom privredom zemljoposjednicima i kapitalistima. S obzirom na prenošenje moći na revolucionarnu demokraciju – sovjete radničkih, vojničkih i seljačkih deputata – što je nužan uvjet za uspješnu borbu s gospodarskom dislokacijom i križom hrane, ovaj sastanak predlaže sljedeće mjere za ublažavanje bijede nezaposlenosti”.

Među njima bili su radnička kontrola industrije na razini države, legislativa osmosatnog radnog vremena, plan demobilizacije industrije, javni radovi i drugo.

Na sastanku boljiševičkog Centralnog komiteta, 16. oktobra, Schmidt je dao sljedeću procjenu stava radnika prema ustanku:

“S obzirom na specifične gospodarske uvjete, može se očekivati kolosalna nezaposlenost u bliskoj budućnosti. S tim u vezi raspoloženje je oprezno. Svi se slažu da izvan borbe za vlast nema izlaza iz ove situacije. Zahtijevaju da se vlast preda sovjetima”.

“Radnička kontrola još uvijek nije socijalizam”

Međutim, uz svu nadu koja se polagala u prijenos vlasti na sovjete, još uvijek je to predviđalo samo kontrolu i regulaciju, a ne upravljanje i podruštvljenje tvornica. Skripnjik je na Sveruskoj konferenciji rekao:

“Radnička kontrola još uvijek nije socijalizam. To je samo jedna od prijelaznih mjera koja nas približava socijalizmu.”

Kao odgovor na pitanje je li radnička kontrola bila moguća pod buržujskim sustavom, Larin odgovara:

“Nije riječ o socijalističkoj revoluciji nego o novim metodama proizvodnje i njihovu praćenju... Usko vezujemo kontrolu s regulativom industrije. Dakle, kažemo da naše demokratske organizacije moraju stvoriti gospodarski plan za cijelu zemlju. I samu na temelju toga plana tvornički će se komiteti pobrinuti da se plan i provede... Ali nećete postići ništa zapljennom industrijskih poduzeća, kao što Žuk [delegat anarchista] predlaže.”

Slično tome, Eudokimov je odgovorio na anarhistički zahtjev “tvornice radnicima – zemlja seljacima”:

“Zahtjev za prijenosom svih tvornica radnicima preuranjen je. To označava prijelaz na socijalistički sustav, ali vrijeme za socijalizam još nije stiglo. Naša revolucija u Rusiji nije socijalistička već prijelazna. Najbrojnija klasa u Rusiji je seljaštvo, a seljaštvo, sitna buržoazija, je individualistička”.

Na svim tim konferencijama, bez iznimke, anarhistička je pozicija uvijek dobivala tek sitnu manjinu glasova.

Nade upućene u sovjetsku vlast koja je trebala radničku kontrolu učiniti učinkovitom stvarnošću i dalje su se temeljile na prepostavci da će se kontrolirati kapitalistička administracija. Ali sama dinamika aktivnosti tvorničkih komiteta, čak i ako se na nju gledalo kao na “nužno zlo koje neće postati sustav”, upućivala je na to da tu prepostavku ne treba uzimati zdravo za gotovo. U tom se kontekstu trebaju shvatiti pozivi nakon jula da državna vlast preuzme tvornice koje su bile pred zatvaranjem ili koje su bile pod sabotažom. U krajnjoj

Moisés Uriel
pridružio se boljševicima 1917., 1873-1918.
Bio je član petrogradskog vojno-revolucionarnog komiteta. Nakon ustanka postao je komesar Ministarstva za vanjske poslove Ruske Federacije. Bio je član kolegija NKVD-a. Ubijen u političkom atentatu.

liniji, stvar se svela na pitanje jednog radnika tvornice *Dinamo*:

“Rečeno nam je da moramo kontrolirati. Što ćemo kontrolirati kad više nemamo ništa osim zidova, golijh zidova?”

Čak i kad je inzistirao na tome da kontrola ne znači i preuzimanje tvornica, Levin je upozorio:

“Moguće je da se nalazimo pred generalnim štrajkom kapitalista i industrijalaca. Moramo biti spremni da poduzeća uzmemo u naše ruke da bismo podnijeli glad na koju buržoazija kao kontrarevolucionarna sila računa.”

“Nedostaje nam kvalificiranih ljudi”

Na određenoj razini svijesti, onom najbližem praksi, doista se moglo osjetiti kamo vodi situacija. Ali svijest na višoj teorijskoj razini i dalje je naginjala prema izvornoj, u biti prema demokratskoj koncepciji revolucije, a ne, kako je to zabilježeno, zato što su se radnici bojali odgovornosti upravljanja gospodarstvom. “Carizam je učinio sve da nas ostavi nespremne”, žalio se radnički delegat na Konferenciji tvorničkih komiteta u augustu. “I naravno, u svemu – kako u političkim, tako i u gospodarskim tijelima – nedostaje nam kvalificiranih ljudi”. To je bio temeljni motiv konferencije. Međutim, uz strah bila je i sve jača odlučnost da se revolucija obrani do kraja. Maksimov iz tvornice *Bežičnih telefona i telegrafa* konferenciji je rekao:

“Buržoazija savršeno razumije situaciju i vrlo se jasno izrazila riječima Rjabušinskog, koji je rekao da oni trebaju čekati sve dok nas glad ne primi za vrat i uništi sve što smo osvojili. Međutim, dok oni idu za našim vratom, mi ćemo se boriti i ako izgubimo, bit će to poštena bitka i mi se nećemo predati.”

Prijevod: Petra Bušelić, Jelena Host, Paula Romic, Kristijan Ružman, Ana Vragolović

MANDEL, DAVID

Tvornički komitet i radnička kontrola u Petrogradu 1917. godine

SUHANOV, NIKOLAJ

Lenjinov dolazak

SUHANOV, NIKOLAJ

Lenjinov dolazak*

Nikolaj Suhanov (1882-1940) • Menjševik-internacionalist, ekonomist i najpoznatiji kioničar Ruske revolucije. Od samih početaka sudjeluje u radničkom i političkom pokretu. Sudionik je revolucije 1905. u Moskvi. Bio je jedan od osnivača Izvršnog komiteta Petrogradskog sovjeta početkom Februarske revolucije dvanaest godina kasnije. Između 1919. i 1921. napisao je *Zapise o Ruskoj revoluciji* u sedam tomova. U 1930-im Staljin je zabranio ovu knjigu i ona je povučena iz opticaja. Kao radnik na poljoprivrednom institutu Komunističke akademije, protivio se Staljinovom načinu provođenja kolektivizacije i industrijalizacije. Uhićen je i suđen te izgnan na deset godina u Tobolsk. Kasnije je optužen da je njemački špijun i 1940. ubijen po Staljinovu naređenju.

Mnoštvo ispred finske postaje blokiralo je cijeli trg, što je gotovo onemogućilo kretanje i jedva dopuštao prolaz tramvajima. Nad bezbrojnim crvenim zastavama dominirao je veličanstven stijeg izvezenim zlatnim natpisom: "Centralni komitet Ruske socijaldemokratske radničke partije" (boljševici). Ispod crvenih zastava pokraj bočnog ulaza, u bivšim carskim čekaonicama, bile su postrojene trupe s vojnom glazbom.

Čula se tutnjava mnogih motornih vozila. Na dva ili tri mesta zadržavajući obrisi oklopnih vozila provirivali su iz gomile. Iz jedne od bočnih ulica trgu se primicalo neobično čudovište, montirani reflektor, koji je strašio gomilu probijajući se kroz nju i nenadano projicirao na bezdanu, tamnu prazninu goleme trake živućeg grada, krovova, kuća, stupova, žica, tramvaja i ljudskih figura.

Razne delegacije koje se nisu uspjele probiti do stanice pronašle su mjesto na stubama glavnog ulaza i uzaludno pokušavale ostati pribrane i zadržati svoja mesta u nadmetanjima prsa o prsa s "privatnom" javnošću. Lenjinov vlak očekivao se oko 11 sati.

Na stanicu je došlo do gužve: više delegacija, više zastava i straža na svakom koraku koje su zahtijevale posebne ovlasti za daljnji prolaz. Ipak, titula člana Izvršnog komiteta odobrovrljila je i najrevnije čuvare te sam kroz zbijenu masu ljudi koji su nezadovoljno mrmlijali krenuo ravno kroz stanicu na peron i prema carskoj čekaonici, gdje je potišteni Čheidze, umoran od dugog čekanja, sjedio i tromo reagirao na Skobeljevljeve dosjetke. Cijeli se trg jasno vido kroz zaključana vrata "carske" čekaonice i prizor je bio prilično impresivan. "Delegati" su se zavidno priljubili uz prozore s vanjske strane i mogli su se čuti nezadovoljni ženski glasovi: "Članovi partije moraju čekati na ulici, a unutra puštaju ljudе koje nitko nikad prije nije vido!"

No, njihova ogorčenost nije bila utemeljena: ne sjećam se da sam vido bilo kakvu "publiku", iole dobro poznatu u politici, znanosti ili književnosti, koja nije pripadala boljševicima. Druge stranke nisu poslale svoje službene predstavnike. Doista, što se tiče predstavnika Sovjeta ili članova Izvršnog komiteta, izuzev posebne delegacije Predsjedništva, mislim da sam prisustvovao samo ja. U svakom slučaju, osim nas u "carskim" čekaonicama nije bilo više od tri ili četiri osobe jer su lokalni boljševički zapovjednici otišli u Finsku ususret

Lenjinu. Dok smo na stanici čekali Lenjina, on se u vlaku temeljito upoznavao sa situacijom iz "neposrednih izvora".

Prošao sam duž platforme. Tamo je bilo svečanije nego na trgu. Cijelom njezinom dužinom redali su se ljudi, uglavnom vojnici spremni da stanu u stav "pozor!" Zastave su visjele na platformi na svakom koraku te su postavljeni trijumfalni lukovi, ukrašeni crvenim i zlatnim ukrasima. Svačije su oči bile zaslijepljene svim mogućim natpisima dobrodošlice i revolucionarnim sloganima, dok su na kraju perona, gdje se trebao zaustaviti vlak, stajali vojna glazba i skupina predstavnika centralnih boljševičkih organizacija s cvijećem u rukama.

Boljševici, sjajni u organizaciji i uvijek usmjereni na naglašavanje vanjštine, odustali su od bilo kakve suvišne skromnosti i očito pripremali pravi trijumfalni dolazak.

Ovaj su put, međutim, imali poseban razlog zbog kojeg su petrogradskim masama željeli predstaviti Lenjina kao pravog junaka. Lenjin je putovao u Rusiju preko Njemačke, u zapečaćenom vlaku, što je bio poseban ustupak neprijateljske vlade. Iako je to bio jedini način da se Lenjin vrati u svoju zemlju, bilo je jasno da će buržoazija i sve njezine pristalice to prikladno iskoristiti pa se nešto moralo poduzeti kako bi se postigla protuteža odbojnoj kampanji koja je već bila u tijeku.

Nema sumnje da bez ustupka njemačke vlade ne bi bilo ni najmanje mogućnosti da se u Rusiju vrate svi oni drugovi koje je policija "velikih demokracija" odlučila okarakterizirati kao "defetiste". Martov je već 11. aprila, gotovo mjesec dana prije Lenjinova dolaska, obavijestio Izvršni komitet da je iscrpio sva svoja sredstva i da će, ako se ne poduzmu najradikalniji koraci, on i skupina njegovih sljedbenika bili prisiljeni "tražiti posebne načine ulaska u zemlju". Do početka maja naše revolucionarne vlasti nisu postigle nikakav dogovor sa Saveznicima pa su i menjiševici bili prisiljeni da, poput Lenjina, putuju u zapečaćenom vlaku.

Svi su razumjeli da su se, napola udovoljavajući interesima tih ruskih građana, Nijemci isključivo bavili svojim interesima: oni su, naravno, riskirali u nadi da će ruski internacionalisti potkopati temelje ruskog imperializma, otrgnuti Rusiju od savezničkih pirata i gurnuti je prema separatnom miru. Ruski internacionalisti u emigraciji bili su potpuno svjesni namjera njemačkih vlasti.

Kao prvo, ciljevi ruskih internacionalista po svojoj prirodi nisu imali ništa zajedničko s onima njemačkog imperializma. Naši emigranti koji su prolazili kroz Njemačku to su kasnije i pokazali cijelom svojom propagandom i svojim stavom prema separatnom miru. Budući da nisu sklopili sporazum s njemačkim vlastima i nisu se unaprijed ničim moralno obvezali, emigrantski internacionalisti imali su potpuno pravo čiste savjesti ignorirati špekulacije berlinskog režima.

Kao drugo, kad su saveznički i domaći imperializmi odlučno odbacili potpuno legitimna prava tih ruskih građana i ograničili političku slobodu koju je postigla revolucija, nije im preostalo ništa drugo nego prihvatići usluge njemačkog imperializma ili se potpuno odreći svojih pravednih prava.

Prolaz kroz Njemačku bio je štetan jer je zapečaćeni vlak bio podvrgnut napadu žutog buržujskog tiska te je poticao filistarstvo, ali je bio manje štetan nego što bi to bilo odbijanje vođa socijalističke stranke da sudjeluju u svjetskim događajima i njihovo čamljenje u inozemstvu, kao u mračno doba carističke reakcije.

Kad su izvješća o prvom emigrantskom vlaku kroz Njemačku stigla do Izvršnog komiteta, pobudila su veliko žaljenje. Mnogi su mislili da se radi o pogrešnom koraku, ali samo ga je nekolicina osudila. Unatoč činjenici da se radilo samo o većinsko omraženom Lenjinu, Izvršni komitet, iako svjestan delikatnosti situacije, ipak nije oklijevao pokriti zapečaćeni vlak svojim autoritetom i usmjeriti paljbu protiv politika Vlade, zlobom prepune buržoazije i ološa.

* * *

To su, između ostalog, bile teme o kojima smo Skobelev, Čheidze i ja raspravljali tijekom zamornog čekanja i o kojima smo uglavnom isto mislili. Čekali smo dugo. Vlak je jako kasnio.

No napokon je stigao. Peronom su odjeknuli zaglušujuća Marseljeza i uzvici dobrodošlice. Mi smo ostali u carskim čekaonicama, dok su boljševički generali razmijenili pozdrave. Zatim smo ih čuli kako marširaju niz peron, pod trijumfalnim lukovima, uz zvukove vojne glazbe i između redova vojnika i radnika koji su se okupili u znak dobrodošlice. Sumorni Čheidze i mi nakon njega ustali smo, otišli u sredinu prostorije i

* Nikolai Sukhanov, *The Russian Revolution 1917, Eyewitness Account, Volume I*, Harper Torchbooks, New York, 1962, pp.341, Part Three, Chapter 12

Grigorij Zinovjev
(član partije od 1901.,
1883-1936)

Usprotivio se podizajući Oktobarskog ustanka.
Postao član prvog Političkog biroa izabranog
23. oktobra 1917. Nakon
ustanka postao predsjednik Izvršnog komiteta
Petrogradskog sovjeta.
Ubijen po Staljinovu
naređenju.

pripremili se za susret. A kakav je to samo susret bio, dostojniji i od mog bijednog pera!

Šljapnikov se, u svojstvu meštra ceremonije, pojavio na vratima kobno žureći, nalik na vjernog starog policijskog zapovjednika koji najavljuje dolazak guvernera. Bez ikakve očite nužde stalno je uzvikivao: "Molim vas, drugovi, molim vas! Napravite prolaz onuda! Drugovi, sklonite se!"

Iza Šljapnikova, na čelu grupice ljudi iza kojih su se vrata odmah zalupila, ušao je Lenjin, ili bolje rečeno, utračao u prostoriju. S okruglom kapom, naizgled smrznuta lica, s veličanstvenim buketom u rukama. Dotrčavši do sredine sobe, zaustavio se ispred Čheidzea baš kao da se sudario s potpuno neočekivanom preprekom. Čheidze mu je, još uvijek natmuren, uputio sljedeći "govor dobrodošlice" nalik propovijedi, ne samo duhom i izrijekom već i tonom:

"Druže Lenjine, u ime Petrogradskog sovjeta i cijele revolucije, želimo Vam dobrodošlicu u Rusiju... Ali smatramo da je trenutačno glavni zadatak revolucionarne demokracije obrana revolucije od bilo kakvih poteškoća, vanjskih ili unutarnjih. Smatramo da ono što taj cilj zahtijeva nije razdvajanje već zatvaranje demokratskih redova. Nadamo se da ćete zajedno s nama nastojati ostvariti te ciljeve."

Čheidze je prestao govoriti. Bio sam zapanjen: doista, kako se postaviti prema takvoj "dobrodošlici" i tom primamljivom "ali"?

No Lenjin je očito znao kako se ponijeti. Stajao je tamo kao da ništa što se događa nema ni najmanje veze s njime – ogledavao se, proučavao osobe oko sebe, pa čak i strop carske čekaonice, namještao svoj buket (u neskladu s cijelom njegovom pojavitom) da bi potom, okrenuvši leđa izaslanstvu Izvršnog komiteta, dao ovaj "odgovor":

"Dragi drugovi, vojnici, mornari i radnici! Sretan sam što, pozdravljujući vas, pozdravljam u vama pobjedničku Rusku revoluciju i vas kao prethodnicu svjetske proleterske armije... Piratski imperijalistički rat početak je građanskog rata diljem Europe... Nije daleko čas u kojem će narodi, na poziv našeg druga, Karla Liebknechta, okrenuti oružje protiv svojih vlastitih kapitalističkih izrabljivača... Svjetska socijalistička revolucija već je osvanula... U Njemačkoj već kuha... Već

za koji dan može se urušiti cijeli europski kapitalizam. Ruska revolucija koju ste ostvarili pripremila je put tomu i započela novu epohu. Živjela svjetska socijalistička revolucija!"

Ovo zapravo i nije bio odgovor na Čheidzeovu "dobrodošlicu" i kao takav nije uspio odjeknuti kao "kontekst" svima prihvatljive ruske revolucije, podjednako prihvatljive svjedocima i sudionicima.

Bilo je vrlo zanimljivo! Iznenada, pred očima sviju nas, potpuno dotučenih revolucionarnom rutinom, pojavio se svijetao, zasljepljujući, egzotičan svjetionik koji je izbrisao sve principe prema kojima smo živjeli. Lenjinov glas, koji je dopirao ravno iz vlaka, bio je "glas izvana". Do nas u revoluciji doprla je nota koja zasigurno nije bila proturječna, ali je bila nova, oštra i pomalo zaglušujuća.

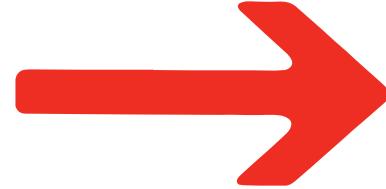
Priznajmo da je Lenjin zapravo bio višestruko u pravu. Osobno sam bio uvjeren da je posve u pravu, ne samo u prepoznavanju početka svjetske socijalističke revolucije i uspostavljanju neraskidive veze između svjetskog rata i propasti imperijalističkog sustava, već i u tvrdnji da moramo krenuti prema svjetskoj revoluciji i procijeniti sva suvremena povijesna događanja u svjetlu revolucije. Sve je to bilo nepobitno.

No to ni približno nije bilo dovoljno. Nije bilo dovoljno priznati svjetsku socijalističku revoluciju: morali smo razumjeti koja je praktična upotreba te ideje u našoj revolucionarnoj politici. Da je nismo razumjeli, proglašenje svjetske proleterske revolucije bilo bi ne samo posve apstraktno nego bi i zamračilo sve realne perspektive te bi bilo jako štetno.

U svakom je slučaju sve to bilo *vrlo zanimljivo!*

Službeni, javni dio dobrodošlice bio je gotov. Mnoštvo je već, plamteći od nestreljenja, zavisti i ogorčenja, pokušavalo probiti staklena vrata s trga. Gomila je bučno i uporno zahtijevala da novopristigli vođa izide pred njih na ulicu. Šljapnikov je ponovno otvorio put Lenjinu, vičući: "Drugovi, molim vas! Napravite prolaz onđe!"

Uz zvuke još jedne Marseljeze i uz povike tisuća ljudi, između crveno-zlatnih zastava osvijetljenih reflektorom, Lenjin je izišao kroz glavni ulaz i namjeravao ući u zatvoreni automobil, ali je gomila apsolutno odbila to dopustiti. Lenjin se popeo na automobil i morao je održati govor.

“... Biti dijelom sramotnog imperijalističkog pokolja ... laži i prijevare ... kapitalistički pirati ...”, bile su riječi koje sam mogao čuti stisnut na dovratku, uzaludno pokušavajući izići na trg kako bih čuo prvo obraćanje “narodu” te nove velike zvijezde prvakasnog kalibra na našem revolucionarnom obzoru.

Mislim da se tada Lenjin morao preseliti u oklopno vozilo te je u njemu, iza reflektora, u pratnji vojne glazbe, zastava, radničkih sekacija, vojnih jedinica i gomile “običnih” ljudi, nastavio putem do Samsonova mesta i petrogradske strane, do boljševičkog sjedišta, palače balerine Matilde Kšesinskaje. S vrha oklopног automobila, Lenjin je “propovijedao” na gotovo svakom uličnom prijelazu, držeći nove govore za novu publiku. Povorka je sporo napredovala. Trijumf je bio sjajan, pa čak i prilično simboličan.

* * *

Na putu kući i sâm sam mirno slijedio povorku na začelju, daleko od središta, s još nekolicinom, uključujući i mog starog prijatelja Raskolnjikova, u to vrijeme pitomca pomorske akademije, a kasnije i slavnog boljševičkog admirala. Bio je neobično ljubazan, iskren i pošten, do srži nepokolebljiv revolucionar i boljševički fanatic.

Raskolnjikov je bio u zanosu zbog dočeka, Lenjnova dolaska i samog Lenjina, zapravo zbog svega što se događalo pred njegovim očima u njemu najboljem od sviju svjetova. Govorio je bez prestanka o tom vodi, njegovoj osobnosti, ulozi, njegovoj prošlosti...

Bilo bi zanimljivo čuti što se tada govorilo o Lenjinu i njegovu trijumfalnom dolasku među “narodom”, posebno vojnicima, od kojih su mnogi bili na postaji i u povorci. Iako se ne sjećam prisutnosti ikakvih časnika, ti vojnici nisu bili tamo kao pojedinci, već kao pripadnici vojnih jedinica. Stoga nije bilo upitno ni to da su to bili boljševici ili boljševički simpatizeri, pa čak ni to da su znali ponešto o Lenjinu, a ni to da su dobrovoljno došli da ga pozdrave. Bile su to jedinice koje je okupio organizacijski talent boljševičkih partijskih radnika. U vojarni su izrečeni užurbani propagandni govorovi te je bez nekog ozbiljnog prigovora ili bilo kakvih ozbiljnih razloga za odbijanje nekoliko jedinica nesumnjivo prihvatiло prijedlog o dočeku bez ikakvih posebnih poteškoća.

No pitao sam se što su ti vojnici mislili i govorili nakon što su imali vremena za razmišljanje. Kakva je to parada upriličena u čast čovjeka bez ranga ili titule koji ne samo da nije bio u Vladi već nije bio ni član Dume, ni član Sovjeta radničkih i vojničkih deputata i za kojega je, usto, rečeno da je putovao preko Njemačke zbog posebnog ustupka neprijateljske vlade? Štoviše, sada su i vojnici čuli neke od njegovih prilično čudnih govora, izgovorenih na dotad nečuven način! Tijekom proteklih nekoliko dana zaista nije dolazilo do nasilnih reakcija vojnika na antiratne govore kao ranije. U zraku se moglo osjetiti da je sovjetska demokracija možda prešla prekretnicu te se u borbi s buržoazijom za vlast i vojsku činilo kao da je prethodna silina krize možda i oslabjela.

No sve je to tek bilo postignuto i nije bilo garancije da neće doći do nazadovanja. Nije bilo nikakve garancije da smo zaista prešli točku nakon koje nema povratka.

S druge strane, istina je da je sama odluka o sudjelovanju u povorci te upravo činjenica o trijumfu preporučila Lenjina vojnicima koji su mu iskazali počast i dali na važnosti svemu što je poželio izreći.

Ipak, bilo bi vrlo zanimljivo čuti što su govorili vojnici dok su marširali u povorci.

Međutim, do samog kraja nismo imali priliku čuti glas naroda. Na petrogradskoj sam strani trebao skrenuti udesno, prema Karpovki, ali, privučen ugodnim društvom, otišao sam do početka Ulice Kronvergskog, sve do kuće Matilde Kšesinskaje, koja je sva bila rasvjetljena i urešena crvenim zastavama.

Masa je stajala ispred kuće, a Lenjin je, već promukao, s balkona na drugom katu držao govor. Zaustavio sam se kod vojnika s puškama, koji su slijedili povorku do samog kraja.

“... Kapitalistički pirati”, moglo se čuti s balkona, “uništenje europskih naroda zbog profita nekolicine izrabljivača ... obrana domovine znači obranu jedne skupine kapitalista protiv druge...”

“Trebalibismo zarinuti naše bajunete u tog čovjeka”, iznenada je povikao jedan vojnik, živo reagirajući. “O? Što on govori! O? Ako siđe, morat ćemo mu pokazati što ga ide! I baš bismo mu pokazali! Sigurno je Nijemac! Mora biti...!”

Ne znam zašto mu prije nisu “pokazali”, kad je držao govor na nižem podiju. Ne mislim da bi mu ni kasnije “pokazali” gdje mu je mjesto, čak i da je “sišao”. Ipak, bilo je zanimljivo.

53

Antonov-Ovsejenko
(1884-1939)

Bio je član petrogradskog Vojno-revolucijskog komiteta. Vodio je napad na Žimski dvorac. Nakon Oktobarskog ustanka postao komesar za vojne poslove u Petrogradu i komesar za rat. Jedan od voda “ligeve opozicije”. Ubijen po Staljinovu naredbenju.

SUHANOV, NIKOLAJ

Ruska revolucija 1917.:
Lenjinov dolazak

UP&UNDERGROUND
Zima 2017.

I ne samo zanimljivo: ti su Lenjinovi govor i s nedostatkom osnovne "diplomacije" ili bez uzimanja u obzir vojne pozadine i mentaliteta vojnika, ipak bili vrlo rizični. Sada, nakon što se došlo do prekretnice, govorima se moglo brzo promicati obrazovanje vojnika i njihovo razumijevanje ratnih aktualnosti, ali sigurno je bilo vjerojatnije da će ogoljenost i nespretnost takvih govorova poništiti učinke krize i zadati ogromnu štetu revolucionarnom cilju.

Sabravši se, Lenin je sve to vrlo brzo shvatio pa se prilagodio i zauzeo "diplomatski stav" velikodušno ukrašavajući svoje govor brojnim kvalifikacijama i smokvinim lišćem. ("Nikada nismo rekli da moramo zabiti naše bajunete u zemlju u času kad se neprijateljska vojska spremna na borbu" itd.) No, sada je Lenin govorio otvoreno, pritom izgovarajući očigledne istine o ratu bez ikakvih detalja. Reakcija vojnika pokazala je da je to vrlo sumnjiva metoda.

Neočekivano sam se našao blizu vrata, gdje se među gomilom koja se pokušava progurati unutra našao jedan boljševički radnik koji je radio strogu selekciju onih koji su dostojni ući u kuću i sudjelovati u neslužbenom druženju. Prepoznавши moje lice, a možda me i pozvavši, neočekivano me pusti unutra.

Unutra nije bilo mnogo ljudi. Bilo je jasno da se ljudi propuštaju tek nakon ozbiljne provjere. Ali boljševički zapovjednici koje sam upoznao u odajama Kšesinskaje pružili su mi gostoljubivu dobrodošlicu. Zahvalan sam im za dojmove od te noći, 3. aprila.

* * *

Odaje poznate balerine izgledale su jako čudno i nepriskladno. Prekrasni stropovi i zidovi nisu bili u skladu s nepretencioznim namještajem, primitivnim stolovima, stolicama i klupama koje su ležerno postavljene u skladu s prilikama. Bilo je vrlo malo namještaja. Pokretnina Kšesinskaje bila je negdje zametnuta, pa su tek tu i tamo bili vidljivi ostaci nekadašnje veličine, u cvjetnim aranžmanima i u par komada umjetničkog namještaja i ukrasa.

U blagovaonici na katu pripremali su se čajevi i zakuska, a ljudi su već bili pozvani k stolu koji nije bilo ni lošiji ni bolji od onog našeg u Izvršnom komitetu. Trijumfalna i zadovoljna, boljševička se elita šetala uokolo

u iščekivanju prve gozbe sa svojim vođom, kojem su iskazivali doista pretjeranu pobožnost.

No Lenin nije bio u blagovaonici. Ponovno je pozvan na balkon kako bi održao još govora. Spremao sam ga slijediti kako bih ga slušao, ali sam ga sreo prije dolaska na balkon.

Do tada nisam osobno poznavao Lenjina, samo sam čuo njegova predavanja i govore u Parizu 1902.–1903. U to sam vrijeme netom završio školovanje, dok je Lenin, *Iskrin* čovjek, bio drug i učenik Martova i Plehanova. Ali ne samo da sam ga prilično dobro znao po ugledu već je i on mene dovoljno dobro poznavao. Kad sam ga zaustavio i rekao mu svoje ime, Lenin me, uzbuđen i živahan, pozdravio vrlo ljubazno:

"O, Himmer-Suhanov – baš mi je drag! Vi i ja često smo se sporili oko agrarnog pitanja. Čak sam i pratio način na koji ste se Vi i Vaši socijal-revolucionari zavadići. A onda ste postali internacionalist. Imam Vaše pamflete..."

Lenjin se smiješio te me, žmirkajući svojim veseлим očima i odmahujući svojom neurednom glavom, odveo u blagovaonicu... Poslije toga, za mojih rijetkih, slučajnih susreta s njime, Lenin je iz nekog razloga uviјek bio vrlo sruđan prema meni, sve do njegova nestanka nakon julskih dana. Ali do tada je već sve zaboravio. Naime, nisam polemizirao s njime samo oko agrarnog pitanja. Godine 1914., kad sam ga razdražio svojim "malim časopisom", *Sovremenikom*, počastio me svojom pažnjom i oko drugih pitanja ("bezočno laganje gospode Martova i Himmera" itd.).

Sjedili smo za stolom i nastavili s razgovorom, sada, pak, o političkim temama. Lenin se, na sebi svojstven način, smijao prilično grubo te je bez dlake na jeziku napao Izvršni komitet, sovjetsku liniju i njezine tvorce. Nastavio se koristiti izrazom "revolucionarni obranaši", prvi put u posljednjih nekoliko dana, te je napao trojicu čelnika tog "revolucionarnog obranaštva", Ceretelija, Čheidze i Steklova. To nije bilo sasvim pošteno i osjetio sam se dužnim braniti Steklova, uvjerajući Lenjina da je on, iako nije govorio ili djelovao za vrijeme rata, "mislio" kao jedan defetist, ali se tijekom revolucije definitivno držao ljevice i uvelike joj koristio.

Lenjin se, međutim, nasmijao i odmahnuo rukom na to, okarakterizirajući Steklova kao lukavog "socijalnog lakaja". Ali naš su spor ubrzo prekinuli zavidni učenici velikog učitelja.

Jevgenij Preobraženski
(1886-1937)

Bio je kandidat za Centralni komitet na Šestom partiskom Kongresu. Rukovodio je partiskom organizacijom na Uralu tijekom Oktobarske revolucije. Bio je član novoosnovanog sekretarijata nakon smrti Sverdlova, sa Šerjakovim i Krestinskim. Kasnije postao član CK, Politbiroa i Orgbiroa. Ubijen po Staljinovu naredenju.

55

SUHANOV, NIKOLAJ
*Ruska revolucija 1917.:
Lenjinov dolazak*

UP&UNDERGROUND
Zima 2017.

“Nikolaju Nikolajeviću!” uzviknuo je Kamenjev s druge strane stola: “Sad je dosta, razgovor možete završiti i kasnije, ta oduzimate nam Iljića!”

Obrok, međutim, nije dugo trajao. Rečeno nam je da oko 200 partijskih radnika i drugih ljudi čeka dolje u salonu za primanje. Tražili su da brzo ispijemo čaj i ođemo dolje...

Naravno, kako sam želio prisustvovati pa sam pitao jednog od odgovornih hoće li to biti moguće. Nakon međusobnog došaptavanja, rekli su mi da je sasvim u redu da ostanem.

Na stepenicama sam tada prvi put video Zinovjeva. Nisam ga uopće primijetio otkako je došao, bilo na stanici ili ovdje. Iako je i sâm bio zvijezda, nije mogao zasjati u prisutnosti blistavog boljševičkog sunca.

* * *

U prizemlju, u prilično velikom salonu za primanje bilo je mnogo ljudi: radnika, “profesionalnih revolucionara” i djevojaka. Nije bilo dovoljno stolica pa je polovica publike neudobno stajala ili sjedila na stolovima. Netko je izabran za predsjedatelja i započeli su pozdravni govor. Općenito je sve to bilo monotono i zamorno. No, s vremenima na vrijeme na površinu su izbijali neki karakteristični znaci boljševičkog “načina života” i specifičnih metoda boljševičke stranke, što sam sve smatrao vrlo neobičnim. Postalo je očito da se sva boljševička djelatnost odvijala pod željeznom paskom stranog duhovnog centra. Bez njega bi se partijski radnici osjećali posve bespomoćnima, a istodobno su se njime ponosili. Najbolji među njima osjećali su se kao njegovi odani sluge, baš poput vitezova koji su služili Svetom gralu.

Kamenjev je također rekao nešto neodređeno i konično su se sjetili Zinovjeva, kome su malo pljeskali, ali koji sam nije ništa rekao. Napokon su završili pozdravni govor.

Tada je slavni meštar tog reda ustao na odgovor. Nikad neću zaboraviti taj gromki govor, koji je zapanjio i opčinio ne samo mene, heretika koji se ovdje slučajno zatekao, već i sve prave vjernike. Siguran sam da nitko nije očekivao takvo što. Činilo se kao da su svi elementi ustali iz svojih prebivališta, dok je duh univerzalnog uništenja, ne znajući ni za prepreke ni sumnje, ni za ljudske poteškoće ni za ljudsku računicu, lebdio oko sa-

lona za primanje Matilde Kšesinskaje iznad glava zanesenih učenika.

Lenjin je, općenito govoreći, bio vrlo dobar govornik. Nije bio govornik savršenog, zaokruženog izraza ni blještavih slika, sveprožimajućeg patosa ni prodornih dosjetki, već je bio govornik ogromnog utjecaja i moći, koji je razbijao komplikirane sustave u najjednostavnije i najdostupnije sastavnice, i koji ih je potom tuvio, tuvio, tuvio u glavu svoje publike sve dok je nije zarobio.

Nakon toga, oko godinu i pol kasnije, slušajući ga kao šefa Vlade, nije se moglo ne zažaliti za bivšim govornikom, “neodgovornim” agitatorom i demagogom. Nakon što se Lenjin pretvorio iz demagoga i ustanika u državnika, postao je ravnodušan, izbliglied i trivijalan govornik, koji je izgubio i svoju moć i originalnost. Njegovi su govorovi nalikovali jedan drugome poput dvije kapice vode.

Lenjin je vjerojatno govorio oko dva sata. Neću zaboraviti taj govor, ali neću ni pokušati reproducirati izvorne riječi čak ni u kratkom sažetku. Jer bio bi to posve jalov trud nastojati dočarati čak i slab odraz njegova dojma. Mrtvo slovo na papiru ne može zamijeniti živu, oštru rječitost, a najvažnije od svega, nemoguće je povratiti neočekivanost i novinu tog sadržaja, koji sada uopće ne bi bio upečatljiv, već bi zvučao banalno i k tome još bijedno.

* * *

Misljam da Lenjin nije očekivao da će u svom govoru iznijeti cijeli svoj kredo, sve programe i taktike svjetske socijalističke revolucije tik po izlasku iz zapečaćenog vlaka. Taj je govor vjerojatno uvelike bio improviziran pa u njemu nije bilo nikakve posebne dubine ili razrađenog plana. No svaki pojedini dio govora, svaki njegov element, svaka ideja, izvrsno su razrađeni. Bilo je jasno da su te ideje dugo okupirale Lenjina i da ih je branio u više navrata. To je dokazalo zapanjujuće bogatstvo rječnika, cijela blistava kaskada definicija, nijansi i paralelnih (eksplanatornih) ideja, koje se mogu postići samo fundamentalnim mozganjem.

Lenjin je počeo, naravno, sa svjetskom socijalističkom revolucijom koja samo što nije eksplodirala kao posljedica svjetskog rata. Krizu imperializma koja je došla do izražaja u ratu mogao bi okončati samo socijalizam.

David Riazanov

(1870-1938)

Bio je vrlo aktivnan u sindikalnom pokretu. Smatrao se boljševičku partiju u avgustu 1917. Protivio se Oktobarskom ustanku. Kasnije je pomogao da se osnove Komunistička akademija i Marx-Engels institut. Ubijen po Staljinovu naredjenju.

Imperijalistički rat (Lenjin je rekao "imperialistički") nije mogao drugo do pretvoriti se u građanski rat, i može završiti jedino građanskim ratom, svjetskom socijalističkom revolucijom.

Lenjin se izrugivao mirovnoj politici "Sovjeta" jer "povjerenstva za suradnju" nikada ne bi okončala svjetski rat. Općenito govoreći, budući da je sovjetska demokracija koju su vodili Cereteli, Čheidze i Steklov usvojila gledište "revolucionarnog obranaštva", bila je posve nemoguća da učini bilo što za opći mir. Lenjin se oštrot i definitivno odvojio od Sovjeta i potpuno ga odbacio u neprijateljski tabor. Već je samo to u one dane, na našem terenu, bilo dovoljno da u potpunosti zbuni slušatelje!

Svjetska socijalistička revolucija – to je ono što je tražio sovjetski manifest od 14. marta. No kojeg li malograđanskog razmišljanja! Niti se revolucija zahtijeva niti se na nju poziva, ta revolucije proizlaze iz povjesno utvrđenih uvjeta, revolucije sazrijevaju i rastu... Sovjetski manifest hvalio se Evropi o vlastitim uspjesima govoreći o "revolucionarnoj snazi demokracije" i o "posve mašnjoj političkoj slobodi". No o kakvoj je sili bila riječ dok je na čelu zemlje stajala imperijalistička buržoazija? Kakva je to politička sloboda kad tajni diplomatski dokumenti nisu objavljeni, a ni mi ih nismo mogli objaviti? Kakva je to sloboda govora kad su sve tiskare bile u rukama buržoazije, a čuvala ih je građanska vlada?!

"Dok sam išao ovamo sa svojim drugovima, mislio sam da će nas s postaje odvesti ravno prema Petropavlovsкоj tvrđavi. Kao što vidimo, još smo daleko od nje. No nemojmo se nadati da ćemo je i ubuduće izbjegići."

"Revolucionarno-obranaški" Sovjet koji vode oportunisti i socijalpatrioti jedino može biti instrument buržoazije. Kako bi poslužio kao instrument svjetske socijalističke revolucije, treba ga osvojiti i učiniti proleterskim umjesto malograđanskim. Boljševička snaga još je za to neadekvatna. I što sad? Boljševici će naučiti kako biti manjina, prosvjećivati, objašnjavati, uvjeravati...

Ali s kojim ciljevima, s kojim programom?

Prije svega, da Sovjet bankrotira, što bi to govorilo o građansko-imperialističkoj vladi na čelu revolucije? Koliko se sjećam, Lenjin nije rekao ništa o tome je li takva vlada bila potrebna u trenutku prevrata, kao izravni nasljednik carizma. Ali bilo je sasvim očito da je sada nepodnošljiva. To je, međutim, bilo još i najmanje zlo. Općenito:

"Ne trebamo parlamentarnu republiku, ne trebamo buržoasku demokraciju, ne trebamo nikakvu vladu, osim Sovjeta radničkih, vojničkih i seljačkih deputata." Iz nekog razloga Lenjin nije iskoristio pojам Ustavotvorne skupštine. To bi se teško moglo nazvati diplomacijom. U tom je trenutku Lenjin još uvijek bio potpuno svjež, posve slobodan i neupoznat s diplomatskim idejama. Još se osjećao kao da je u inozemstvu, gdje nije bio uronjen u bilo kakvu političku djelatnost, te mu je bilo prirodno izreći naglas ono što je imao na umu. Diplomacija u vezi s Ustavotvornom skupštinom započela je kasnije i oprezno se provodila sve do njezina raspuštanja. Doista, mjesecima se vodila borba protiv Kerenskog i sovjetske malograđanske većine pod zastavom "obrane" Ustavotvorne skupštine.

No Lenjinov ustavni sustav nije samo meni došao kao grom iz vedra neba. Do tada nitko tko je slušao učitelja u salonu Kšesinskaje nije ni nagađao o tome. I, naravno da je svaki slušatelj s iskustvom u političkoj teoriji shvatio Lenjinovu formulu, ispaljenu bez dodatnih komentara, kao čistu anarhističku shemu.

Kao prvo, sovjeti radničkih deputata, kao militantni klasni organi koji su se povjesno formirali (1905.) iz štrajkaških komiteta, ma kolika god bila njihova stvarna moć u državi, do tada nikada nisu smatrani ustavotvornim organom. Oni su vrlo lako i prirodno mogli biti (i bili su) *izvor* državne moći u revoluciji, ali nitko nikada nije o njima razmišljao kao o organima državne vlasti, a pritom još manje kao o jedinstvenim i trajnim organima državne vlasti. U svakom slučaju, bez prethodne sociološke podloge diktature proletarijata, ta je shema bila neshvatljiva.

Kao drugo, između militantnih klasnih organa, radničkih sovjeta, nije postojala ni najmanja stabilna veza, ni najprimitivniji ustroj. "Sovjetska vlada" u takvim je okolnostima zvučala kao *zbroj lokalnih vlasti, poput izostanka bilo kakva oblika države, poput sheme "slobodnih" (nezavisnih) radničkih komuna*. Štoviše, Lenjin nije govorio o seljačkim ili zemljoradničkim sovjetima, niti su se oni mogli formirati, što je bilo jasno svima koji su bili pripremljeni na "polemiku oko agrarnog pitanja".

Kasnije je Lenjinova ustavna shema u teorijskom smislu postala sasvim razumljiva. U teoriji je podrazumjevala radničku diktaturu, "željeznu metlu" pozvanu da obriše buržoaziju s lica Zemlje i uništi cjelokupnu građevinu kapitalizma. Međutim, potpuna propast te

Anatolij Lunčarski
(1875-1933)

Nakon južnih dana zatvoren po nalogu Kerenskog. Priklijčio se mežrajoncima i s njima ušao u boljševičku partiju. Kasnije je postao narodni komesar za obrazovanje. Nakon ustanaka radio na opis- menjavanju kao i na kulturni. Bio je aktivan u sovjetskoj diplomaciji.

sheme, kao i njezina neprikladnost za ciljeve proleter-ske diktature s vremenom je otkrivena, što je shvatio i sâm Lenjin pa ta shema (tijekom njegova režima) nikada nije zaživjela.

Kasnije se Lenjinov sustav pokazao uzaludnim, ali je postao razumljivim u općem sustavu lenjinističkih načela. No kako su se dugo najučeniji boljševici (obraćenik Trocki, najviše od svih) spoticali o nj i prilično kaotično tumačili slogan "vlast sovjetima". Čak je i tada, na dan svojega dolaska, nakon što je izbacio svoju formulu, Lenjin, dotad poznat kao socijalde-mokrat, prouzročio ekstremnu zbumjenost i kod svojih obrazovanijih vjernih učenika.

Nastavljujući svoj govor, Lenjin je spomenuo i agrarno pitanje. Odbacio je svaku agrarnu reformu na "zakonodavnem planu" poput svih ostalih sovjetskih politika. "Organizirano oduzimanje zemlje", bez čekanja ili odobrenja bilo koje vlasti ili bilo kakve državne moći bila je posljednja riječ toga "marksista". Bio je to "pristup socijalizmu" sela.

Što se tiče gradova, postojala je maglovita predodžba nejasnog novog poretku, u kojem je jedino bilo jasno to da će u odsutnosti bilo koje vlade osim sovjeta, "naoružani radnici" stati uz kolijevku proizvodnje, uz tvornice. Toliko o gradovima.

Potom se gromoviti govornik obrušio na sve one koji su se lažno predstavljali kao socijalisti. To nisu bili samo naši sovjetski šefovi i većina europskih socijalista. On, Lenjin, zajedno s drugom Zinovjevom, zahvaljujući Gospodinu, prošao je kroz cijeli Zimmerwald i Kienthal od početka do kraja. Samo je lijevo krilo Zimmerwalda čuvalo proleterske interese i svjetsku revoluciju. Suvremeniji socijalizam bio je neprijatelj međunarodnog proletarijata. I sam naziv socijaldemokracije bio je okalan izdajom. Bilo je nemoguće imati ikakve veze s njime ili ga očistiti. Taj se naziv morao odbaciti kao simbol izdaje radničke klase.

Lenjin je završio svoj govor. U dva sata rekao je mnogo toga. No njegov govor nije imao jednu stvar – toga se dobro sjećam i to je sasvim izvanredno. Njegov govor nije imao analizu "objektivnih pretpostavki" ni analizu društveno-ekonomskih uvjeta za uspjeh socijalizma u Rusiji. Ni jedan ekonomski program nije spomenut. Bilo je tu zametaka onoga što je Lenjin mnogo puta ponovio: naime, da zaostalost naše zemlje i slabost njezinih proizvodnih snaga nisu mogle održati

očajničko naprezanje cijelog organizma koje je rat zahtijevao i zbog toga je Rusija prva proizvela revoluciju. No kako će se ta zaostala, malograđanska, seljačka struktura i ta ekstremna iscrpljenost i kaos pomiriti sa socijalističkom reorganizacijom, neovisnom o Zapadu, još prije svjetske socijalističke revolucije, o tome nije bilo ni riječi. Kako bi radnički i seljački sovjeti, koji zastupaju sitnu manjinu ukupnog stanovništva, kao nosioci proleterske diktature trebali izgraditi socijalizam protiv volje i interesa većine, to je Lenjin također potpuno prešutio. Konačno, kako njegovu cjelovitu koncepciju pomiriti s temeljnim postavkama marksizma (jedino od čega se Lenjin nije distancirao u svojem govoru) – o tome ni glasa. Sve ono što se ticalo nečega što je dotada zvano znanstvenim socijalizmom, Lenjin je potpuno ignorirao dok je uništavao temelje trenutnog socijalde-mokratskog programa i taktike. Potpuno izvanredno...

Lenjin je završio govor. Učenici su oduševljeno, jednoglasno, dugo pljeskali svojem učitelju. Na licima većine nije bilo ničega osim zanosa, ni sjena sumnje. Sretnih li, nevinih duša! No činilo se kako su obrazovaniji ljudi, pljeskajući glasno i dugo, čudno gledali pred se ili su im oči vrludale uokolo, odajući potpunu zbumjenost. Učitelj je svojim marksističkim učenicima dao materijala za razmišljanje.

Potražio sam Kamenjeva koji je, nakon što je uzeo *Pravdu* u ruke, prije tri dana rado glasao za ujedinjenu frontu s Ceretelijem i svim "populistima". No kao odgovor na moje pitanje što kaže o svemu tome, samo je slegnuo ramenima: "Čekaj, samo čekaj!"

U svojstvu nevjernika, okrenuo sam se drugom, a zatim i trećem vjerniku jer sam nakon svega morao shvatiti o čemu se tu zapravo radi. Ljudi s kojima sam razgovarao nasmješili bi se i odmahnuli glavama, bez ikakve ideje o tome što da kažu.

Izišao sam na ulicu. Osjećao sam se kao da me te noći netko mokrom krpom lupio po glavi. Samo je jedna stvar bila jasna: Lenjin i "divljak" poput mene nisu mogli biti suputnici.

Sa zadovoljstvom sam punim plućima udahnuo svježi proljetni zrak. Već je bilo prilično svijetlo, svanulo je.

Kristijan Rakovski
(1873-1941)

Pridružio se boljičevičkoj partiji 1917./18. Bio je član Petrogradskog sovjeta. Kasnije postao predsjednik ukrajinske sovjetske vlade. Bio je jedan od lidera "lijeve opozicije" i član Centralnog komiteta. Ubijen po Staljinovu naređenju.

* * *

Zajednička sjednica svih socijaldemokrata, boljševika i menjševika te nezavisnih bila je zakazana sljedećega dana u Tauridskoj palači. Sjednicu je organizirala skupina ljudi koja je mislila da je najhitnija zadaća toga trenutka ujedinjenje svih socijaldemokratskih struja u jednu stranku, što im se nije činilo utopijskim zadatkom.

S velikim sam zanimanjem otišao na taj sastanak.

Kad sam se pojavio u Tauridskoj palači, sastanak je već odavno počeo, a Lenjin je već bio za govornicom više od sat vremena. Više nije bio među svojim učenicima: većinu publike činili su njegovi stari ideološki protivnici. U skladu s time, morao je izmijeniti svoj izričaj. Ovdje je Lenjin morao naglasiti razliku i nepomirljivost između vlastita stava i mišljenja većine. Morao je govoriti o onome što će učiniti i pozvati svoje pristalice da čine to isto *za razliku* od onoga što bi većina prisutnih učinila.

Tako je na toj konferenciji "ujedinjenja" Lenjin bio živa inkarnacija raskola. Jedina svrha njegova govora u danim okolnostima bila je ponajprije pokopati ideju jedinstva.

No i sadržaj i oblik toga govora u cjelini predstavljali su prvi zapanjujući debi budućeg ruskog diktatora. Prisutni boljševički privrženici su, misleći da je u svim okolnostima nužno pokazati partijsku solidarnost i odvojenost od nevjernika, pljeskali pojedinim dijelovima Lenjnova govora još više nego prethodne noći. Ali ostatak publike uopće nije dijelio njihove osjećaje.

Nisu bili samo zapanjeni već ih je svaka nova Lenjinova riječ ispunjavala gorčinom. Začuli su se prosjeći i uzvici bijesa. Nije se tu radilo samo o neprimjerenoosti takva govora na konferenciji "ujedinjenja" već i o tome što je osim na ideju jedinstva, Lenjin pljunuo i na temelje socijaldemokratskog programa i marksističke teorije... Sjećam se Bogdanova, koji je sjedio nasuprot mene, na "ministarškoj klupi", na dva koraka od govornice: "Ovo je buncanje luđaka! Nedostojno je pljeskati ovim besmislicama!" povikao je, siv od bijesa i prezira, okrećući se publici. "Trebali biste se stidjeti! Marksisti!"

Naravno da takvi povici nisu smanjili već su pojačali ovacije boljševičke skupine nakon što je Lenjin završio svoj govor. A cilj ujedinjene socijaldemokracije već je bio osuđen na propast. Svi govorci poslje toga bez iznimke su posvećeni Lenjinu, ali se sjećam samo dvaju govora protiv njega.

Cereteli se postavio kao "službena oporba". Mislim da ni prije Lenjinova govora nije gajio posebne nade u jedinstvo s boljševicima niti mu je naročito težio. Iz prijašnjih događaja bilo je jasno da taj vođa sovjetske desnice ne naginje jedinstvu. Ipak je mislio da mu je dužnost sudjelovati na konferenciji ujedinjenja, a Lenjinov mu je govor dao šansu da napadne politiku raskola i dokaže svoju odanost cilju ujedinjenja.

Ceretelija je podržavala golema većina sudionika, uključujući i mnoge boljševike. No i u isticanju nepostojanja objektivnih prepostavki za socijalistički obrat u Rusiji, čelnik menjševika ipak nije uspio sažeti bit Lenjinova stava kao što je to u kratkom i brillantnom govoru učinio stari socijaldemokrat I. P. Goldenberg, najaktivniji od svih mogućih ujedinitelja, povjesno boljševik, no u teoriji obranaš.

"Lenjin se sada kandidirao za jedno europsko prijestolje prazno već trideset godina, prijestolje Bakunina! Lenjinove nove riječi odjek su nečega starog, odjek zastarjelih postavki primitivnog anarhizma."

To je bio jedan od zaključaka koje je Goldenberg naglasio. Ovo je još jedan:

"Lenjin je podigao stijeg građanskog rata unutar demokracije. Smješno je razgovarati o jedinstvu s onima čiji je slogan raskol i koji svojevoljno napuštaju okrilje socijaldemokracije!"

Nadalje, kao što sam video iz novinskih izvješća, budući bard i ideolog lenjinizma, Steklov, također je izrekao svoje mišljenje o govoru budućeg vođe:

"Lenjinov govor", rekao je, "sadrži samo apstraktne konstrukcije koje dokazuju da ga je ruska revolucija zaobišla. Čim se Lenjin upozna sa stanjem u Rusiji, sâm će se odreći ovih svojih konstrukcija."

Pravi boljševici također su otvoreno izrekli svoje mišljenje, barem u privatnim razgovorima iza kulisa, o Lenjinovoj "apstraktnosti". Jeden je boljševik čak izrazio ideju da je Lenjinov govor uklonio razlike unutar socijaldemokracije jer Lenjinovo stajalište nije činilo razliku između boljševika i menjševika. Međutim, na početku svojega govora Lenjin je definitivno rekao, i čak naglasio, da govor u svoje osobno ime, bez savjetovanja sa svojom partijom.

SUHANOV, NIKOLAJ
*Ruska revolucija 1917.:
Lenjinov dolazak*

Leonid Serebrijakov
(1890-1937)

Bio je član predsjedništva Moskovskog sovjeta. Sudjelovao je u organizacijskim poslovima partije. Jedan od tri sekretara (s Preobraženskim i Krestinskim) tročlanog sekretarijata Sverdlova. Podrižavao je "Ljevu opoziciju". Ubijen po Staljinovu naređenju.

Boljševička je sekta još uvijek bila u stanju zbumjenosti i nedoumice. I podrška koju je Lenjin doživio mogla bi jasnije od bilo čega drugog naglasiti njegovu potpunu intelektualnu izolaciju, ne samo među socijaldemokratima općenito nego i među njegovim učenicima. Nitko nije podržavao Lenjina, izuzev Kolontajeve (donedavno pristalice menjševika), koja je odbacila savezništvo s onima koji niti bi mogli niti bi htjeli ostvariti društvenu revoluciju! Njezina potpora izazvala je ništa drugo doli ruganje, smijeh i graju. Sastanak se raspršio, a bilo kakva šansa za ozbiljnu raspravu propala je.

* * *

Uvečer istoga dana, 14. aprila, Povjerenstvo za suradnju moralо je otici do Marijanske palače. Ako se ne varam, taj smo put pozvani jer se tražila potpora sovjeta za novi ratni zajam, poznat po sladunjavu licemjernom nazivu Zajam za slobodu. Morali smo čekati dolazak Rodzjanka i njegovih kolega, i dok smo Skobeljev i ja šetali po sobi, prišao nam je Miljukov. Razgovor je skrenuo ka Lenjinu. Skobeljev je Miljukovu ispričao sve o "idejama luđaka", okarakteriziravši Lenjina kao potpuno izgubljenog čovjeka koji stoji van pokreta. Uglavnom sam se složio s tom procjenom Lenjinovih ideja i rekao da je on u svojem sadašnjem ruhu svima toliko neprihvatljiv da nije nimalo opasan za našeg sugovornika Miljukova. Međutim, meni se Lenjinova budućnost činila drukčjom: bio sam uvjeren da će se nakon bijega iz inozemne akademске atmosfere i dolaska u pravo borbeno ozračje, gdje će se baviti svekolikim praktičnim aktivnostima, ubrzo priviknuti, smiriti, čvrsto stati na zemlju i baciti u vjetar veći dio svojih anarhističkih "tlapnji". Ako ga život nečemu ne nauči, pripomoći će čvrst pritisak njegovih drugova. Bio sam uvjeren da će se u skoroj budućnosti Lenjin pretvoriti u glasnogovornika ideja revolucionarnog marksizma i da će zauzeti zasluženo mjesto u revoluciji kao najautoritarniji vođa sovjetske proleterske ljevice. Tek će tada, kako rekoh, biti opasan po Miljukova, i on se složio sa mnom.

Odbili smo priznati da bi se Lenjin mogao čvrsto držati svojih apstrakcija. Još smo manje priznavali da bi kroz te apstrakcije Lenjin mogao pokoriti ne samo revoluciju, ne samo sve aktivne mase, ne samo cijeli sovjet već i svoje boljševike.

60

Julij Martov
(1873-1923)

Jedan od lidera Ruske socijaldemokratske stranke, a kasnije i ne-mjenjševičke frakcije. Bio je u političkom su-kobu s Lenjinom i boj-jševicima oko strategije i taktike Oktobarske re-volucije i neposrednih poteza nakon nje. Tri godine nakon Oktobar-skog ustanka dobio do-puštenje da ode u Ne-mačku. Nakon zabrane mjenjševičke partije na Desetom kongresu boljševičke partije ostaо u Njemackoj do smrti.

Teško smo se prevarili...

* * *

Otrprilike tjedan dana nakon njegova dolaska u *Pravdu* su u obliku članka objavljenje Lenjinove poznate *Prve teze*. Sadržavale su sažetak nove doktrine iznesene u njegovim govorima, a jednako su im tako nedostajali ekonomski program i marksistička analiza objektivnih pretpostavki naše revolucije.

Teze su bile objavljene u Lenjinovo ime. Nijedna boljševička organizacija, ni skupina, ni pojedinac nisu mu se pridružili. Urednici *Pravde* su, pak, smatrali potrebnim naglasiti Lenjinovu izolaciju i vlastitu neovisnost o njemu. "Što se tiče Lenjinove opće sheme", piše *Pravda*, "ona nam se čini neprihvatljivom, ako proizlazi iz prepostavke da je građanska demokratska revolucija završena i da računa s trenutačnim prijelazom u socijalističku revoluciju."

Činilo se da su marksistički temelji boljševičke partije i dalje čvrsti, da je boljševička stranačka masa uzela oružje u ruke da od toga Lenjina obrani osnovne temelje znanstvenog socijalizma, samog boljševizma i stavove starog, tradicionalnog Lenjina.

Jao! Mnogi su, uključujući i mene, teško obmanuti. Lenjin je prisilio svoje boljševike da prihvate u cjelini njegove "lude ideje". Kako se i zašto to dogodilo? Nemam namjeru dubinski istražiti to zanimljivo pitanje, ali ipak ne smatram suvišnim zabilježiti nekoliko nedvojbenih čimbenika zbog kojih je došlo do kapitulacije staroga socijaldemokratskog boljševizma pred Lenjinovim nesmotrenim buntovno-anarhističkim sustavom.

Prije svega, nema sumnje da je Lenjin izvanredan fenomen, čovjek apsolutno izvanredne intelektualne moći, prvaklasna svjetska veličina. On predstavlja neobično sretnu kombinaciju teoretičara i popularnog vođe. Ako su potrebni još koji epiteti, ne bih ga oklijevao nazvati genijem, imajući u vidu sadržaj takva poimanja genija.

Genij je, kao što je poznato, abnormalna osoba. Konkretnije, vrlo je često čovjek s iznimno ograničenim područjem intelektualne aktivnosti, na kojem se ističe neobičnom snagom i produktivnošću. Genij često može biti iznimno zatucan, bez razumijevanja ili poimanja genija.

najjednostavnijih i najdostupnijih stvari. Takav je bio općeprihváćeni genij Lav Tolstoj, koji je (u sjajnoj, iako paradoksalnoj maniri Merežkovskog) jednostavno bio "nedovoljno inteligenan za svoju genijalnost".

Lenjin je nesumnjivo bio takav. Mnoge su elementarne istine bile nedostupne njegovu umu, čak i u politici. To je bio izvor beskonačne serije najbanalnijih pogrešaka i u razdoblju njegove diktature, kao i u epohi njegove agitacije i demagogije.

Ali s druge strane, unutar određenog idejnog područja, na nekoliko "fiksnih" ideja, Lenjin je pokazao toliko nevjerljivu snagu, takvu nadljudsku moć napada da je njegov kolosalni utjecaj nad socijalistima i revolucionarima bio osiguran.

Osim tih Lenjinovih nutarnjih i, takoreći, teorijskih osobina, kao i njegova genija, sljedeća je okolnost također igrala glavnu ulogu u njegovoj pobjedi nad starim marksističkim boljševicima. U praksi je Lenjin već dugi niz godina bio isključiva, jedina i neosporna glava stranke, od dana njezina nastanka. Boljševička partija bila je isključivo njegovih ruku djelo. Sama ideja o protivljenju Lenjinu bila je zastrašujuća i mrska te je zahtijevala nemoguće od boljševičkih masa.

U jednu je ruku Lenjin kao genij bio povijesna ličnost. U drugu ruku, osim Lenjina, nije bilo ničega i nikoga u stranci. Nekolicina velikih generala bili su *ništa* bez Lenjina, poput nekolicine goleme planete bez sunca (ovdje ostavljam po strani Trockog, koji je u to vrijeme još uvijek bio izvan partijskog ranga, tj. u taboru s "neprijateljima proletarijata, slugama buržoazije" itd.).

U Prvoj internacionali, dobro je poznato, Marx je bio vrlo visoko iznad svih, onda dugo, dugo nije bilo nikoga do Engelsa, također u visinama, a onda opet dugo, dugo nije bilo nikoga, sve do Liebknechta itd.

No u boljševičkoj je stranci na oblacima stolovao Lenjin Gromovnik, a onda sve do zemlje nije bilo nikoga. Tu se na zemlji među partijskim dužnosnicima i časnicima mogla razaznati nekolicina generala, no usudio bih se reći, ne kao pojedinaca već u parovima ili grupacijama. Pojedinci, parovi ili grupacije nikako nisu mogli zamijeniti Lenjina. Nije moglo biti ni individualnog razmišljanja ni organizacijske baze u boljševičkoj stranci bez Lenjina.

Tako su stajale stvari u boljševičkom višem rukovodstvu. Što se tiče mase partijskog nižeg rukovodstva, oni se nisu ni najmanje isticali. Među njima bilo je mnogo vrhunskih tehničara u stranačkom i profesionalnom radu, nemali broj "romantika", ali iznimno malo političkih mislioca i svjesnih socijalista.

Kao posljedica toga, svaki oblik radikalizma i vajanskog ljevičarenja boljševičkim je masama bio neodoljivo privlačan, a demagogija je bila prirodan način rada. Sva se politička mudrost prosječnog boljševičkog člana komiteta često svodila samo na to.

Dakle, "partijskoj javnosti" sigurno je nedostajalo snage ili unutarnjih sredstava da se ičime suprotstave Lenjinovu napadu.

Lenjinov radikalizam, njegovo neumoljivo "ljevičarenje" i primitivna demagogija, neograničeni znanošću ili zdravim razumom, kasnije su osigurali njegov uspjeh među najširim proletersko-mužičkim masama, koje nisu znale za drugo doli carskog biča. Ali ista obilježja te lenjinističke propagande također su zavela zaostale, slabo obrazovane članove same partije. Ubrzo nakon Lenjinova dolaska, oni su se suočili s alternativom: zadržati stara načela socijaldemokracije i marksističke znanosti, ali bez Lenjina, bez mase i bez stranke ili pak ostati s Lenjinom i strankom i na jednostavan način osvojiti mase, odbacivši nejasna i nepoznata marksistička načela. Nakon što su o svemu promislile, razumljivo je da su se mase partijskih boljševika odlučile za potonje rješenje.

Stav te mase nije mogao a da ne izvrši odlučujući utjecaj na potpuno svjesne boljševičke elemente, na boljševičke generale, jer je Lenjinovo pridobivanje partijskih časnika ljudi poput Kamenjeva potpuno izoliralo. Oni su postali otpadnici i unutarnji izdajnici. I nepomirljivi ih je Gromovnik uskoro, s drugim nevjerenicima, podvrgnuo takvu zlostavljanju koje mnogi nisu mogli podnijeti. Podrazumijeva se da čak ni generali, čak ni oni koji su pročitali Marxa i Engelsa, nisu bili sposobni izdržati takvu muku. A Lenjin je nastavio nizati pobedu za pobjom.

Prijevod: Iva Mandić

Fedor Dan
(1871-1947)

Jedan od lidera menješnika. Bio je vodeći menješnik u predsjedništvu Petrogradskog sovjeta. Protivio se Oktobarskoj revoluciji. Nekoliko godina nakon revolucije i političkog djelovanja emigrirao je u SAD gdje je bio do kraja života.

SUHANOV, NIKOLAJ

Ruska revolucija 1917.:
Lenjinov dolazak

UP&UNDERGROUND
Zima 2017.

TROCKI, LAV

- Dvovlašće
- Ideološko reorganiziranje partije
- Boljševici i sovjeti
- Vojno-revolucionarni komitet
- Lenjin poziva na ustanak
- Ustanak kao umjetnost
- Oktobarski ustanak

Dvovlašće*

TROCKI, LAV

Lav Trocki (1879-1940) • Ruski revolucionar i član Ruske socijaldemokratske partije, kasnije Boljševičke partije. Bio je dva puta predsjednik Petrogradskog sovjeta, za vrijeme revolucija 1905. i 1917. Glavni je organizator Oktobarskog ustanka i poslije Lenjina drugi čovjek socijalističke revolucije i sovjetske države nastale nakon nje. Stalni član partijskog Centralnog komiteta i njegovog Politbiroa. U svojstvu narodnog komesara za rat organizirao je Crvenu armiju. Kao najpoznatiji i najutjecajniji boljševik, pred Lenjinovu smrt postao njegov najizgledniji nasljednik. Zajedničkim političkim djelovanjem Zinovjeva, Staljina, Kamenjeva i kasnije pridruženog Buharina, Trocki je politički neutraliziran, da bi 1927. bio izbačen iz partije. Protjeran je iz SSSR-a i desetak godina kasnije, 1940., po Staljinovu naređenju ubijen.

Š

to je suština dvovlašća? Na tom se pitanju moramo zaustaviti jer njegova pojašnjenja nema u dosadašnjoj historiografskoj literaturi. Ipak, to je dvovlašće specifična osobina društvene krize. Iako nipošto svojstvena Ruskoj revoluciji 1917., tu je najviše došla do izražaja.

Antagonističke klase posvuda su u društvu, pa klasa, lišena vlasti, nužno nastoji u određenoj mjeri zakrenuti tijek vladavine u svoju korist. Međutim, to još ne znači da u društvu supostaje dvije ili više vlasti. Odnos potlačenih klasa prema vladajućoj klasi ono je što izravno određuje karakter političke strukture.

Jedinstvena, nepodijeljena vlast, nužan preduvjet stabilnosti svakoga režima, opстојi dokle god vladajuća klasa uspijeva uvjeriti cijelo društvo da su njezini gospodarski i politički obrasci jedini mogući.

Istovremena vladavina njemačkih junkera i buržoazije – bilo u formi Hohenzollerna ili u formi republike – nije dvovlašće, bez obzira na to koliko se s vremenom na vrijeme mogu sukobiti te dvije strane. One imaju zajedničku društvenu osnovu, pa njihov sukob ne prijeti cijepanju državnoga aparata. Dvovlašće proizlazi samo iz nepomirljivih klasnih sukoba – dakle, moguće je samo u revolucionarnoj epohi i predstavlja jedan od njezinih temeljnih elemenata.

Politički mehanizam revolucije temelji se na prijenosu vlasti s jedne klase na drugu. Nasilan prevrat obično se postiže u kratkom vremenu. Ali ni jedna povijesna klasa ne uspijeva se iznenada, u jednoj noći, iz podređenog uzdići u vladajući položaj, makar ta noć bila i noć revolucije. Ona već uoči same revolucije mora osigurati nezavisan odnos prema službeno vladajućoj klasi. Štoviše, mora kroz sebe usmjeriti težnje srednjih klasa i slojeva, nezadovoljnih postojećim stanjem stvari, ali koji nisu sposobni igrati neovisnu ulogu. Povijesna priprema revolucije u predrevolucionarnom razdoblju stvara situaciju u kojoj je klasa koja je pozvana da ostvari novi društveni sustav, ali još ne vlada zemljom, u svojim ru-

- * Leon Trotsky, History of the Russian Revolution I, II, III, Sphere Books, London, 1967, Volume I (pp.465): Chapters XI, XVII. Volume II (pp.343): Chapter XIII. Volume III (pp.405): Chapters IV, V, VI, IX.

kama zapravo koncentrirala značajan udio državne vlasti, dok je službeni vladin aparat još uvijek u rukama starih gospodara. To je početak dvovlašća u svakoj revoluciji.

Ali to nije njegov jedini oblik. Ako je nova klasa, koju je na vlast dovela revolucija koju nije htjela, zapravo stara i povjesno zakašnjela klasa, ako je već istrošena i prije nego je službeno okrunjena, ako se pri dolasku na vlast susreće s već dovoljno zrelim protivnikom, koji pruža ruku prema kormilu države – tada umjesto jednog nestabilnog dvovlašća politička revolucija proizvodi drugo, još nestabilnije dvovlašće. Prevladavanje “anarhije” toga dvovlašća tako na svakom koraku postaje zadatak revolucije – ili kontrarevolucije.

Općenito govoreći, dvovlašće ne prepostavlja – zapravo, isključuje – mogućnost podjele vlasti u dvije jednakе polovice ili bilo kakvu formalnu ravnotežu sila. Dvovlašće nije ustavna, već revolucionarna činjenica. Ono podrazumijeva da je uništenje društvene ravnoteže već podijelilo državnu nadstrukturu. Pojavljuje se tamo gdje se neprijateljske klase već oslanjaju na suštinski nespojive organizacije vladavine – jednu koja umire i drugu u procesu nastajanja – i koje se sukobljavaju na svakom koraku u sferi vlasti. Količina vlasti koja dopadne svaku od sukobljenih klasa u takvoj je situaciji određena odnosom snaga u samome tijeku borbe.

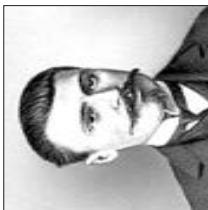
Po svojoj prirodi takvo stanje stvari ne može biti stabilno. Društvu je potrebna koncentracija vlasti, i to u obliku vladajuće klase – ili u situaciji o kojoj raspravljamo, u obliku dvije napola vladajuće klase, koje tu koncentraciju nužno teže postići. Cijepanje vlasti pretkazuje ništa manje nego građanski rat. Ali prije nego što klase i partije u sukobu dosegnu taj ekstrem – posebno u slučaju kad strepe od uplitana treće sile – mogu se prisiliti izdržati, pa čak i sankcionirati dvovlašće. Takav će sustav ipak neizbjježno eksplodirati. Građanski rat dvovlašću daje njegov najvidljiviji izraz, upravo zbog teritorija. Svaka od sila, stvorivši vlastitu utvrđeni poligon, bori se za posjedovanje preostalog teritorija, koji često mora trpjeti dvovlašće u obliku sukcesivnih upada dviju sukobljenih sila, sve dok se jedna od njih odlučno ne nametne.

Engleska revolucija sedamnaestog stoljeća, baš zato što je to bila velika revolucija koja je potresla naciju do kraja, jasno pokazuje nestalnost dvovlašća, s oštrim prijelazima u obliku građanskog rata.

U početku se buržoazija i krugovi seoskog plemstva koji su joj bliski, oslanjajući se na povlaštene klase ili gornje slojeve tih klasa – aristokrate i biskupe – suprotstavljaju kraljevskoj vlasti. Vlada buržoazije jest prezbiterijanski parlament kojeg podupire London. Prolongirani sukob između tih dvaju režima konačno je razriješen u otvorenom građanskom ratu. Dva vladina središta – London i Oxford – stvaraju vlastite vojske. Tu dvovlašće poprima teritorijalni oblik, iako su, kao i uvijek u građanskom ratu, granice vrlo pomicne. Parlament osvaja. Kralj je zarobljen i čeka svoju sudbinu.

Moglo bi izgledati kao da su sada stvoreni uvjeti za samostalnu vlast prezbiterijanske buržoazije. Ali prije nego što se kraljevska vlast mogla razbiti, parlamentarni se vojski morala pretvoriti u neovisnu političku snagu. U svojim je redovima okupila nezavisne, pobožne i odlučne malograđane, obrtnike i poljoprivrednike. Ta se vojska snažno umiješala u društveni život, ne samo kao oružana snaga već i kao pretorijanska garda te kao politički predstavnik nove klase suprotstavljene prosperitetnoj i bogatoj buržoaziji. U skladu s time, vojska stvara novi državni organ koji se izdiže nad vojnim zapovjedništvom: vijeće vojničkih i oficirskih deputata (“agitatora”). Stoga je stvoreno novo dvovlašće: vlast prezbiterijanskog parlementa i vojske independenta. Nova situacija dovodi do otvorenih sukoba. Buržoazija se pokazuje nemoćnom suprotstaviti vlastitu vojsku “uzornoj vojsci” Cromwella – to jest oružanih plebejaca. Sukob završava protjerivanjem prezbiterijskog parlamenta mačem independenta. Od svega ostaje samo ostatak parlementa. Uspostavljena je diktatura Cromwella. Donji redovi vojske, pod vodstvom levelera, radikalnog lijevog krila revolucije – vlastitim se uistinu plebejskim režimom pokušavaju suprotstaviti vladavini gornjih redova vojske, patricijima vojske. Ali novi sustav dvovlašća ne uspijeva se razviti: leveleri, najniži dijelovi sitne buržoazije, nemaju još vlastiti povijesni put, niti ga mogu imati. Cromwell uskoro podmiruje račune sa svojim neprijateljima. Nova politička ravnoteža uspostavljena je u sljedećim godinama, ali nipošto još stabilna.

U velikoj Francuskoj revoluciji Ustavotvorna skupština, čiji su temelji bili gornji slojevi Trećega staleža, koncentrirala je vlast u svojim rukama – ali bez potpunog poništavanja kraljevskih prerogativa. Razdoblje Ustavotvorne skupštine jasno je obilježeno razdoblje dvovlašća, koje završava bijegom kralja u Varennes i formalno je likvidirano osnivanjem Republike.

Irakli Cereteli

(1881-1959)

Gruzijski član menjiševske frakcije, i vodeći član predsjedništva Pe-trogradskog sovjeta do preuzimanja predsjedničke funkcije od strane Trockog. Sudjelovao u Privremenoj vladi. Nakon Oktobarskog ustanka vratio se u Gruziju, a potom emigrirao u Pariz.

Prvi francuski ustav (1791.), zasnovan na fikciji potpune neovisnosti zakonodavnih i izvršnih vlasti, u stvarnosti je od naroda prikrio ili pokušao prikriti upravo dvovlašće: vlast buržoazije, čvrsto ušančene u Narodnoj skupštini nakon pada Bastille, i vlast stare monarhije još uvijek oslonjene na gornje krugove svećenstva, klera, birokracije i vojske, koji nade polažu i u stranu intervenciju. U tom proturječnom režimu leže klice njegova neizbjegnog uništenja. Rješenje se moglo naći samo u dokidanju buržujske vlasti od sila europske reakcije ili u giljotini za kralja i monarhiju. Pariz i Koblenz moraju odmjeriti svoje snage.

No, prije nego dođe do rata i giljotine, na scenu uz potporu najnižih gradskih slojeva Trećega staleža, ulazi Pariška komuna – i sa sve većom smjelošću izaziva vlast službenih predstavnika nacionalne buržoazije. Inaugurirano je stoga novo dvovlašće, čiju smo prvu manifestaciju vidjeli još 1790., kad su krupna i srednja buržoazija još uvijek čvrsto bile u administraciji i općinama. Kako je nevjerljatna slika – i koliko gadno oklevetana! – tih nastojanja plebejskih slojeva da se uzdignu iz društvenih podruma i katakombi, i da uspravno stoje u toj zabranjenoj areni gdje ljudi s perikama i svilenim hlačama odlučuju o sudbini nacije. Činilo se kao da je sam temelj društva, koji je utabala kulturna buržoazija, bio uzbuden i oživio. Ljudske glave podigle su se iznad čvrste mase, rožnate ruke bile su visoko uzdignite, promukli, ali hrabri glasovi izvikivani! Pariške četvrti, kopiladi revolucije, počele su živjeti svoj vlastiti život. Priznate su – bilo ih je nemoguće ne priznati! – i pretvorene u sekcije. Ali one su stalno kršile granice legalnosti istovremeno primajući svježe krvi odozdo, otvarajući svoje redove unatoč zakonu onima bez prava, siromašnim *sankilotima*. Istodobno su ruralne općine postale poprište seljačkog ustanka protiv one buržujske zakonitosti koja je branila sustav feudalnog vlasništva. Tako se pod drugom nacijom uzdiže treća.

Pariški dijelovi u početku su se suprotstavljali Komuni, kojom je još uvijek dominirala respektabilna buržoazija. U smjelom ustanku 10. augusta 1792. dijelovi su stekli kontrolu nad Komunom. Od tada se revolucionarna Komuna suprotstavila zakonodavnoj skupštini, a potom i Konventu koji je zaostajao za problemima i napretkom revolucije – bilježeći svoje događaje, ali ih ne obavljajući jer nije posjedovao energiju, smjelost i jednoglasnost nove klase koja se uzdigla iz dubina pariških

četvrti i pronašla podršku u najnazadnjijim selima. Kako su dijelovi Pariza stjecali kontrolu nad Komunom, tako je Komuna, novom pobunom, stekla kontrolu nad Konventom. Svaku od tih faza karakteriziralo je vrlo istaćeno dvovlašće, od kojeg je svako krilo nastojalo uspostaviti jedinstvenu i snažnu vladu – desnica obrambenom borbom, a ljevica ofenzivnom. Dakle, zahtjev za diktaturom proizlazi iz nepomirljivih proturječja dvovlašća, što je karakteristično za revolucije i kontrarevolucije. Prijelaz iz jednog od njegovih oblika u drugi oblik ostvaruje se kroz građanski rat. Velike faze revolucije – to jest, prenošenje vlasti novim klasama ili slojevima – uopće se ne podudaraju u tom procesu s prenošenjem predstavničkih institucija, koje dinamiku revolucije prate poput zakašnjele sjene. Dakako, dugoročno se revolucionarna diktatura sankilita ujedinjuje s diktatom Konventa. Ali s kakvim Konventom? Konventom očišćenim od žirondista, koji su do jučer vladali rukom terora – skraćenim Konventom i prilagođenim vladavini novih društvenih snaga. Tako se koracima dvovlašća Francuska revolucija razvijala u periodu od četiri godine do točke kulminacije. Njezin pad počinje nakon 9. travnja – opet koracima dvovlašća. I opet građanski rat prethodi svakom koraku prema dolje, baš kao što je prethodno pratio svaki njezin uspon. Na taj način novo društvo traži novu ravnotežu snaga.

Ruska buržoazija, koja se bori protiv birokracije Rasputina i koja surađuje s njom, znatno je ojačala svoj politički položaj tijekom rata. Iskorištavajući poraz carizma, koncentrirala je u svojim rukama veliku moć, sredstvima seoskih i gradskih sovjeta i vojno-industrijskih komiteta. Nezavisno je raspolagala goleim državnim resursima i u biti je bila paralelna vlasta. Tijekom rata carevi su se ministri žalili da je knez Ljov opskrbljivao vojsku, hranio je, liječio je, čak i da je postavljao brijačnice za vojnike. „Moramo to zaustaviti ili mu predati svu vlast“, rekao je ministar Krivošejn 1915. Nije mogao zamisliti da će godinu i pol kasnije Ljov dobiti „svu vlast“ – samo ne od cara, nego od Kerenskog, Čheidzea i Suhanova. Ali drugi dan nakon što je dobio vlast, započelo je novo dvovlašće: uz dojučerašnju liberalnu napulu vlastu – danas formalno priznatu – pojavila se neslužbena, ali utoliko stvarna vlasta potlačenih masa u obliku sovjeta. Od toga trenutka Ruska revolucija počela se razvijati u događaj svjetsko-povijesnog značaja.

Klavdija Ivanovna
Nikolajeva

(1893–1944)

Revolucionarka i borac za ženska prava u Sovjetskom Savezu. Bila je uključena u revolucionarne aktivnosti od rane mladosti i uinicija nekoliko puta u carističkom režimu. Organizirala je ženske grupe u Petrogradu za vrijeme i nakon revolucije. Bila je članica ženske sekcije Komunističke partije Sovjetskog Saveza. Bila je urednica časopisa *Robotnica* koju je igrao velik ulogu organizirajući žene i mobilizirajući ih u boljevičku partiju.

Georgij Plehanov
(1856-1918)

Bio je jedan od lidera Ruske socijaldemokratske stranke kao i menjiševičke frakcije unutar nje. Po mnogima, 'otac' ruskog marksizma. Protivio se konceptu socijalističke revolucije (a onda i Okrobarskog ustanka) u Rusiji smatrajući da je utim okolnostima moguća jedino buržujsko-demokratska revolucija.

Što je, dakle, posebnost dvovlašća kakvo se pojavilo u Februarskoj revoluciji? U događajima sedamnaestoga i osamnaestoga stoljeća dvovlašće je u svakom pojedinom slučaju bila prirodna faza u borbi koju je njezinim sudionicima nametnuo privremeni odnos snaga i svaka se strana unutar toga konteksta trudila zamijeniti dvovlašće jedinstvenom i samostalnom vladavinom. U revoluciji 1917. godine uočavamo da službena demokracija svjesno i namjerno stvara sustav dvovlašća, izbjegavajući sa svom moći prijenos vlasti u svoje ruke. Dvovlašće je stvoreno, ili se tako čini na prvi pogled, ne kao rezultat borbe klasa za vlast već kao rezultat dobrovoljnog "ustupanja" vlasti jedne klase drugoj. U onoj mjeri u kojoj je ruska "demokracija" tražila bijeg iz dvovlašća, mogla ga je naći samo u vlastitom uklanjanju s vlasti. Upravo smo to bili nazvali paradoksom Februarske revolucije.

Određena usporedba može se pronaći u 1848., u vladanju njemačke buržoazije u odnosu na monarhiju. Ali usporedba nije potpuna. Njemačka je buržoazija na temelju sporazuma ozbiljno pokušala podijeliti vlast s monarhijom. No, buržoazija nije imala potpunu vlast u svojim rukama, niti je na ikoji način tu vlast potpuno predala monarhiji. "Pruska buržoazija nominalno je posjedovala vlast, nije ni na trenutak sumnjala da će se snage stare vlade bezrezervno staviti na njezino raspolaganje te se tako pretvoriti u vjerne pristaše njezine vlastite svemoći" (Marx i Engels).

Ruska demokracija 1917. godine, nakon što je osvojila vlast, od samoga trenutka ustanka pokušala je ne samo podijeliti je s buržoazijom već joj u potpunosti predati i državu. To znači, ako hoćete, da je u prvom kvartalu dvadesetog stoljeća službena ruska demokracija uspjela politički propasti potpunije od njemačke liberalne buržoazije devetnaestog stoljeća. To je i prirodno jer predstavlja drugu stranu uspona proletarijata u tim desetljećima, koji je sada zauzeo mjesto zanatlja Cromwella i sankilita Robespierre-a.

Ako pogledate dublje, dvovlašće Privremene vlade i Izvršnog komiteta imalo je karakter pukog odraza. Samo je proletarijat mogao težiti novoj vlasti. Oslanjajući se s nepovjerenjem na radnike i vojниke, kompromisirali su bili prisiljeni nastaviti voditi dvostruko knjigovodstvo – kraljeva i proroka. Dvovlašće liberala i demokrata samo je odražavalo još uvijek skriveno dvovlašće buržoazije i proletarijata. Kada boljševici svrgnu kompromi-

sere sa čela Sovjeta – a to će se dogoditi za nekoliko mjeseci – tada će to prikriveno dvovlašće izići na površinu. To će biti uoči Oktobarske revolucije. Do tog trenutka revolucija će živjeti u svijetu političkih refleksija. Dvovlašće je, prelomljeno racionalizacijama socijalističke inteligencije, od faze u klasnoj borbi postalo regulativno načelo. Upravo je zbog toga razloga postalo središtem svih teorijskih rasprava. Sve ima svoje koristi: zrcalni lik februarskog dvovlašća omogućio nam je bolje razumijevanje tih epoha u povijesti kad se ista stvar pojavljuje kao snažna epizoda u borbi između dvaju režima. Slabo i odražavajuće svjetlo Mjeseca omogućuje važne zaključke o sunčevoj svjetlosti.

Osnovna posebnost Ruske revolucije leži u neizmjerno većoj zrelosti ruskoga proletarijata u usporedbi s gradskim masama ranijih revolucija. To je dovelo najprije do paradoksa polufantomskog dvovlašća, a onda i spriječilo da se stvarno dvovlašće riješi u korist buržoazije. Jer postavilo se pitanje: ili će buržoazija zapravo dominirati starim državnim aparatom, mijenjajući ga pomalo za svoje svrhe, što bi onda značilo likvidaciju sovjeta, ili će sovjeti formirati osnovu nove države, likvidirajući ne samo stari aparat vlade, već i vladavinu onih klasa kojima je služio. Menjševici i eseri usmjerivali su se prema prvom rješenju, boljševici prema drugom. Potlačene klase, koje, kao što je primijetio Marat, u prošlosti nisu imale znanje, vještine ili rukovodstvo da dovrše ono što su započele, u Ruskoj revoluciji dvadesetog stoljeća bile su naoružane sa sve tri. Boljševici su bili pobednici.

Godinu dana nakon pobjede ista se situacija ponovila u Njemačkoj, ali s drukčijim odnosom snaga. Socijaldemokracija je usmjerivala prema uspostavi demokratske vlasti buržoazije i likvidaciji sovjeta. Luksemburg i Liebknecht usmjerivali su prema diktaturi sovjeta. Socijaldemokrati su pobijedili. Hilferding i Kaucki u Njemačkoj, Max Adler u Austriji, predložili su da demokraciju treba "kombinirati" sa sovjetskim sustavom, uključujući radničke sovjete u ustav. To bi značilo da bi potencijalni ili otvoreni građanski rat postao sastavni dio državnog režima. Bilo bi nemoguće zamisliti neobičniju utopiju. Njezino opravданje na njemačkom tlu možda je i stara tradicija: württemberški demokrati iz '48 željeli su republiku s knezom na čelu.

Proturjeći li taj fenomen dvovlašća – do sada nedovoljno cijenjen – marksističkoj teoriji države koja vladu

TROCKI, LAV

*Povijest Ruske revolucije:
Dvovlašće*

Pavel Dibenko
(1889-1938)

Bio je jedan od vođa Centralnog komiteta baltičke flote. Nakon ustanka postao narodni komesar za mornaricu. Pomogao NKVD-u da pripremi uhićenje i ubojstvo slavnog generala Tuhačevskog.

smatra izvršnim odborom vladajuće klase? To je isto kao i pitanje: Proturječi li fluktuacija cijena pod utjecajem ponude i potražnje teoriji radne vrijednosti? Pobija li samožrtvovanje žene koja štiti svoje potomke teoriju borbe za preživljavanje? Ne, u tim pojavama imamo složniju kombinaciju istih zakona. Ako je država organizacija klasne vladavine, a revolucija rušenje vladajuće klase, tada prijenos vlasti s jedne klase na drugu nužno stvara državne uvjete proturječne po sebi i to prije svega u obliku dvovlašća. Odnos snaga između klasa nije matička veličina koja dopušta *a priori* izračune. Kada se stari sustav izbacuje iz ravnoteže, novi odnos snaga može se utvrditi samo kao rezultat pokušaja putem borbe. To je revolucija.

Moglo bi se činiti da nas je ta teorijska istraga odvojila od događaja iz 1917. godine. U stvarnosti ona vodi ravno u njihovu bit. Upravo se oko problema dvovlašća vodila dramatična borba partija i klasa. Nju je moguće u potpunosti promatrati i ispravno razumjeti samo s teorijske visine.

Ideološko reorganiziranje partije

Kako možemo objasniti Lenjinovu izvanrednu izolaciju početkom aprila? Kako je uopće moglo doći do takve situacije i kako je došlo do ideološkog reorganiziranja boljševičkog članstva?

Od 1905. boljševička partija vodila je borbu protiv autokracije pod sloganom "Demokratska diktatura proletarijata i seljaštva". Taj slogan, kao i njegova teorijska pozadina, potječe od Lenjina. Suprotno menjševicima, čiji se teoretičar Plehanov tvrdoglavu protstavlja "pogrešnoj ideji o mogućnosti ostvarivanja buržujske revolucije bez buržoazije", Lenjin je smatrao da je ruska buržoazija već nesposobna voditi vlastitu revoluciju. Samo bi proletariat i seljaštvo u bliskom savezu mogli provesti demokratsku revoluciju protiv monarhije i zemljoposjednika. Prema Lenjinu, pobjeda toga saveza trebala bi utemeljiti demokratsku diktaturu, koja ne samo da nije bila identična diktaturi proletarijata već je bila u oštroj suprotnosti s njom, jer njezina svrha nije bila stvaranje socijalističkog društva, čak ni stvaranje oblika prijelaza u takvo društvo, nego samo nemilosrdno čišćenje Augijevih štala srednjovjekovlja. Cilj revolucionarne borbe bio je u potpunosti opisan u tri militantne parole: demokratska republika, oduzimanje zemljišnih posjeda, osmosatni radni dan – kolokvijalno nazvani trima kitovima boljševizma, analogno onim kitovima na kojima, prema staroj popularnoj basni, počiva Zemlja.

Pitanje mogućnosti demokratske diktature proletarijata i seljaštva bilo je usko povezano sa sposobnošću seljaštva da izvrši vlastitu revoluciju – tj. da predstavi novu vladu koja je u stanju likvidirati monarhiju i plemstvo. Dakako, slogan demokratske diktature prepostavljao je i sudjelovanje predstavnika radnika u revolucionarnoj vladi. No to je sudjelovanje unaprijed bilo ograničeno ulogom proletarijata kao saveznika s lijeve strane pri rješavanju problema seljačke revolucije. Popular-

na, pa čak i službeno priznata idea o hegemoniji proletarijata u demokratskoj revoluciji, ne bi stoga mogla značiti ništa više od toga da radnička partija s političkim oružjem iz svojega arsenala pomaže seljaštvu, da mu predlaže najbolja sredstva i metode za likvidaciju feudalnog društva te da mu pokaže kako primjeniti ta sredstva i metode. U svakom slučaju, govoriti o vodećoj ulozi proletarijata u buržujskoj revoluciji uopće nije značilo da će proletariat iskoristiti seljački ustank kako bi s njegovom podrškom na dnevni red postavio vlastiti historijski zadatak – to jest, izravni prijelaz u socijalističko društvo. Hegemonija proletarijata u demokratskoj revoluciji oštro se razlikovala od diktature proletarijata i polemički joj je bila suprostavljena. Boljševička partija obrazovala se na tim idejama sve od proljeća 1905. godine.

Stvarni tijek Februarske revolucije poremetio je tu već usvojenu shemu boljševizma. Istina je da je revolucija ostvarena savezom radnika i seljaka. Činjenica da su seljaci djelovali uglavnom kao vojnici ništa ne mijenja na stvari. Ponašanje seljačke vojske carizma imalo bi odlučujuću ulogu i da se revolucija razvila u mirna vremena. Tim je prirodnije da su u ratnom razdoblju ti milijuni naoružanih ljudi u početku potpuno prikrili seljaštvo kao klasu. Nakon pobjede ustanka radnici i vojnici zagospodarili su situacijom. U tom bi smislu bilo moguće reći da je uspostavljena demokratska diktatura radnika i seljaka. No, februarski prevrat doveo je do buržoaske vlade, u kojoj je moć posjedničkih klasa bila ograničena tek početno realiziranim suverenitetom radničkih i vojničkih sovjeta. Sve su karte bile pomiješane. Umjesto revolucionarne diktature – tj. najkoncentriranije vlasti – ustanovaljen je mlohavi režim dvovlašća, u kojem se slaba energija vladajućih klasa trošila na prevladavanje unutarnjih sukoba. Nitko nije predvio takav režim. I doista, od prognoze se ne može tražiti da ocrtava samo

Alexander Kerenski
(1881-1970)

Član stranke socijal-revolucionara i njihove umjerene izvedenice trudovika. Bio je ministar u dvije Privremene vlade nakon Februarske revolucije, a premijer u trećoj i posljednjoj Privremenoj vladi. Također je bio postpredsjednik Petrogradskog sovjeta. Nakon što je izgubio vlast u korist boljševika, emigrirao je prvo u Francusku pa u SAD.

TROCKI, LAV

*Povijest Ruske revolucije:
Ideološko reorganiziranje partije*

70

Pavel Lazimir

(1891-1920)
Bio je lijevi socijal-revo-
lucionar i čelnik vojne
sekcije Petrogradskog
sovjeta. Postao je
predsjednik petrograd-
skog Vojno-revolu-
cionog komiteta za čije
je osnivanje skicirao pri-
jedlog koji je doradio
Troki. Umro od tifusa
1920.

temeljne tendencije razvoja već i njegove slučajnosti. "Tko je ikada napravio veliku revoluciju znajući unaprijed kako je može izvesti do kraja?", upitao je Lenjin kasnije. "Otkud vam takvo znanje? Ono nije u knjigama. Takvih knjiga nema. Naše bi se odluke mogle razviti jedino iz iskustva masa." No, ljudska misao je konzervativna, a nekad posebno i misao revolucionara. Boljševički kadrovi držali su se stare formule i smatrali Februaršku revoluciju, bez obzira da je sadržavala očigledno dva neuskladiva režima, tek prvom fazom buržujske revolucije.

Krajem marta Rikov je iz Sibira poslao *Pravdu*, u ime socijaldemokrata, pozdravni telegram pobjedi "nacionalne revolucije" čiji je problem bio "osvajanje političke slobode". Svi vodeći boljševici – nijedna iznimka nije nam poznata – smatrali su da je demokratska diktatura i dalje aktualna u budućnosti. Nakon što se ta privremena vlada buržoazije "iscrpila", formirat će se demokratska diktatura radnika i seljaka kao preteča buržujskog parlamentarnog režima. To je bila sasvim pogrešna perspektiva. Režim koji je nastao na Februarškoj revoluciji ne samo da nije pripremao demokratsku diktaturu već je bio živi i iscrpljen dokaz činjenice da je takva diktatura nemoguća. Da kompromitirajuća demokracija, la-komislenošću Kerenskog i ograničenom inteligencijom Čheidzea, nije slučajno predala vlast, dokazuje i činjenica da se tijekom sljedećih osam mjeseci borila svim silama kako bi sačuvala buržujsku vladu. Suzbijala je radnike, seljake i vojnike, a 25. oktobra pala je boreći se kao saveznik i branitelj buržoazije. Što više, otpočetka je bilo jasno da kada se demokracija, s goleminom zadacima pred sobom i neograničenom podrškom masa, dobrovoljno odrekla vlasti, to nije bilo zbog političkih principa ili predrasuda, već zbog beznadnosti situacije sitne buržoazije u kapitalističkom društvu – posebice u razdoblju rata i revolucije, kada se odlučuje o temeljnim životnim problemima zemalja, naroda i klase. Predajući žezlo Miljkovu, sitna buržoazija rekla je: "Ne, ja nisam dorasl tim zadacima".

Seljaštvo, na čijim se ramenima podiže pomirljiva demokracija, u sebi sadržava osnovni oblik svih klasa buržujskog društva. Uz sitnu buržoaziju iz gradova – koja u Rusiji, međutim, nikad nije igrala ozbiljnu ulogu – ono predstavlja protoplazmu iz koje su se u prošlosti diferencirale nove klase i koje se nastavljaju diferencirati u sadašnjosti. Seljaštvo uvijek ima dva lica, jedno usmje-

reno prema proletarijatu, drugo prema buržoaziji. Ali posrednički, kompromitirajući položaj "seljačkih" stranaka poput esera može se održati jedino u uvjetima komparativne političke stagnacije; u revolucionarnoj epohi trenutak kad je sitna buržoazija prisiljena odabrat stranu neizbjješno dolazi. Eseri i menjševici izabrali su od prvoga trenutka. Uništili su "demokratsku diktaturu" u zametku kako bi sprječili da postane mostom prema diktaturi proletarijata. Ali oni su tako otvorili put do potonje – samo drukčjom cestom, ne uz pomoć njih, nego protiv njih.

Daljnji razvoj revolucije očito se mora nastaviti iz novih činjenica, a ne iz stare sheme. Djelomice protiv svoje volje, djelomice nesvesno, mase su kroz svoje predstavnike bile uvučene u mehaniku dvovlašća. Sada su morale proći kroz tu dinamiku kako bi iskustvom naučile da im taj režim ne može dati ni mir ni zemlju. Povući se iz dvovlašća za mase je otad značilo prekid sa eserima i menjševicima. No, sasvim je očito da politički prelazak radnika i vojnika boljševicima, nakon što je sršao cjelokupno zdanje dvovlašća, sada više ne može značiti ništa osim uspostavljanja diktature proletarijata koja se oslanja na savez radnika i seljaka. U slučaju poraza narodnih masa samo se vojna diktatura kapitala mogla razviti na ruševinama boljševičke partije. "Demokratska diktatura" bila je nemoguća u oba slučaja. Gledajući prema njoj, boljševici su zapravo okretali svoja lica prema utvari iz prošlosti. Upravo ih je na toj poziciji zatekao Lenjin kad je stigao sa svojom čvrstom odlučnošću da partiju izvede na novi put.

Istina, sam Lenjin nije zamijenio formulu demokratske diktature bilo kojom drugom formulom, čak ujetnom ili hipotetskom, sve do samog početka Februarške revolucije. Je li bio u pravu? Mislimo da nije. Ono što se u partiji dogodilo nakon revolucije razotkrilo je i to na velika zvana zakašnjenost tog prekaljivanja – koje, štoviše, osim Lenjina nitko nije u danoj situaciji mogao provesti. On se za to bio pripremio. Ugrijao je svoje željezo dok nije pobijeljelo od vreline i prekazio ga je u vatrama rata. U njegovim očima promijenila se opća perspektiva povijesnoga procesa; šok rata oštro je ubrzao mogući datum socijalističke revolucije na Zapadu. Dok je za Lenjinu i dalje ostala demokratskom, ruska revolucija trebala je dati poticaj socijalističkoj revoluciji u Evropi, koja bi potom trebala uvući zakašnju Rusiju u svoj vrtlog. Tako je bilo Lenjinovo opće shvaćanje kad je napustio

Lavr Kornilov
(1870-1918)

Bio je vrhovni zapovjednik ruske vojske nakon Februarške revolucije pod Kerenskim. Kasnije je pučem pokušao svrgnuti Privremenu vladu na čelu s Kerenskim. Poginuo u borbi s Crvenom armijom.

TROCKI, LAV
*Povijest Ruske revolucije:
Ideološko reorganiziranje partije*

Zürich. Pismo švicarskim radnicima koje smo već navodili kaže: "Rusija je seljačka zemlja, jedna od najnajzadnjih europskih zemalja. Tu socijalizam ne može odmah pobijediti, ali seljački karakter zemlje, s ogromnim zemljštem koje je netaknuto u rukama plemstva, može, na temelju iskustva iz 1905., otvoriti golem prostor buržujsko-demokratskoj revoluciji u Rusiji i učiniti našu revoluciju uvodom u svjetsku socijalističku revoluciju, koračom koji vodi prema njoj". U tom smislu Lenjin je tada po prvi put napisao da će ruski proletarijat započeti socijalističku revoluciju.

Takva je bila spona između stare pozicije boljševizma, koja je ograničila revoluciju na demokratske ciljeve, i nove pozicije koju je Lenjin prvo predstavio partiji u svojim tezama 4. aprila. Ta nova perspektiva neposrednog prijelaza na diktaturu proletarijata izgledala je potpuno neočekivano, suprotna tradiciji, i jednostavno nije ulazila u glavu. Tu je nužno zapamtiti da do izbijanja Februarske revolucije i neko vrijeme nakon nje trockizam nije označavao ideju da je bilo nemoguće izgraditi socijalističko društvo unutar nacionalnih granica Rusije (čiju "mogućnost" nitko nije izrazio do 1924. i jedva da je to itko imao na umu). Trockizam je označavao ideju da bi ruski proletarijat prije zapadnog proletarijata mogao osvojiti vlast i da se u tom slučaju ne bi mogao ograničiti samo unutar granica demokratske diktature već bi bio prisiljen poduzeti početne socijalističke mjere. Ne čudi, stoga, da su aprilske teze Lenjina tada osuđene kao trockističke.

Protuargumenti starih boljševika razvili su se na nekoliko načela. Glavna svađa odnosila se na pitanje je li završila buržujsko-demokratska revolucija. Budući da agrarna revolucija još nije bila dovršena, Lenjinovi protivnici ispravno su tvrdili da demokratska revolucija kao cjelina još nije završila i stoga, zaključili su, nema mjesta za diktaturu proletarijata. Iako je društvene okolnosti u Rusiji čine općenito mogućom, u više ili manje određenom vremenu. Na taj su način urednici *Pravde* postavili pitanje u odlomku koji smo već navodili. Kasnije, na Aprilskoj konferenciji, Kamenjev je to ponovio: "Lenjin je u krivu kad kaže da je buržujsko-demokratska revolucija gotova... Klasični ostaci feudalizma, zemljšni posjedi, još nisu likvidirani... Država nije transformirana u demokratsko društvo... Rano je reći da je buržujska demokracija iscrpila sve svoje mogućnosti".

"Demokratska diktatura je naš kamen temeljac", to je bio argument Tomskog: "Moramo organizirati vlast proletarijata i seljaštva, i to moramo razlikovati od komune, jer komuna znači samo vlast proletarijata".

Rikov ga je podržao: "Gigantski revolucionarni zadataci stoje pred nama, ali njihovo ispunjenje ne vodi nas izvan okvira buržujskog režima".

Naravno, Lenjin je, kao i njegovi protivnici, jasno video da demokratska revolucija nije završena. Još bolje, video je da nije stvarno ni započela, a već je postupno postajala prošlost. No iz same te činjenice proizilo je da je samo vladari nove klase mogu izvesti do kraja i da se to može postići jedino tako da se mase izvuče od utjecaja menjševika i esera – to jest od neizravnog utjecaja liberalne buržoazije. Veza tih stranaka s radnicima, a posebice s vojnicima, izgrađena je na obranaškoj ideji – "obrane zemlje" ili "obrane revolucije". Lenjin je stoga zahtjevao nepomirljivu opoziciju svim vrstama socijal-patriotizma. Odvojiti stranku od nazadnih masa, kako bi se kasnije te mase oslobodilo njihove nazadnosti. "Moramo napustiti stari boljševizam", nastavio je ponavljati. "Moramo napraviti oštru podjelu između linije sitne buržoazije i najamnog radnika."

Na prvi pogled može se činiti da su stari neprijatelji zamijenili oružje. Menjševici i eseri sada su predstavljali većinu radnika i vojnika, pa se činilo da su ostvarili onaj politički savez proletarijata i seljaštva koji je boljševizam oduvijek zagovarao protiv menjševika. Lenjin je zahtjevao da proleterska avangarda izade iz tog saveza. Međutim, u stvarnosti su obje strane ostale vjerne samima sebi. Kao i uvijek, menjševici su vidjeli svoju zadaću u podršci liberalne buržoazije. Njihova veza sa eserima bila je samo sredstvo za širenje i jačanje te podrške. Na protiv, razlaz proleterske avangarde sa sitnoburžujskim blokom značio je pripremu saveza radnika i seljaka pod vodstvom boljševičke stranke – tj. diktaturu proletarijata.

Sljedeći argument protiv Lenjina temeljio se na zaostalosti Rusije. Vlada radničke klase neizbjježno znači prelazak na socijalizam, ali gospodarski i kulturno, Rusija nije zrela za to. Moramo provesti demokratsku revoluciju. Samo socijalistička revolucija na Zapadu može ovdje opravdati diktaturu proletarijata. To je bio argument Rikova na Aprilskoj konferenciji. Da je kulturno-gospodarsko stanje Rusije samo po sebi neadekvatno za izgradnju socijalističkog društva – to je bila abe-

Nikolaj Skripnik
(1872-1933)

Nakon Februarske revolucije stigao je u Petrograd gdje je izabran kao sekretar Centralnog sovjeta tvorničkih komiteta. Tijekom Oktobarske revolucije bio je član petrogradskog Vojno-revolucionarnog komiteta. Nakon ustanka bio u vrhu ukrajinske politike. Počinio samoubjstvo zbog Staljinove politike prema Ukrajini.

Konkordia Samojlova
(1876-1921)

Od samih početaka u boljševičkoj partiji, Jelena od osnivača *Pravde* 1912. godine i sekretarka uredništva. Bila je revolucionarka i borac za prava radnika prije, za vrijeme i nakon revolucije. Kasnije se pridružila uredništvu *Robotnice*.

ceda za Lenjina. Ali društva nisu toliko racionalna u izgradnji pa da se datumi proleterske revolucije mogu odrediti točno u trenutku kad sazru kulturni i gospodarski uvjeti za socijalizam. Da se čovječanstvo razvijalo tako sustavno, ne bi bilo potrebe za diktaturom, niti općenito za revolucijama. Živa povijesna društva prožeta su neskladom, i tim više što kasni njihov razvoj. Činjenica da je u nerazvijenoj zemlji poput Rusije buržoazija već propala prije potpune pobjede buržujskog režima, i da je nitko osim proletarijata nije mogao zamijeniti u položaju nacionalnog vodstva – to je bio izraz sklada. Gospodarska zaostalost Rusije ne oslobađa radničku klasu obvezu da izvrši zadatak koji joj je dodijeljen, već tom zadatku samo pridodaje iznimne poteškoće. Rikovu, koji je ponavljao da socijalizam mora doći iz zemalja s razvijenijom industrijom, Lenjin je dao jednostavan, ali dovoljan odgovor: "Ne možete znati tko će početi, a tko završiti."

Godine 1921., kada je partija – još uvijek daleko od birokratskog okoštavanja – slobodno procjenjivala svoju prošlost isto kao tako kao što se pripremala za svoju budućnost, jedan od starijih boljševika, Oljminski, koji je odigrao vodeći ulogu u partijskom tisku u svim fazama razvoja, upitao je: "Kako objasniti činjenicu da je Februarska revolucija iznenadila partiju na liniji oportunizma i kako to da se nakon toga partija tako oštro okrenula na liniju Oktobra?" Autor je ispravno utvrdio da je predugo ustrajanje na "demokratskoj diktaturi" bilo izvor zastrajnjenja partije tijekom marta. "Sljedeća revolucija mora biti jedino buržujska revolucija", kaže Oljminski, "To je obvezujuća pretpostavka za svakog člana partije, službeno mišljenje partije, njezin stalni i nepromjenjivi slogan sve do Februarske revolucije 1917., pa čak i neko vrijeme poslije." U svojoj ilustraciji Oljminski se mogao i osvrnuti na činjenicu da je *Pravda*, čak i prije Staljina i Kamenjeva – to jest pod "lijevim" uredništvom, kojem je i sam pripadao, 7. marta – kao da se podrazumijeva, izjavila: "Dakako, među nama nije bilo govora o padu vladavine kapitala, nego samo o padu vladavine autokracije i feudalizma". Taj prekratki cilj uzrokovao je da partija postane rob buržoaske demokracije. "Odakle onda Oktobarska revolucija?", pita isti autor. "Kako se dogodilo da se partija, od svojih vođa pa do svih članova, odjednom odrekla svega što je smatrala čvrstom istinom gotovo dva desetljeća?"

Suhanov, govoreći kao neprijatelj, drukčije postavlja pitanje. "Kako je Lenjin uspio nadmudriti i osvojiti svoje boljševike?" Istina je da Lenjinova pobjeda unutar partije nije bila samo potpuna, već se dogodila i u vrlo kratkom vremenu. Neprijatelji partije s mnogo su ironije to sve pripisali osobnom režimu u boljševičkoj partiji. Sam Suhanov na pitanje koje je postavio u herojskom duhu odgovara: "Lenjin, genij, bio je povijesni autoritet – to je jedna strana. Druga je u tome da u partiji nije bilo nikoga i ničega osim Lenjina. Nekoliko velikih generala bez Lenjina značilo je toliko malo kao i nekoliko golemih planeta bez Sunca (ovdje izostavljam Trockog koji tada nije bio član Reda)." Te neobične misli pokušavaju objasniti utjecaj Lenjina njegovom utjecajnošću, kao što se i sposobnost opijuma da uspava objašnjava njegovim uspavajućim svojstvima. Takvo nas objašnjenje, dakako, ne može dovesti daleko. Lenjinov stvarni utjecaj u partiji nesumnjivo je bio iznimno velik, ali nipošto nije bio neograničen. Još je uvijek bio podložan preispitivanju kasnije, nakon Oktobra, kad je njegov autoritet snažno porastao zbog toga što je partija mjerila njegovu vlast mjerom svjetskih događaja. Utoliko nije dovoljno objašnjenje samo pozivanje na Lenjinov autoritet u aprilu 1917., kada je cijela vladajuća skupina partije zauzela pozicije suprotne njegovima.

Oljminski se više približava odgovoru na svoje pitanje kad tvrdi da se partija, unatoč svojoj formuli buržujske demokratske revolucije, koja je bila temelj njezina odnosa prema buržoaziji i demokraciji, dugo vremena zapravo pripremala voditi proletarijat u izravnu borbu za vlast. "Mi (ili barem mnogi od nas)" – kaže Oljminski – "nesvjesno smo usmjeravali kormilo prema proleterskoj revoluciji, iako misleći da ga usmjeravamo prema buržujskoj demokratskoj revoluciji. Drugim riječima, pripremali smo Oktobarsku revoluciju misleći da pripremamo Februarsku revoluciju." Iznimno vrijedna generalizacija i istodobno svjedočanstvo bespriječornog svjedoka!

Kod teorijskog obrazovanja revolucionarne partije došlo je do proturječnosti, koja je pronašla svoj izraz u dvosmislenoj formuli "demokratske diktature" proletarijata i seljaštva. Govoreći o Lenjinovu izvještu na konferenciji, delegatkinja je još jednostavnije izrazila misao Oljminskog: "Prognoza boljševika pokazala se pogresnom, ali njihova je taktika bila ispravna".

TROCKI, LAV

*Povijest Ruske revolucije:
Ideološko reorganiziranje partije*

Peter Paličinski
(1875-1929)
Ruski inžinjer koji je odigrao veliku ulogu u uvođenju znanstvenog menadžmenta i industrijskiju. Podržavao je umjerenu struju partije social-revolucionara i podržavao je rat protiv Njemačke. Kasnije kritizirao Sovjetsku vlast iako je na nekim industrijskim projektima surađivao.

U svojim *Aprilskim tezama* koje su se činile tako parodoksalnima, Lenjin se oslanjao na živu tradiciju partie, a protiv starih formula – na nepomirljiv stav žive tradicije prema vladajućim klasama i njezinu odbojnost prema svim polovičnim mjerama. Dok su se “stari boljševici” suprotstavljali uz pomoć još uvijek svježih, iako već zastarjelih sjećanja konkretnog razvoja klasne borbe. No, Lenjin je imao previše snažnu potporu koja je izgrađena čitavom povijesnom borbom boljševika protiv menjševika. Tu se treba prisjetiti da je službeni socijal-demokratski program u to vrijeme i dalje bio zajednički i boljševicima i menjševicima, da su praktični zadaci demokratske revolucije izgledali jednako na papiru obiju partija. Ali oni nikako nisu bili isti na djelu. Radnici boljševici odmah su nakon revolucije preuzeли inicijativu u borbi za osmosatni radni dan; menjševici su taj zahtjev istaknuli nepravodobno. Boljševici su preuzeли inicijativu kod uhićenja carskih dužnosnika; menjševici su se protivili “ekscesima”. Boljševici su energično započeli sa stvaranjem radničke milicije; menjševici su odgodili naoružavanje radnika, ne želeći se sukobiti s buržoazijom. Iako još nisu prekoračili granice buržujske demokracije, boljševici su djelovali ili težili djelovanju koliko god bili zbunjeni svojim vodstvom – poput beskompromisnih revolucionara. Menjševici su žrtvovali svoj demokratski program na svakom koraku u interesu koalicije s liberalima. U potpunom izostanku demokratskih saveznika Kamenjev i Staljin neizbjegno su ostali visjeti u neizvjesnosti.

Navedeni aprilski sukob između Lenjina i vodećeg članstva partie nije bio jedini takav. Kroz čitavu povijest boljševizma, osim nekih epizoda koje zapravo samo potvrđuju pravilo, svi čelnici partie u svim najvažnijim trenucima stajali su na strani Lenjina. To nije bilo slučajno. Lenjin je postao bezrezervni vođa najrevolucionarnejše partie u povijesti svijeta, jer su njegova misao i volja bile stvarno jednake zahtjevima golemih revolucionarnih mogućnosti zemlje i epohe. Drugi su se smanjili za nekoliko centimetara, a nerijetko i više.

Gotovo cijeli vladajući krug boljševičke partie mjesecima, pa čak i godinama prije revolucije nije bio aktivan. Mnogi su sa sobom u zatvor i progonstvo ponijeli sjećanja represije prvih mjeseci rata i proživjeli u samoći ili malim skupinama srozavanje Internacionale. Iako su u redovima partie pokazivali dobar prijem idejama i mislima revolucije koje su ih privukle boljševiz-

mu, tako izolirani nisu bili dovoljno jaki da se odupru pritisku okolne sredine i da naprave samostalnu marксističku procjenu događaja. Tako gotovo da i nisu primjetili golem pomak u javnome mnijenju tijekom dvije i pol godine rata. Ipak, revolucija ih nije samo izvukla iz njihove izolacije, već ih je, zahvaljujući njihovu prestižu, odmah postavila na zapovjedni položaj u partiji. Često su po raspoloženju bili mnogo bliži inteligenciji iz “Zimmerwalda”, nego revolucionarnim radnicima u tvornicama.

“Stari boljševici” – koji su uobraženo naglasili ta imenovanja u aprilu 1917. – bili su osuđeni na poraz jer su branili točno onaj element partijske tradicije koji nije prošao povijesni test.

“Ja pripadam starim boljševicima lenjinistima”, rekao je, primjerice, Kalinjin na Petrogradskoj konferenciji 14. aprila, “i smatram da stari lenjinizam ni u kojem slučaju ne treba odbaciti u sadašnjem trenutku te sam zapanjen deklaracijom druga Lenjina prema kojoj su stari boljševici postali prepreka u sadašnjem trenutku.” Lenjin je tada morao slušati dosta tako uvrijeđenih reakcija. Međutim, prekidajući s tradicionalnom formulom partie, Lenjin ni u kojem slučaju nije prestao biti “lenjinist”. Skinuo je sa sebe istrošenu ljsku boljševizma kako bi njezinu jezgri dao novi život.

Protiv starih boljševika Lenjin je potporu našao u drugom sloju partie koji je već bio prekaljen, svježiji i povezaniji s masama. U Februarskoj revoluciji, kao što znamo, radnici boljševici odigrali su presudnu ulogu. Podrazumijevali su da klasa koja je pobijedila treba i preuzeti vlast. Ti isti radnici oštro su prosvjedovali protiv Kamenjevljeva i Staljinova smjera, a okrug Viborg “vodama” je čak prijetio isključivanjem iz partie. Ista stvar mogla se vidjeti i u pokrajinama. Gotovo svugdje lijevi boljševici bili su optuženi za maksimalizam, čak i anarhizam. Tim radničkim revolucionarima nedostajala su samo teorijska sredstva da obrane svoje pozicije. Bili su spremni odgovoriti na prvi jasan poziv. Na taj je sloj radnika, koji se odlučno digao na noge tijekom godina 1912. – 1914., Lenjin sada računao. Već početkom rata, kada je vlada uhićenjem boljševičke frakcije u Dumi nanijela težak udarac partie, Lenjin je, govoreći o dalnjem revolucionarnom radu, zahtjevao da partie educira “tisuće klasno svjesnih radnika, od kojih će usprkos svim poteškoćama nastati novi vođe.”

75

John Reed
(1887-1920)

Američki novinar koji se priključio komunistima 1917. i izvještavao o revoluciji. Jedan od osnivača Američke komunističke partije 1919. Poznat po radu *Deset dana koji su potresli svijet*, za koji je Lenjin napisao predgovor.

Iako je Lenjin bio odvojen od tih radnika dvjema frontama i gotovo bez komunikacije, on nikad nije izgubio kontakt s njima. "Neka ih rat, zatvori, Sibir, naporan rad, dvaput, deset puta uništi, i dalje ne možete uništiti taj sloj. On je živ. Prožet revolucionizmom i antišovinizmom."

U svojoj je glavi Lenjin proživiljavao navedene događaje zajedno s tim radničkim boljševicima, donoseći zajedno s njima potrebne zaključke – samo šire i smjelije od njihovih. U svojoj borbi s neodlučnošću osoblja i širim časničkim slojem stranke, Lenjin se pouzdao u svoj podčasnički sloj koji je bolje odražavao čin radnika boljševika.

Privremena snaga socijal-patriota i prikrivena slabost oportunističkog krila boljševika bila je posljedica toga što su prvi oslanjali na privremene predrasude i iluzije o masama, kojima su se potonji pak prilagodavali. Lenjinova snaga bila je u tome što je on razumio unutarnju logiku tog pokreta i u skladu s time vodio svoju politiku. Masama nije nametao svoj plan, nego im je pomogao da raspozna svoj vlastiti plan. Kad je Lenjin sve probleme revolucije sveo na jedan – "strpljivo objasniti" – to je značilo da je svijest masa trebalo uskladiti s tom situacijom do koje ih je historijski proces doveo. Radnik ili vojnik, razočarani politikom kompromisera, morali su prijeći na Lenjinovu poziciju, umjesto da okljevaju na srednjim pozicijama Kamenjeva i Staljina.

Jednom kad su lenjinističke formule ušle u opticaj, boljševicima su osvijetlile iskustvo proteklih mjeseci i svakog sljedećeg dana. U široj partijskoj masi došlo je do brze diferencijacije – lijevo i lijevo – prema Lenjinovim tezama. "Okrug za okrugom prihvatio ih je", kaže Zaležski, "i do Sveruske partijske konferencije 24. aprila, cijela je petrogradska organizacija prihvatile teze."

Borba za prekaljivanje boljševičkih redova, započeta uvečer 3. aprila, u suštini je završila do kraja mjeseca. Partijskom konferencijom, koja se sastala u Petrogradu 24. i 29. aprila, dominirali su mart, mjesec oportunističkih kolebanja, i april, mjesec naglih kriza. Do tada se partija uvelike povećala, kvantitativno i u političkom smislu. Ukupno 149 delegata zastupalo je 79 000 članova stranke, od kojih je 15 000 živjelo u Petrogradu. Za partiju koja je do jučer bila ilegalna, a danas antipatriotska, to je bio impresivan broj i Lenjin je nekoliko puta upozoravao na to sa zadovoljstvom. Izborom predsjedništva od pet članova odmah je definirana politička fi-

zionomija konferencije. U predsjedništvo nisu ušli ni Kamenjev ni Staljin, glavni krivci martovskog neuspjeha.

Iako je partija u cjelini o toj raspravi već bila čvrsto odlučila, mnogi čelnici, koji su se još uvijek držali prošlosti, bili su i na toj konferenciji u opoziciji ili poluopoziciji prema Lenjinu. Staljin je šutio i čekao. Dzeržinski je, u ime "mnogih", koji se "u načelu nisu slagali s tezama glasnogovornika", zahtijevao da se čuje izdvojeno izvješće onih "drugova koji su zajedno s nama iskusili revoluciju na praktičan način". To je bio očigledna zajedljiva aluzija na emigrantski karakter lenjinističkih teza. Kamenjev je zapravo podnio jedno izdvojeno izvješće u obranu buržujske demokratske diktature. Rikov, Tomski, Kalinjin i dalje su stajali više ili manje na svojim martovskim pozicijama. Kalinjin je i dalje zagovarao koaliciju s menjševicima u interesu borbe s liberalizmom. Istaknuti partijski radnik u Moskvi, Smidovič, uzbudeno se žalio u svom govoru da "svaki put kada govorimo, oni nas zastrašuju nekom vrstom bauka u obliku teza druga Lenjina." Ranije, kada su moskovski članovi glasali za rezolucije menjševika, život je bio mnogo mirniji.

Kao učenik Roze Luxemburg, Dzeržinski je govorio protiv prava naroda na samoodređenje, optužujući pritom Lenjina da štiti separatističke tendencije koji su oslabile ruski proletarijat. Na Lenjinov odgovor u kojem je on Dzeržinskog optužio za pružanje podrške velikoruskom šovinizmu, taj mu je uzvratio: "Mogu ga prekoriti (Lenjina) da je na pozicijama poljskih, ukrajinskih i drugih šovinista." Taj je dijalog politički pikantan: Velikoruski Lenjin optužuje Poljaka, Dzeržinskog, za velikoruski šovinizam prema Poljacima, a ovaj njega optužuje za poljski šovinizam. Politički je Lenjin bio u pravu u toj svadi. Njegova politika nacionalnog pitanja ušla je kao najvažniji konstitutivni element u Oktobarsku revoluciju.

Oporba je očito bila na izmaku. Nije prikupila više od sedam glasova o raspravljanim pitanjima. Međutim, našla se jedna znatiželjna i oštra iznimka, koja se ticala međunarodnih odnosa partije. Na samom kraju konferencije, na večernjoj sjednici 29. aprila, Zinovjev je u ime svoje komisije podnio rezoluciju: "Sudjelovati na međunarodnoj konferenciji Zimmerwaldista određenoj za 18. maj (u Stockholmu)". Izvještaj kaže: "Usvaja se s jednim glasom protiv". Taj glas bio je Lenjinov. Tražio je raskid sa Zimmerwaldom, gdje je većina bila odlučno s nje-

TROCKI, LAV

*Povijest Ruske revolucije:
Ideološko reorganiziranje partije*

mačkim nezavisnjacima i neutralnim pacifistima poput Švicarca Grimma. Ali za ruske partijske krugove, Zimmerwald je tijekom rata bio gotovo izjednačen s boljševizmom. Delegati još nisu bili spremni odreći se socijaldemokratskog imena ili raskinuti sa Zimmerwaldom, koji je u njihovim očima ostao i dalje veza s masama Druge internacionale.

Lenjin je pokušao barem ograničiti sudjelovanje partije na predstojećoj konferenciji kao promatrača u informativne svrhe. Zinovjev je bio protiv toga. Lenjinov je prijedlog odbijen. Tada je glasao protiv rezolucije u cjelini. Nitko ga nije podržao. To je bio posljednji škropac "martovske" struje koja se držala dojučerašnje pozicije, straha od "izolacije". Međutim, Stockholmska konferencija nikad se nije održala – zbog onih istih unutarnjih bolesti Zimmerwalda zbog kojih je Lenjin tražio raskid. Njegova jednoglasno odbačena politika potvrđena je u stvarnosti.

Nagli prijelaz partijske politike bio je svima očit. Schmidt, radnik boljševik, potom i narodni komesar za rad, rekao je na Aprilskoj konferenciji: "Lenjin je zadao drukčiji smjer karakteru našega rada". Prema Raskoljnikovu – to je napisano, naravno, nekoliko godina kasnije – Lenjin je u aprilu 1917. "proveo Oktobarsku revoluciju u svijesti partijskih čelnika ... Taktika naše partije nije bila pravolinijska. Nakon Lenjinova dolaska napravila je nagli skok ulijevo." Stara boljševikinja, Ljudmila Stahl, izravnije je i preciznije ocijenila tu promjenu. "Svi drugovi prije Lenjinova dolaska latali su u mraku", rekla je na gradskoj konferenciji 14. aprila. "Znamo samo formule iz 1905. godine. Vidjevši nezavisni i stvaralački rad ljudi, nismo ih mogli poučiti ... Naši su se drugovi mogli tek ograničiti na pripremanje Ustavotvorne skupštine parlamentarnim sredstvima pa nisu ni pomisljali da idu dalje od toga. Prihvaćanjem Lenjinovih sloganova mi sada radimo upravo ono što nam život predlaže. Ne trebamo se bojati komune i reći da mi već imamo radničku vladu; Pariška je komuna bila ne samo radnička nego i sitnoburžujska vlada." Možemo se složiti sa Suhanovom da je prekaljivanje partije "bila Lenjinova glavna i temeljna pobjeda dovršena prvih majske dana". Suhanov je, istina, mislio da je Lenjin u toj operaciji anarhističko gvožđe zamijenio marksističkim.

Preostaje upitati važno pitanje na koje nije lako odgovoriti: Kako bi se revolucija razvijala da Lenjin nije došao u Rusiju u aprilu 1917.? Ako naša izlaganje išta po-

kazuje i dokazuje, nadamo se da dokazuje da Lenjin nije bio *demijurg* revolucionarnog procesa, nego da je naprsto ušao u lanac objektivnih povijesnih sila. No, on je bio važna karika toga lanca. Mogla se izvesti diktatura proletarijata iz čitave situacije, ali je nju ipak još trebalo uspostaviti. To pak nije moglo bez partije. Partija je mogla ispuniti svoju misiju samo nakon što ju je razumjela, a za to je bio potreban Lenjin. Do njegova dolaska nijedan od boljševičkih vođa nije se usudio napraviti dijagnozu revolucije. Razvoj događaja bacao je rukovodstvo Kamenjeva i Staljina udesno, prema socijal-patriotima: između Lenjina i menjševika revolucija nije ostavljala mjesta za srednje pozicije. Zato je bila apsolutno neizbjegna unutarnja borba u boljševičkoj partiji. Lenjinov je dolazak samo ubrzao taj proces. Njegov osobni utjecaj skratio je krizu. Međutim, je li moguće pouzdano reći da bi partija bez njega i dalje pronašla pravi put? Nipošto ne bismo htjeli tako nešto smjelo reći. Ovdje je vremenski faktor odlučujući, a u retrospektivi je teško gledati na sat povijesti. U svakome slučaju dijalektički materijalizam nema ništa zajedničko s fatalizmom. Bez Lenjina bi križa, koju bi oportunističko vodstvo neizbjegno proizvelo, imala iznimno oštar i dugotrajni karakter. Međutim, okolnosti rata i revolucije partiji ne bi dali mnogo potrebnog vremena da ispunи svoj zadatak. Stoga nipošto nije isključeno da bi dezorientirana i podijeljena partija mogla nadugo propustiti revolucionarnu priliku. Uloga ličnosti pred nama se ovdje javlja u doista gigantskom razmjerima. Ta se uloga samo treba shvatiti ispravno, s razumijevanjem ličnosti kao karike u povijesnom lancu.

"Nagli" dolazak Lenjina iz inozemstva nakon duge odsutnosti, bijesni krik koji je oko njegova imena podigao tisak, njegov sukob sa svim vodama vlastite partije i njegova brza pobjeda nad njima – u jednoj riječi, vanjski omotač okolnosti – olakšali su u tom slučaju mehaničku poredbu osobe, junaka, genija i objektivnih okolnosti, mase, partije. U stvarnosti je takva usporedba potpuno jednostrana. Lenjin nije bio slučajni element u povijesnom razvoju, već proizvod cijelokupne prošlosti ruske povijesti. Bio je u nju najdublje ukorijenjen. Zajedno s avangardom radnika, on je proživio njihovu borbu u prethodnih četvrt stoljeća.

"Slučajnost" nije bilo njegovo uplitane u događaje, nego slamčica kojom je Lloyd George pokušao zau staviti njegov put. Lenjin se nije suprotstavio partiji izvana, već je bio njezin najpotpuniji izraz. Obrazujući je,

Aleksandar Šlijapnikov

(1883-1943)

Vodio je boljševički Centralni komitet u Pe trogradu početkom 1917. Pomogao je da se organizira Petrogradski sovjet i bio je jedan od članova njegova i izvršnog komiteta. Zagovarao je preuzimanje vlasti u ime sovjeta. Postao narodni komesar za rad. Ubijen po Staljinovu naređenju.

Karl Radek

(1885-1939)

Bio je jedan od članova koji je putovao u poznatom vaku s Lenjinom prema Rusiji, nakon Februarske revolucije. Ipak nije usao u Rusiju, nego je otisao za Stockholm i tamo počeo osnovati časopis u kojem je izдавao boljševičke dokumente i ruske informacije na njemačkom. Nakon Oktobarskog ustanka stigao u Petrograd i postao zamjenik komesara za vanjske poslove i sudjelovao u mirovnim pregovorima u Brest-Litovskom. Postao je sekretar Kominternе te je bio aktivan u njemačkom radničkom pokretu. Ubijen po Staljinovu naređenju.

sam je sebe obrazovao. Njegova odsutnja od vladajućih boljševičkih krugova značila su borbu partijske budućnosti protiv partijske prošlosti. Da se Lenin nije umjetno odvojio od partije okolnostima emigracije i rata, vanjska mehanika krize ne bi bila toliko dramatična i ne bi toliko zasjenila unutarnji kontinuitet razvoja partije. Iz izvanredne važnosti koju je poprimio Lenjinov dolazak, može se jedino izvesti zaključak da vođe ne nastaju slučajno, nego su postupno birani i obrazovani tijekom desetljeća, pa se ne mogu tek tako zamijeniti, da nakon njihove mehaničke isključenosti iz borbe na partiji ostaje živa rana, a u mnogim slučajevima ostaje i dugotrajna paraliza.

TROCKI, LAV

*Povijest Ruske revolucije:
Ideološko reorganiziranje partije*

Maxim Gorki

(1868-1936)

Veliki ruski pisac, simpatizer boljevika i prijatelj Lenjinov, iako je bio blizak s njegovim kritičarima s ljevice. Kolabao se oko Oktobarske revolucije 1917. Njegove novine *Novyj Život* bile su poznate po svom internacionalističkom, ujedinjenjem socijaldemokratskom nazoru. Usvojio je kritičku podršku boljevičkom režimu početkom 1920ih. Kapitulirao pred Staljinom.

Boljševici i sovjeti

Nakon pomnijeg istraživanja, sredstva i način provedbe boljševičke agitacije čine se ne samo posve nesrazmjernima političkom utjecaju boljševizma, nego i nevjerojatno beznačajnim. Sve do julskih dana partija je imala 41 publikaciju, uključujući tjednike i mjesecišnike, s ukupnim brojem od 320.000 primjeraka u optjecaju. Nakon julskih racija, optjecaj im je prepolovljen. Krajem augusta centralni organ partije tiskao je 50.000 primjeraka. U danima kada je boljševička partija ostvarila prevlast u Petrogradskom i Moskovskom sovjetu, u riznici Centralnog komiteta nalazilo se samo 30.000 rubalja u gotovini.

Inteligencija nije uopće pristupala boljševičkoj partiji. Široki sloj tzv. "starih boljševika" iz redova nekadašnjih studenata koji su se pridružili revoluciji 1905. godine, pretvorio se u izvanredno uspješne inženjere, lječnike i državne dužnosnike koji su sada partiji grubo i nimalo prijateljski okrenuli leđa. Čak se i u Petrogradu na svakom koraku osjećao nedostatak novinara, govornika, agitatora, dok su provincije, pak, bile potpuno lišene i onih koje su nekoć imale. "Nema vođa, nema politički pismenih ljudi koji masama mogu pojasniti što boljševici žele!", krik je dopirao iz stotina udaljenih krajeva, a posebno s fronte. U selima gotovo da i nije bilo boljševičkih jezgri. Poštanske su komunikacije bile u potpunom rasulu. Lokalne organizacije, prepustene same sebi, ponekad bi, ne bezrazložno, prigovarale Centralnom komitetu da vodi računa samo o Petrogradu.

Kako su s tom slabom organizacijom i zanemarivom cirkulacijom stranačkog tiska, boljševičke ideje i sloganii mogli zavladati ljudima? Objašnjenje je vrlo jednostavno: oni sloganii koji odgovaraju težnjama jedne klase i epohe, sami sebi otvaraju tisuće kanala. Usijani revolucionarni medij dobar je provodnik ideja. Boljševičke novine čitane su naglas sve dok se nisu poderale. Najvažniji članci učili su se napamet, recitirali,

kopirali i, kad god je bilo moguće, ponovno tiskali. "Naše tiskarsko osoblje", veli vojnik Pireiko, "učinilo je veliku uslugu revoluciji. Koliko smo samo pojedinačnih članaka iz *Pravde* ponovno tiskali i koliko još malih brošura, bliskih i razumljivih vojnicima! Sve je to brzo raspoređeno duž fronta uz pomoć zrakoplova, bicikala i motocikala..." Istodobno, buržujski tisak, iako besplatno distribuiran na front u milijunima primjeraka, jedva da je nalazio čitatelje. Teške bale tiskovina ostale su neotvorene. Ovaj bojkot "domoljubnog" tiska ponekad je zadobivao oblik demonstracije. Predstavnici 18. sibirske divizije donijeli su rezoluciju kojom traže buržujske partije da im prestanu slati svoju literaturu jer se "s njom ne može ni voda zakuhati". Boljševički se tisak, pak, korištio u druge svrhe. Stoga je koeficijent njegove korisne, ili ako vam je draže, štetne, učinkovitosti bio neusporedivo veći.

Uobičajeno objašnjenje uspjeha boljševizma svodi se na opasku o "jednostavnosti njegovih slogana" koji su se poklopili sa željama masa. Ovo je djelomično istina. Sveobuhvatnost boljševičke politike bila je posljedica činjenice da su, za razliku od "demokratskih partija", boljševici bili oslobođeni od neizrečenih ili djelomice izrečenih evanđelja koja su se na kraju svodila na obranu privatne imovine. Međutim, to nije bila jedina razlika među njima. Dok se na političkoj desnici "demokracija" natjecala s boljševicima, na ljevici su ih anarhisti, maksimalisti i ljevi eseri također pokušavali istisnuti sa scene. Ali i sve te skupine nikada nisu izašle iz svog stanja nemoći. Boljševizam se razlikovao po tome što je subjektivni cilj, obranu interesa širokih masa, podredio zakonima revolucije kao objektivno uvjetovanom procesu. Znanstveno otkriće tih zakona, prije svega onih koji upravljaju kretanjem širokih masa, činilo je temelj boljševičke strategije. Trudbenici su u svojoj borbi vođeni ne samo svojim zahtjevima, ne samo svojim potrebama, nego i svojim životnim iskustvima. Boljševizam nikada nije gajio ni trunke aristokratskog

August Blanqui
(1805-1881)

Možda najveći francuski revolucionar 19. stoljeća, komunistički pogleda. Proveo je više od dvadeset godina u затvoru zbog političkih aktivnosti. Po njemu je nazvan "blanquistam" koji označava elitističke revolucionare koji koriste zavjereničke metode jer je Blanqui želio osvojiti vlast koja bi se temeljila samo na aktivističkoj manjini.

TROCKI, LAV

Povijest Ruske revolucije:
Boljševici i sovjeti

UP&UNDERGROUND
Zima 2017.

Ines Armand
(1874-1920)

Francusko-ruska komunistkinja. Za vrijeme Prvog svjetskog rata organizirala u Švicarskoj antiratnu internacionalnu konferenciju socijalistkinja. 1917. godine je ušla u Rusiju u zapečaćenom vaku s Lenjinom i drugim revolucionarima. Nakon revolucije bila je na čelu Moskovskog ekonomskog vijeća i članica Izvršnog komiteta Moskovskog sovjeta.

prezira prema osobnom iskustvu masa. Naprotiv, boljševici su to iskustvo uzeli kao polazišnu točku koju su dalje razvijali. U tome su bili superiorni.

Revolucije su uvijek opširne u govorima pa ni boljševici tome nisu umakli. No, dok je agitacija menjevika i esera bila raspršena, proturječna i dvosmislena, boljševička agitacija se od njihove razlikovala po svom koncentriranom i dobro promišljenom karakteru. Kompromiseri su govorancijom izbjegavali suočiti se s teškoćama dok su se boljševici s njima hvatali u koštac. Kontinuirana analiza objektivne situacije, testiranje slogana na činjenicama, ozbiljan stav prema neprijatelju čak i kada on nije bio odviše ozbiljan, sve je to davalo posebnu snagu i moć uvjeravanja boljševičkoj agitaciji.

Stranački tisak nije preувелиčavao svoje uspjehe, nije iskriviljavao odnose snaga i nije pokušavao pobijediti nadvikivanjem. Lenjinova škola bila je škola revolucionarnog realizma. Podaci iz boljševičkih tiskovina iz 1917. godine pokazuju se, što se tiče povijesne kritike i dokumenata epohe, neusporedivo točnjima od podataka iz svih drugih novina. Ta je točnost bila rezultat revolucionarne snage boljševika, no istodobno ih je osnaživala. Odricanje od ove tradicije kasnije je postalo jedno od najgorih obilježja epigonizma.

“Nismo šarlatani”, rekao je Lenjin odmah nakon dolaska. “Moramo se osloniti samo na svijest masa. Čak i ako je potrebno ostati u manjini, čak i tada... Ne smijemo se bojati biti manjina... Nastavit ćemo s kritikama kako bismo oslobodili mase od prijevare. Naša će se linija pokazati ispravnom. Svi potlačeni doći će k nama. Nemaju drugog izlaza.” Ovdje imamo boljševičku politiku, u potpunosti razumljivu, kao izravnu suprotnost demagogiji i avanturizmu.

Lenjin se skriva. Pažljivo promatra novine, čitajući kao uvijek između redaka, ili razabirući iz osobnih, ne baš čestih, razgovora odjek nedomišljenih ideja i neizraženih namjera. Mase se povlače. Martov, braneći boljševike od klevetanja, istodobno s ironijom na štetu partije, govori o partiji koja je bila toliko “lukava” da je samu sebe porazila. Lenjin pretpostavlja, a uskoro će i izravne glasine o tome doći do njega, da čak i neki boljševici polako počinju izražavati notu pokajanja te da Lunačarski koji lako pada pod tuđi utjecaj nije sam u tome. Lenjin piše o civiljenju malograđana i o “otpadištvu” onih boljševika koji pokazuju sklonost da odgovore na ovo civiljenje. Boljševici u okruzima i pokra-

jinama odobravaju ove stroge riječi. Ponovno su čvrsto uvjereni: “Stari ne gubi glavu.” Njegova je volja čvrsta. Neće se predati bilo kakvom slučajnom raspoloženju.

Član Centralnog komiteta boljševika, možda Sverdlov, piše pokrajini: “Privremeno smo bez novina... Organizacija nije razbijena... Kongres se ne odgada.” Lenjin pažljivo prati pripreme za stranački kongres onoliko koliko to njegova prisilna izolacija dopušta i određuje njegov temeljni problem: planiranje daljnje ofenzive. Kongres je unaprijed opisan kao kongres ujedinjenja jer je trebao dovesti do uključivanja određenih autonomnih revolucionarnih skupina u boljševičku partiju. Najvažnija među njima bila je i Petrogradska međuokružna organizacija (mežrajonaci) kojoj su pripadali Trocki, Joffe, Uricki, Rjazanov, Lunačarski, Pokrovski, Manuilski, Karahan, Urenjev i nekoliko drugih otprije poznatih revolucionara ili onih koji će to tek postati.

Dana 2. jula, uoči demonstracije, održana je konferencija mežrajonaca koja je predstavljala oko 4.000 radnika. “Većina su,” piše Suhanov koji je bio prisutan na galeriji, “bili meni nepoznati radnici i vojnici... Grozničav rad je nastavljen, a njegov je uspjeh svima nama bio oplipljiv. Postojala je samo jedna teškoća: “Koja je razlika između vas i boljševika i zašto niste s njima?” Kako bi se ubrzalo to pripajanje koji su pojedini čelnici organizacije pokušali odgoditi, Trocki je u *Pravdi* objavio sljedeću izjavu: “Prema mom mišljenju, u ovom trenutku ne postoje nikakve razlike ni u načelu ni u taktici između organizacije mežrajonaca i boljševičke organizacije. Prema tome, nema motiva koji bi opravdali zaštitnost tih organizacija.”

Kongres ujedinjenja, u suštini Šesti kongres boljševičke partije, otvoren je 26. jula te je polulegalno zasjedao, skrivajući se naizmjence u dva različita radnička okruga. Ukupno je bilo 175 delegata od kojih 157 s pravom glasa. Oni su zastupali 112 organizacija sa 176.750 članova. U Petrogradu je bilo 41.000 članova: 36.000 u boljševičkoj organizaciji, 4.000 mežrajonaca i oko 1.000 članova vojne organizacije. U središnjim industrijskim područjima, s Moskvom kao središtem, partija je imala 42.000 članova, oko Urala 25.000 i u porječju Donjecka oko 15.000. Na Kavkazu su se velike boljševičke organizacije nalazile u Bakuu, Groznom i Tbilisiju. Prve dvije su gotovo u cijelosti činili radnici, dok su u Tbilisiju prevladavali vojnici.

Sudionici kongresa su utjelovili revolucionarnu prošlost partije. Od 171 delegata koji su ispunili upitnik, 110 je provelo ukupno 245 godina u zatvoru, 10 delegata je provelo ukupno 41 godinu u teškom radu, 24 je provelo 73 godine u kaznenim naseljima, 55 delegata je u progonstvu provelo ukupno 127 godina, dok je 27 delegata boravilo u inozemstvu 89 godina. Njih 150 bilo je pritvoreno ukupno 549 puta.

“Na tom kongresu”, prema sjećanju Pjatnickog, jednog od trenutnih tajnika Komunističke internacionale, “ni Lenjin, ni Trocki, ni Zinovjev ni Kamenjev nisu bili nazočni... Iako je pitanje partijskog programa bilo skinuto s dnevnog reda, Kongres se unatoč tome dobro odvijao, sve je bilo strogo poslovno i bez prisutnosti partijskih čelnika...” U središtu rada kongresa bile su Lenjinove teze. Bukharin i Staljin pripremili su glavna izvješća. Staljinovo izvješće dobar je primjer udaljenosti koju je prešao sam govornik, zajedno sa svim stranačkim kadrovima u četiri mjeseca od Lenjinovog dolaska. Teorijski skroman, no politički odlučan, Staljin pokušava navesti obilježja koja definiraju “dubinu socijalističke radničke revolucije”. Odmah se uočava suglasje ove konferencije u usporedbi s onom aprilskom.

Na temu izbora za Centralni komitet, izvješće kongresa glasi: “Imena četvorice članova Centralnog komiteta s najviše glasova čitaju se naglas: Lenjin dobiva 133 od 134 glasa, Zinovjev 132, Kamenjev 131 i Trocki 131. Osim ovih četvero, u Centralni komitet izabrani su sljedeći članovi: Nogin, Kolontajeva, Staljin, Sverdlov, Rikov, Buharin, Artem, Joffe, Urwicki, Miljutin, Lomov.” Članstvo ovog Centralnog komiteta treba biti dobro zapamtititi. Ono je trebalo rukovoditi Oktobarskom revolucijom.

Martov je pozdravio kongres s pismom u kojem je ponovno izrazio duboko gnušanje prema klevetničkoj kampanji, ali je u temeljnim problemima ostao nado-mak djelovanja. “Ne smijemo zamijeniti osvajanje vlasti od strane većine revolucionarne demokracije s osvajanjem vlasti u borbi s tom većinom ili protiv nje...” Govoreći o “većini revolucionarne demokracije” Martov je, kao i dotada, mislio na službene predstavnike sovjeta koji su izgubili podršku. “Martov je povezan sa socijal-patriotima, ne samo praznom frakcijskom tradicijom”, napisao je Trocki u to doba, “već i duboko oportunističkim stavom prema socijalnoj revoluciji kao dalekom

cilju koji ne može odrediti naš pristup problemima današnjice. Već ga ta činjenica odvaja od nas.”

Samо mali broj menjševika ljevičara, na čelu s Larinom, odlučno je prešao k boljševicima u tom razdoblju. Urenjev, budući sovjetski diplomat, koji je na konferenciji izvjestio o temi spajanja s tim internacionalistima, došao je do zaključka da je potrebno pripojiti “manjince iz manjinske skupine menjševika...” Masovni prelazak menjševika u boljševičku partiju započeo je tek nakon Oktobarske revolucije. Ne pristajući uz proleterski ustanak, već uz vlast koja je iz njega proizašla, menjševici su otkrili temeljnu kvalitetu oportunizma, podvrgavanje postojećim vlastima. Lenjin, uvjek izuzetno osjetljiv oko pitanja partijskog članstva, uskoro je istupio sa zahtjevom da se 99 posto menjševika koji su se pridružili partiji nakon Oktobarske revolucije izbaci iz nje. Bio je daleko od postizanja tog cilja. S vremenom su vrata širom otvorena menjševicima i eserima, a bivši kompromiseri postali su jedan od bedema staljinističkog partijskog režima. No sve to dogodilo se u kasnijem periodu.

Sverdlov, praktični organizator kongresa, je izjavio: “Trocki se već i prije ovog kongresa priključio uredništvu naših novina, ali ga je pritvor sprječio da u njemu stvarno sudjeluje.” Tek se na ovom Julskom kongresu Trocki službeno pridružio boljševičkoj stranci. Došlo je do ravnoteže nakon godina neslaganja i frakcijskih borbi. Trocki je pristupio Lenjinu kao učitelju čiju je moć i značaj shvatio kasnije, no možda i potpunije od mnogih drugih. Raskolnikov, koji je bio u bliskom kontaktu s Trockim od trenutka dolaska iz Kanade, a potom nekoliko tjedana uz njega u zatvoru, zapisao je u svojim memoarima: “Trocki je prema Vladimirom Iljiču (Lenjinu) osjećao ogromno poštovanje. Cijenio ga je više od bilo kojeg suvremenika s kojim se susreo, bilo u Rusiji bilo u inozemstvu. U tonu u kojem je Trocki govorio o Lenjinu osjećala se učenička odanost. U to je vrijeme Lenin iza sebe imao tridesetogodišnje služenje proletarijatu, a Trocki dvadesetogodišnje. Odjek njihovih nesuglasica tijekom predratnog razdoblja potpuno je nestao. Nije bilo razlike između taktičke linije Lenjina i Trockog. Njihovo približavanje, koje se već vidjelo tijekom rata, bilo je potpuno i nesumnjivo određeno od trenutka povratka Lava Davidovića (Trockoga) u Rusiju. Nakon prvih govorova, svi smo mi stari lenjinisti osjećali da je on naš.” Na ovo možemo samo dodati da i broj

Abraham Gotz
(1882-1940)
Voda esera i član desnog krila u 1917. Slijedbenik Kerenskog. Aktivno se suprotstavljao Oktobarskoj revoluciji. Uhićen tijekom građanskog rata. Osuden na smrt, ali pomilovan.

TROCKI, LAV

*Povijest Ruske revolucije:
Boljševici i sovjeti*

dobivenih glasova na temelju kojih je Trocki izabran u Centralni komitet dokazuje da ga čak ni u trenutku njegova ulaska u partiju nitko u boljševičkim krugovima nije smatrao autsajderom.

Nevidljivo prisutan na kongresu, Lenjin je u njegov rad unio duh odgovornosti i smjelosti. Osnivač i učitelj partije nije mogao podnijeti aljkavost ni u teoriji ni u praktičnoj politici. Znao je da će se pogrešna ekonomска formula, poput nepažljivog političkog promatranja, okrutno osvetiti čim dođe vrijeme za akciju.

Braneći svoje pomno pridavanje pažnje svim partijskim tekstovima, čak i onim manje važnim, Lenjin je više puta rekao: "Ovo nije trivijalan detalj. Moramo biti točni. Naši će agitatori ovo naučiti i neće zastraniti..." "Imamo dobru partiju", dodao bi, imajući u vidu baš taj ozbiljni, pažljivi pristup niže rangiranih agitatora o tome što reći i kako to reći.

Smjelost boljševičkih sloganova više je puta ostavila fantastičan dojam. Lenjinove su *Aprilske teze* tako pozdravljene. U stvarnosti fantastična je kratkovidnost u revolucionarnoj epohi. Realizam je u takvim vremenima nezamisliv bez dalekosežne politike. Nije dovoljno reći da je sve fantastično bilo potpuna nepoznanica boljševizmu jer je činjenica da je Lenjinova partija bila jedina partija političkog realizma u revoluciji.

U junu i početkom jula radnici boljševici su se više puta žalili da su često bili prisiljeni primjenjivati vatrogasne mjere u odnosu na mase i to većinom neuspješno. Juli je, uz poraz, sa sobom donio i skupo plaćenu pouku. Mase su počele pridavati puno više pažnje partijskim upozorenjima i bolje su shvaćale njenu taktiku. Partijski Julski kongres ratificirao je ta upozorenja. "Proletarijat ne smije popustiti pred provokacijama buržoazije, koja bi u ovom trenutku bila presretna da nas potakne na preuranjenu bitku." Cijeli je avgust, a osobito njegov kraj, bio obilježen neprestanim partijskim upozorenjima radnicima i vojnicima da ne izlaze na ulice.

Boljševički vođe su se i sami često šalili na račun sličnosti njihovih upozorenja s političkim lajtmotivom njemačke socijaldemokracije, koja je uvijek poticala mase na suzdržavanje od borbe upućujući na opasnost od provokatora i na nužnost prikupljanja snage. U stvarnosti je ta sličnost bila imaginarna. Boljševici su dobro razumjeli da se snaga prikuplja u borbi, a ne u pasivnom suzdržavanju od iste. Proučavanje stvarnog stanja bilo je za Lenjina samo teorijska izvidnica u interesu djelovan-

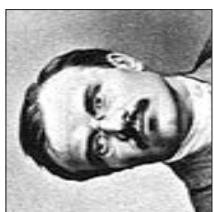
ja. U procjeni situacije uvijek je smještao svoju partiju u središte kao aktivnu snagu. S osobitim je neprijateljstvom, bolje rečeno gađenjem, gledao na austro-markizam Otta Bauera, Hilferdinga i drugih čija se teorijska analiza svodila na naučene komentare pasivnosti. Razboritost je kočnica, a ne pokretačka sila. Nitko nikada nije otpotovao držeći kočnicu i nitko nije ništa stvorio iz razboritosti. Ali boljševici su također dobro znali da borba zahtijeva procjenu odnosa snaga i da se mora biti razborit kako bi se steklo pravo na hrabrost.

Rezolucija Šestog kongresa, upozoravajući na preuranjene sukobe, istaknula je da se u bitku treba uključiti u trenutku "kada su sveopća nacionalna kriza i duboko kretanje masa stvorili povoljne okolnosti za prelazak gradske i seoske sirotinje na stranu radnika." S tim revolucionarnim tempom nije se radilo ni o desetljećima ni o godinama, već o nekoliko mjeseci.

Postavljajući kao zadatak dana objašnjavanje masama da je nužno pripremiti se za oružani ustank, kongres je istodobno odlučio povući središnju krilatcu prethodnog razdoblja: prijenos vlasti sovjetima. Lenjin je otvorio put promjeni krilatice svojim člancima, pismima i osobnim razgovorima.

Prijenos vlasti na sovjete neposredno je značio prijenos vlasti kompromiserima. To se moglo postići mirnim putem jednostavnim raspuštanjem buržujske vlade koja je preživjela samo na dobroj volji kompromisera i ostacima povjerenja koje su u nju imale mase. Diktatura radnika i vojnika bila je činjenica od 27. februara, ali radnici i vojnici nisu bili toliko svjesni te činjenice. Oni su povjerili vlast kompromiserima koji su je, pak, predali buržoaziji. Kalkulacije boljševika o mirljubivom razvoju revolucije nisu se zasnivale na nadi da će buržoazija dobrovoljno predati vlast radnicima i vojnicima, već da će radnici i vojnici u pogodnom trenutku sprječiti kompromisere da predaju vlast buržoaziji.

Koncentracija vlasti u sovjetima u režimu sovjetske demokracije pružila bi boljševicima pravu priliku da postanu većina u sovjetima i da formiraju vladu na temelju svog programa. Time bi oružana pobuna bila posve nepotrebna. Promjena vlasti između partija mogla bi se postići mirno. Sva nastojanja partije od aprila do jula bila su usmjerena ka mogućem mirnom razvoju revolucije putem sovjeta. "Strpljivo objasni!", to je bio ključ boljševičke politike.

Večeslav Molotov

(1890-1986)

Nakon Februarske revolucije bio je jedan od urednika *Pravde*. Postao je član petrogradskog Vojno-revolucionarnog komiteta. Nakon ustanka u Ukrajini kao politički radnik. Bio je uključen u organizacijske i administracijske funkcije u partiji i državi. Bio je jedan od najbližih Staljinovih suradnika.

Julski dani donijeli su radikalnu promjenu situacije. Od sovjeta je moć prešla u ruke vojne klike u bliskom kontaktu s kadetima i veleposlanstvima, klike koja je privremeno tolerirala Kerenskog kao kakvog simbola demokracije. Da je Izvršni komitet tada odlučio donijeti rezoluciju kojom prenosi vlast u svoje ruke, rezultat bi bio posve drukčiji od onog kakav bi bio tri dana ranije. Kozačka pukovnija s ljudstvom iz vojnih škola vjerojatno bi ušla u Tauridsku palaču i pokušala uhiti "uzurpatore". Slogan "vlast sovjetima", od sada pa nadalje značio je oružani ustank protiv vlade i vojne klike koja je stajala iza nje. No dizanje ustanka zbog predavanja "vlasti sovjetima" kada sovjeti nisu htjeli tu vlast, bila bi očita glupost.

S druge strane, mnogi su posumnjali, a neki čak i smatrali nevjerljivim, da bi boljševici mogli osvojiti većinu u tim slabim sovjetima putem mirnih izbora. Poistovjetivši se s julskim racijama radnika i seljaka, menjševici i eseri su, naravno, nastavili pružati izlike za nasilje protiv boljševika. Ostavši na liniji kompromisera, sovjeti bi se pretvorili u kukavičku oporbu pod kontrarevolucionarnom vladom, a onda se uskoro i raspali.

U takvim okolnostima više se nije moglo govoriti o mirnom prijenosu vlasti na proletarijat. Za boljševičku partiju to je značilo: "Moramo se pripremiti za oružani ustank. Pod kojom parolom? Pod istinitom parolom osvajanja vlasti od strane proletarijata i siromašnih seljaka. Moramo predstaviti revolucionarni zadatak u njegovom čistom obliku. Moramo osloboditi klasni sadržaj od njegovog nejasnog sovjetskog oblika." Ovo nije bilo odricanje od sovjeta kao takvih. Nakon pobjede vlasti, proletarijat će morati organizirati državu po modelu sovjeta, no to bi bili drugačiji sovjeti koji bi obavljali povijesnu zadaću posve suprotnu onoj obrambenoj kompromiserskih sovjeta.

"Slogan prijenosa vlasti sovjetima", napisao je Lenjin izložen prvim valovima klevetanja i napada, "sada bi zvučao kao donkhotizam ili kao šala. Taj slogan, objektivno shvaćen, zavarao bi narod nudeći mu iluziju da bi sada bilo dovoljno da sovjeti požele preuzeti vlast ili donesu odluku u tom smislu, a da zatim tu vlast i osvoje. Kao da u sovjetima postoji partija koja se nije osramotila pomažući egzekutoru! Kao da možemo učiniti da se nije dogodilo ono što se dogodilo."

Lazar Kaganović
(1893-1991)

Bio je potpredsjednik Juzovog sovjeta. Također, bio je voda boljševičke vojne organizacije u Saratovu. U jeto 1917. postao voda partijske organizacije u Bjelorusiji. Za vrijeme ustanka je vodio je pobunu u Gomelu. Nakon ustanka bio je u propagandnom odjelu Crvene armije, a kasnije postao predsjednik Organizacionog biroa partije. Bio je jedan od glavnih suradnika Stalina te zadnji živući boljševik iz stare garde.

Odreći se zahtjeva za prijenos vlasti sovjetima? Na sam prvi spomen ova je ideja šokirala partiju ili barem agitatorske kadrove, koji su protekla tri mjeseca toliko živjeli s ovom popularnom krilaticom da su je gotovo počeli poistovjećivati s cijelim sadržajem revolucije. U stranačkim krugovima započela je rasprava. Mnogi eminentni partijski radnici, kao što su Manuilski, Urenjev i drugi, tvrdili su da bi povlačenjem parole "vlast sovjeta" nastala opasnost odvajanja proletarijata od seljaštva. Ovaj je argument pobrkao institucije i klase. Fetišizam organizacijskih oblika, ma koliko se čudnim činio na prvi pogled, posebno je česta bolest u revolucionarnim krugovima. "U mjeru u kojoj ostanemo članovima sovjeta", napisao je Trocki, "nastojat ćemo postići da se sovjeti, izražavajući prošle dane revolucije, uzdignu do razine budućeg zadatka. Ali bez obzira na važno pitanje uloge i subbine sovjeta, za nas je ono potpuno podređeno pitanju borbe proletarijata i poluproleterskih masa grada, vojske i zemlje za političku moć, za revolucionarnu diktaturu."

Pitanje koje su masovne organizacije trebale poslužiti partiji za vodstvo u ustanku nije dopušтало *a priori*, a još manje kategoričan odgovor. Instrumenti ustanka mogli su biti tvornički komiteti i sindikati već tada pod vodstvom boljševika, a istodobno je mogla biti riječ i o pojedinim sovjetima koji su se oslobođili jarma kompromisera. Lenjin je, primjerice, rekao Ordžonikidzeu: "Moramo prebaciti težište na tvorničko-zavodske komitete. Tvorničko-zavodski komiteti moraju postati organi ustanka."

Nakon što su mase došle u sukob sa sovjetima u južu, pronalazeći u njima najprije pasivne protivnike, a zatim aktivne neprijatelje, ta promjena parole je u njihovoj svijesti pala na plodno tlo. Upravo je to bila Lenjina stalna preokupacija: kako najjednostavnije izraziti ono što s jedne strane proizlazi iz objektivnih uvjeta, a s druge formulira subjektivno iskustvo masa. "Sada ne smijemo Ceretelijevim sovjetima ponuditi vlast", tako su tada osjećali napredni radnici i vojnici. "Sad je moramo sami preuzeti."

Moskovski štrajk protiv Državne konferencije došao je ne samo protiv volje sovjeta, već nije ni postavio zahtjev za predaju vlasti sovjetima. Mase su uspjele izvući pouku iz trenutnih događaja i iz Lenjinovih tumačenja. Istodobno, moskovski boljševici nisu ni na čas okljevali zauzeti borbene pozicije čim se pojavila

TROCKI, LAV

*Povijest Ruske revolucije:
Boljševici i sovjeti*

opasnost da će kontrarevolucija nastojati ugušiti kompromiserske sovjete. Boljševička politika uvek je udruživala revolucionarnu neumoljivost s najvećom fleksibilnošću i u ovome leži sva tajna njezine moći.

Događaji na ratnoj pozornici ubrzo su podvrgli partijsku politiku vrlo teškom testu, bar što se tiče internacionalizma. Nakon pada Rige pitanje o sudbini Petrograda ubrzo je dotaklo radnike i vojnike. Na sastanku tvorničko-zavodskih komiteta u palači Smoljni, menjševički časnik Mazurenko koji je nedavno preuzeo vodstvo u razoružavanju radnika iz Petrograda održao je govor o opasnosti koja je prijetila Petrogradu i postavio praktična pitanja vezana uz njegovu obranu. „Što nam pokušavate reći“, povikao je jedan od boljševičkih gospodara. „Naši su čelnici u zatvoru, a tražite da prihvativimo pitanja koja su povezana s obranom glavnog grada?“ Kao industrijski radnici i građani buržujske republike, proletari Viborga nisu imali namjeru sabotirati obranu revolucionarne prijestolnice, ali kao boljševici, kao članovi partije, nisu ni načas pomislili podijeliti s vladajućim skupinama odgovornost za rat pred ruskim narodom i narodima drugih zemalja. Strahujući od toga da bi se obrambeno raspoloženje moglo pretvoriti u obranašku politiku, Lenjin je napisao: „Postat ćemo obranaši tek nakon prijenosa vlasti u ruke proletarijata... Ni pad Rige ni opsada Petrograda neće nas učiniti obranašima. Do tog smo trenutka za proletersku revoluciju i protiv smo rata. Nismo obranaši.“ „Pad Rige“, napisao je Trocki iz zatvora, „okrutan je udarac. Pad Petrograda bio bi nesreća. No pad međunarodne politike ruskog proletarijata bila bi prava propast.“

Radi li se ovdje o doktrinerstvu fanatika? U isto ono vrijeme dok su boljševički strijelci i mornari umirali pod zidovima Rige, vlada je povlačila trupe radi napada na boljševike, a vrhovni zapovjednik bio je spremjan na rat protiv vlade. Za ovu politiku, bilo u pozadini ili na frontu, bilo radi obrane ili radi napada, boljševici nisu mogli i ne bi ni htjeli preuzeti ni zrno odgovornosti. Da su se ponašali drugačije, ne bi bili boljševici.

Kerenski i Kornjilov bili su dvije varijante jedne te iste opasnosti. Ali te su se dvije varijante, jedna kronična, a druga akutna, međusobno sukobile krajem augusta. Najprije je bilo nužno odbiti akutnu opasnost kako bi se kasnije rješila kronična. Boljševici su ne samo ušli u obrambeni komitet, iako su tamo bili osuđeni na položaj manjine, nego su i najavili da su u borbi s Ko-

rnjilovim spremni formirati „vojno-tehnički savez“ čak i s direktorijem. Na ovu temu Suhanov piše: „Boljševici su pokazali izvanredni takt i političku mudrost. ... Naravno da su ulaskom u njima neprirodan savez slijedili određene ciljeve koje njihovi saveznici nisu predviđali. Ali toliko je veća bila njihova mudrost u ovom pitanju.“ No nije bilo ničega „neprirodnog“ boljševizmu u ovoj politici. Naprotiv, ništa se ne bi bolje moglo bolje podudarati s cijelim karakterom partije. Boljševici su bili revolucionari akcije, a ne geste, revolucionari suštine, a ne forme. Njihovu politiku određivala je stvarna grupacija snaga, a ne simpatije i antipatije. Ponukan izrugivanjima esera i menjševika, Lenjin je napisao: „Bila bi najveća pogreška i pomislići da je revolucionarni proletarijat sposoban, da tako kažem, odbiti “poduprijeti” esere i menjševike u borbi protiv kontrarevolucije iz “osvete” za potporu koju su pružili napadima na boljševike, paljbama na frontu i zbog razoružavanja radnika.“

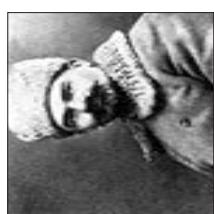
Riječ je o tehničkoj, ali ne i političkoj potpori. Lenjin je odlučno ukazivao protiv pružanja političke podrške u jednom od svojih pisama Centralnom komitetu: „Ne smijemo čak ni sada poduprijeti vladu Kerenskog. To bi bilo neprimjereno. Pitate: Zar se ne bismo trebali suprotstaviti Kornjilovu? Naravno da da. Ali to nije ista stvar. Ovdje postoji granica, a neki je boljševici prelaze i tako skliznu u “kompromiserstvo”, puštajući da ih odnese plima trenutnih događaja.“

Lenjin je znao razabratи najfinije natruhe političkog raspoloženja iz daljine. Dana 29. augusta na sjednici kijevske Gradske dume, jedan od lokalnih boljševičkih vođa, G. Pjatakov, izjavio je: „U ovom opasnom trenutku moramo zaboraviti sve stare nesuglasice ... i ujediniti se sa svim revolucionarnim partijama koje se zalažu za odlučnu borbu protiv kontrarevolucije. Pozivam vas na jedinstvo, itd.“ To je bio lažni politički ton na kojeg je Lenjin upozoravao. „Zaboravljanje starih nesuglasica“ značilo bi davanje novih kredita kandidatima za stečaj. „Borit ćemo se, borimo se protiv Kornjilova“, napisao je Lenjin, „ali ne podupiremo Kerenskog, već prokazujemo njegovu slabost. To je razlika ... Moramo se bezobzirno boriti protiv fraza ... o podršci Privremenoj vladji itd., jer se radi o pukim frazama.“ Radnici nisu gajili iluzije o prirodi njihovog bloka sa Zimskom palačom. „U borbi protiv Kornjilova, proletarijat se neće boriti za diktaturu Kerenskog, već za sve uspjehe revo-

Nadježda Krupskaja
(1869-1939)

Nakon ustanka postala zamjenica Lunačarskog gdje se bavila edukacijskim odaslini. Postala je predsjedavajuća u edukacijskom komitetu. Biila je aktivna partitska radnica i uradila značajne korake u sovjetskoj edukacijskoj i kulturnoj politici.

Nikolaj Muratov
(1877-1937)

Bio je jedan od boljševičkih vođa i štabnih oficira u Prvom svetskom ratu. Učestvovao je u revolucionarnim događajima u Petrogradu i Moskvi. Uspjehom na kompletne i disciplinirane vojne jedinice usmjeriti na stranu revolucije, kasnije je postao zapovjednik moskovskog vojnog okruga i heroj građanskog rata. Postao je zamjenik komesara za poljoprivredu. Ubijen po Staljinovu naredbi.

lucije.” Tako je govorila tvornica za tvornicom u Petrogradu, u Moskvi i u pokrajinama. Bez ikakvog političkog ustupka kompromiserima, bez zabuna oko organizacija ili barjaka, boljševici su, kao i uvijek, bili spremni uskladiti svoje djelovanje s onim protivnika i neprijatelja ako bi im to omogućilo zadati udarac drugom neprijatelju, opasnjem u datom trenutku.

U borbi protiv Kornjilova boljševici su slijedili svoje “posebne ciljeve”. Suhanov nagovješće da su si već u to vrijeme postavili zadatak pretvaranja komiteta za obranu u instrument proleterske revolucije. Neupitno je da su revolucionarni komiteti Kornjilovljevih dana postali u određenoj mjeri prototip tih organa koji su potom povelji proleterski ustanak. Ali Suhanov ipak pridaže previše značaja boljševičkoj moći predviđanja kada misli da su unaprijed uvidjeli ovaj organizacijski čimbenik u budućnosti. “Posebni ciljevi” boljševika bili su razbijanje kontrarevolucije, po mogućnosti odvlačenja kompromisera od kadeta, ujedinjenje najširih masa pod vlastitim vodstvom te naoružavanje najvećeg mogućeg broja revolucionarnih radnika. Te ciljeve nisu držali u tajnosti. Progonjena partija spasila je vladu koja ju je potiskivala i klevetala od vojnog uništenja samo zato da bi je potpunije uništila na političkom planu.

Posljednji dani augusta donijeli su još jednu naglu promjenu u odnosu snaga, ali ovaj put s prevagom ljevice nad desnicom. Mase koje su ranije pozvane u borbu nisu imale poteškoća u ponovnom vraćanju sovjeta na položaj koji su držali prije juliske krize i stoga je sudbina sovjeta bila u njihovim rukama. Mogli su doći na vlast bez borbe. Za ovo su kompromiseri morali samo ratificirati već realnu situaciju. No postavilo se pitanje jesu li to htjeli učiniti. Kompromiseri su sada žustro izjavljivali da je koalicija s kadetima nezamisliva. Ako je to točno, onda je ona u bilo kojem trenutku bila nezamisliva. Međutim odbijanje koalicije bi moglo značiti jedino prijenos vlasti na kompromisere.

Lenjin je odmah shvatio suštinu nove situacije i stvorio nužne zaključke. Dana 3. septembra napisao je divan članak pod nazivom *O kompromisima*. Izjavio je kako se uloga sovjeta opet promijenila. “Početkom jula bili su organi borbe protiv proletarijata, a krajem augusta postali su organi borbe protiv buržoazije. Sovjeti su ponovno zadobili kontrolu nad trupama. Povijest ponovno otvara mogućnost mirnog razvoja revolucije.

To je izvanredno rijetka i dragocjena mogućnost koju moramo pokušati postići.” Uzgred, Lenjin je ismijao one tvorce fraza koji su odbacivali sve kompromise; problem je “kroz sve kompromise u onoj mjeri u kojoj su neizbjegni” izvršiti svoje ciljeve i ispuniti svoje zadatke. “Kompromis s naše strane”, rekao je, “bit će povratak našem zahtjevu prije jula: sva vlast sovjetima te vlasti esera i menjševika direktno odgovornoj sovjetima. Sada i samo sada, možda kroz nekoliko dana, ili jedan ili dva tjedna, takva bi se vlast mogla osformiti i utvrditi mirnim putem.” Taj kratak rok služio je za isticanje akutnosti cjelokupne situacije. Kompromiseri su na raspolaganju imali samo par dana da izaberu između buržoazije i proletarijata.

Kompromiseri su žurno odstupili od Lenjinovog prijedloga kao od lukave zamke. U stvarnosti Lenjinov prijedlog nije imao ni tračka prijetvorne lukavosti. Uvjeren da je njegova partija predodređena da stoji na čelu naroda, Lenjin je iskreno pokušao ublažiti borbu na način da oslabi neprijateljski otpor prema neizbjegnom.

Lenjinove hrabre promjene politike, koje su uvijek dolazile kao rezultat promjene situacije i neprekidno čuvale cjevitost njegovog strateškog dizajna, čine neprocjenjiv udžbenik revolucionarne strategije. Ovaj je prijedlog kompromisa bio prije svega značajan kao praktičan primjer samoj boljševičkoj partiji. Pokazalo se da unatoč svom iskustvu s Kornjilovom, više nije bilo mogućnosti da kompromiseri krenu revolucionarnim putem. Boljševička partija sada se definitivno osjećala kao jedina revolucionarna partija.

Kompromiseri su odbili biti kotačić transmisija i mehanizma koji bi prenijeo vlast od buržoazije na proletarijat onako kako su u martu vlast prenijeli od proletarijata na buržoaziju. Zbog te je činjenice parola “vlast sovjetima” ponovno suspendirana, no ne zadugo. U sljedećih nekoliko dana boljševici su osvojili većinu u Petrogradskom sovjetu, a potom i mnogim drugima. Parola “vlast sovjetima” zato nije ponovno maknuta s dnevнog reda, nego je dobila novo značenje – sva vlast boljševičkim sovjetima. U tom je obliku ona zaista prestala biti parola mirnog razvoja revolucije. Partija je krenula putem oružanog ustanka preko sovjeta i u ime sovjeta.

Da bismo shvatili daljnji tijek događaja, potrebno je postaviti pitanje kako su kompromiserski sovjeti početkom septembra ponovno zadobili vlast koju su

TROCKI, LAV

*Povijest Ruske revolucije:
Boljševici i sovjeti*

prokockali u julu. Kroz rezolucije Šestog kongresa boljševičke partije provlači se tvrdnja da je kao rezultat julskih događaja dvovlašće likvidirano i zamijenjeno diktaturom buržoazije. Najrecentniji sovjetski povjesničari kopirali su tu ideju iz knjige u knjigu i bez da je pokušaju ponovno procijeniti u svjetlu događaja koji su uslijedili. Štoviše, nikada se nisu ni sjetili priupitati – ako je u julu vlast potpuno prešla u ruke vojne klike, zašto je ta ista vojna klika u augustu bila prisiljena pribjeći oružnom ustanku? Oni koji imaju vlast ne biraju rizični put zavjere, već to rade jedino oni koji je žele zadobiti.

Formula Šestoga kongresa bila je, u najmanju ruku, netočna. Jednom kada dvovlašće nazovemo režim u kojem se u suštini fiktivna vlast nalazi u rukama službene vlade, a stvarna u rukama sovjeta, onda nema razloga tvrditi da je dvovlašće likvidirano u trenutku kada djelić stvarne vlasti prijeđe sa sovjeta na buržoaziju. S gledišta vojnih problema tog trenutka bilo je dopušteno, a doista i neophodno, precijeniti koncentraciju moći u rukama kontrarevolucije. Politika nije matematika. U praksi bi bilo neusporedivo opasnije umanjiti značenje te promjene, nego je uvećati. No povjesna analiza nema potrebe za pretjerivanjima primjerenima agitaciji.

Pojednostavljajući Lenjinovu misao Staljin je na kongresu rekao: "Situacija je jasna. Nitko više ne govori o dvovlašću. Ako su sovjeti nekoć i predstavljali stvarnu vlast, oni su sada samo instrumenti ujedinjene mase i nemaju nikakvu vlast." Neki su delegati na to odgovorili da je reakcija pobijedila u julu, ali da kontrarevolucija nije. Staljin je s iznenađujućim aforizmom odgovorio: "Tijekom revolucije nema reakcije." Zapravo, revolucija pobjeđuje samo kroz niz isprekidanih reakcija i uvijek napravi dva koraka natrag za svaki korak unaprijed. Reakcija naspram kontrarevolucije ono je što je reforma naspram revolucije. Možemo nazvati *pobjedama reakcije* one promjene u režimu koje ga približavaju zahtjevima kontrarevolucionarne klase iako se nije promijenio posjednik vlasti. No *pobjeda kontrarevolucije* je nezamisliva bez prijenosa vlasti u ruke druge klase. Ovaj se odlučujući prijenos vlasti nije dogodio u julu.

"Ako je julski ustanak bio polovičan ustanak, tada je do određene mjere pobjeda kontrarevolucije bila polovična pobjeda." To je Buharin napisao nekoliko mjeseci ranije – sasvim dovoljno, ali bez izvlačenja neophodnih zaključaka iz vlastitih riječi. Polovična pobjeda nije mogla vlast predati buržoaziji. Dvovlašće je rekonstruirano i transformirano, ali nije nestalo. U tvornica ma je kao i ranije bilo nemoguće učiniti išta protiv volje radnika, seljaci su zadržali dovoljnu vlast kojom su sprječili zemljoposjednike da uživaju u svojim imovinskim pravima, a zapovjednici nisu osjećali povjerenje prema vojnicima. Ali što je vlast ako ne materijalna mogućnost raspolažanja imovinskim pravima i vojnom silom? Trocki je 13. augusta o promjenama koje su se dogodile napisao: "Nije stvar samo u tome da su uz vladu bili i sovjeti koji su vršili cijeli niz vladinih funkcija... bit stvari leži u tome da su iza sovjeta i vlade stajala dva različita režima oslonjena na različite klase... Režim kapitalističke republike nametnut odozgo i režim radničke demokracije formiran odozdo paralizirali su jedan drugog."

Neupitno je da je Izvršni komitet najviše izgubio na važnosti. Ali bilo bi pogrešno pomisliti da je buržoazija zadobila sve što su izgubili vođe kompromisera. Oni su poraženi i od desnice i od ljevice, izgubili su od strane vojnih klika, ali i od strane tvorničkih i puškovnijskih komiteta. Vlast je bila decentralizirana, raspršena – dijelom skrivena pod zemljom zajedno s onim oružjem koje je radnik sakrio nakon julskog poraza. Dvovlašće je prestalo je biti "mirno", ugovoren i regulirano. Postalo je više prikriveno, decentralizirano, antitetično i eksplozivnije. Krajem augusta ovo skriveno dvovlašće iznova se aktiviralo. Vidjet ćemo kakav je značaj ta činjenica stekla u oktobru.

Valerian Obolenski

(Osinski)

(1887-1938)

Nakon ustanika vrlo aktivnog otoka časopisa Komunist s drugim "lijevim komunistima", a kasnije i s 'Demokratskim centralistima'. Bio je i prvi predsjednik Vrhovnog sovjeta za nacionalnu ekonomiju. Subradivo je na razvijanju plana u privredi. Ubijen po Staljinovu naredenju.

Vojno-revolucionarni komitet

Usprkos promjeni raspoloženja od kraja jula, eseri i menjičevici dominirali su reorganiziranim petrogradskim garnizonom i tijekom augusta. Proletarijat je bio razoružan; Crvena garda zadržala je samo nekoliko tisuća pušaka. U takvima je okolnostima, unatoč činjenici da su mase opet prelazile na stranu boljševika, eventualna pobuna mogla završiti okrutnim porazom.

Situacija se stalno mijenjala tijekom septembra. Nakon pobune generala, kompromiseri su brzo izgubili podršku garnizona. Nepovjerenje prema boljševicima zamijenila je simpatija ili, u najgorem slučaju, oprezna neutralnost. No ta naklonjenost nije bila aktivna. Garnizon je u političkom smislu ostao izrazito nestabilan i – kao što su to *mužiki* – sumnjičav. Neće li nas boljševici prevariti? Hoće li nam zaista dati mir i zemlju? Većina vojnika još uvijek nije mislila na borbu za te ciljeve pod zastavom boljševika. A budući da je u garnizonu ostala gotovo u potpunosti neprobavljava manjina neprijateljski nastrojena prema boljševicima – pet ili šest tisuća junkera, tri kozačke pukovnije, biciklistički bataljuni i divizija oklopnih vozila – ishod sukoba u septembru izgledao je sumnjivo. Međutim, da malo pogura stvari, tijek događaja donio je još jednu lekciju koja je pokazala koliko je sudbina petrogradskih vojnika neodvojivo vezana sa sudbinom revolucije i boljševika.

Pravo na kontrolu organa oružanih ljudi temeljno je pravo državne vlasti. Prva Privremena vlada, koju je izabrao narod preko Izvršnog komiteta, koja se obvezala da neće razoružati i premjestiti iz Petrograda one vojne postrojbe koje su sudjelovale u februarskom prevratu, bila je formalni početak vojnog dualizma u suštini neodvojivog od dvovlašća. Glavni politički poremećaji sljedećih mjeseci – aprilske demonstracije, julski dani, priprema Kornjilovljeva ustanka i njegova likvidacija – svaki je neizbjježno vodio prema pitanju podređenosti petrogradskog garnizona. Međutim, sukobi između vlasti i kompromisera o toj temi bili su nešto poput obiteljskih sporova.

Barbara Nikolajevna
Jakovljeva
(1884-1941 ili 1944)

Bila je poznata članica boljševičke partije i službenica sovjetske vlasti. Za vrijeme revolucije bila je kandidat za Centralni komitet. Sudjelovala je na legendarnom sastanku CK 10. oktobra kao zapisničarka. Nakon revolucije radila je u NKVD-u i komesarjatu za hranu. U unutarpartijskoj borbi podržavala je Trockog i njegove napore za demokratizaciju partije. Ubijena po Staljinovu naređenju.

ske stvari pa su završili prijateljski. Boljševizacijom garnizona stvari su poprimile drukčiji smjer. Sada su se vojnici počeli prisjećati da se vlada bila obvezala Izvršnom komitetu u martu i da sada to podmuklo izdaje. Dana 8. septembra vojni dio Sovjeta iznio je zahtjev da se pukovnije prebačene na front zbog sudjelovanja u julskim danima vrate u Petrograd. Istovremeno su članovi koalicije svom silom tražili način da se riješe preostalih pukovnija.

U nekolicini provincijalnih gradova stvari su bile slične kao i u glavnome gradu. Tijekom jula i augusta lokalni garnizoni podvrgnuti su patriotskoj rekonstrukciji; tijekom augusta i septembra rekonstruirani garnizoni podvrgnuti su procesu boljševizacije. Tada je bilo potrebno krenuti od početka – to jest, još jednom poduzeti premještanja i rekonstrukcije. U pripremi udara protiv Petrograda Vlada je krenula od provincija. Svoje političke motive pažljivo je prikrila pod izgovorom strategije. Dana 27. septembra zajednička sjednica Sovjeta Revala – grada i tvrđave – na pitanje premještaja usvojila je sljedeću rezoluciju: dopušteno je razmotriti regupiranje snaga samo kada se o tome unaprijed dogovore pripadajući sovjeti. Čelnici Vladimirova sovjeta vidjeli su s Moskvom hoće li se pokoriti naredbi Kerenskog o premještanju cijelog garnizona. Regionalni ured boljševika u Moskvi primijetio je da “takve naredbe postaju sustavne u odnosu na revolucionarne garnizone”. Prije predaje svih svojih prava, Privremena vlada pokušavala je ostvariti temeljno pravo svake vlade – pravo raspolažanja oružanim organima ljudi.

Reorganizacija petrogradskog garnizona postajala je sve hitnija jer je nadolazeći Kongres sovjeta bio predodređen da na ovaj ili onaj način doneće odluku o borbi za vlast. Buržujski tisak, na čelu s kadetskim novinama *Ri-eč*, svako je jutro isticao da “ne smijemo dopustiti boljševicima da izaberu trenutak za proglašenje građanskog rata”. To je značilo: moramo na vrijeme zadati udarac boljševicima. Pokušaj početne promjene odnosa snaga u

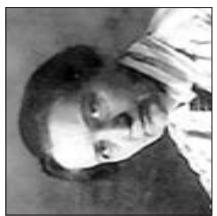
TROCKI, LAV
*Povijest Ruske revolucije:
Vojno-revolucionarni komitet*

UP&UNDERGROUND
Zima 2017.

THE PETROGRAD MILITARY REVOLUTIONARY COMMITTEE

88

Eugenija Boš
(1879-1925)

Poznata članica boljše-
vičke partije. Bila je pr-
va moderna političarka
u jednoj nacionalnoj
vladi te vršitelj dužnosti
premijerke privremene
sovjetske vlade u Ukr-
ini 1917. Za vrijeme re-
volucije isprva je ide-
loški bila u opoziciji
prema Lenjinu, ali na-
kon Aprilske konferen-
cije postala njegov sa-
veznik. Izabrana je kao
predsjednik okružnog
partijskog komiteta i
onda oblasnog partijs-
kog komiteta. Glavni
organizator Prvog sveu-
krajinskog kongresa
sovjeta u decembru
1917. Bila je članica „Li-
jeve opozicije“ i podr-
žavala Trockog u bor-
bi za reformu partije.
Presudno zbog zdra-
vstvenih problema te
zbog protivljenja biro-
kratizaciji čiji je prvi ko-
rak bio uspješno razje-
šenje Trockog s čela Cr-
vene armije, počinila je
samouborstvo.

Georgij (Juri) Pjatakov
(1890-1937)

Za vrijeme revolucije je rukovodio kijevskim komitetom ruske socijal-demokratske partije i kijevskim Vojno-revolucionarnim komitetom. Nakon ustanka postao je lider grupe "Lijevih komunista" u Ukrajini. Bio je i predsjednik Privremene radničke i sejčice vlade koju su formirali boljševici te sudjelova u stvaranju Crvene armije u Ukrajini. Ubijen po Staljinovu naređenju.

garnizonu neizbjježno je proizišao iz te prepostavke. Argumenti iz strateške perspektive bili su dovoljno impresivni nakon pada Rige i gubitka otoka Muhu. Okružno zapovjedništvo izdalo je naredbu za reorganizaciju petrogradskih jedinica kao pripremu za napad. Istodobno, na inicijativu kompromisera, stvar je došla do vojničke sekcije Sovjeta. Ovdje plan neprijatelja nije bio loš: postaviti ultimativni zahtjev Sovjetu da ukine vojnu potporu boljševicima, ili, u slučaju da on to odbije, izazvati oštar sukob između petrogradskog garnizona i fronta, za koji su trebale dodatne snage i zamjene.

Vode Sovjeta, sasvim svjesni zamke u koju bi mogli upasti, zaključili su preispitati teren prije nego što poduzmu bilo kakve neopozive poteze. Mogli su izravno odbiti naredbu jedino ako su bili sigurni da će front ispravno razumjeti same motive odbijanja. Inače bi bilo bolje provesti, u dogovoru s rovovima, zamjenu određenih jedinica garnizona s revolucionarnim jedinicama na frontu koje su trebale odmor. U tom posljednjem smislu, kao što smo već pokazali, Revalski sovjet već je donio svoj stav.

Vojnici su tom pitanju pristupili grublje. Pokrenuti ofenzivu na frontu sada, usred jeseni? Konsolidirati se u skladu s novom zimskom kampanjom? Ne, oni jednostavno nisu o tome razmišljali. Domoljubni tisak odmah je napao garnizon: pukovnije Petrograda, debelo besplesne, izdaju front. Radnici su stali na stranu vojnika. Putilovci su bili prvi koji su prosvjedovali protiv premještanja pukovnija. Od toga vremena pitanje premještanja nije skidano s dnevnog reda ni u vojarnama ni u tvornicama. To je zbljžilo dvije sekcije Sovjeta. Pukovnije su počele snažno podupirati zahtjev za naoružavanje radnika.

Pokušavajući zapaliti patriotizam mase prijeteći gubitkom Petrograda, kompromiseri su 9. oktobra u Sovjet uputili prijedlog za stvaranje "Komiteta revolucionarne obrane", čiji bi zadatak trebao biti sudjelovanje u obrani glavnoga grada zajedno s radnicima. Dok je odbijao preuzeti odgovornost za "tzv. strategiju Privremene vlade, a posebno za premještaj trupa iz Petrograda", Sovjet nije brzao izjasniti se o sadržaju naredbe o premještanju vojnika, ali je odlučio ispitati motive i činjenice na kojima se naredba temeljila. Menjševici su protestirali: nije dopušteno miješati se u operativne naredbe vrhovnog štaba. Ali prošlo je samo mjesec i pol otkad su na jednak način govorili o konspirativnim naredbama Kor-

njilova, i na to su upozoreni. Da bi se preispitalo je li pitanje premještaja trupa vojno ili političko pitanje, bilo je potrebno nadležno tijelo. Na krajnje iznenadenje kompromisera, boljševici su prihvatali ideju "Komiteta obrane". Taj je komitet trebao prikupiti sve podatke koji se odnose na obranu glavnoga grada. To je bio važan korak. Nakon što je to opasno oružje istrgnuo iz ruku neprijatelja, Sovjet je ostao u situaciji preokrenuti odluku o premještaju trupa na ovaj ili onaj način, u skladu s okolnostima – ali u svakom slučaju protiv vlade i kompromisera.

Boljševici su dosta prirodno preuzeли menjševički projekt vojnog komiteta jer se u njihovim vlastitim redovima dosta razgovaralo o pravovremenoj potrebi stvaranja autoritativnog sovjetskog komiteta koji bi vodio nadolazeći ustank. U vojnoj organizaciji partije čak su se izradili planovi za takvo tijelo. Jedino još nisu mogli svladati poteškoću kako pomiriti instrumenta ustanaka s izbornim i otvorenim funkciranjem Sovjeta, u čijim su klupama, štoviše, bili zastupnici neprijateljskih stranaka. Stoga je patriotski prijedlog menjševika došao na najprikladniji način i u najbolji trenutak kako bi pomogao u stvaranju revolucionarnog stožera – tijela koje će uskoro biti preimenovano u "Vojno-revolucionarni komitet" i postati glavna poluga revolucije.

Dvije godine nakon opisanih događaja autor te knjige napisao je u članku posvećenom Oktobarskoj revoluciji: "Čim je zapovjedništvo predalo naredbu Izvršnom komitetu Petrogradskog sovjeta za premještaj trupa... postalo je jasno da će to pitanje u svom dalnjem razvoju imati odlučujuću političku važnost." Od tогa trenutka ideja o ustanku počela je dobivati svoj oblik. Više nije bilo potrebe izmišljati sovjetski organ. Pravi cilj budućega komiteta bio je nedvosmisleno izražen kada je na istoj sjednici Trocki zaključio svoje izvješće *O povlačenju boljševika iz Preparlamenta uzvikom: "Živjela izravna i otvorena borba za revolucionarnu vlast diljem zemlje!"* To je bio prijevod na jezik sovjetske legalnosti slogan: "Živio oružani ustanač!

Sutradan, 10. oktobra, Centralni komitet boljševika na tajnoj sjednici usvojio je Lenjinovu rezoluciju koja je oružani ustank postavila kao praktični zadatak nadolazećih dana. Od tогa trenutka partija je poprimila jasnou i imperativnu borbenu formaciju. Komitet obrane bio je uključen u njezine planove u izravnu borbu za vlast.

TROCKI, LAV

*Povijest Ruske revolucije:
Vojno-revolucionarni komitet*

Vlada i njezini saveznici okružili su garnizon u koncentričnim krugovima. Dana 11. oktobra zapovednik sjevernoga fronta, general Čeremisov, proslijedio je zahtjev vojnih komiteta ministru rata da se izmorene jedinice s fronta zamijene petrogradskim jedinicama u pozadini. U tome je slučaju zapovjedništvo bilo samo prijenosni mehanizam između kompromisera u vojnim komitetima i njihovih vođa u Petrogradu koji su ostvarili široku podršku za planove Kerenskoga. Koalicijski tisak popratio je operaciju simfonijom patriotskog buncanja. Ipak, dnevni sastanci pukovnija i tvornica pokazali su da ta glazba vladajućih krugova ne ostavlja ni najmanji dojam na niže redove. Dana 12. oktobra masovni sastanak radnika jedne od najrevolucionarnijih tvornica Petrograda (*Stari Parviainen*) donio je sljedeće kao odgovor na napade buržoazije: "Izjavljujemo da ćemo izići na ulicu kad to budemo smatrali poželjnim. Ne bojimo se borbe koja se približava i čvrsto vjerujemo da ćemo pobijediti."

U izradi komisije za izradu propisa za "Komitet obrane" Izvršni komitet Petrogradskog sovjeta za buduće vojno tijelo odredio je sljedeće zadatke: uspostaviti kontakte sa sjevernim frontom i sa zapovjedništvom petrogradskog okruga, sa Centralnim komitetom baltičke flote (Centrobalt) i regionalnim sovjetom Finske, kako bi se utvrdila vojna situacija i poduzele potrebne mјere; popisati sastave garnizona Petrograda i okolice, kao i streljiva te vojnih potrepština; poduzeti mјere za očuvanje discipline vojnika i radničkih masa. Svi ti zadaci su bili sveobuhvatni i istodobno dvosmisleni: gotovo su svi bili na tankoj liniji između obrane glavnog grada i oružanog ustanka. Dakle, ta dva zadatka, koja su se dotad međusobno isključivala, sada su postajala jedno. Nakon što preuzme vlast, Sovjet bi bio prisiljen poduzeti vojnu obranu Petrograda. Dakle, element kamuflaže obrane nije bio nasilno uvučen u priču, nego je do određene mјere proizišao iz uvjeta koji su prethodili ustanku.

S istom svrhom kamufliranja na čelo komisije za "Komitet obrane" postavljen je eser, a ne boljševik. To je bio mlad i skroman intendant Lazimir, jedan od onih levih esera koji su već djelovali zajedno s boljševicima prije ustanka – iako, zasigurno, nisu uvijek predviđali u kojem će se smjeru stvar razvijati. Lazimirov preliminarni grubi nacrt uredio je Trocki u dva smjera: oštire je postavio praktične planove koji se odnose na osvajanje

garnizona i dodatno prikrio opći revolucionarni cilj. Ratificiran od Izvršnog komiteta usprkos prosvjedu dvojice menješnika, prijedlog je u osoblje Vojno-revolucionarnog komiteta uključivao i predsjedništva Sovjeta i vojne sekcije, predstavnike flote, regionalnog komiteta Finske, sindikate željeznicu, tvorničkih komiteta, sindikata, partijskih vojnih organizacija, Crvene garde itd. Organizacijska osnova bila je jednaka kao u brojnim drugim slučajevima, ali ljudski sastav komiteta bio je određen novim zadacima. Pretpostavljeno je da će organizacije slati predstavnike koji su upoznati s vojnim poslovima ili koji su naklonjeniji garnizonu. Karakter toga organa trebao je biti uvjetovan njegovom funkcijom.

Još jedna nova formacija u tome razdoblju nije bila manja važna. Pod vodstvom Vojno-revolucionarnog komiteta stvorena je stalna Konferencija garnizona. Sekcija vojnika predstavljala je garnizon politički, a deputati su bili birani pod partijskim simbolima. Konferencija garnizona trebala se sastojati od pukovnijskih komiteta koji su brinuli o svakodnevnom životu svojih jedinica i tako predstavljati neposredniju praktičnu "čehovsku" zastupljenost. Očigledna je analogija između pukovnijskih i tvorničkih komiteta. Preko radničke sekcije Sovjeta boljševici su se u krupnim političkim pitanjima mogli osloniti na radnike. Ali za prevlast u tvornicama, bilo je potrebno preuzeti tvorničke komitete. Sastav vojne sekcije boljševicima je jamčio političku naklonjenost većine garnizona. No kako bi se vojne jedinice pridobili na praktično raspolaganje, trebalo se oslobiti izravno na pukovnijske komitete. To je razlog zašto je u razdoblju prije ustanka Konferencija garnizona prirodno izgurala vojne sekcije i došla u središte pozornosti. Treba reći i da su prominentniji delegati sekcije također bili članovi Konferencije.

U nedavno napisanom članku, *Kriza je sazrela*, Lenin je prijekorno upitao: "Što je partija učinila u vezi s utvrđivanjem stavova vojnika itd.?" Unatoč posvećenom radu vojne organizacije, Lenjinov je prijekor bio ispravan. Partija je teško mogla odraditi strogo vojno preispitivanje snaga i materijala: nedostajala je vještina ali i pristup. Ta se situacija promijenila u trenutku kada je osnovana Konferencija garnizona. Otad nadalje živuća je panorama garnizona – ne samo glavnog grada već i vojnog prstena koji ga okružuje – prolazila pred očima vođa.

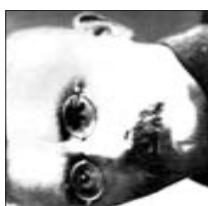

Timofei Saponov
(1887-1937)

Bio je aktivan u moskovskom provincialnom sovjetu. Nakon ustanka pripadao frakciji "ljevih komunista", a potom i "Demokratskih centralista". Bio je član Centralnog komiteta. Ubijen po Staljinovu naređenju.

Dana 12. oktobra, Izvršni komitet prihvatio je propise koje je predala Lazimirova komisija. Usprkos tajnosti sjednice do određene mjere rasprava se vodila dvo-smisleno. "Evo, oni su rekli jedno, a mislili drugo", ne toliko pogrešno piše Suhanov. Propisi predviđeni za osnivanje odjela obrane, opskrbe, komunikacije, obavještajnih službi itd. pod nadzorom Komiteta: to je bilo sjedište ili protusjedište. Izjavljeno je da je cilj Konferencije podići borbenu spremnost garnizona: to je bilo sasvim točno, ali se borbena spremnost može primijeniti na različite načine. Menjiševici su s bespomoćnom indignacijom popratili kako je ideja koju su oni gurali zbog domoljubnih razloga pretvorena u paravan za pripremu ustanka. Kamuflaža nipošto nije bila neprobojna – svih su znali o čemu je riječ – a ipak nije se mogla probiti. Nisu li se i sami kompromiseri ponašali tako u prošlosti, grupirajući garnizon oko sebe u kritičnim trenucima i stvarajući suverena tijela paralelna vladinim? Boljiševici su jednostavno slijedili obrazac, da se tako izrazimo, dvovlašća. Ali su unosili novi sadržaj u stare oblike. Ono što je nekada služilo u svrhu kompromisa, sada je vodilo građanskom ratu. Menjiševici su zahtijevali da u zapisnik uđe da su u cijelosti protiv pothvata. Taj je platonski zahtjev odobren.

Sljedećeg dana pitanje Vojno-revolucionarnog komiteta i Konferencije garnizona preuzela je sekcija vojnika koja je nedavno bila spasitelj kompromisera. Glavno mjesto na tome vrlo značajnom zasjedanju s pravom je okupirao predsjednik Centrobalta, mornar Dibenko, div crne brade, čovjek koji je lako dolazio do riječi. Govor toga gosta Helsingforsa zapuhao je u pasivno rasploženje garnizona poput oštrog i svježeg morskog vjetra. Dibenko je govorio o konačnom raskidu flote s vladom i njihovim novim stavovima prema zapovjedništvu. Rekao je da je prije početka najnovijih pomorskih operacija admirал uputio pitanje Kongresu mornara, tada u zasjedanju: Hoće li izvršiti vojne zapovijedi? Odgovorili smo: "Hoćemo – pod našim nadzorom. Ali ... ako vidimo da floti prijeti uništenje, zapovjedništvo će biti prvo koje će visiti s jarbola." Za petrogradski garnizon bio je to potpuno novi jezik. Čak je i u floti bio u upotrebi tek posljednjih dana. Bio je to jezik pobune. Grupica menjiševa mrmljala je u kutu. Predsjedništvo je oprezno promatralo tu kompaktnu masu sivih vojničkih kaputa. Niti jedan protestni glas iz njihovih redova! Oči su žarile poput ugljena na njihovim uzbudjenim licima. Zrakom se proširio duh odvažnosti.

Ivan Smirnov
(1881-1936)

Bio je član Izvršnog komiteta Tomskog sovjeta. U ljetu 1917., bio je jedan od organizatora i voditelja boljiševičke izdavačke kuće u Moskvi. Bio je delegat Ustavotvorne skupštine. Imao je ključne uloge u građanskom ratu i u kasnijem političkom i privrednom životu Sovjetskog Saveza. Ubijen po Staljinovu naredenju.

Dibenko, potaknut sveopćom naklonjenošću u zaključku je samouvjereno uzviknuo: "Govore o potrebi izlaska petrogradskog garnizona posebno za obranu prilaza Petrogradu i Revalu. Ne vjerujte ni riječi. Sami ćemo obraniti Reval. Ostanite ovdje i branite interes revolucije ... Kad zatrebamo vašu podršku, sami ćemo to reći, i uvjeren sam da ćete nas tada podržati." Taj izazov, koji se točno uklapao u raspoloženje vojnika, proizveo je istinski vihor iskrenog entuzijazma koji je prosvjede nekoliko pojedinih menjiševa potpuno nadglasao. Od toga trenutka riješeno je pitanje premještanja pukovnija.

Propisi koje je predložio Lazimir usvojeni su većinom od 283 glasova protiv 1, s 23 suzdržana. Te brojke, koje ni boljiševici nisu očekivali, bile su pokazatelj pritisaka revolucionarnih masa. Glasovanje je značilo da je vojna sekcija otvoreno i službeno prenijela upravu nad garnizonom iz zapovjedništva u Vojno-revolucionarni komitet. Nadolazeći dani pokazuju da to nije bila samo puka gesta.

Istoga dana Izvršni komitet Petrogradskog sovjeta objavio je osnivanje posebnog odjela Crvene garde pod svojim nadzorom. Pitanje naoružavanja radnika, koje su kompromiseri zanemarili, pa čak i spriječili, postao je jednim od najvažnijih zadataka boljiševičkoga sovjeta. Sumnjičav stav vojnika prema Crvenoj gardi već je bio prošlost. Naprotiv, gotovo sve rezolucije pukovnija sadržavale su zahtjev za naoružavanjem radnika. Od sada Crvena garda i garnizon stoje jedan uz drugog. Zajedničkim podređivanjem Vojno-revolucionarnom komitetu, oni će se još jače povezati.

Vlada je bila zabrinuta. Ujutro 14., konferencija ministara Kerenskog ratificirala je mјere koje je zapovjedništvo poduzelo protiv pripreme "istupanja". Vladari su nagadali: hoće li se ovoga puta zaustaviti na oružanoj demonstraciji ili će stvar ići prema ustanku? Zapovednik okruga rekao je predstvincima tiska: "U svakom slučaju smo spremni." Oni osuđeni na smrt često doživljavaju priljev životne snage neposredno prije samoga kraja.

Na zajedničkoj sjednici izvršnih komiteta, Dan je, oponašajući juliske intonacije Ceretelija, koji se sklonio na Kavkaz, od boljiševika tražio odgovor na pitanje: Namjeravaju li istupiti, a ako da, kada? Iz odgovora Rjazanova menjiševik Bogdanov nije bez razloga zaključio da su boljiševici pripremali ustanak i da će mu stajati na

TROCKI, LAV

*Povijest Ruske revolucije:
Vojno-revolucionarni komitet*

čelu. Menjševičke novine napisale su: "Na svoje planove za nadolazeće 'preuzimanje vlasti', boljševici se očigledno oslanjaju na garnizone koji su ovdje." No, u toj napomeni izraz "preuzimanje vlasti" bio je u navodnicima. Kompromiseri još uvijek nisu ozbiljno vjerovali u opasnost. Oni se nisu toliko bojali pobjede boljševika koliko trijumfa kontrarevolucije i posljedično novih sukoba građanskog rata.

Nakon što je proveo naoružavanje radnika, Sovjet je morao pronaći put do oružja. Ništa se od toga nije dogodilo odjednom. I tu su svaki praktični korak prema naprijed predlagale mase. Bilo je nužno samo pažljivo slušati njihove prijedloge. Četiri godine nakon događaja Trocki je, u večeri posvećenoj sjećanjima na Oktobarsku revoluciju, ispričao sljedeću priču: "Kad mi je došla delegacija radnika i rekla da radnicima treba oružje, odgovorio sam: 'Ali vojarne, vidite, nisu u našim rukama.' Oni su odgovorili: 'Mi smo bili u tvornici oružja Sestroretsk.' Pa, što s tim? 'Rekli su da, ako bi Sovjet tako naredio, oni će oružje isporučiti.' Dao sam naredbu za nabavku pet tisuća pušaka, i oni su ih uzeli istoga dana. To je bio prvi eksperiment." Neprijateljski tisak odmah se pobunio protiv te isporuke oružja od vladine tvornice, još po nalogu osobe optužene za državnu izdaju i nedavno puštene iz zatvora uz jamčevinu. Vlada nije poduzela ništa, ali je zato najviši organ demokracije istupio sa strogom zapovjedi. Oružje se nikome ne smije dati bez njegova jasnog dopuštenja – bez dopuštenja Centralnog izvršnog komiteta. Može izgledati da su Dan i Gotz imali isto tako malo utjecaja po pitanju isporuke oružja da ga zabrane, kao što je Trocki imao pri odobrenju ili danju naredbi. Tvornice i vojarne trebali su biti pod vladinom upravom. Ali zanemarivanje službenih vlasti u svim ozbiljnim trenucima postala je tradicija Centralnog izvršnog komiteta i trajno je ušla u običaje same vlade, što je odgovaralo prirodi stvari. Međutim, kršenje tradicije i običaja došlo je iz drugoga pravca. Nakon što su prestali razlikovati grmljavine Centralnog izvršnog komiteta od munja Kerenskog, radnici i vojnici zanemarili su oboje.

Bilo je prikladnije zahtijevati premještaj petrogradskih pukovnija u ime fronta nego u ime kancelarija iz pozadine. Zbog tih je razloga Kerenski stavio petrogradski garnizon pod upravu zapovjednika sjevernog fronta Čeremisova. Dok je iz vojnoga aspekta isključio glavni grad od vlastite administracije, kao šef Vlade, Ke-

renski se tješio mišlu da će ga ipak podrediti sebi kao glavni zapovjednik vojske. Sa svoje strane, general Čeremisov, koji je bio vrlo čvrst, zatražio je pomoć od komesara i ljudi iz komiteta. Zajedničkim radom sastavili su plan budućih aktivnosti. Dana 7. oktobra zapovjedništvo na frontu, zajedno s vojnim organizacijama, trebalo je u Pskovu okupiti predstavnike Petrogradskog sovjeta kako bi im u prisutnosti rovova rekli svoje žurne zahtjeve.

Petrogradski sovjet nije mogao ništa drugo nego prihvati taj izazov. Delegaciju imenovanu na zasjedanju 16. – otprilike polovina članova Sovjeta i polovina predstavnika pukovnija – predvodili su predsjednik radničke sekcije Feodorov i čelnici vojničkog odjela i vojne organizacije boljševika – Lašević, Sadovski, Mekonjošin, Daškević i drugi. Nekolicina esera i menjševika internacionalista, uključenih u delegaciju, obećala je braniti politiku Sovjeta. Na konferenciji delegata koja je održana prije njihova odlaska usvojen je načrt deklaracije koji je predložio Sverdlov.

Na istoj sjednici Sovjeta preuzeti su propisi Vojno-revolucionarnog komiteta. Ta je institucija jedva počela postojati, a već su je neprijatelji počeli promatrati sa sve više mržnje. "Boljševici ne daju odgovor", povikao je jedan govornik oporbe, "na izravno pitanje: Pripremaju li napad? Ovo je ili kukavičluk ili nedostatak povjerenja u vlastite snage." Sastanak je pozdravio primjedbu sručnim smijehom: predstavnik vladajuće stranke zahtijevao je od ustaničke stranke da mu otvorí tajne svojega srca. Novi komitet, nastavio je govornik, nije ništa drugo nego "revolucionarni stožer za preuzimanje vlasti." Oni, menjševici, neće ući u njega. "Koliko vas ima?" uzviknuo je glas iz klupe: uistinu, u Sovjetu je bilo malo menjševika, pedeset sveukupno. No ipak im se činilo da im je s punim autoritetom poznato da "mase nisu za istupanje". U svojem odgovoru Trocki nije zanjekao da se boljševici pripremaju za preuzimanje vlasti: "Mi to ne krijemo". No u tome trenutku, rekao je, to nije pitanje. Vlada je zahtijevala premještanje revolucionarnih postrojbi iz Petrograda i na to pitanje "moramo odgovoriti s da ili ne". Propisi koje je izradio Lazimir usvojeni su nadmoćnom većinom. Predsjednik je predložio da Vojno-revolucionarni komitet započne s radom sljedećega dana. Tako je učinjen još jedan korak naprijed.

Nikolaj Gorbunov

(1892-1938)

Bio je sovjetski političar i službenik. Jedno vrijeme osobni sekretar Lejnina i sekretar prve revolucionarne vlade načodnih komesara. Kasnije je bio direktor Ruske akademije znanosti. Ubijen po Staljinovu naređenju.

Zapovjednik okruga, Polkovnikov, taj je dan još jednom izvijestio vladu da se boljševici pripremaju za akciju. Izvješće je popraćeno odvažnim jezikom: garnizon je u cjelini na strani vlade; škole časnika dobine su nalog da budu spremne. U obraćanju stanovništву Polkovnikov je obećao usvajanje "najdrastičnijih mјera" u slučaju nužnosti. Gradonačelnik Schreider, eser, dodatno je apelirao da se "neće poticati nikakvi nemiri da izbjegnemo stvarnu glad u glavnem gradu". Prijetili su i preklinjali, pravili se odvažnim i plašljivima, a pritisak je u međuvremenu samo rastao.

Kako bi impresionirali delegate iz Petrogradskog sovjeta u Pskovu, za prijam je priređen vojno-kazališni ambijent. U zapovjedništvu, oko stolova prekrivenih impozantnim kartama, stajali su ugledni generali, visoki komesari s Vojtinskim na čelu te predstavnici vojničkih komiteta. Šefovi odjela čitali su izvješća o vojnoj situaciji na kopnu i moru. Sva izvješća upućivala su na jedan te isti zaključak: smjesta je potrebno pozvati petrogradski garnizon za obranu pristupa prijestolnici. Komesari i komitetlje – s indignacijom su odbacili sve sumnje oko skrivenih političkih motiva: cijela operacija, izjavili su, diktirana je strateškom nuždom. Delegati nisu posjedovali izravne dokaze da nije tako: u takvim situacijama dokazi ne rastu na grani. Ipak, sama situacija bila je opovrgnuće. Fronti nije nedostajalo ljudi. Nedostajalo je spremnosti za borbu. Raspoloženje petrogradskog garnizona nije bilo takvo da bi moglo poboljšati situaciju na frontu. Štoviše, lekcije Kornjilovljevih dana bile su još uvijek svježe. Duboko uvjereni u ispravnost svojih pogleda, delegacija se lako oduprla napadima zapovjedništva te se vratila u Petrograd s većim jedinstvom nego kad je odlazila.

Ti izravni dokazi koji su tada nedostajali akterima sada su na raspolaganju povjesničaru. Tajna vojna korespondencija dokazuje da nije fronta bila ta koja je trebala petrogradske garnizone, nego je taj zahtjev nametnuo Kerenski. Na telegram svojega ministra rata glavni zapovjednik sjeverne fronte odgovorio je: "Tajno. 17. X. Inicijativa za slanje vojnika petrogradskog garnizona na front je bila Vaša, ne moja ... Kada je postalo jasno da vojnici petrogradskog garnizona nisu htjeli ići na front, tj. da nisu u stanju boriti se, rekao sam tada u privatnom razgovoru s Vašim predstavnikom časnikom da ... već imamo dovoljno takvih trupa na frontu; ali s obzirom na želju koju ste izrazili da ih pošaljete na front, ja se tome

Nikolaj Glibov-Avillov
(1887-1937)

Sudjelovao u Februar-
skoj revoluciji u Tom-
skom i Moskvom. U lje-
tu 1917., sudjelovao na
Trećoj sveruskoj sindi-
kalnoj konferenciji u Pe-
trogradu, gdje je zastu-
pao boljševičke stavove.
Nakon ustanka postao
prvi komesar za poštu i
telegraf. Ubijen po Sta-
lijinovu naredenju.

nisam protivio i ne protivim se sada, ako, kao i prije, smatrati njihovo prebacivanje iz Petrograda nužnim." Poluratobor na telegramu objašnjava se činjenicom da je Čeremisov, general sa smislom za visoku politiku koji je u carskoj vojsci bio označen kao "Crveni", a nakon toga postao, prema Miljukovu, "ljubimac revolucionarne demokracije", očito došao do zaključka da bi bilo bolje pravovremeno povući se iz Vlade i njezina sukoba s boljševicima. Ponašanje Čeremisova tijekom dana revolucije u potpunosti potvrđuje tu pretpostavku.

Borba oko garnizona ispreplela se s borbom za Kongres sovjeta. Tek je četiri ili pet dana ostalo do prvotnog datuma saziva. Istupanje se očekivalo u uskoj vezi s kongresom. Pretpostavljalo se da će se, kao i u julkim danima, pokret razvijati kao oružana masovna demonstracija s uličnim borbama. Desni menjševik Potresov, oslanjajući se očito na podatke dobivene od obaveštajne službe ili francuske vojne misije – uvijek odvažan u krivotvorenu dokumenta – u buržujskom je tisku iznio plan boljševičke akcije koja bi se trebala održati u noći 17. oktobra. Ingeniozni autori plana nisu zaboravili predvidjeti da će na jednima od gradskih ulaznih vrata boljševici preuzeti "mračne elemente". Vojnici stražarskih regimenata smijali su se homerskim smijehom. Bijeli stupovi i lusteri Smoljnog tresli su se glasnom bujicom dok se Potresov članak čitao na sastanku Sovjeta. No, sveznajuća Vlada, koja kao i inače, nije mogla dokučiti što joj se odvijalo pred očima, ozbiljno se prestrašila te nezgodne krivotvorine te se brzo okupila u dva sata ujutro kako bi zadržala te "mračne elemente". Nakon obnovljenih sastanaka između Kerenskog i vojnih vlasti poduzete su potrebne mjere. Ojačani su čuvari Zimske palače i Državne banke; dvije časnike škole pozvane su iz Oranienbauma, pa čak i oklopni vlak s rumunjskog fronta. "U posljednjem trenutku", piše Miljukov, "boljševici su prekinuli svoje pripreme. Zašto su to učinili nije jasno." Čak i nekoliko godina nakon događaja, učeni povjesničar još uvijek voli vjerovati u izmišljotinu koja je u sebi sadržavala opovrgavanje.

Vlasti su uputile miliciju da istraži okolicu grada kako bi se eventualno pronašli znakovi boljševičkih priprema za preuzimanje vlasti. Izvještaji milicije bili su kombinacija doživljaja s policijskom gluštinom. U okrugu Alexandar-Nevski, u kojem se nalazio niz velikih tvornica, istražitelji su pronašli potpuni mir. U okrugu Vi-borg nužnost rušenja vlade otvoreno se propovijedala,

TROCKI, LAV

*Povijest Ruske revolucije:
Vojno-revolucionarni komitet*

ali je "na van" sve bilo tiho. U okrugu Vasilije-Ostrov vladalo je uzbudjenje, no ni tamo "na van" nije bilo nikakvih znakova. Na strani Narve odvijala se pojačana agitacija u smjeru akcije, ali bilo je nemoguće dobiti odgovor kad bi to trebalo biti. Ili se dan i sat držao strogo u tajnosti ili su ti podaci zaista bili nepoznati. Odluka: pojačati patrole u predgrađu i neka komisari milicije češće pregledavaju stražarske punktove.

Određena korespondencija u moskovskom liberalnom tisku nije loš prilog izvještajima milicije: "U predgrađima, u petrogradskim tvornicama, *Nevski*, *Obukhovski* i *Putilov*, boljševička agitacija u korist preuzimanja vlasti svugdje je u tijeku. Radnici su u stanju pokreta u svakom trenutku. Tijekom posljednjih dana u Petrogradu je zabilježen neviđeni priljev desertera ... Na varšavskoj stanici ne može se proći od vojnika sumnjiva izgleda, crvenih očiju na uzbudjenim licima ... Postoje informacije da se u Petrogradu nalaze čitave bande lopova koji su nanjušili miris plijena. Organiziraju se sumnjivi elementi, a sobice i sobe za ručak prepune su ih..." Tu se filistarski strah i policijska glasina isprepliću s određenom količinom jasnih činjenica. Približavajući se svojem vrhuncu, krikovi revolucije protresli su društvene temelje do kraja. Dezerteri i razbojničke bande iz raznih jazbina bezakonja ustali su na tutnjavu približavajućeg potresa. Vladari društva užasnuto su buljili u oslobođene snage vlastita režima, u njegove čireve i poroke. Revolucija ih nije stvorila, nego samo razotkrila.

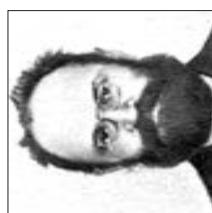
U tim danima u stožeru korpusa u Dvinsku barun Budberg, čovjek nama već poznat, žučan reakcionar, no kojem nije nedostajalo dara pronicljiva pogleda, napisao je: "Kadeti, kadetoidi, oktobristi, i revolucionari svih boja nastali iz starih ili martovskih formacija, osjećaju da im se kraj približava pa cvrkuću i cvokoću na sve strane, podsjećajući na jednog Muslimana koji je pokušao zaustaviti pomrčinu Mjeseca klepetom."

Konferencija garnizona prvi je put sazvana 18. oktobra. U telefonogramu posланом vojnim postrojbama rečeno im je da se suzdrže od akcija na vlastitu inicijativu i da ispune samo one naredbe stožera koje supotpisuju vojnička sekcija. Tako je Sovjet odlučno i otvoreno pokušao preuzeti kontrolu nad garnizonom. Telefonogram je u biti bio ništa manje nego poziv za svrgavanje postojećih vlasti. Ali, to se moglo tumačiti, ako se htjelo, i kao miroljubiv čin zamjene kompromisera boljševicima u kontekstu dvovlašća. To je praktički bilo

jedno te isto, ali je slobodnije tumačenje ostavljalo mjesto za varke. Predsjedništvo Centralnog izvršnog komiteta, koje je sebe smatralo gospodarom Smolnjog, pokušalo je zaustaviti odašiljanje telefonograma. Tu se samo još jednom kompromitiralo. U za to određenom satu, okupila se skupština predstavnika pukovnijskih i satnijskih komiteta Petrograda i njegove okolice. Pokazalo se da je bila izvanredno velika.

Zbog atmosfere koju je stvorio neprijatelj, izvješća sudionika te Konferencije garnizona odmah su se usredotočila na pitanje mogućeg "istupanja". Došlo je do značajnog popisa vojnika, koji se vođe ne bi previše usudile napraviti na vlastitu inicijativu. Protiv akcije bili su vojna škola u Peterhofu i deveta konjička pukovnija. Eskadrila gardijske konjice bila je sklona neutralnosti. Vojna škola u Oranienbaumu slušat će zapovijedi Centralnog izvršnog komiteta. To je iscrpilo neprijateljske ili neutralne glasove. Oni koji izjavljuju svoju spremnost da se odazovu na prvu znak Petrogradskog sovjeta bili su: Egerski, Moskva, Volinski, Pavoljski, Keksgolmski, Semenovski, Izmailovski, prva snajperska i treća rezervna pukovnija, druga baltička posada, elektrotehnički bataljun i topnička divizija garde; Grenadirska pukovnija odazvala bi se samo pozivu Kongresa sovjeta. To je bilo dovoljno. Manje važne jedinice slijedile su većinu. Predstavnicima Centralnog izvršnog komiteta, koji su ne tako davno ispravno smatrali da je petrogradski garnizon izvor njihove moći, sada gotovo jednoglasno nije dana riječ. U stanju nemoćnog ogorčenja napustili su "neovlaštenu" skupštinu, koja je odmah nakon toga na prijedlog predsjednika proglašila: Nijedna zapovijed ne vrijedi bez supotpisa Sovjeta.

Ono što se pripremalo u mislima garnizona proteklih mjeseci, a posebno posljednjih tjedana, sada se počelo kristalizirati. Vlada se pokazala beznačajnijom no što je bilo moguće zamisliti. Dok su u gradu bujale glasine o preuzimanju vlasti i krvavim bitkama, Konferencija pukovnijskih komiteta, u kojoj su boljševici imali nadmoćnu većinu, učinila je i demonstracije i masovne sukobe u suštini nepotrebnima. Garnizon je samopouzdano napredovao prema revoluciji, ne gledajući to kao na ustanak, već kao na ostvarenje nepobitnog prava Sovjeta da odluci o sudbini zemlje. Taj je pokret imao neusporedivu moć, ali istodobno i određenu težinu. Partija je bila prisiljena vješto uskladiti svoju djelatnost s političkim koračanjem pukovnija, od kojih je većina

Ivan Skvorcov-Stepanov
(1870-1928)

Jedan od najstarijih sudionika ruskog revolucionarnog pokreta. Jedno vrijeme pripadao skupini mežajonaca, ali se kasnije ponovno pridružio Lenjinu. Postao prvi komesar za financije.

Marija Ilijinčić
Ujanova

(1878-1937)

Ruska revolucionarka i političarka. Članica ruske partije od samih početaka. Nekoliko je puta uhićivana. Nakon Februarske revolucije kooptiranja u biro Centralnog komiteta. Bila je članica sekretarijata Centralnog komiteta, članica Centralne kontroloane komisije, članica predsjedništva Centralne kontrolne komisije i Komunističke partie Sovjetskog Saveza. Aktivno je sudjelovala u razvoju socijal-demokratskog i potom komunističkog tiska. Radila je u Iskri, a nakon revolucije deset godina je bila članica uredništva Pravde. Dvije godine prije smrti imenovana u Centralni izvršni komitet Sovjetskog Saveza.

TROCKI, LAV

*Povijest Ruske revolucije:
Vojno-revolucionarni komitet*

čekala poziv Petrogradskog sovjeta, a neke od Kongresa sovjeta.

Kako bi se otklonila opasnost čak i privremenog uplitanja u razvoj ofenzive, bilo je nužno odgovoriti na pitanje koje nije uznenirivalo samo neprijatelje već i prijatelje: Neće li ustank početi sam od sebe skoro bilo koji dan? U tramvajima, ulicama, u trgovinama, nije se razgovaralo ni o čemu drugom osim o ustanku. Na Trgu palače, ispred Zimske palače i zapovjednog stožera, dugi redovi časnika nudili su se Vladimiri i zauzvrat primali revolvere: u trenucima opasnosti ni revolveri ni njihovi vlasnici neće se pojavit. Vodeći urednici u svim aktualnim člancima posvetili su se pitanju ustanka. Gorki je od boljševika zahtijevao da pobiju glasine, osim ako nisu "bespomoćne igračke bijesne svjetine". Taj alarm neizvjesnosti dopro je čak i do radničkih sekcija, a još više do pukovnija. I oni su počeli vjerovati da se ustank priprema bez njih. I od koga? Zašto je Smoljni šutio? Proturječna situacija Sovjeta kao javnog parlamenta i istodobno revolucionarnog stožera stvorila je velike poteškoće u tim posljednjim trenucima. Nije više bilo moguće šutjeti.

"Zadnjih dana", izjavio je Trocki na kraju večernje sjednice Sovjeta, "tisak je bio pun komunikacija, glasina, članaka o nadolazećoj akciji ... Odluke Petrogradskog sovjeta objavljene su i dostupne svima na uvid. Sovjet je izborna institucija i ne može donijeti odluku koja ne bi bila poznata radnicima i vojnicima ... U ime Sovjeta izjavljujem da nikakve oružane akcije nismo odredili, ali ako će Sovjet u tijeku događaja morati postaviti datum za ustank, radnici i vojnici na taj će poziv izaći do posljednjeg čovjeka. Kažu da sam potpisao nalog za pet tisuća pušaka ... Da, potpisao sam to ... Sovjet će nastaviti organizirati i naoružavati radničke straže." Delegati su shvatili: bitka je blizu, ali znak za nju neće ići mimo njih i preko njihovih glava.

Međutim, osim ohrabrujućeg objašnjenja, masa su morale dobiti jasnu revolucionarnu perspektivu. U tu je svrhu govornik udružio dva pitanja – premještaj garnizona i nadolazeći Kongres sovjeta. "Mi smo u sukobu s Vladom oko pitanja koje se može iznimno zaoštiti ... Nećemo im dopustiti ... da od Petrograda otgrnu njegov revolucionarni garnizon." Taj je sukob zapravo podređen drugom koji se približava. "Buržoazija dobro zna da će Petrogradski sovjet predložiti Kongresu sovjeta da se preuzme vlast ... I predviđajući neizbjegnu bitku,

buržujske klase pokušavaju razoružati Petrograd."

Politička postavka revolucije prvo je ostvarena u ovom govoru s potpunom definicijom: Očekujemo preuzeti vlast, trebamo garnizon i nećemo odustati. "Na prvi pokušaj kontrarevolucije da razbijje Kongres mi ćemo odgovoriti protunapadom koji će biti nemilosrdan i koji ćemo voditi sve do kraja". I time je najavljenja odlučujuća politička ofenziva pod formulom vojne obrane.

Suhanov, koji se na tom sastanku pojavio s beznadnim planom da Sovjet uvuče u proslavu pedesete obljetnice Gorkog, naknadno je zgodno komentirao revolucionarni čvor koji je tamo nastao. Za Smoljni, rekao je, pitanje garnizona jest pitanje ustanka; za vojnike je to pitanje njihove sudsbine. "Bilo bi teško zamisliti sretniju polaznu točku za politiku onih dana". To ipak nije sprječilo Suhanova da politiku boljševika smatra pogubnom u cjelini. Zajedno s Gorkim i tisućama radikalnih intelektualaca, on se prije svega bojao one "bijesne svjetine" koja je promišljanjem vrijednim divljenja razvijala svoju ofenzivu iz dana u dan.

Sovjet je bio dovoljno moćan da može otvoreno objaviti svoj program državne revolucije i čak odrediti datum. U isto vrijeme – sve do samog datuma određenog za potpunu pobjedu – Sovjet je bio nemoćan u tisuću krupnih i sitnih pitanja. Kerenski, politički već sveden na nulu, još uvijek je izdavao dekrete u Zimskoj palači. Lenjin, inspirator neusporedivih masovnih pokreta, skrivaо se u podzemlju, a ministar pravosuđa, Miliantović, obnovio je od ranije svoje upute okružnom tužitelju kako bi uhitio Lenjina. Čak i u Smolnjom, na vlastitom teritoriju, činilo se da svemoćni Petrogradski sovjet živi u milosti vlasti. Upravljanje zgradom, blagajna, soba za otpremu, automobili, telefoni – sve je još bilo u rukama Centralnog izvršnog komiteta, koji je još jedino ovisio tek o apstraktnom pravu na sukcesiju.

Suhanov kaže kako je nakon sastanka izšao u gusto noć na Smolnjom trgu, u tami, na kiši koja je ljevala. Cijela se masa delegata bespomoćno motala oko nekoliko puščićih i smrđljivih automobilja koji su bili dodijeljeni boljševičkom Sovjetu iz raskošnih garaža Centralnog izvršnog komiteta. "Predsjednik, Trocki, također se približio automobilu", prenosi sveprisutni promatrač. "Ali nakon što se kratko zaustavio i pogledao, nasmiješio se i, gazeći kroz lokve, nestao je u mraku." Na platformi tramvaja Suhanov je sreo nekog nepoznatog malog čovjeka skromna izgleda s crnom kozjom bradicom. Stra-

nac je pokušao utješiti Suhanova u svim nelagodama dugog puta. "Tko je to?" upitao je Suhanov svojeg boljševičkog druga. "Stari radnik partije, Sverdlov." Za manje od dva tjedna taj će mali čovjek s crnom kozjom bradicom biti predsjednik Centralnog izvršnog komiteta, vrhovne vladajuće snage Sovjetske Republike. Moguće je da je Sverdlov tješio svojeg putujućeg druga iz osjećaja zahvalnosti: Osam dana prije toga u stanu Suhanova – bez njegova znanja – dogodio se onaj sastanak boljševičkog Centralnog komiteta koji je naoružani ustanku postavio kao glavni zadatok.

Sljedećega jutra Centralni izvršni komitet pokušao je preokrenuti razvoj događaja. Predsjedništvo je sazvalo "zakonitu" skupštinu garnizona, uključivši u nju one nazadne komitete koji su se davno trebali ponovno izabrati, a koji nisu bili prisutni dan prije. Taj dopunski test za garnizon, dok je pružao nešto novo, još je jasnije potvrdio jučerašnji prizor. Ovoga puta ustanku se suprotstavljalala samo ona većina u komitetima čije su trupe bile smještene u Petropavlovskoj tvrđavi, kao i u komitetima automobilske divizije. Oboje su objavili da se podređuju Centralnom izvršnom komitetu. Ta se informacija nije smjela zanemariti.

Smještena na otoku koji zapljuškuje Neva i njezin kanal, između središta grada i dva zabačena okruga, Petropavlovska tvrđava dominira obližnjim mostovima i štiti – ili, ako želite, razotkriva – pristupe Zimskoj palači sa strane rijeke, gdje je Vlad bilo sjedište. Iako nema vojnu važnost u operacijama velikih razmjera, tvrđava može dosta koristiti u uličnoj borbi. Osim toga – i to je možda najvažnije – dobro opskrbjeni Kronverkski arsenal graniči s tvrđavom. Radnici su trebali puške – da, i više revolucionarnih pukovnija, koje su bilo gotovo razoružane. Važnost oklopnih vozila u uličnoj bitci ne treba objašnjavati; na strani vlade oni bi mogli bi prouzročiti mnoge besmislene žrtve; na strani ustanka skratili bi put do pobjede. U nadolazećim danima boljševici bi posebnu pozornost trebali posvetiti tvrđavi i diviziji oklopnih vozila. Za ostalo, odnosi snaga na toj novoj Konferenciji pokazali su se jednakima kao i prethodnog dana. Pokušaj Centralnog izvršnog komiteta da donese svoju vlastitu vrlo obazrivu rezoluciju hrabro je odbacila nadmoćna većina. Zabilježeno je da se Konferencija ne smatra ovlaštenom donositi odluke jer je nije sazvao Petrogradski sovjet. Čelnici kompromisera sami su tražili tu dopunska pljusku.

Vera Stuckaja
(1874-1917)

Bila je ruska revolucionarka i boljševička članica Dume. Sudjelovala je u Februarskoj revoluciji i radila u partiskom petrogradskom komitetu kao organizator među ženskom populacijom te kao sekretarka okružnog partiskog komiteta. Podržavala je oružani ustank u kojem je kasnije i sudjelovala. Ubijena od strane kozaka neposredno nakon Oktobarskog ustanka.

Tražeći način kako pristupiti pukovnijama koje su zaborakdirane odozdo, Centralni izvršni komitet pokušao je zaustaviti garnizon odozgo. U skladu sa sporazumom s osobljem imenovali su kapetana Malevskog, esera, glavnim komesarom za cijeli okrug, i najavili spremnost da priznaju komesara Sovjeta pod uvjetom da bude podređen glavnom komesaru. Taj pokušaj da se zajaše za boljševički garnizon kroz instrumentaliziranje kapetana nikome poznatog bio je očigledno besmislen. Odbacivši taj pokušaj, Sovjet je prekinuo pregovore.

Ustanak koji je razotkrio Potresov nije se dogodio. Neprijatelj je sada povjerljivo odredio drugi datum, 20. oktobra. Toga je dana, kao što znamo, trebao biti izvorno sazvan Kongres sovjeta, a ustanku bi slijedio Kongres kao njegova vlastita sjenka. Istina, Kongres je već odgodio otvaranje za pet dana. Bez obzira na sve, objekt se pomaknuo, ali sjenka je ostala. I ovoga puta vlada je poduzela sve potrebne mjere kako bi sprječila ustanak. Pojačani stražari bili su smješteni u predgrađe; kozačke patrole vozile su kroz radničke četvrti cijele noći; rezerve konjice bile su pritajene na raznim mjestima u gradu; milicija je bila u pripravnosti, a polovina njezinih članova obavljala je uobičajenu dužnost u komesarijatima. Blizu Zimske palače postavljena su oklopna vozila, lako naoružanje i strojnice. Pristupe palači čuvale su patrole.

Još jednom do ustanka koji nitko nije pripremao i za kojega nitko nije izdao poziv, nije došlo. Dan je bio mirniji od drugih; rad u trgovinama i tvornicama nije prestao. *Izvestija*, koje je uređivao Dan, likovala su o toj pobjadi nad boljševicima: "Njihov je avanturizam s oružanim demonstracijama u Petrogradu gotov." Boljševike je uništila puka indignacija ujedinjene demokracije: "Oni se već predaju". Čovjek može doslovno pomisliti da je neprijatelj izgubio glavu i namjerno pokušava nepravodobnim strahovima i još manje pravodobno trubama pobjede zavesti "javno mnijenje" i tako sprječiti stvarne planove boljševika.

Odluka o stvaranju Vojno-revolucionarnog komiteta, prvi put predstavljena 9. oktobra, prošla je na plenarnoj sjednici Sovjeta tjedan dana kasnije. Sovjet nije stranka; njegova je mašinerija glomazna. Još četiri dana bilo je potrebno za formiranje Komiteta. Ipak, tih deset dana nije prošlo uzalud: borba za osvajanje garnizona bila je u punom zamahu, Konferencija pukovnijskih komiteta pokazala je svoju sposobnost, a naoružavanje radnika napredovalo je. I tako je Vojno-revolucionarni ko-

Mihail Tomski
(1880-1936)

Bio je politički zatvorenik do kraja 1917. nije oslobodila Prvotračna vlada nakon Februarske revolucije nakon čega se prebacio u Moskvu gdje je sudjelovao u Oktobarskoj revoluciji. Bio je voda sovjetskog sindikalnog pokreta i aktivan u vruhu političkog partijskog i državnog života. Kasnije je pripadao "Delenoj opoziciji". Na temelju Staljinovih pritiska počinio samoubistvo.

mitet, premda je počeo s radom tek 20. oktobra, pet dana prije ustanka, oko sebe imao dovoljno dobro organiziran teritorij. Zbog bojkota kompromisera, osoblje Komiteta sastojalo se samo od boljševika i lijevih esera: to je olakšalo i pojednostavnilo zadatku. Od esera je samo Lazimir radio određen posao, pa je čak bio postavljen na čelo ureda kako bi se naglasila činjenica da je Komitet bio sovjetska, a ne stranačka institucija. U suštini, međutim, Komitet, čiji je predsjednik bio Trocki, a njezini glavni radnici Podvojski, Antonov-Ovseenko, Lašević, Sadowski i Mekonjošin, oslanjao se isključivo na boljševike. Komitet se na plenarnoj sjednici s delegatima predstavnica svih institucija navedenih u svojim propisima jedva jednom sastao. Posao se odvijao preko ureda pod vodstvom predsjednika, sa Sverdlovom koji je bio uključen u sve važne stvari. I to je bilo zapovjedno osoblje ustanka.

Stoga bilten Komiteta skromno registrira svoj prvi korak: komesari su upućeni u borbene jedinice garnizona i u pojedine institucije i vojarne "radi promatranja i rukovođenja". To je značilo da je Sovjet, nakon političkog osvajanja garnizona, sada imao i organizacijsku kontrolu nad njim. Dominantnu ulogu pri izboru tih komesara odigrala je vojna organizacija boljševika. Među njenim petrogradskim članovima, njih oko tisuću, bilo je nemalo odlučnih vojnika i mladih časnika posvećenih revoluciji koji su od julskih dana bili zaključani u zatvorima Kerenskog. Komesari regrutirani iz svoje sredine pronašli su u trupama garnizona dobro pripremljeno tlo. Garnizon ih je smatrao svojima i podredio se njihovim zapovjedima punom spremnošću.

Inicijativa za zauzimanje institucija uglavnom je dolazila odozdo. Radnici i službenici arsenala koji su graničili s Petropalovskom tvrđavom sami su postavili pitanje uspostavljanja kontrole nad davanjem oružja. Komesar koji je tamo poslan uspio je zauzaviti dopunsko naoružavanje junkera i zadržao 10.000 pušaka na putu prema donskoj regiji, kao i manje pošiljke brojnim sumnjivim organizacijama i osobama. Ta je kontrola uskoro proširena i na druge arsenale, pa čak i na privatne trgovce oružjem. Samo se trebalo obratiti komitetu vojnika, radnika i službenika dane institucije ili trgovine i otpor administracije odmah bi bio skršen. Oružje je od-sad slano samo po nalogu komesara.

Tipografski radnici, putem svojeg sindikata, admirali su komitet oko povećanja letaka i brošura crno-

stotinaša. Odlučeno je da u svim sumnjivim slučajevima grafičarski sindikat treba doći po upute Vojno-revolucionarnom komitetu. Ta je kontrola kroz tipografske radnike bila najučinkovitiji od svih mogućih oblika kontrole nad tiskanom agitacijom kontrarevolucije.

Kako Sovjet nije bio zadovoljan službenim zanijekanjem glasina o ustanku, odredio je nedjelju 22. za dan mirne inspekcije svojih snaga – međutim, ne u obliku uličnih procesija, nego sastanaka u tvornicama, vojarnama i svim glavnim institucijama u Petrogradu. S očiglednim ciljem provociranja krvavih sukoba, neki misteriozni obožavatelji odredili su isti dan za crkvenu procesiju kroz ulice glavnog grada. Oni su, u ime nekih nepoznatih Kozaka, tražili od građana da sudjeluju u vjerskoj procesiji "u sjećanju na isporuku Moskve od neprijatelja 1812. godine." Taj povijesni izgovor nije bio previše originalan, ali i mimo toga organizacije su predložile da "se blagoslovi kozačke trupe koje rusku zemlju čuvaju od neprijatelja" – prijedlog koji se jasno odnosio na godinu 1917.

Nije bilo razloga za strah od ozbiljne kontrarevolucionarne manifestacije. Kler nije imao moć među petrogradskim masama; pod crkvenim zastavama mogli su okupiti protiv Sovjeta jedino bijedne ostatke bandi crnostenina. Uz suradnju iskusnih provokatora obavještajne službe i kozačkih časnika, krvavi sukobi bili su posve mogući. Kao mjeru prevencije, Vojno-revolucionarni komitet najprije je ojačao svoj utjecaj na kozačke pukovnije; u zgradi koju je zauzelo revolucionarno osoblje uveden je stroži režim. "Nije bilo lako ući u Smoljni", piše John Reed. "Sustav prolaza mijenjao se svakih nekoliko sati jer su se špijuni stalno infiltrirali". Na sastanku Konferencije garnizona 21. oktobra, posvećenom raspravi o skorašnjem "sovjetskom danu", govornik je predložio niz mjeru s ciljem sprečavanja mogućih sukoba na ulici. Četvrta kozačka pukovnija, koja je bila najdaleje od ljevice, objavila je preko svojih delegata da neće sudjelovati u vjerskoj procesiji. Četrnaesta kozačka pukovnija objavila je da će se svim snagama boriti protiv pokušaja kontrarevolucije, ali da istodobno smatra kako je "nije dobar trenutak" za preuzimanje vlasti. Od tri kozačke pukovnije samo je jedna bila odsutna – Uralski – najnazadnja pukovnija, koja je u julskim danima doveđena u Petrograd s ciljem razbijanja boljševika.

Na prijedlog Trockoga Konferencija je usvojila tri kratke rezolucije:

TROCKI, LAV

*Povijest Ruske revolucije:
Vojno-revolucionarni komitet*

- (1) Garnizon Petrograda i njegove okolice obećaje Vojno-revolucionarnom komitetu punu podršku u svim njegovim koracima;
- (2) 22. oktobra treba biti dan posvećen mirnom pregledu snaga. Garnizon apelira na Kozake: Pozivamo vas na naš sastanak sutra. Dobrodošli ste, braćo Kozaci!;
- (3) Sveruski sovjetski kongres mora preuzeti vlast u svoje ruke i zajamčiti ljudima mir, zemlju i kruh. Garnizon svečano obećaje da će sve svoje snage staviti na raspolaganje Kongresu sovjeta. Oslonite se na nas, ovlaštene predstavnike vojnika, radnika i seljaka. Svi smo na našim mjestima spremni za pobjedu ili smrt.”

Za tu je rezoluciju, koja je zapečatila program ustanka, podignuto stotinu ruku. Pedeset i sedam suzdržanih. To su bili “neutralni” – to jest, kolebljivi neprijatelj. Ni jedna ruka nije podignuta protiv rezolucije. Omča oko vrata februarskog režima poprimala je oblik čvrstog čvora.

Tijekom dana postalo je poznato da su misteriozni poticatelji vjerske procesije odustali od svoje demonstracije “na prijedlog glavnog zapovjednika okruga”. Taj ozbiljan moralni uspjeh, kao odlični pokazatelj društvenog pritiska garnizonske konferencije, dopuštao je pouzданo predviđanje da se na sutrašnji dan neprijatelj, općenito govoreći, neće pojavititi na ulici.

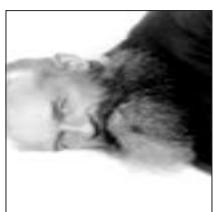
Vojno-revolucionarni komitet imenovao je tri komesara u okružni stožer – Sadovskog, Mekonjošina i Lazimira. Naredbe zapovjednika trebale su važiti tek pošto ih supotpše jedan od tih triju komesara. Na telefonski poziv iz Smoljnog osoblje je poslalo automobil po delegaciju – običaji dvovlašća još uvijek su bili na snazi – ali suprotno očekivanjima ta velika pristojnost osobljia nije podrazumijevala i spremnost na ustupke.

Nakon što je saslušao deklaraciju Sadovskog, Polkovnikov je izjavio da ne priznaje nikakve komesare niti ima potrebu za tutorstvom. Na mig delegacije da bi u tome slučaju stožer mogao naići na otpor od vojnika, Polkovnikov je šturo odgovorio da je garnizon u njegovim rukama, stoga mu je i podređen. “Njegovo je uvjerenje bilo iskreno”, piše Mekonjošin u svojim memoarima. “Nismo osjetili nikakvo pretjerivanje u tome.” Za povratak u Smoljni delegati nisu dobili službeni automobil.

Posebna sjednica Konferencije, na koju su pozvani Trocki i Sverdlov, donijela je odluku: Razmotriti prekid sa zapovjedništvom kao gotovu stvar i učiniti ga polaznom točkom za daljnju ofenzivu. Prvi uvjet uspjeha: Okruzi moraju biti u doticaju sa svim fazama i epizodama borbe. Neprijatelju se ne smije dopustiti da mase uhvati nespremne. Kroz okružne sovjete i komitete informacije su poslane u sve dijelove grada. Pukovnije su odmah obaviještene o tome što se dogodilo. Upute su potvrđene: Izvršite samo one narudžbe koje supotpisuju komesari. Predloženo je i da se za patrolu pošalju samo najpouzdaniji vojnici.

No, zapovjedništvo je također odlučilo poduzeti mjere. Očigledno potaknut njegovim saveznicima kompromiserima, Polkovnikov je u jedan poslijepodne sazvao vlastitu konferenciju garnizona, zajedno s predstavnicima Centralnog izvršnog komiteta. Predviđajući taj potez neprijatelja, Vojno-revolucionarni komitet sazvao je izvanrednu konferenciju pukovnijskih komiteta u jedanaest sati, i tu je onda odlučeno raskinuti sa zapovjedništvom. Poziv trupama Petrograda i okoline koji su bili na tom sastanku govoril jezikom proglašenja rata. “Nakon što je raskinulo s organiziranim garnizonom glavnog grada, zapovjedništvo je postalo izravni instrument kontrarevolucionarnih snaga.” Vojno-revolucionarni komitet odriče se sve odgovornosti za djelovanje zapovjedništva i stojeći na čelu garnizona preuzima na sebe “obranu revolucionarnog poretku protiv kontrarevolucionarnih pokušaja.”

To je bio odlučujući korak prema ustanku. Ili je to bio možda samo sljedeći sukob u mehanici onog dvovlašća koje je puno sukoba? Nakon sastanka s predstavnicima onih jedinica koje nisu primile u dobroj volji pozive Vojno-revolucionarnog komiteta, zapovjedništvo je tješći se to tako pokušalo protumačiti pod svaku cijenu. Delegat kojeg je poslao Smoljni pod boljševičkom zastavom, Daškjević, ukratko je zapovjedništvu prenio rezoluciju Konferencije garnizona. Nekolicina prisutnih predstavnika trupa potvrdila je svoju odanost Sovjetu, ali je odbila donijeti odluku te se onda razišla. “Nakon poduze razmjene mišljenja” – tisak je citirao zapovjedništvo – “nije donesena nikakva konačna odluka; mišljenje je bilo kako je nužno čekati rješenje sukoba između Centralnog izvršnog komiteta i Petrogradskog sovjeta.” Zapovjedništvo je tako promišljalo svoju propast kao svadu između dviju sovjetskih institucija o to-

Knez Ljubov
(1861-1925)

Bio je premijer prve Vremene vlade nakon Februarske revolucije i abdikacije Cara Nikole II. Kako nije uspio zadobiti širu podršku, daje ostavku nakon ljuških dana nakon čega njegov ministar rata, Kerenski, postaje premijer. Nakon ustanika uhićen i prebačen u Jekaterinburg. Ubrzo nakon toga uspije pobjeći i emigrirati u SAD, pa u Francusku.

me koja bi od njih trebale kontrolirati njegove aktivnosti. Ta politika voluntarističkog sljepila imala je tu prednost što ih je oslobođila nužnosti proglašenja rata Smolnjom, čina za koji vladari nisu imali odgovarajuće snage. Tako je revolucionarni sukob, već na rubu izbjeganja, još jednom uz pomoć vladinih organa zatvoren u pravni okvir dvovlašća. Bojeći se suočiti sa stvarnošću, zapovjedništvo je vjernije surađivalo u maskiranju ustanka. No, nije li to lakomisleno ponašanje bila samo kamuflaža za njihove vlastite ciljeve? Nije li zapovjedništvo, pod krikom te birokratske naivnosti, zapravo htjelo nanijeti neočekivani udarac Vojno-revolucionarnom komitetu? Takav pokušaj dijela uz nemirenih i demoraliziranih organa Privremene vlade za Smoljni je smatrano teško vjerojatnim. Ipak je Vojno-revolucionarni komitet poduzeo najjednostavnije mјere opreza: obližnje vojarne čuvane su oružjem noću i danu, na prvi signal alarma spremne da dođu u pomoć Smolnjom.

Unatoč opozivu vjerske povorke, buržujski je tisak za nedjelju prorekao krvoproljeće. Kompromiserske novine objavile su u jutarnjem izdanju: "Danas vlasti očekuju ustanak s većom vjerojatnosti nego 20. oktobra."

Tako je treći put u tjedan dana – 17., 20. i 22. – taj nestasni dječak zaveo ljude lažnim krikom "vuka!" Četvrti put, ako možemo vjerovati toj staroj basni, dječak će upasti u vuče ralje. Boljševički tisak, pozivajući mase da nazoče sastancima, govorio je o mirnom pregledu revolucionarnih snaga uoči Kongresa sovjeta. To je u potpunosti odgovaralo planu Vojno-revolucionarnog komiteta: izvršiti značajan pregled bez sukoba, bez upotrebe oružja, čak i bez njihova javnog pokazivanja. Željeli su pokazati masama vlastitu brojnost, snagu i odlučnost. Jednoglasno su htjeli prisiliti neprijatelja da se sakrije, da se drži podalje, da ostane unutra. Razotkrivajući bespomoćnost buržoazije pored masa, htjeli su iz svijesti radnika i vojnika izbrisati posljednja problematična sjećanja na juliske dane – kako bi ih naveli da kažu: Ništa i nitko više ne može nam se usprotiviti.

"Prestrašeno stanovništvo ostalo je u kući ili je stajalo po strani", pisao je Miljukov pet godina kasnije. Buržoazija je bila ta koja je ostala u kući, a njih je zaista prestrašio vlastiti tisak. Svi ostali bacili su se na sastanke od ranog jutra pa do večeri – mladi i stari, muškarci i žene, dječaci i djevojke, majke s djecom u rukama. Tijekom cijele revolucije nije bilo takvih sastanaka. Osim njegovih gornjih slojeva, cijeli je Petrograd bio zapravo na sastan-

Nikola II. Romanov
(1868-1918)

Posljednji ruski car. Nakon Februarske revolucije abdicirao. Kasnije je za njega brižnula vlasta Kerenskog. Nakon Oktobarskog ustanka režim čuvanja cara mijenja se i postaje sve stroži. Nakon nešto manje od godine dana Urački sovjet osudio je Nikolu II. s njegovom obitevom na smrt.

cima. U tim dvoranama, uvijek prepunim, publika bi se u potpunosti obnavljala tijekom nekoliko sati. Uvijek svježi valovi radnika, vojnika i pomoraca nadirali bi prema zgradama i poplavili ih. Sitna buržoazija u gradu se također promeškoljila, uzbudena zbog tih valova i onim upozorenjima koja su je trebala zastrašiti. Deseci tisuća ljudi preplavili su tu golemu zgradu znanu kao Narodni dom. Ispunili su sva kazališta, dvorane kazališta, njihove pušione, buffete i predvorja – ispunili ih čvrstom i uzbudrenom, a istodobno discipliniranom masom. Sa željeznih stupova i prozora na katu, vidjele su se na okupu ljudske glave, noge i ruke. U zraku se mogla osjetiti visoka napetost. Bilo je to električna napetost koja nagovještava nadolazeće pražnjenje. Dolje Kerenski! Dolje rat! Vlast sovjetima! Pred tu ljutu i bijesnu gomilu nijedan kompromiser više se nije usudio pojavititi bilo s argumentima ili upozorenjima. Boljševici su imali riječ. Pokrenule su se sve govorničke sile partije, uključujući i delegate Kongresa koji su počeli dolaziti iz provincija. Koji su put govorili lijevi eseri – koji put anarhisti – ali ni jedni ni drugi nisu se trudili toliko razlikovati od boljševika.

Ljudi iz slamova, s tavana i podruma stajali su mirno u otrcanim kaputima ili sivim uniformama, noseći na glavama kape ili teške šalove, blato s ulica promočilo je njihove cipele, jesenski kašalj hvatao im se za grla. Prenatrpani, stajali su tamno i gurali se još više kako bi napravili više mjesta, kako bi napravili mjesta za sve. Istovremeno su neumorno, gladno, strastveno slušali, zahtijevajući, a bojeći se da su propustili bitne riječi za razumijevanje, za akciju itd. Činilo se kao da je tijekom proteklih mjeseci, tjedana – a posebno tijekom posljednjih dana bilo sve rečeno. Ali ne! Danas te riječi drukčije zvuče. Sada ih mase doživljavaju na drugi način, ne kao evangelje, već kao obvezu djelovanja. Iskustvo revolucije, rata, teške borbe čitavog gorčeg života, izronilo je iz dubina sjećanja svakog od tih bijednih muškaraca i žena te se izrazilo u jednostavnim i zapovjednim mislima: Ovako više ne ide, moramo probiti put prema budućnosti.

Svatko tko je sudjelovao u ovdje opisanim događajima kasnije se vraćao tom jednostavnom i predivnom danu, koji je jasno sjao na pozadini revolucije – dovoljno jarko i bez nje. Slika te inspirirane ljudske struje – inspirirane, no ipak zauzdane nesavladive snage – zauvijek je zapisana u sjećanje onih koji su doživjeli taj dan.

TROCKI, LAV

*Povijest Ruske revolucije:
Vojno-revolucionarni komitet*

100

Matvej Skobeljev
(1885-1938)

Voda skupine menjiševika u predrevolucionarnoj Duni (parlamentu), postao je ministar rada u koaličkoj vladi u maju 1917. godine. Odlučno se suprotstavljao miješanju tvorničkih komiteta s upravom i industriji. Ubijen po Sajinovu naredbenju.

“Dan Petrogradskog sovjeta”, piše lijevi eser, Mstislavski “obilježavao se na nebrojenim sastancima s velikim entuzijazmom.” Boljševik, Testkovski, koji je govorio u dvije tvornice okruga Vasilje-Ostrov, kaže: “Masama smo govorili iskreno o našem preuzimanju vlasti i čuli smo same riječi ohrabrenja.” “Oko mene”, kaže Suhanov, opisujući sastanak u Narodnom domu, “raspoloženje je bilo vrlo blizu ekstaze ... Trocki je formulirao neku kratku opću rezoluciju ... Oni za ... Tisuće i tisuće podigle su ruke kao jedan. Pogledao sam podignute ruke i vatrene oči muškaraca, žena, dječaka, radnika, vojnika, seljaka, čak i sitnoburžujskog tipa ... Trocki je nastavio govoriti.

Mnoštvo je nastavilo držati ruke u zraku. Trocki je klesao svaku riječ: ‘Neka ovaj vaš glas bude zakletva ...’ Mnoštvo je držalo ruke u vis. Pristalo je. Primilo je zakletvu.” Boljševik Popov govori o zakletvi ushićenih masa: “Istupiti na prvi poziv Sovjeta.” Mstislavski govori o naelektriziranoj gomili koja se kune u odanost sovjetima. Istu scenu moglo se u manjoj mjeri vidjeti i u svim dijelovima grada od centra do predgrađa. Stotine tisuća ljudi, u isto vrijeme, podiglo je ruke i zavjetovalo se da će provesti borbu do kraja. Dnevni susreti sovjeta, vojničke sekcije, konferencije garnizona, tvorničkih i zavodskih komiteta, pridonijeli su unutarnjoj solidarnosti većoj grupi vođa; posebni masovni sastanci ujednili su tvornice i pukovnije; ali taj dan, 22. oktobra, u golemom je kotlu i pod visokom temperaturom zapalio izvorne narodne mase. Mase su vidjele sebe i svoje vođe; vođe su vidjeli i osluhivali mase. Svaka strana bila je zadovoljna drugom. Čelnici su bili uvjereni: ne možemo više odgađati! Mase su rekli samima sebi: ovaj put stvar će se riješiti!

Te nedjelje uspjeh boljševičkog pregleda snaga razbio je samopouzdanje Polkovnikova i njegove visoke komande. Zapovjedništvo je sporazumom s Vladom i Centralnim izvršnim komitetom pokušalo postići dogovor sa Smolnjim. Konačno, zašto se ne bi uspostavili dobri stari prijateljski običaji kontakta i kompromisa? Vojno-revolucionarni komitet nije odbio poslati delegate kako bi se razmijenila mišljenja: jedva se mogla poželjeti bolja prilika za izvidnicu. “Pregовори су bili kratki”, prisjeća se Sadovski. “Predstavnici zapovjedništva unaprijed su se složili sa svim uvjetima koje je postavio Sovjet u zamjenu da se ponisti naredba Vojno-revolucionarnog komiteta od 22. oktobra”. To se odnosilo na do-

kument kojim se zapovjedništvo proglašava instrumentom kontrarevolucionarnih snaga. Isti delegati koje je Polkovnikov prije dva dana tako bezobrazno poslao kući zatražili su sada i dobili u svrhu njihova izvještaja Smolnjom grub nacrt sporazuma koji je zapovjedništvo potpisalo. U subotu bi se ti uvjeti napola časne kapitulacije još i prihvatali. Danas, u ponedjeljak, već je bilo prekasno. Zapovjedništvo je čekalo odgovor koji nikad nije stigao.

Vojno-revolucionarni komitet obratio se stanovištu Petrograda izjavom u kojoj navodi imenovanje komisara u vojne jedinice i na najvažnije točke glavnoga grada i okolice. “Komesari su kao predstavnici Sovjeta nepovredivi. Suprotstavljanje komesarima predstavlja suprotstavljanje i Sovjetu radničkih i vojničkih deputata.” U slučaju smetnji pozivaju se građani da se obrate najbližem komesaru radi poziva oružanim snagama. To je bio jezik suvereniteta. Ipak, komitet nije dao signal za otvoreni ustank. Suhanov pita: “Pravi li se Smoljni glup ili se igra sa Zimskom palačom poput mačke s mišom, pokušavajući izazvati napad?” Ni jedno ni drugo. Komitet istiskuje vladu pritiskom masa i utegom garnizona. Uzima sve što može bez borbe. Jača svoje položaje bez pucanja, okupljanja i jačanja svoje vojske u koračanju. Provjerava vlastitim pritiskom otpor neprijatelja, ne skidajući pogled s njega ni na trenutak. Svaki novi korak mijenja odnos snaga u korist Smoljnog. Radnici i garnizon rastu prema ustanku. Tko će biti prvi koji će izdati poziv na oružje znat će se tijekom te ofenzive, tijekom toga istiskivanja. Radi se o satima. Ako u posljednjem trenutku Vlada snađe hrabrosti, ili očaja, da da znak za bitku, odgovornost za to bit će na Zimskoj palači. No, inicijativu će dalje preuzeti Smoljni. Njegova deklaracija od 23. oktobra značila je rušenje vlasti prije i nego je sama Vlada svrgнутa. Vojno-revolucionarni komitet vezao je ruke i noge neprijateljskom režimu prije nego ga je pogodio u glavu. Samo zbog nesumnjive superiornosti snaga na strani Komiteta i njezina jačanja iz sata u sat, bilo je moguće primijeniti taktku “mirne penetracije”, slomiti kosti neprijatelju, legalno i hipnotički paralizirati ostatke njegove volje.

Komitet je iz dana u dan proučavao kartu garnizona otvorenu pred njim. Znao je temperament svake pukovnije i bio upoznat sa svakom promjenom gledišta i naklonjenosti vojarni. Iznenadenje s te strane bilo je nemoguće. Ipak, na karti su bile neke rupe. Stoga ih je bilo

potrebno pokušati iskorijeniti ili barem smanjiti. Dana 19. oktobra postalo je jasno da je većina komiteta Petropavlovskog tvrđave bila nepovoljno, ili barem sumnjivo, raspoloživa. Sada kada je cijeli garnizon za Komitet i kad je tvrđava okružena barem politički, vrijeme je za odlučne mjere za njezino osvajanje. Kaplar Blagonravov, komesar koji je imenovan u tvrđavu, susreo se s otporom. Vladin zapovjednik tvrđave odbio je priznati boljševičko skrbništvo; bilo je čak glasina kako se hvali da će uhiti mladog boljševika čuvara. Bilo je potrebno učiniti nešto i učiniti brzo. Antonov se ponudio da pouzdani bataljun pavlovske pukovnije povede prema tvrđavi i razoruža neprijateljske jedinice. Ali bila je to previše drastična operacija koju bi časnici mogli iskoristiti i uzrokovati krvoproljeće te razbiti jedinstvo garnizona. Je li zaista bilo potrebno usvojiti takve ekstremne mjere? Antonov u memoarima bilježi: "Trocki je trebao razmotriti ovo pitanje ... Trocki je tada igrao odlučujuću ulogu. Savjet koji nam je dao bio je proizvod njegove revolucionarne intuicije: da zauzmem tvrđavu iznutra. 'Ne može biti da nam trupe tamo nisu naklonjene', rekao je. I bio je u pravu. Trocki i Lašević otišli su na sastanak u tvrđavu." Smoljni je s najvećim uzbudjenjem čekao rezultate pothvata, koji se činio rizičnim. Trocki je kasnije napisao: "Dana 23. oktobra otišao sam u tvrđavu oko dva sata popodne. U dvorištu je trajao sastanak. Govornici desnog krila bili su iznimno oprezni i dvosmisleni ... Vojnici su nas slušali i došli k nama." Na trećem katu Smoljnog duboko su udahnuli kad je telefon donio ovu radosnu vijest: Petropavlovski garnizon svečano je obećao da će od sada slušati samo naredbe Vojno-revolucionarnog odbora.

Ta promjena u raspoloženju vojnika nije baš bila rezultat jednog ili dvaju govora. Sve je bilo dobro pripremljeno u prošlosti. Vojnici su se pokazali daleko lijevima od svojih komiteta. Ostala je samo ljudska od discipline koja je izdržala malo dulje iza zidina tvrđave nego u gradskim vojarnama. Jedan je dodir bio dovoljan da je razbijje.

Blagonravov se sada mogao pouzdano stacionirati u tvrđavi, organizirati svoje malo zapovjedništvo i uspostaviti komunikaciju s boljševičkim sovjetom susjednog okruga i komitetima najbližih vojarni. U međuvremenu, delegati iz tvornica i vojnih postrojbi dolazili su da vide što se može poduzeti oko dobivanja oružja. U tvrđavi je sada vladala neopisiva živost. "Telefon je neprekidno

Rosa Luxemburg
(1871-1919)

Bila je poljski revolucionarni voda i teoretičarka marksizma. Bila je vrlo aktivna u njemačkom radničkom pokretu. Ubijena od reakcionarnih snaga 1919. godine u službi njemačke socijaldemokratske vlasti Friedricha Eberta.

zvonio prenoseći vijesti o našim novim uspjesima na skupštinama i masovnim sastancima." Povremeno bi nepoznat glas obznanio dolazak kaznenih odreda s fronte na neku željezničku stanicu. Neposredna istraga odmah bi otkrila da je te vijesti u opticaj puštao neprijatelj.

Toga dana večernja sjednica Sovjeta bila je posebna zbog velikog broja prisutnih, kao i zbog ushićenog raspoloženja. Okupacija Petropavlovskog tvrđave i osvajanje Kronverkskog naoružanja koji je sadržavao 100.000 pušaka – to nije bila baš mala garancija uspjeha. Glasnogovornik Vojno-revolucionarnog komiteta bio je Antonov. On je oslikao prizor o istiskivanju vladinih organa korak po korak od strane aktera Vojno-revolucionarnog komiteta. Ovi ljudi, kazao je, posvuda su primljeni kao prirodni autoriteti; njih slušaju ne zbog straha, nego zbog principa. "Sa svih strana dolazili su zahtjevi za imenovanje komesara." Nazadne jedinice žure kako bi dostigle napredne. Preobraženski puk, koji je u julu bio prvi koji je pao za klevetu oko njemačkog zlata, sada je preko svog komesara Čudnovskog izdao protest protiv glasine da su preobraženci za vladu. Sama ideja se smatra zlonamjernom uvredom! ... Dakako, uobičajene dužnosti nadzora još se uvijek provode, navodi Antonov, ali to je uz suglasnost Komiteta. Naredbe zapovjedništva radi isporuke oružja i automobila ne provode se. Zapovjedništvo je tako imalo prilike vidjeti tko je gospodar glavnog grada.

Na pitanje: "Zna li komitet za kretanje vladinih snaga s fronta i okolnih okruga, i koje su protumjere provedete s tim u vezi?", glasnogovornik je izjavio: "Konjičke jedinice poslane su s rumunjskog fronta, ali su zaduzane u Pskovu; 17. pješadijska divizija, otkrivajući putem gdje i zašto je poslana, odbila je ići; u Vendenu su dvije pukovnije uspješno odbrile pokušaj da ih posalju protiv Petrograda; još uvijek nemamo vijesti o Kozacima i junkerima koji su trebali biti poslati iz Kijeva ili šok trupa pozvanih iz Carskog Sela. Ne usuđuju se niti će se usuditi dignuti ruku na Vojno-revolucionarni komitet." Te su riječi zvučale prilično dobro u Bijeloj dvorani Smoljnog. Dok je Antonov čitao svoje izvješće, dojam je bio kao da zapovjedništvo ustanka radi sa široko otvorenim vratima. Zapravo, Smoljni nije ništa skrivao. Politička situacija revolucije bila je toliko povoljna da je i iskrenost sama postala neka vrsta kamuflaze: To sigurno ne može biti način da se podigne ustanak? Tu riječ "usta-

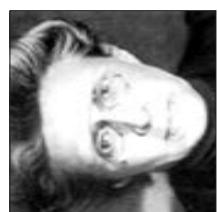
TROCKI, LAV

*Povijest Ruske revolucije:
Vojno-revolucionarni komitet*

nak”, međutim, nitko od vođa nije izgovorio. To nije bila posve formalna mjera opreza, jer taj pojam nije odgovarao stvarnoj situaciji. Može se reći, da je Kerenskijevo vladilo ostavljenio da se pobuni. U izveštaju u *Izvestijama* kaže se da je Trocki na sjednici 23. priznao da je cilj Vojno-revolucionarnog odbora preuzimanje vlasti. Neupitna je istina da je izvorni stav, kada je za zadatku Komitea proglašeno testiranje strateških argumenata Čeremisova, bio već odavno napušten. Razmještaj pukovnija bio je sve samo ne zaboravljen. No, 23. oktobra i dalje nije bila ustanku, nego o “obrani” budućeg sovjetskog kongresa –ako je potrebno i s oružanim snagama. Još je u tom duhu usvojena rezolucija o Antonovljevom izvješću.

Kako su vladini gornji krugovi procijenili te događaje? U noći 22. oktobra, priopćavajući šefu zapovedničkog osoblja Duhonjinu vijest o pokušaju Vojno-revolucionarnog komiteta da dobije pukovnije pod svoju kontrolu, Kerenski je dodao: “Mislim da to lako možemo riješiti.” Rekao je isto da je njegov odlazak u zapovedništvo odgođen uopće ne zbog straha od bilo kakva ustanka: “to pitanje se moglo regulirati i bez mene, jer je sve organizirano”. Svojim tjeskobnim ministrima Kerenski je uvjerljivo izjavio da bi njemu osobno, za razliku od njih, bilo vrlo drago zbog ovog napada jer bi mu to pružilo priliku da “jednom zauvijek završi s boljševicima”. “Bio bih spreman zamoliti”, kaže šef Vlade kadetu Nabokovu, čestom gostu Zimskog dvora, “da se takav napad dogodi”. “Ali jeste li sigurni da ćete se moći nositi s njima?” “Imam više snage nego što je potrebno. Oni će biti otpisani jednom za svagda”.

U njihovu naknadnom ismijavanju te optimistične lakomislenosti Kerenskog kadeti su očito bili malo zaboravni. U stvarnosti je Kerenski gledao te događaje njihovim očima. Dana 21. oktobra Miljukove novine pisale su da će, ako bi se boljševici, izgrizeni dubokom unutarnjom krizom, usudili istupiti, biti razbijeni odmah i bez poteškoća. Druge novine kadeta dodale su: “Oluja se približava, ali će možda pročistiti zrak.” Dan svjedoči da su u kuloarima Pretparlamenta kadeti i oni koji su se okupili oko njih govorili na glas o svojoj želji da boljševici istupe što prije: “U otvorenoj borbi bit će potučeni do posljednjeg čovjeka”, izjavio je istaknuti kadet Johnu Reedu: Nakon što budu pobijeđeni u ustanku, boljševici se neće usuditi dignuti glavu na Ustavotvornoj skupštini.

Elena Dimitrijevna

Stasova

(1873-1966)

Članica partije od njenih samih početaka.

Profesionalna revolucionarka. Za vrijeme revolucije bila je sekretarka Centralnog komiteta.

Bila je jedina žena imenovana u sastav CK na Osmom partiskom kongresu 1918. Kasnije jedna od rijetkih koja je preživjela Staljinove čistke. Nakon smrti Staljina, bila je zadnja članica osoblja Centralnog komiteta iz 1917.

Tijekom 22. i 23. oktobra Kerenski se konzultirao prvo s čelnicima Centralnog izvršnog komiteta, a onda sa zapovjedništvom: ne bi li bilo poželjno uhiti Vojno-revolucionarni komitet. Kompromiseri nisu savjetovali to: oni sami pokušali bi regulirati pitanje o komesarima. Polkovnikov je također mislio da se ne bi isplatilo brzati s uhićenjima: vojne snage u slučaju potrebe su “više nego adekvatne”. Kerenski je slušao Polkovnikova, ali još više svoje prijatelje, kompromisere. Samopouzdano je računao da će u slučaju opasnosti Centralni izvršni komitet, unatoč svim obiteljskim nesporazumima, doći njemu u pomoć na vrijeme. Tako je bilo u julu i augustu. Zašto i sad ne bi bilo tako?

Ali sada više nije ni jul, ni august. Sada je oktobar. Hladni i sirovi baltički vjetrovi iz pravca Kronstada pušu trgovima i uz kejeve Petrograda. Junkeri u dugim kaputima do pete patroliraju ulicama, utapajući svoju anksioznost u pjesme pobjede.

Montažirana policija kreće se prema gore i dolje, šepureći se, s revolverima u novim futrolama. Ne. Vlast još uvijek izgleda dovoljno impozantno! Ili je to možda optička iluzija? U kutu Nevskog, John Reed, Amerikanac s naivnim i inteligentnim očima u glavi, kupuje brošuru Lenjinova naslova *Hoće li boljševici zadržati državnu vlast?* i plaća je jednom od onih poštanskih maraka koje sada kruže umjesto novca.

Lenjin poziva na ustanak

Osim tvornica, vojarna, sela, fronta i sovjeta, revolucija je imala još jedan laboratorij: Lenjinov mozak. Kako se skriva u podzemlju, Lenjin je stotinu jedanaest dana – od 6. jula do 25. oktobra – bio prisiljen ograničiti sastanke čak i sa članovima Centralnog komiteta. Bez ikakvog neposrednog dodira s masama i lišen kontakata sa svim organizacijama, on je svoje misli usmjerio na temeljne probleme revolucije, svodeći ih – što je bilo kako njegovo vladanje tako i nužnost njegove prirode – na ključne probleme marksizma.

Glavni argumenti demokrata, čak i najlevijih, protiv preuzimanja vlasti, bili su da su trudbenici nesposobni za svladavanje državnog aparata. Oportunički elementi čak i unutar boljševičke stranke dijelili su iste strahove. "Državni aparat!" Svaki sitni buržuj odgojen je u obožavanju toga mističnog načela koji stoji iznad naroda i iznad klasa. I obrazovani filistar nosi u srži to isto strahopostovanje koje je imao njegov otac, ili ujak, trgovac, ili dobrostojeći seljak prema tim sve-moćnim institucijama u kojima se odlučuje o pitanjima rata i mira, gdje se izdaju komercijalni patenti, odakle mašu bićevima poreza, gdje kažnjavaju, a ponekad i pomiluju, gdje legitimiraju brakove i rođenja, gdje i sama smrt mora stajati u redu i s poštovanjem čekati priznanje. Državni aparat! Skidanjem u mašti ne samo svoga šešira, nego i obuće, sitni buržuj dolazi u hram idola u čarapama – pri čemu nije važno njegovo ime, Kerenski, Laval, MacDonald ili Hilferding – to je način na koji on dolazi kada ga osobna sreća ili splet okolnosti postavi za ministra. Tako blaženoj snishodljivosti može odgovoriti poniznim podređivanjem "državnom aparatu". Ruska radikalna inteligencija koja se nikada nije usudila upuzati na pozicije vlasti čak i za vrijeme revolucije, osim skrivajući seiza leđa tituliranih zemljoposjednika i krunih poslovnjaka, zurila je u strahu i s indignacijom prema boljševicima. Ti ulični agitatori, ti demagozi, misle da mogu svladati državni aparat!

Nakon što je sovjet, suočen s bespomoćnom impotencijom službene demokracije, spasio revoluciju u borbi protiv Kornjilova, Lenjin je napisao: "Neka oni malodušnici uče iz toga primjera. Može biti sram one koji kažu 'Nemamo aparat kojim možemo zamijeniti onaj stari koji neumoljivo gravitira u obranu buržoazije.' Jer imamo stroj. I to su sovjeti. Nemojte se bojati inicijative i neovisnosti masa. Vjerujte revolucionarnim organizacijama masa i vidjet ćete u svim sferama državnog života jednaku snagu, veličanstvenost i nepobjedivu volju radnika i seljaka koje su pokazali kroz svoju solidarnost i entuzijazam protiv kornilovizma".

Tijekom prvih mjeseci njegova podzemnog života, Lenjin je napisao knjigu *Država i revolucija*, čiji je osnovni materijal prikupio u inozemstvu tijekom rata. S istom pažljivom skrbi kojom je promišljaо praktične probleme dana, ovdje istražuje teorijske probleme države. On drukčije i ne može: za njega je teorija zapravo rukovodstvo za akciju. U tome radu Lenjin ni na trenutak nije predložio neku novu riječ u političku teoriju. Na-protiv, svojem radu daje iznimnu skromnost, naglašavajući svoju poziciju učenika. Njegov je zadatak, kaže, oživjeti izvorno "učenje marksizma o državi".

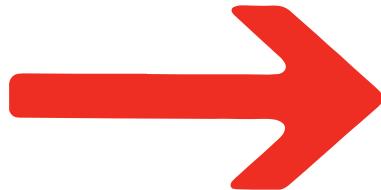
Knjiga se zbog pažljiva izbora navoda i detaljnijih polemičkih tumačenja može činiti pedantnom – ali samo stvarnim pedantima koji nisu sposobni kroz analizu tekstova osjetiti snažnu pulsaciju uma i volje. Ponovnim utvrđivanjem klasne teorije države na novom i višem historijskom nivou, Lenjin Marxovim idejama daje novu konkretnost i time novu važnost. No, to djelo o državi svoju neizmjernu važnost ima prije svega u činjenici da je činilo znanstveni uvod u najveću revoluciju u povijesti. Taj "komentator" Marxa pripremao je svoju partiju za revolucionarno osvajanje jedne šestine naseljene površine Zemlje.

Ako bi se država jednostavno mogla prilagoditi zahtjevima novoga povijesnog režima, revolucije se nikad ne bi dogodile. Međutim, sama buržoazija nikada

104

KRONOLOGIJA
1917.:

nije došla na vlast načinom koji nije revolucija, i to je čijenica. Sada je došao red na radnike. I na tom je pitanju Lenin je povratio važnost marksizmu kao teorijskom oružju proleterske revolucije.

Kažete da radnici ne mogu gospodariti državnim aparatom? Ali nije pitanje – uči Lenin – o preuzimanju staroga aparata i njegovo uporabi za nove ciljeve: to je reakcionarna utopija. Odabir uglednih ličnosti staroga aparata, njihovo obrazovanje, njihovi međusobni odnosi – sve je to u sukobu s povijesnim zadatkom proletarijata. Nakon preuzimanja vlasti naš zadatak nije da ponovno obrazujemo stari aparat, već da ga razbijemo na sitne dijelove. I čime ćemo ga zamijeniti? Sovjetima. Sovjeti će od rukovođenja revolucionarnim masama, od instrumenta obrazovanja, postati organi novoga državnog porekta.

U vrtlogu revolucije taj će rad pronaći tek nekoliku čitatelja; bit će objavljen, zapravo, tek nakon preuzimanja vlasti. Lenin razrađuje problem države prvenstveno zbog svojega samouvjerjenja i zbog budućnosti. Jedna od njegovih neprestanih briga bila je očuvati kontinuitet ideja. U julu on piše Kamenjevu: "Između nas. Ako me koknu, molim Vas da objavite moju malu bilježnicu *Marksizam o državi* (nasukanu u Stockholm). Obložena plavim koricama. Svi citati prikupljeni su od Marxa i Engelsa, isto tako i od Kauckog protiv Pannekoeka. Tamo je cijeli niz zabilješki i komentara. Formulirajte ih. Mislim da biste je mogli objaviti nakon tjedan dana rada. Mislim da je to važno, jer nisu tu samo Plehanov i Kaucki koji nisu na liniji. Moji uvjeti: sve to treba biti apsolutno između nas." Revolucionarni vođa, proganjen kao agent neprijateljske države i imajući na umu mogućnost pokušaja atentata, bio je zaokupljen objavljanjem "plave" bilježnice s citatima Marxa i Engelsa. To je trebala biti njegova tajna posljednja želja i testament. Izraz "koknuti"^{o1} služio je kao protutrov protiv patetike koju je mrzio, jer je komisija jedna u samoj svojoj biti.

No, dok je čekao taj udarac u leđa, Lenin se sam spremao zadati frontalni udarac. Dok je dotjerivao, između čitanja novina i pisanja pisama, svoju dragocjenu bilježnicu, konačno dobavljenu iz Stockholma, život nije stajao. Trenutak kad će se odlučivati o pitanju države približavao se.

Dok je još bio u Švicarskoj neposredno nakon rušenja monarhije, Lenin je napisao: "Mi nismo blankisti,

nismo zagovornici preuzimanja vlasti od strane manjine..." Tu je istu misao razvio nakon dolaska u Rusiju: "Sada smo u manjini – mase nam još ne vjeruju. Znamo kako čekati ... One će prijeći na našu stranu i nakon što im objasnimo odnose snaga, reći ćemo im: Naš dan je došao". Pitanje preuzimanja vlasti tijekom tih prvih mjeseci predstavljeno je kao pitanje osvajanja većine u sovjetima.

Nakon julskog pokusa Lenin je izjavio: "Vlast se od sada može preuzeti samo oružanim ustankom; očigledno se u toj operaciji moramo osloniti ne na sovjete, koje su demoralizirali kompromiseri, već na tvorničke komitete; Sovjete kao organe vlasti morat ćemo ponovno stvoriti nakon pobjede." Zapravo, samo dva mjeseca nakon toga boljševici su preuzeли Sovjete od kompromisera. Priroda Lenjinove pogreške u tome pitanju vrlo je karakteristična za njegov strateški genij: za najsmjelije planove svoje je izračune temeljio na najnepovoljnijim pretpostavkama. Stoga je u aprilu dolazeći u Rusiju kroz Njemačku i računao da izravno ide u zatvor sa stanice. Tako je 5. jula rekao: "Vjerojatno će nas sve pobiti." Tako je sada razmišljao: kompromiseri nam neće dopustiti da dobijemo većinu u sovjetima.

"Nema čovjeka koji je malodušniji od mene kad razrađujem vojni plan", napisao je Napoleon generalu Herthieru. "Ja preveličam sve opasnosti i sve moguće nesreće ... Kad je odluka donesena, sve je zaboravljeno osim onoga što može osigurati njezin uspjeh." Osim što se u neprikladnoj riječi *malodušan* uočava poziranje, suština te misli savršeno se može primijeniti na Lenjinu. Pri odlučivanju o strateškom problemu Lenin je obdario neprijatelja svojom odlučnošću i dalekovidnošću. Taktičke pogreške Lenjina bile su uglavnom nusprihvodi njegove strateške snage. Iz sadašnje perspektive, zaista, jedva da je umjesno upotrebljavati riječ *pogreška*. Kad dijagnostičar dode do definicije bolesti metodom uzastopnih eliminacija, njegove hipotetičke pretpostavke, počevši od najgore moguće, nisu pogreške nego metode analize. Čim su boljševici zadobili kontrolu nad sovjetima dvaju glavnih gradova, Lenin je rekao: "Dolazi naše vrijeme". U aprilu i julu prikoočio je; u augustu je teorijski pripremao novi korak; od sredine septembra gurao je i poticao svom snagom. Sada opasnost nije bila u preranoj akciji, nego u odugovlačenju. "Kod toga pitanja više nije moguće uraniti."

9. januara – Boljševici, čije se članstvo stalno povećava (i do 24.000), pomažu organizirati demonstracije u sjećanje na Krvavu nedelju. Svi glavni boljševički vode nalaze se u затvoru ili izgonu, pa se velika većina aktualnih stranaka odluka donosi odozgo prema gore.

23. februara – Počinje februarška revolucija. Proslava Međunarodnog dana žena. Uspostavljuju se sovjeti. Preko 128.000 radnika je na ulicama.

24. februara – Štrajk se udvostručuje s više od 200.000 radnika. Gotovo polovica svih industrijskih radnika u Petrogradu je u štrajku. Novi zahtjevi strajka snažno se preusmjeravaju u svrhu rušenja autokracije i završetka rata. Štrajkači se bratimaju s vojnicima i Kozaci-ma, a protiv policie.

TROCKI, LAV
*Povijest Ruske revolucije:
Lenjin poziva na ustank*

UP&UNDERGROUND
Zima 2017.

U svojim člancima i pismima upućenim Centralnom komitetu Lenjin analizira situaciju uvijek i najprije ističući međunarodne okolnosti. Simptomi i činjenice europskog proletarijata koji se budi u pozadini rata za njega su neosporivi dokazi da će izravna prijetnja ruskoj revoluciji od stranog imperijalizma jenjavati. Uhićenje socijalista u Italiji, a još više pobune u njemačkoj floti, njavili su za njega najveću promjenu na svjetskoj sceni: "Nalazimo se u predvorju svjetske proleterske revolucije".

Povjesničari epigoni radije prešućuju tu polaznu točku Lenjinove misli – ne samo zato što su Lenjinove kalkulacije opovrgnuli događaji nego i zato što bi prema najnovijim teorijama Ruska revolucija trebala biti sama sebi dovoljna u svim okolnostima. Zapravo, Lenjinova procjena međunarodne situacije bila je sve samo ne iluzorna. Simptomi koje je uočio kroz paravan vojne cenzure svih zemalja zapravo su njavili približavanje revolucionarne oluje. U roku od godinu dana prodrmala je do temelja staru zgradu centralnih carstava. Ali i u zemljama pobjednicama, Engleskoj i Francuskoj – da i ne govorimo o Italiji – vladajuće klase bile su zadruge lišene slobode djelovanja. Protiv jake, konzervativne, samouverenih kapitalističke Europe, proleterska revolucija u Rusiji, izolirana i još neutvrđena, ne bi se mogla održati ni nekoliko mjeseci. Ali takva Europa više nije postojala. Revolucija na Zapadu, da budemo sigurni, nije dovela proletarijat na vlast – reformisti su uspjeli spasiti buržoaski režim – ali se ipak pokazala dovoljno snažnom da obrani Sovjetsku Republiku u prvom i najopasnijem razdoblju njezina života.

Lenjinov duboki internacionalizam nije bio izražen samo u tome što je uvijek na prvoj mjestu isticao važnost ocjene međunarodne situacije. Samo preuzimanje vlasti u Rusiji je promatrao prvenstveno kao poticaj za europsku revoluciju, koja je, kao što je često ponavljao, trebala imati neusporedivo veću važnost za sudbinu čovječanstva od revolucije u nazadnjoj Rusiji. S kojim je samo sarkazmom šibao one boljševike koji nisu razumjeli svoju internacionalnu dužnost. "Usvojimo rezoluciju suočavanja za njemačke ustanike", Lenjin ismijava, "i odbacimo ustanak u Rusiji. To će biti istinski razumniji internacionalizam!"

U danima Demokratske konferencije Lenjin je pisao Centralnom komitetu: "Nakon što su osvojili većinu u sovjetima obaju glavnih gradova ... boljševici mogu i

trebaju uzeti državnu vlast u svoje ruke..." Činjenica da je većina seljačkih delegata naslaganih u Demokratskoj konferenciji glasovala protiv koalicije s kadetima za Lenjina je bila od presudne važnosti: mužiku koji ne želi savez s buržoazijom nije preostalo ništa drugo nego da podrži boljševike. "Ljudi su umorni od kolebljivosti menjševika i socijal-revolucionara. Samo će naša pobjeda u glavnim gradovima dovesti seljaštvo na našu stranu." Zadatak partije je: "Kao pitanje dana postaviti oružani ustanak u Petrogradu i Moskvi, osvajanje vlasti, rušenje vlade ..." Do tada nitko nije tako zapovjednički i neprikriveno postavio zadatak ustanaka.

Lenjin je vrlo studiozno pratio sve izbore i glasanja u zemljama, pažljivo prikupljajući one podatke koji će mu osvijetliti stvarne odnose snaga. Poluanarhističku ravnodušnost prema izbornoj statistici nije podnosio. Istovremeno Lenjin nikada nije izjednačavao pokazatelje parlamentarizma sa stvarnim odnosima snaga. Uvijek bi ih korigirao u korist izravne akcije. "Snaga revolucionarnog proletarijata", objasnio je, "s gledišta njegova djelovanja na mase i njihova uvlačenja u borbu beskrajno je veća u izvanparlamentarnoj nego parlamentarnoj borbi. To je vrlo važna stvar kad se radi o građanskom ratu."

Lenjin je svojom pronicljivošću bio prvi koji je primijetio da je agrarni pokret ušao u odlučujuću fazu, pa je odmah izvukao sve zaključke. Mužik, poput vojnika, više neće čekati. "S obzirom na činjenicu seljačkog ustanaka", piše Lenjin krajem septembra, "svi drugi politički simptomi, čak i ako jesu u sukobu s tim sazrijevanjem sve-nacionalne krize, nemaju apsolutno nikakvo značenje". Agrarno pitanje temelj je revolucije. Pobjeda vlade nad pobunom sela bila bi "sprovod revolucije." Ne možemo se nadati još povoljnijim uvjetima. Sat akcije kucnuo je. "Kriza je sazrela. Čitava budućnost međunarodne radničke revolucije za socijalizam je na kocki. Kriza je sazrela."

Lenjin poziva na ustanak. U svakoj jednostavnoj, prozaičnoj, ponekad uglatoj liniji, osjećate najviši intenzitet strasti. "S revolucijom je gotovo", piše on početkom oktobra petrogradskoj partijskoj konferenciji, "ako proletari i vojnici u bliskoj budućnosti ne svrgnu vladu Kerenskog ... Moramo mobilizirati sve snage kako bismo u radnike i vojnike utisnuli bezuvjetnu nužnost očajničke, posljednje, odlučne borbe za svrgavanje vlade Kerenskog."

Lenjin je više puta rekao da su mase nalijevo u odnosu na partiju. Znao je da je partija lijevo u odnosu na vlastiti gornji sloj "starih boljevičkih". Bio je isuviše dobro upoznat s unutarnjim skupinama i raspoloženjima u Centralnom komitetu da očekuje bilo kakve riskantne korake. S druge strane, uvelike se bojao prekomjerne opreznosti, fabijanizma, dopuštanja da isklizne jedan od onih povijesnih trenutaka za koji se desetljećima pripremalo. Lenjin nije imao povjerenja u Centralni komitet – bez Lenjina. U tome leži ključ njegovih pisama iz podzemlja. I u tom nepovjerenju Lenjin nije bio previše u krivu.

Kako je bio primoran da u većini slučajeva izrazi svoje mišljenje tek nakon što je već postignuta odluka u Petrogradu, Lenjin je stalno kritizirao politiku Centralnog komiteta s lijevih pozicija. Njegova se opozicija razvila u vezi pitanja ustanka kao pozadine svega. Ali nije se samo ograničila na to. Lenjin je smatrao da Centralni komitet previše pozornosti daje kompromitiranom Izvršnom komitetu, Demokratskoj konferenciji, općenito parlamentarnim djelovanjima u gornjim sovjetskim krugovima. Oštro se protivio prijedlogu boljevičika za koaličijski prezidijum u Petrogradskom sovjetu. Odluku o sudjelovanju u Pretparlamentu žigosa je kao "sramotnu". Bio je ogorčen popisom boljevičkih kandidata za Ustavotvornu skupštinu objavljenom krajem septembra. Previje intelektualaca, a nedovoljno radnika. "Zagušiti Ustavotvornu skupštinu govornicima i literantima značit će poći istrošenim putovima oportunizma i šovinizma. To je nedostojno Treće internationale." Štoviše, među kandidatima ima previše novih imena, članova partije koja se nisu iskušala u borbi! Tu Lenjin smatra potrebnim napraviti iznimku: "Razumije se da ... nitko ne bi imao problema s takvom kandidaturom, na primjer, Lava Trockog, jer je prvo, Trocki odmah po svom dolasku zauzeo internacionalno stajalište; drugo, jer se među mežrajoncima borio za spajanje; treće, u teškim julskim danima bio je na visini zadatka i dokazao se kao predani prvak partije revolucionarnog proletarijata. Jasno je da se isto ne može reći za većinu jučerašnjih članova partije koji su na tom popisu..." .

Moglo bi se ciniti da su se aprilski dani vratili – Lenjin je opet u opoziciji u odnosu na Centralni komitet. Pitanja su drukčije postavljena, ali opći duh njegova protivljenja ostao je isti: Centralni komitet previše je pasivan, previše osjetljiv na socijalne stavove intelektual-

nih krugova, previše kompromiserski u svojemu držanju prema kompromiserima. I iznad svega, previše ravnodušan, fatalistički, ne prilazi problemu oružanoga ustanka na boljevički način.

Vrijeme je da se prijede s riječi na djela: "Naša partija sada na Demokratskoj konferenciji praktički drži vlastiti kongres i taj kongres mora odlučiti (htio on to ili ne) o sudbini revolucije." Samo je jedna odluka zamisliva: oružani ustank. U tom prvom pismu o ustanku Lenjin radi još jednu iznimku: "Nije riječ o 'danu' ustanka, ni 'trenutku' u uskom smislu. To se može odlučiti samo zajedničkim stavom onih koji su u kontaktu s radnicima i vojnicima, s masama." Ali samo dva ili tri dana kasnije (pisma iz onih dana nisu datirana – iz konspirativnih razloga, ne iz zaborava) Lenjin, očito pod utjecajem raspara Demokratske konferencije, inzistira na neposrednoj akciji i odmah daje praktičan plan.

"Smjesta moramo ojačati boljevičku frakciju na Konferenciji, ne težeći kvantiteti ... Moramo skicirati kratku izjavu boljevičika ... Cijelu našu frakciju moramo prebaciti u tvornice i vojarne. Istodobno, ne gubeći ni minute, trebamo organizirati osoblje ustaničkih odreda, rasporediti naše snage, premjestiti odane pukovnije na najvažnije položaje, okružiti Aleksandrinku (kazalište u kojem je bila Demokratska konferencija), zauzeti Petrogradovsku tvrđavu, uhititi generalno osoblje i vladu, protiv junkera i Divlje divizije poslati one dijelove koji su spremni umrijeti u borbi, ali nipošto ne dopustiti neprijatelju da napreduje u centar grada; moramo mobilizirati naoružane radnike, pozvati ih na očajnicu, kočnicu bitku, odmah okupirati telegrafske i telefonske stanice, instalirati naše ustaničko osoblje na središnju telefonsku stanicu, koja će zatim uspostaviti kontakt telefonom sa svim tvornicama, svim pukovnjima, sa svim glavnim točkama oružane borbe i itd." Pitanje datumu ne ovisi više o "općem dojmu onih koji su u kontaktu s masama". Lenjin je predložio neposredno djelovanje: napustiti Aleksandrinku s ultimatumom i povratak tamo na čelu naoružanih masa. Težak udarac mora se nanijeti ne samo vlasti, nego istodobno i najvišem organu kompromisera.

"Lenjin, koji je u privatnim pismima zahtjevao uhićenje Demokratske konferencije" – takva je optužba Suhanova – "u tisku je, kao što znamo, predložio kompromis: Neka menjevici i socijal-revolucionari preuzmu cjelokupnu vlast i zatim da vidimo što će reći sovjete.

27. februara – Do noći, 66.000 vojnika iz Petrogradskog garnizona – kojima je dan prije naredeno da pucaju na radnike – sada se pridružilo radničkim, potpuno naoružanim Boljevičkim nastavljaju agitirati za stvaranje nove vlade, a izabrani delegati (radnici, seljaci i vojnici) Petrogorskog sovjeta stvaraju izvršni komitet. Menjhevik Čheidze postaje voda Sovjeta.

28. februara – Revolucionare mase zauzele su Moskvu. Carevi ministri su uhićeni. Privremeni komitet preuzeima kontrolu nad vojskom, a monarh Krunstadt a se bune protiv svojih časnika. Prvo izdanie Izvestija, novine Petrogradskog sovjeta.

TROCKI, LAV
*Povijest Ruske revolucije:
Lenjin poziva na ustank*

ski kongres ... Istu je ideju ustrajno branio Trocki i na Demokratskoj konferenciji i izvan nje.” Suhanov vidi dvostruku igru tamo gdje za nju nije bilo ni najmanjih naznaka. Lenjin je predložio sporazum s kompromiserima odmah nakon pobjede nad Kornjilovim – tijekom prvih dana septembra. Kompromiseri su ga odbili slijedući ramenima. Bili su uključeni u pretvaranje Demokratske konferencije u paravan za novu koaliciju s kademima protiv boljševika. Time je u potpunosti otpala mogućnost sporazuma. Pitanje vlasti odsad se moglo odlučiti jedino u otvorenoj borbi. Suhanov je pomiješao dvije faze, od kojih je jedna prethodila drugoj za dva tjedna i politički je uvjetovala.

Iako je ustanak neumoljivo proistekao iz nove koalicije, ipak je oštRNA Lenjinove promjene fronta iznenadila čak i čelnike vlastite partije. Ujedinjenje boljševičke frakcije na Konferenciji samo na temelju njegova pisma, čak i bez “težnje za brojkama”, očito je bilo nemoguće. Raspoloženje frakcije bilo je takvo da je sa sedamdeset glasova protiv pedeset odbacila prijedlog bojkota Pretparlamenta – koji je zapravo bio prvi korak na putu do ustanka. U samom Centralnom komitetu Lenjinov plan nije dobio nikakvu podršku. Četiri godine kasnije, na večeri sjećanja, Buharin s karakterističnim pretjeravanjima i dosjetkama daje istinit prikaz te epizode: “Pismo (Lenjina) pisano je izvanrednom snagom i prijetilo nam je svim mogućim kaznama. Svi smo uzdahnuli. Nitko još nije tako iznenada postavio pitanje ... Isprva svi smo se zbumili. Nakon toga, nakon što smo raspravili, donijeli smo odluku. Možda je to bio jedini slučaj u povijesti naše partije kada je Centralni komitet jednoglasno odlučio zapaliti Lenjinovo pismo ... Iako smo bezuvjetno vjerovali da bismo u Petrogradu i Moskvi trebali uspjeti u preuzimanju vlasti, pretpostavili smo da u pokrajinama zasad ne bismo mogli izdržati, da nakon preuzimanja vlasti i rastjerivanja Demokratske konferencije ne bismo bili u stanju utvrditi se u ostatku Rusije.”

Spaljivanje nekoliko primjeraka toga opasnog pisma zbog konspirativnih razloga zapravo nije riješeno jednoglasno, već sa šest glasova protiv četiri za i šest suzdržanih. Jedan primjerak, srećom za povijest, sačuvan je. Međutim, istina je, kako govori Buharin, da su svi članovi Centralnog komiteta, iako iz različitih motiva, odbacili prijedlog. Neki su se suprotstavljavali ustanku uopće; drugi su mislili da je trenutak konferencije bio naj-

nepovoljniji od svih; treći su se jednostavno kolebali i usvojili stav da treba čekati.

Nakon što je naišao na taj izravni otpor, Lenjin je ušao u neku vrstu zavjere sa Smilgom, koji je također bio u Finskoj i kao predsjednik Regionalnog odbora Sovjeta u rukama imao dovoljnu količinu stvarne moći. Smilga je 1917. godine bio na krajnje lijevom krilu partije, a već je u julu bio sklon voditi borbu do kraja. Na raskrižjima svoje politike Lenjin je uvjek pronalazio nekoga na koga bi se oslonio. Dana 27. septembra napisao je Smilgi veliko pismo: “Što radimo? Jedino usvajamo rezolucije? Gubimo vrijeme, određujemo datume” (20. oktobar – Kongres Sovjeta – Nije li smiješno odgoditi na taj način? Nije li smiješno osloniti se na to?). Boljševici ne rade sustavno u cilju priprema svojih oružanih snaga za svrgavanje Kerenskog ... Moramo agitirati u partiji za ozbiljni stav prema oružanom ustanku ... I dalje, što se tiče Vaše uloge...; Da biste stvorili tajni komitet najodanijih vojnih ljudi, prođite s njima sve stvari iz svih kutova, prikupite (i sami provjerite) najpreciznije podatke o sastavu i položaju trupa u Petrogradu i oko njega, o premještanju finskih trupa prema Petrogradu, o kretanju flote itd.” Lenjin je zahtijevao “sustavnu propagandu među Kozacima koji su se nalazili ovdje u Finskoj ... Moramo proučiti sve informacije o raspoloženju Kozaka i organizirati slanje agitacijskih odreda od naših najboljih snaga pomarača i vojnika Finske.” I konačno: “Za ispravnu umnu pripremu moramo odmah staviti u promet sljedeći slogan: Vlast se smjesta mora prenijeti na Petrogradski sovjet koji će ga predati Kongresu sovjeta. Jer, zašto trptjeti još tri tjedna rata i kornilovljevskih priprema Kerenskog?” U tom pismu imamo novi plan ustanka: tajni komitet važnih vojnih ljudi u Helsingforsu kao borbeno osoblje, ruske trupe smještene u Finskoj kao borbene snage. “Izgleda da su finske postrojbe i baltička flota jedine nad kojima možemo steći potpunu kontrolu i koje će imati ozbiljnu vojnu ulogu.” Tako vidimo da je Lenjin računao zadati presudni udarac vladu izvan Petrograda. Istodobno je nužna “ispravna umna priprema” kako svrgavanje vlade od vojnih snaga iz Finske ne bi došlo neočekivano u ruke Petrogradskog sovjeta, koji bi onda do Kongresa sovjeta bio nasljednik političke vlasti.

Taj novi nacrt plana, kao i prethodni, nije ostvaren. Ali oni nisu ostali bez učinka. Agitacija među Kozacima uskoro je dala rezultate: to smo čuli od Dibenka. Sudjelovanje baltičkih mornara u presudnom udaru protiv

1. marta – Prvi zajednički plenum Sovjeta ratničkih i vojničkih deputata izdaje prvu sovjetsku naredbu: sve vojne poštarske biraju vojne komitete. Dekretom je propisano da će vojnici od sada prihvacati analoge Sovjetske vojnika i njihovih lokalno izabranih komiteta SSSR-a i njihovih lokalno izabranih odbora. Soviet također zabranjuje članovima da se pridruže uskoro formirajućoj vladi, ali priznaje autoritet Dume. Prva sjedница Moskovskog sovjeta.

2. marta – Car abdicira u korist velikog vojvode Mihajla. Privremeni komitet Dume je formiran. Privremenu vladu, uz podršku Sovjeta i s Kerenskim kao ministrom pravde.

vlade također je ušlo u plan koji je kasnije usvojen. Ali to nije bila glavna stvar: Lenjin svojim iznimno oštrim postavljanjem pitanja nije dopustio ikome da izbjegne ili da se vješto izmakne. Ono što se činilo preranim kao izravni taktički prijedlog postalo je sredstvo ispitivanja raspoloženja u Centralnom komitetu, odlučna podrška protiv odbijanja, dopunski potisak ulijevo.

Svim sredstvima koja su mu bila na raspolaganju u podzemnoj izolaciji Lenjin je pokušavao da partijski kadrovi osjete akutnost situacije i snagu pritiska masa. Poredinačno je zvao boljševike u svoje skrovište, izlagao ih unakrsnim ispitivanjima, iskušavao riječi i djela lidera, koristio se neizravnim načinima da svoje slogane progura u partiju – skroz duboko – kako bi natjerao Centralni komitet da djeluje u skladu s nuždom i izgura cijelu stvar do kraja.

Dan nakon pisma Smilgi Lenjin je napisao prethodno citirani dokument *Kriza je sazrela*, zaključujući ga nećime poput proglašenja rata Centralnom komitetu. “Moramo ... prihvati istinu da u Centralnom komitetu i gornjim krugovima partije postoji struja ili mišljenje u korist čekanja Kongresa sovjeta, protiv neposrednog preuzimanja vlasti, protiv neposrednog ustanka”. Tu struju moramo prevladati pod svaku cijenu. “Svrgnuti Kerenskog najprije, a zatim sazvati kongres”. Gubiti vrijeme čekajući Kongres sovjeta “potpuni je idiotizam ili pak potpuna izdaja.” Više od dvanaest dana preostaje do Kongresa koji je određen za 20. “Tjedni, pa čak i dani sada mogu odlučiti sve”. Odgoditi sukob znači kukavički se odreći ustanka jer će tijekom Kongresa preuzimanje vlasti biti nemoguće: “Oni će skupiti Kozake za dan toga glupo ‘određenog’ datuma ustanka”.

Sam ton tih pisama ukazuje na to kako je pogubno Lenjinu izgledao fabijanizam petrogradskog vodstva. Ali toga puta nije se zadovoljio samo bijesnom kritikom; kao način protesta on podnosi ostavku iz Centralnog komiteta. Njegovi su razlozi sljedeći: Centralni se komitet nije odazvao njegovu ustrajanju na preuzimanju vlasti još od početka konferencije; uredništvo partijskoga organa (Staljin) tiska njegove članke s namjernim zakšnjenjem, izostavljući iz njih njegovo ukazivanje na takve “flagrantne pogreške boljševika poput sramotne odluke o sudjelovanju u Pretparlamentu” itd. Lenjin smatra da tu proceduru nije moguće sakriti od partije: “Prisiljen sam zatražiti dopuštenje da se povučem iz Centralnog komiteta, što ja i činim, i da mi se ostavi slo-

boda agitacije u nižim redovima partije, kao i na partiskom kongresu”.

Dokumenti ne pokazuju što je dalje poduzimano po tome pitanju. Lenjin se u svakom slučaju nije povukao iz Centralnoga komiteta. Objavivši svoju ostavku, čin koji u njegovu slučaju nije mogao biti rezultat trenutne iziriranosti, Lenjin se očito želio oslobođiti u slučaju nužne unutarnje discipline Centralnog komiteta. Mogao je biti sasvim siguran da će mu, kao i u aprilu, izravni apel nižim redovima partije osigurati pobjedu. Ali put otvorenog suprotstavljanja Centralnom komitetu zahtjevao je pripremu posebne sjednice; zahtjevao je vrijeme; a vrijeme je upravo ono što je nedostajalo. Držeći tu najavu o ostavci u rezervi, ali ostajući na granica ma partijske zakonitosti, Lenjin je s većom slobodom nastavio razvijati svoj napad putem unutarnjih redova. Njegovo pismo Centralnom komitetu nije bilo poslano samo petrogradskom i moskovskom komitetu već se pobrinuo i da svoj primjerak dobiju pouzdaniji partijski radnici lokalnih okruga. Početkom oktobra – taj put bez konzultiranja sa Centralnim komitetom – Lenjin je petrogradskom i moskovskom komitetu izravno napisao: “Boljševici nemaju pravo čekati Kongres sovjeta. Moraju preuzeti vlast *sada* ... Odgoda je zločin. Čekanje Kongresa sovjeta djetinjasto je poigravanje s formalnostima, sramotno poigravanje s formalnostima, izdaja revolucije.” S hijerarhijskog gledišta stava prema akciji, Lenjin je napravio prijestup, ali tu se radilo o daleko većem pitanju od formalne discipline.

Jedan od članova komiteta Viborškog okruga, Svennikov, prisjeća se: “Ilijč je iz podzemlja neumorno pisao i pisao, a Nadježda Konstantinovna (Krupskaja) nam je često u okružnom komitetu čitala te rukopise ... Vatrene riječi vođe udvostručit će našu snagu ... Kao da je bilo jučer, sjećam se nagnute figure Nadježde Konstantinovne u jednoj od soba okružne uprave, gdje su tipografi radili, pažljivo uspoređujući kopiju s izvornikom, a desno pored stajahu Ujak i Gene tražeći svaki svoj primjerak.” “Ujak” i “Gene” bili su stari konspirativni pseudonimi za dvojicu čelnika okruga. “Ne tako davno”, priča okružni radnik, Naumov, “dobili smo pismo od Ilijča koje smo trebali dostaviti Centralnom komitetu ... Pročitali smo pismo i uzdrhtali. Čini se da je Lenjin već odavno postavio pitanje ustanka pred Centralnim komitetom. Napravili smo pomutnju. Počeli smo ih pritisnati.” Upravo je to bilo potrebno.

TROCKI, LAV

*Povijest Ruske revolucije:
Lenjin poziva na ustanak*

3. marta – Veliki vojnički abdicira. Izvršni komitet Petrogradskog sovjeta nadređuje uhićenje cara Nikolaje II.

5. marta – Prvo izdane Pravde, srednjišnjeg organa bojiševičke stranke.

6. marta – Privremena vlada amnestira političke zatvorenike.

8. marta – Petrogradski sovjet uspostavlja kontaktnu komisiju kao tijelo komunikacije s Prvremenom vladom. U međuvremenu, Privremena vlada odbija dati nezavisnost Finskoj. Car je uhićen u Mogilevu.

U prvim danima oktobra Lenjin je pozvao petrogradsku partijsku konferenciju da se jasno odluči u prilog ustanka. Na njegovu inicijativu konferencija "od Centralnog komiteta uporno traži da poduzme sve mjeđe za rukovođenjem neizbjježnog ustanka radnika, vojnika i seljaka". U tom izrazu postoje dvije vrste kamuflaže: pravna i diplomatska: govori se o rukovođenju "neizbjježnog ustanka" umjesto izravne pripreme ustanka, kako se adut ne bi dao u ruke okružnog tužitelja; i to se "traži od Centralnog komiteta" – ne zahtijeva se niti prosvjeduje – to je očigledno poštovanje prestiža najviše institucije partije. Ali u drugoj rezoluciji, koju je isto napisao Lenjin, govor je iskreniji: "U gornjim krugovima partije osjeća se kolebanje, neka vrsta užasa od borbe za vlast, sklonost da se ta borba zamijeni rezolucijama, prosvjedima i konferencijama." To je već gotovo izravno suprotstavljanje partije protiv Centralnog komiteta. Lenjin nije s lakoćom odlučio o takvim koracima. Ali to je bilo pitanje sADBINE revolucije i sva su druga razmatranja pala u vodu.

Dana 8. oktobra Lenjin se obratio boljševičkim delegatima predstojećeg sjeverno-regionalnog kongresa: "Ne smijemo čekati Sveruski kongres sovjeta, koji Centralni komitet može odgoditi čak i do novembra. Ne smijemo odgoditi i dopustiti da Kerenski dovuče još Kornilovljevih vojnika." Ta regionalna konferencija, na kojoj su Finska, flota i Reval bili zastupljeni, trebala bi preuzeti inicijativu u "neposrednom potezu za Petrograd". Izravni poziv na neposredni ustanak bio je taj put upućen predstavnicima brojnih sovjeta. Poziv je došao osobno od Lenjina. Nije bilo partijske odluke; više institucije partije još se nisu očitovala.

To je zahtijevalo snažno povjerenje u proletarijat, u partiju, ali i vrlo ozbiljno nepovjerenje prema Centralnom komitetu, kako bi se mimo njega, na vlastitu osobnu odgovornost, iz podzemlja, i uz pomoć nekoliko detaljno napisanih listića papira, razvila agitacija za oružani ustanak, za oružano svrgavanje vlade. Kako se moglo dogoditi da se Lenjin, kojeg smo početkom aprila vidjeli izoliranog među čelnicima vlastite partije, ponovno našao usamljen u istoj skupini u septembru i početkom oktobra? To se ne može shvatiti ako vjerujete neinteligentnoj legendi koja prikazuje povijest boljševizma kao emanaciju čiste revolucionarne ideje. U stvarnosti se boljševizam razvio u određenom društvenom miljeu na koji su utjecale heterogene okolnosti, a među njima se

odvijao i utjecaj malograđanskog okružja i kulturne zaostalosti. Svakoj novoj situaciji partija se prilagodila samo uz pomoć unutarnje krize.

Da bismo si ispravno mogli predočiti oštru predoktobarsku borbu u boljševičkim gornjim krugovima, moramo se još jednom vratiti na one procese u partiji o kojima smo govorili u prvoj točki. To je nužnije tim više jer u ovom trenutku Staljinova frakcija provodi nečuvena nastojanja, i to i na internacionalnoj razini, da izbriše iz povijesnog pamćenja svako sjećanje na to kako je Oktobarska revolucija u stvarnosti pripremljena i ostvarena.

U godinama prije rata boljševici su se u legalnom tisku označavali kao "dosljedni demokrati". Taj pseudonim nije bio slučajno odabran. Parole revolucionarne demokracije, boljševizam i samo boljševizam, provodio je do njihovih logičnih zaključaka. No, u svojoj prognozi revolucije, nije se išlo iznad toga. Međutim, rat, neodvojivo vezujući građanske demokrate s imperializmom, definitivno je pokazao da program "dosljedne demokracije" ne može biti proveden nego kroz proletersku revoluciju. Svakog boljševika kojemu rat to nije učinio jasnim, neizbjježno ga je revolucija morala uhvatiti nespremna i pretvoriti ga u lijevog suputnika buržoaske demokracije.

Međutim, pažljivo proučavanje materijala koji karakteriziraju partijski život tijekom rata i početka revolucije, bez obzira na ekstremnu i besprimjernu manjkavost tih materijala – a potom, počevši od 1923. godine, njihovu sve veću neiskrenost – svakim danom sve jasnije otkriva golemo intelektualno nazadovanje gornjeg sloja boljševika tijekom rata, kada je pravi život stranke praktički završio. Uzrok je takvu nazadovanju dvostruk: izolacija od masa i izolacija od onih u inozemstvu – to jest prije svega od Lenjina. Rezultat je bio utapanje u izolaciji i provincializmu.

Nijedan od starih boljševika u Rusiji, svaki za sebe, nije ostavio formuliran ni jedan dokument tijekom čitavog rata koji bi mogao biti nešto poput najmanjeg svjetionika na putu od Druge prema Trećoj internacionali. "Previše magloviti su nam bili problemi mira, karakter nadolazeće revolucije, uloga partije u budućoj privremenoj vladi itd." – tako je pisao jedan od starih članova partije, Antonov-Saratovski prije nekoliko godina – "ili uopće nisu ulazili u naše polje promišljanja." Do tog vremena nije objavljen nijedan članak, niti jedna

14. marta – Objava Sovjeta 'narodima cijelog svijeta' koja proglašava mir bez aneksija i odštete.

23. marta – Sahranu mučenika revolucije.

29. marta – Sveruska konferencija sovjeta.

31. marta – Plehanov se nakon 40 godina vraća u Rusiju.

3. aprila – Lenjin, Zinoviјev i ostali boljševici dolaze iz švicarske.

4. aprila – Lenjinove 'aprilske teze' podvlače njegovu politiku proleterske revolucije.

stranica dnevnika, niti jedno pismo u kojima su Staljin, Molotov ili bilo koji drugi čelnici formulirali čak i posredno, čak i letimice, svoje stavove o perspektivama rata i revolucije. To ne znači, naravno, da "stari boljševici" nisu napisali ništa o tim pitanjima tijekom ratnih godina, o kolapsu socijalne demokracije i pri-premi Ruske revolucije. I ti su povjesni događaji uporno zahtijevali odgovor; zatvor i progonstvo, štoviše, omogućili su obilje slobodnog vremena za meditaciju i korespondenciju. No, povrh svega što je napisano o tim temama, nije se pojavila nijedna stvar koja bi se čak i na-tezanjem mogla interpretirati kao pristup idejama Oktobarske revolucije. Dovoljno je zapamtiti da je Institutu za povijest partije bilo zabranjeno tiskati i jednu rečenicu koju je Staljin napisao tijekom 1914.-1917., te je bio prisiljen pažljivo sakriti najvažnije dokumente marta 1917. U službenim političkim biografijama većine vladajućeg sloja, godine rata predstavljaju prazan prostor. To je neukrašena istina.

Jedan od zadnjih mladih povjesničara, Bajevski, posebno delegiran da bi pokazao kako su se gornji kru-govi partije za vrijeme rata razvijali u smjeru proleter-ske revolucije, nije mogao, unatoč svojoj očitoj fleksibilnosti znanstvene savjesti, iscijediti iz materijala ništa više od sljedeće mršave tvrdnje: "Nemoguće je slijediti tijek tog procesa, no određeni dokumenti i memoari nedvojbeno dokazuju da su postojala prikrivena promišljanja partiskog uma u smjeru aprilske teze Lenjina..." Kao da je riječ o prikrivenim promišljanjima, a ne o znanstvenim procjenama i političkim prognozama!

Moglo se *a priori* doći do ideja Oktobarske revolucije, ne u Sibiru, ne u Moskvi, ni u Petrogradu, već samo na raskrižjima svjetske povijesti. Zadaci zakašnjele buržujske revolucije morali su se uočiti na križanju s perspektivama svjetskog proleterskog pokreta, prije nego što se činio mogućim napredak programa proleterske diktature za Rusiju. Nužna je viša točka promatranja – ne nacionalnog, nego internacionalnog horizonta – da ne govorimo i o ozbilnjijem naoružanju nego što su ga posjedovali tzv. ruski "praktičari" partije.

U njihovim je ocima rušenje monarhije trebalo otvoriti put za eru "slobodne" republikanske Rusije u kojoj su, po primjeru zapadnih zemalja, trebali započeti borbu za socijalizam. Tri stara boljševika, Rikov, Skvorcov i Vegman, "direkcijom socijaldemokrata okru-

ga Narm koji je oslobođila revolucija", poslali su telegram u martu iz Tomска: "Šaljemo pozdrave uskrsnuloj Pravdi koja je tako uspješno pripremila revolucionarne kadrove za osvajanje političke slobode. Izražavamo naše duboko povjerenje da će uspjeti ujediniti sve oko svoje zastave za daljnju borbu u ime nacionalne revolucije." Iz tog kolektivnog teleograma izlazi čitava svjetska filozofija. Ponorom je odvojena od Lenjinovih *Aprilske teze*. Februarska revolucija odmah je vodeći sloj partije, na čelu s Kamenjevom, Rikovom i Staljinom, pretvorila u demokratske obranaše – u kretanju, štoviše, prema udesno, u smjeru približavanja menjševicima. Budući povjesničar partije, Jaroslavski, budući voditelj Centralne kontrolne komisije, Ordžonikidze i budući predsjednik ukrajinskog Centralnog izvršnog komiteta, Petrovski, objavili su tijekom marta u Jakutsku, u bliskoj suradnji s menjševicima, novine pod nazivom *Socijaldemokrat* koji je bio na granici patriotskih reformi i liberalizma. Posljednjih su godina brojevi tog izdanja pažljivo prikupljeni i uništeni.

Petrogradska *Pravda* je u početku revolucije pokušala zauzeti internacionalističku poziciju – dakle, vrlo kontradiktornu jer ona nije nadmašila okvire buržujske demokracije. Boljševici s autoritetom koji su stizali iz progona odmah su centralnom organu utisnuli demokratsko-patriotsku politiku. Kalinin, koji se 30. maja branio od optužbe o oportunizmu, prisjetio se te činjenice: "Uzmite *Pravdu* na primjer. *Pravda* je na početku imala jednu politiku. Došli su Staljin, Muranov, Kamenjev i okrenuli kormilo *Pravde* u drugu stranu."

"Moramo iskreno priznati", napisao je Angarski, član tog sloja, kada je još bilo dopušteno napisati takve stvari, "da se ogroman broj starih boljševika sve do Aprilske partiske konferencije držao starih boljševičkih pogleda 1905. godine što se tiče karaktera revolucije 1917. godine i da se odricanje od tih pogleda, njihovo nadrastanje, nije tako lako ostvarilo." Bilo bi dobro dodati da su se te ideje 1905. koje su nadživjele same sebe, prestale 1917. godine biti "stari boljševički pogledi" i postali su ideje domoljubne reforme.

"Aprilske teze Lenjina", navodi službena povijesna publikacija, "jednostavno nisu imale sreće u Petrogradskom komitetu. Samo su dva glasa protiv trinaest bila za te teze, koje su stvorile epohu i jedan suzdržani." "Lenjinov argument činio se odviše hrabar čak i za njegove najzanesenije sljedbenike", piše Podvojski.

TROCKI, LAV

*Povijest Ruske revolucije:
Lenjin poziva na ustank*

Lenjinovi govorovi – prema mišljenju Petrogradskog komiteta i Vojne organizacije – “izolirali su boljševičku partiju i stoga, razumije se, izuzetno ugrozili položaj proletarijata i partije”.

“Moramo reći iskreno,” pisao je Molotov prije nekoliko godina “partiji je nedostajalo one jasnoće i odlučnosti koju je tražio revolucionarni pokret ... Agitacija i cijeli revolucionarni partijski rad općenito nisu imali čvrsto uporište, jer naše misli još nisu stigle su do smjelih zaključaka u vezi nužnosti neposredne borbe za socijalizam i socijalističku revoluciju.” Raskid je počeo tek u drugom mjesecu revolucije. “Od Lenjinova dolaska u Rusiju u aprilu 1917.” – tako svjedoči Molotov – “naša je partija osjetila čvrstu podlogu pod nogama ... Do tog trenutka partija je samo slabo i sramežljivo opipavala svoj put”.

Staljin je krajem marta govorio u prilog vojnoj obrazi, uvjetnoj podršci Privremenoj vladu i pacifističkom manifestu Suhanova te spajanju sa strankom Ceretelija. “Tu sam pogrešnu poziciju”, retrospektivno je sebi priznao Staljin 1924: “tada dijelio s drugim partijskim drugovima, i odrekao je se u potpunosti tek sredinom aprila kad sam prihvatio Lenjinove teze. Bila je potrebna nova orijentacija. Lenjin je partiji dao novu orijentaciju u svojim slavljenim aprilskim tezama.”

Kalinjin je čak i krajem aprila još uvijek bio za glasački blok s menđešvicima. Na Petrogradskoj partijskoj konferenciji Lenjin je rekao: “Ja se oštro suprotstavljam Kalinjinu, jer je blok sa ... šovinistima nezamisliv ... To je izdaja socijalizma.” Kalinjinov stav nije bio izuzetak ni u Petrogradu. Na konferenciji je rečeno: “Pod utjecajem Lenjina amalgamne pare se raspršuju.”

U pokrajinama otpor Lenjinovim tezama trajao je znatno duže – u nekoliko provincija gotovo do oktobra. Prema kijevskom radniku, Sivtzovu, “Ideje iznesene u tezama (Lenjina) nisu bile odmah prihvaćene od strane cijele boljševičke organizacije Kijeva. Brojni drugovi, uključujući G. Pjatakova, nisu se slagali s tezama ...”

Željezničar iz Harkova, Morganov, kaže: “Stari boljševici imali su veliki utjecaj među svim željezničkim radnicima ... Mnogi stari boljševici ostali su izvan naše frakcije. Nakon Februarske revolucije brojni su se greškom prijavili kao menđešvici, čemu su se naknadno i sami smijali, pitajući se kako se to moglo dogoditi.”

1. maja – Petrogradski sovjet glasuje za formiranje nove koalicione vlade, unatoč boljševičkoj osudi i suprotnosti od Lukama Sovjeta od 1. marta.

2. maja – Mijukov daje ostavku.

4. maja – Trocki stiže u Petrograd i podupire Lenjinove politike. Sverinski kongres sovjeta seljačkih deputata počinje sa zasjedanjem u Petrogradu.

5. maja – Formirana je Koalicionska vlada s Kerenskim kao ministrom rata.

Usprkos svemu tome, sami spomen o ponovnom prekaljivanju partije koje je u aprilu izveo Lenjin, danas je od sadašnjih službenih povjesničara proglašen blasphemijom. Ti najnoviji povjesničari za povijesni kriterij zamijenili su kriterij časti partijskoj odori. Na toj temi lišeni su prava da citiraju i samog Staljina, koji je bio dužan priznati veliku dubinu aprilske promjene. “Poznate Aprilske teze od Lenjina bile su neophodne”, napisao je, “kako bi stranka mogla na novi put iskoračiti jednim hrabrim korakom.” “Nova orijentacija”, “novi put” – to znači prekaljivanje partije. Šest godina kasnije, Jaroslavski, koji se izložio svom kapacitetu povjesničara prisjetio se činjenice da je Staljin u početku revolucije držao “pogrešnu poziciju kod temeljnih pitanja”, zbog toga je bio bijesno osuđen na sve strane. Idol prestiža najproždrliji je od svih čudovišta.

Revolucionarna tradicija partije, pritisak radnika odozdo i Lenjinova kritika odozgo, natjerali su gornji sloj tijekom aprila i maja – koristeći Staljinove riječi – “da istupi na novi put”. No, čovjek treba biti potpuna neznalica političke psihologije da misli kako je puko glasanje za Lenjinove teze značilo stvarno i potpuno odricanje od “pogrešnog stava oko temeljnih pitanja”. U stvarnosti one potpune demokratske poglede organski utvrđene tijekom rata samo su se prilagodili na novi program, ostajući tako u tijoh opoziciji prema njemu.

6. augusta Kamenjev je, suprotno odluci aprilske konferencije boljševika, govorio na Izvršnom komitetu u korist sudjelovanja na Stockholmskoj konferenciji socijalnih patriota koja se tada pripremala. Kamenjevljev govor nije naišao na ikakvu opoziciju u središnjem organu partije. Lenjin je napisao jedan alarmirajući članak, koji se pojавio, samo deset dana nakon Kamenjevljeva govora. Da bi taj protestni članak bio objavljen, bilo je potrebno odlučno inzistirati Lenjina i drugih članova Centralnog komiteta kako bi izvršilo pritisak na redakcijsko osoblje na čelu sa Staljinom.

Nakon julskih dana partija se grčila od sumnji. Izolacija proleterske avangarde uplašila je mnoge vođe, osobito u pokrajinama. Tijekom kornjilovljevih dana, ti uplašeni pokušavali su stupiti u kontakt s kompromiserima, što je opet izazvalo pozive upozorenja od Lenjina.

20. augusta, Staljin, kao urednik *Pravde*, tiskao je, bez izdvojenog komentara, članak Zinovjeva, pod naslovom *Što ne treba raditi*, članak usmjeren protiv pri-

preme ustanka. "Moramo se suočiti s istinom: u Petrogradu sada postoje mnogi povoljni uvjeti za izbjeganje ustanka tipa pariške komune iz 1871. godine ...". 3. septembra Lenjin – u vezi drugog pitanja i ne spominjući Zinovjeva, ali zadavši mu neizravnii udarac – napisao je: "Pozivanje na Komunu je vrlo površno i čak glupo. Budući da su, ipak nakon svega, boljševici naučili nešto od 1871. godine. Ne bi propustili zauzeti banke, ne bi se odrekli ofenzive protiv Versaillesa, a u takvim uvjetima čak bi i Komuna mogla uspjeti. Štoviše, Komuna nije mogla odmah ponuditi ljudima ono što mogu boljševici ukoliko dođu na vlast, naime, zemlju seljacima i neposredni prijedlog mira ..." to bezimeno, ali nedvosmisleno upozorenje išlo je ne samo Zinovjevu, nego i uredniku *Pravde*, Staljinu.

Pitanje Pretparlamenta podijelilo je Centralni komitet. Odluku boljševičke frakcije Konferencije u korist sudjelovanja u Pretparlamentu ratificirali su mnogi lokalni komiteti, ako ne i većina njih. Tako je bilo, primjerice, u Kijevu. "Na pitanje ... ulaska u Pretparlamenta", kaže E. Bosh u svojim memoarima, "većina komiteta je glasala za sudjelovanje i izabrala Pjatakova kao svog delegata." U mnogim slučajevima – primjerice, u slučaju Kamenjeva, Rikova, Pjatakova i drugih – moguće je pratiti niz kolebanja: protiv Lenjinovih teza u aprilu, protiv bojkota Pretparlamenta u septembru, protiv ustanka u oktobru. S druge strane, sljedeći niži sloj boljševika, koji je bio bliže masama i postajao sve više politički svježi, lako je prihvatio slogan bojkota i prisilio komitete, uključujući i sam Centralni komitet, da učine zaokret. Pod utjecajem Lenjinovih pisama, Gradska konferencija Kijeva glasala je s velikom većinom protiv svog komiteta. Slično se na gotovo svim oštrim točkama političkog preokreta Lenjin oslanjao na niže slojeve partijskog stroja protiv višeg sloja, ili pak na partijsku masu protiv stroja kao cjeline.

U takvim okolnostima, predoktobarska kolebanja najmanje su mogla uhvatiti Lenjina iznenada. Unaprijed se naoružao pronicljivom sumnjom, tražio alarmantne simptome, činio je najgore moguće pretpostavke; i smatrao je prikladnijim stvarati višak pritisaka nego da bude popustljiv.

Nema sumnje, na Lenjinov je prijedlog krajem septembra moskovski regionalni biro usvojio ogorčenu rezoluciju protiv Centralnog komiteta, optužujući ga za neodlučnost, kolebanja te da uvodi zbrku u redove

17. maja – Kronstadtski sovjet proglašava se jedinom vlasti u Kronstadtu.

25. maja – Sveruski kongres socijal-revolucionara.

30. maja – S radom počinje Prva konferencija tvorničko-zavodskih komiteta.

3. juna – Prvi sveruski kongres sovjeta. Kongres gotovo jednoglasno traži završetak Prvog svjetskog rata, iako uz ogromnu konsternaciju pristaje podžati Privremenu vladu, unatoč boljševičkim prosvjedima. Boljševici inzistiraju da sva vlast ide sovjetima.

stranke i zahtijevajući da "poduzme jasan i odlučan smjer prema ustanku." U ime moskovskog ureda, Lomov je 3. oktobra prijavio tu odluku Centralnom komitetu. U zapisniku stoji: "Odlučeno je da se raspravlja o pitanju." Centralni komitet je i dalje izbjegavao dati odgovor na pitanje što treba učiniti. No, Lenjinov pritisak, preko Moskve, ipak je rezultirao: nakon dva dana Centralni komitet odlučio se povući iz Pretparlamenta.

Da je taj korak značio put prema ustanku bilo je jasno neprijateljima i protivnicima. "Trocki je vodeći svoju vojsku iz Pretparlamenta", piše Suhanov, "definitivno usmjeravao prema smjeru nasilne revolucije". Izvještaj Petrogradskog sovjeta o povlačenju iz Pretparlamenta završio je uzvikom: "Živjela izravna i otvorena borba za revolucionarnu vlast u zemlji!" To je bilo 9. oktobra.

Sljedećeg dana, na zahtjev Lenjina, došlo je do slavne sjednice Centralnog komiteta, gdje je pitanje ustanka bilo otvoreno postavljeno. Od početka te sjednice Lenjin je svoju daljnju politiku stavio u odnosu na ishod: bilo putem Centralnog komiteta ili protiv njega. "O, nove li šale/radosti vesele muze povijesti!", piše Suhanov. "Ta visoka i odlučna sjednica održana je u mom stanu, još uvijek na istom Karpovku (32, Apartman 31). Ali sve je to bilo bez mog znanja." Supruga menjševika Suhanova, bila je boljševik. "Tada su se poduzele posebne mjere kako bih ja spavao izvan kuće: barem se moja supruga pažljivo uvjerila u moju namjeru te mi dala prijateljski i nepristrani savjet – da se ne gnjavim nakon posla s dugim putovanjem kući. U svakom slučaju, uzvišeni skup bio je potpuno siguran od bilo kakve invazije od moje strane." Što je bilo još važnije, pokazalo se sigurnim od invazije Kerenskijeve policije.

Od dvadeset i jednog člana Centralnog komiteta, bilo je prisutno njih dvanaest. Lenjin je došao s perikom i naočalamama bez brade. Sjednica je trajala oko deset sati – duboko u noć. U intervalima je bilo čaja s kruhom i kobasicama za pojačanje. I pojačanje je uistinu bilo potrebno: bilo je to pitanje preuzimanja vlasti u bivšem carstvu cara. Kao i uvek, sjednica je započela s organizacijskim izješčem Sverdlova. Taj put je njegovo izješće bilo posvećeno frontu – i očigledno u skladu s prethodnim dogovorom s Lenjinom, kako bi mu pružio potporu za potrebne zaključke. To je sasvim u skladu s Lenjinovim metodama. Predstavnici vojske sjevernog fronta upozoravali su kroz Sverdlova na pripreme od strane kon-

TROCKI, LAV
*Povijest Ruske revolucije:
Lenjin poziva na ustank*

UP&UNDERGROUND
Zima 2017.

trarevolucionarnog zapovjedništava neke vrste "zavjere koja uključuje povlačenje vojnika iz unutrašnjosti"; iz Minska, sjedišta zapadne fronte, javljeno je da je u pripremi novi Kornjilovljev ustank; s obzirom na revolucionarni karakter lokalnog garnizona, zapovjedništvo je okružilo grad s kozačkom vojskom. "U tijeku su neki sumnjivi pregovori između zapovjedništva i generalnog osoblja"; sasvim je moguće zauzeti stožer u Minsku: lokalni garnizon spreman je razoružati kozački prsten; oni su također u mogućnosti poslati revolucionarne trupe iz Minskog u Petrograd; raspoloženje na frontu ide u korist boljševika; oni će ići protiv Kerenskog – tajkav je bio izvještaj Sverdlova. Nije baš u svakom dijelu bio dovoljno određen, ali je u suštini u potpunosti bio ohrabrujuć.

Lenjin je odmah poduzeo napad: "Od početka septembra postoji određena vrsta ravnodušnosti prema pitanju ustanka." Kao razloge se navodi da su se mase ohladile i razočarale. Nije ni čudo. "Mase su umorne od riječi i rezolucija." Moramo sagledati situaciju u cjelini. Događaji u gradu sada se odvijaju u pozadini ogromnog seljačkog pokreta. Vladi će biti potrebbni ogromni napor kako bi ugasila agrarnu pobunu. "Stoga je politička situacija zrela. Moramo govoriti zato o tehničkoj strani. To je sve. Umjesto toga, mi u stilu obranaša, na sistematičnu pripremu ustanka gledamo kao na politički grijeh." Govornik se očito suzdržavao: previše se osjećaja nagonjalo u njemu. "Moramo iskoristiti sjeverni regionalni kongres i prijedlog iz Minska kako bismo pokrenuli odlučujuću akciju".

Sjeverni kongres otvorio se točno na dan te sjednice Centralnog komiteta, i trebao je završiti za dva ili tri dana. Početak "odlučnog djelovanja" Lenjin je predstavio kao zadatak sljedećih dana. Ne smijemo čekati. Ne smijemo odgadati. Na frontu – kao što smo čuli od Sverdlova – pripremaju svrgavanje. Hoće li se Kongres Sovjeta ikada održati? Ne znamo. Moramo odmah preuzeti vlast, a ne čekati bilo kakav kongres. "Nikad zabilježena ili zapisana", napisao je Trocki nekoliko godina kasnije, "bila je ta opća atmosfera onih napetih i emotivnih improviziranih govora, zasićenih željom da se u one koji prigovaraju, koji se kolebaju, koji su sumnjičavi usadi njegova misao, njegova volja, samopouzdanje, hrabrost..."

Lenjin je očekivao snažan otpor, ali su se njegovi strahovi uskoro raspršili. Jednoglasnost kojom je Cen-

tralni komitet odbacio prijedlog neposrednog ustanka u septembru bila je privremena: Lijevo krilo bilo je protiv toga da se "opkoli Aleksandrinku" zbog privremenih razloga; desno krilo iz razloga opće strategije, iako ti još nisu bili temeljito promišljeni. Tijekom iduća tri tjedna došlo je do znatnog pomaka uljevo u centralnom komitetu. Deset protiv dvojice glasalo je za ustank. To je bila velika pobjeda!

Ubrzo nakon revolucije, na novoj fazi unutarpartijske borbe, Lenjin se prisjetio za vrijeme debate u petrogradskom komitetu kako je do te sjednice Centralnog komiteta "strahovao od oportunizma sa strane internacionalističkih fuzionista, ali ti strahovi pokazali su se neutemeljenima. Međutim, u našoj partiji, neki članovi (Centralnog komiteta) nisu se slagali sa mnom. To me je jako ražalostilo." Osim Trockoga, kojeg Lenjin pritom nije mogao imati na umu, jedini "internacionalisti" u Centralnom komitetu bili su Joffe, budući veleposlanik u Berlinu, Uricki budući voditelj Čeke u Petrogradu i Sokoljnikov, budući izumitelj červonca. Sva trojica su stali na stranu Lenjina. Njegovi protivnici bili su dvojica starih boljševika, u svom prošlom radu najbliži Lenjinu: Zinovjev i Kamenjev. Na njih se odnosilo kad je Lenjin rekao: "To me jako ražalostilo". Ta se sjednica gotovo u potpunosti svela na strastvenu polemiku protiv Zinovjeva i Kamenjeva. Lenjin je vodio napad, a ostali se pridružili jedan za drugim.

Rezolucija, koju je Lenjin napisao izglođanim krajem olovke na listu papira iz dječje bilježnice na kvadratiće, bila je vrlo asimetrična u arhitekturi, ali je ipak dala čvrstu podršku ustanku. "Centralni komitet priznaje da i međunarodna situacija ruske revolucije (pobuna njemačke flote, kao ekstremni pokazatelj rasta svjetske socijalističke revolucije diljem Europe, kao i prijetnja mira između imperijalista s ciljem gušenja revolucije u Rusiji) i vojna situacija (nepobitna odluka ruske buržoazije i Kerenskog i Co. da Petrograd predaju Nijemcima) – sve to u vezi sa seljačkom pobunom i zamahom narodnog povjerenja prema našoj partiji (izbori u Moskvi) i, konačno, očita priprema drugog Kornjiljeva napada (povlačenje postrojbi iz Petrograda, dolazak Kozaka u Petrograd, okruživanje Minskog s Kozacima i sl.) – sve to postavlja oružani ustank kao pitanje dana. Stoga, uviđajući da je oružani ustank neizbjegjan i potpuno sazrije, Centralni komitet preporučuje svim partijskim organizacijama da se rukovode time te da iz

16. juna – Kerenski na-ređuje ruskim trupama da poduzmu ofenzivu. Rezultat neuspjeli ofenzive i njemačkog kontrapada je 150.000 mrtvih ruskih vojnika i gotovo 250.000 ozljeđenih.

18. juna – Demonstraci-je koje su sazvali menji-ševici i socijalrevoluci- nari pretvaraju se u boljševičke demonstracije.

19. juna – Patriotske de-monstracije na prospek-tu Nevski, nose se por-teti Kerenskog.

te perspektive razmotre i odluče o svim praktičnim pitanjima (Kongres Sovjeta sjeverne regije, povlačenje postrojbi iz Petrograda, istupanje iz Moskve i Minskog.)

Izvanredna stvar ovdje koja karakterizira kako trenutak tako i autora upravo je redoslijed kojim su nabrojeni uvjeti ustanka. Prvo dolazi zrelost svjetske revolucije; ustanak u Rusiji smatra se samo kao karika u općem lancu. To je bila Lenjinova početna točka koja se nije mijenjala, njegova glavna premissa: nije mogao rezonirati drugačije. Zadatak ustanka prezentirao je izravno kao zadatak stranke. Teško pitanje dovođenja njegove pripreme u vezu sa sovjetima još nije bilo dotaknuto. Sveruski kongres Sovjeta ne spominje se. Sjevernom regionalnom kongresu u "istupanju Moskve i Minska" kao mjesta podrške ustanku, dodano je, na inzistiranje Trockoga, i "povlačenje postrojbi iz Petrograda". To je bio jedini znak tog plana ustanka koji je kasnije diktiran tijekom događaja u glavnom gradu. Nitko nije predložio nikakve taktičke amandmane na rezoluciju, koja je definirala samo stratešku početnu točku ustanka, u odnosu na Zinovjeva i Kamenjeva koji su odbacili i samu nužnost ustanka.

Nedavni pokušaj službenih povjesničara da tu stvar predstave kao da je čitavi vodeći sloj partije, osim Zinovjeva i Kamenjeva, bio za ustanak, razbija se u djeliće kad se suoči sa činjenicama i dokumentima. Osim činjenice da su oni koji su glasovali za ustanak bili veći dio vremena skloni odgađati ga za neodređenu budućnost, otvoreni protivnici ustanka, Zinovjev i Kamenjev, nisu bili usamljeni čak ni u Centralnom komitetu. Rikov i Nogin koji su bili odsutni na sjednici 10. bili su u potpunosti na njihovom gledištu, a Miljutin je bio blizak njima. "U gornjim krugovima partije moglo se vidjeti kolebanje, neka vrstu užasa borbe za vlast" – takvo je svjedočanstvo samog Lenjina. Prema Antonovu-Saratovskom Miljutinu, koji je stigao u Saratov nakon 10., "rekao je o Iljičevu pismu u kojem traži da 'započnemo' o kolebanjima u Centralnom komitetu, preliminarnom 'neuspjehu' Lenjinovog prijedloga, o njegovom ogorčenju i konačno o tome kako je određen smjer na ustanak." Boljševik, Sadovski, kasnije je pisao o "nekoj neodređnosti i nedostatku samopouzdanja koji su prevladavali u to vrijeme. Čak i među našim Centralnim komitetom onih dana, kao što je dobro poznato, bilo je rasprava i sukoba o tome kako započeti i treba li uopće započeti."

3-5. jula – 'Julski dan' – polaustanak s više od 500.000 radnika na ulicama Petrograda. Nakon tog slijedi pokušaj protjerivanja boljševizma iz Petrograda.

6. jula – Generalni štrajk završava, a radnici se vraćaju na posao, bojeći se uhićenja. Vlada započinje teror koji se razvija u histeriju s bezbroj uhićenja za špijunazu. Sve trupe pozvane su s fronta u Petrograd radi masovne demonstracije moći.

24. jula – Formirana je druga koalicjska vlada; Kerenski sebe imenuje za predsjednika. Menjiševici, kadeti i eseri uključuju se u vladu.

Sam Sadovski je u tom razdoblju bio jedan od vođa vojnog dijela sovjeta i vojne organizacije boljševika. Ali upravo su ti pripadnici Vojne organizacije – kako se javlja iz brojnih memoara – koji su u oktobru imali izuzetno velike predrasude prema ideji ustanka. Specifičan karakter organizacije nagnao je svoje vođe da podcjenjuju političke uvjete i precjenjuju tehničke uvjete. 16. oktobra, Kriljenko je izvijestio: "Veći dio biroa (vojna organizacija) smatra da ne bismo trebali forsirati to pitanje s praktične strane, ali manjina misli da možemo preuzeti inicijativu." Na 18. drugi istaknuti član vojne organizacije, Laševič, rekao je: "Trebao li odmah preuzeti vlast? Mislim da ne bismo trebali ubrzavati tijek događaja ... Nema jamstva da možemo zadržati vlast... Strateški plan koji predlaže Lenjin klima se na sve četiri noge." Antonov-Ovsejenko govori o sastanku glavnih vojnih radnika s Lenjinom: "Podvojski je izrazio sumnju; Nevski ga je prvo podržao, ali se onda prepustio samouvjernom tonu Iliča; Opisao sam situaciju u Finskoj ... Lenjinovo samopouzdanje i čvrstoća imali su okrjepljujući utjecaj na mene i razveselili Nevskega, ali Podvojski je ostao tvrdoglavog sumnjiv." Ne smijemo zaboraviti da se u svim sjećanjima te vrste dvojbe oslikavaju vodenim bojama, a povjerenje teškim uljem.

Cudnovski je odlučno govorio protiv ustanka. Skeptični Manuilski upozoravajući je podvukao da "front nije na našoj strani". Tomski je bio protiv ustanka. Volodarski je podržao Zinovjeva i Kamenjeva. Štoviše, nisu svi protivnici ustanka to otvoreno govorili. Na sjednici Petrogradskog komiteta 15., Kalinjin je rekao: "Rezolucija Centralnog komiteta bila je jedna od najboljih rezolucija koje je ikada usvojio Centralni komitet ... Praktički se približavamo oružanom ustanku. Ali kada će to biti – možda godinu dana od sada – to je nepoznato." takvo "slaganje" s Centralnim komitetom, iako je savršeno karakteristično za Kalinjina, nije bilo osobito samo za njega. Mnogi su pristajali na rezoluciju kako bi na taj način osigurali borbu protiv ustanka.

U Moskvi je bilo najmanje jednoglasja među čelnicima. Regionalni biro podržao je Lenjina. U moskovskom komitetu vladalo je oklijevanje; prevladavajuće raspoloženje išlo je u prilog odgode. Pokrajinski komitet zauzeo je neodređenu poziciju, ali u regionalnom birou, prema Jakovljevu, mislili su da će se u odlučujućem trenutku pokrajinski komitet prikloniti protivnicima ustanka.

TROCKI, LAV
*Povijest Ruske revolucije:
Lenjin poziva na ustanak*

Lebjedev iz Saratova govori kako je kad je bio u Moskvi, malo prije revolucije, bio u šetnji s Rikovom i kako se potonji, ukazujući na kamene kuće, bogate trgovine, poslovno uzbuđenje o njima, žalio na probleme nadolazećeg zadatka. "Ovdje u samom središtu buržujske Moskve zaista izgleda kao da smo Pigmejci koji razmišljaju o pomicanju planine."

U svakoj partijskoj organizaciji, u svakom od njenih pokrajinskih komiteta, postojali su ljudi istog stava kao i Zinovjev i Kamenjev. U mnogim su komitetima oni bili u većini. Čak i u proleterskom Ivanovu-Voznesenskom, gdje su boljševici sami vladali, neslaganje u vladajućim krugovima bilo izvanredno oštro. Godine 1925., kada su se memoari već prilagodili zahtjevima novog kursa, Kiseljev, stari radnik boljševik, napisao je: "Radnički dio prsatije, osim nekih pojedinaca, bio je uz Lenjina. Međutim, protiv Lenjina je bila mala skupina stranačkih intelektualaca i samostalnih radnika." U javnoj raspravi protivnici ustanka ponovili su iste argumente kao i Zinovjev i Kamenjev. "Ali u privatnim raspravama", piše Kiseljev, "polemika je poprimila akutniju i iskreniju formu, pa su tu otišli toliko daleko da kažu da je "Lenjin lud čovjek; da radničku klasu gura prema propasti. Od njegovog oružanog ustanka nećemo dobiti ništa; oni će nas uništiti, istrijebiti partiju i radničku klasu, a to će odgoditi revoluciju godinama i godinama itd." Takav je bio osobni stav Frunzea, čovjek velike osobne hrabrosti, ali ne i širokog pogleda.

Čak je i pobjeda ustanka u Petrogradu tek malo uzdrmala opću inerciju kod politike čekanja i izravnog otpora desnog krila. Kolebljivost čelnika naknadno je gotovo upropastila ustanak u Moskvi. U Kijevu je komitet koji je vodio Pjatakov, koji je vodio čisto obranašku politiku, dugoročno preusmjerio inicijativu – a onda i vlast – na Radu. "Organizacija naše partije u Voronež", kaže Vračev, "značajno se kolebala. Stvarni preokret u Voronezhu ... nije proveo komitet partije, već njegova aktivna manjina s Mojsejevim na čelu." U čitavom nizu pokrajinskih gradova boljševici su u oktobru formirali blok sa kompromiserima "protiv kontrarevolucije". Kao da u tom trenutku kompromiseri nisu bili jedan od glavnih podupiratelja kontrarevolucije. Gotovo svugde je bio potreban kako odozgo tako i odozdo pritisak da se razbije neodlučnost lokalnog komiteta, da ga se prisili da prekine s kompromiserima i da vodi pokret. "Krajem oktobra i početkom novembra

doista su bili dani 'velikih nemira' u našim partijskim krugovima. Mnogi su se odmah prepustili raspoloženju." Tako izvještava Šljapnikov, koji je sam dao nemali doprinos takvim kolebanjima.

Za sve one koji su se, poput harkovskih boljševika, našli u taboru menjševika na početku revolucije i nakon toga se pitali "kako se pak to moglo dogoditi", u pravilu uopće nije bilo mjesta u danima oktobra. Oni su se naprosto kolebali i čekali. Takvi su ljudi sada još pouzdanije usmjerili svoje tvrdnje kao "starih boljševika" u razdoblju intelektualne reakcije. Unatoč ogromnom poslu koji je proteklih godina učinjen kako bi se te činjenice prikrile, pa čak i bez tajnih arhiva koji su sada nedostupni istraživaču, dosta je dokaza i dalje u novinama, memoarima i povijesnim časopisima onog vremena, koji ukazuju da je uoči prevrata službeni stroj čak i najrevolucionarnije partie pružao veliki otpor. Konzervativizam neizbjježno pronalazi svoje mjesto u birokraciji. Stroj može ispuniti revolucionarnu funkciju samo dok god ostaje instrument u službi partie, sve dok ostaje podređen ideji i pod kontrolom mase.

Rezolucija 10. oktobra postala je neizmjerno važna. Bez odlaganja je prave zagovornike ustanka stavila na čvrsto tlo partijske desnice. U svim partijskim organizacijama, u svim njenim jezgrama, najodlučniji elementi počeli su napredovati na odgovorne položaje. Partijske organizacije, počevši od petrogradske, okupile su se, izradile popis svojih snaga i materijalnih resursa, ojačale komunikaciju i dale više koncentrirani karakter kampanji za prevrat.

No rezolucija nije uklonila neslaganja u Centralnom komitetu. Naprotiv, samo ih je formulirala i izvela na površinu. Zinovjev i Kamenjev, koji su se jučer osjetili okruženi naklonjenošću određenog dijela vodećih krugova atmosferom suočenja, promatrali su sa strahom kako se stvari brzo kreću ulijevo. Odlučili su ne gubiti više vremena, pa su već idućeg dana članovima partie raspodijelili voluminoznu adresu. "Ispred povijesti, ispred međunarodnog proletarijata, ispred ruske revolucije i ruske radničke klase", napisali su, "u sadašnjem trenutku mi nemamo pravo čitavu budućnost staviti na kartu oružanog ustanka".

Njihov je plan bio ući u Ustavotvornu skupštinu kao snažna opozicijska partija, koja su "u svom revolucionarnom radu može samo osloniti na sovjete". Otud i njihova formula: "Ustavotvorna skupština i sovjeti – to

26. jula - 3. august - Šesti Kongres Ruske socijaldemokratske partie (boljševika) koji predstavlja 240.000 partijskih članova. Rako se Lenjin skriva, Stalin izvještava o radu Centralnog komiteta. Kongres je odlučio da je revolucija mirnim putem postala nemoguća. Da lije, partija odlučuje po principima demokratskog centralizma.

Od mjeseca marta 568 poduzeća, otpuštanju više od 104.000 radnika, likvidirano je. Prosječne cijene su porasle za 248% u odnosu na 1913., iako su urbani centri najviše pogodjeni; u Moskvi je inflacija 836%, u meduvremenu, realne nadnive padaju za 57.4% u odnosu na 1913.

je kombinirani tip državne institucije prema kojemu idemo". Ustavotvornu skupštinu u kojoj je bilo osigurano da boljševici budu manjina i sovjete, u kojoj su boljševici bili većina – to jest, organ buržoazije i organ proletarijata – trebalo je "kombinirati" u mirnom sistemu dvovlašća. To nije uspjelo čak ni kompromiserima. Kako bi to onda uspjelo sada kada su sovjeti boljševički?

"Velika je povijesna pogreška", zaključili su Zinovjev i Kamenjev, "postaviti pitanje prijenosa vlasti na proletersku partiju – i sada i u bilo kojem trenutku. Ne, partija proletarijata će rasti, njen će program postati jasan sve većoj i većoj masi."

Ova nada u daljnji neprekiniti rast boljševizma, bez obzira na stvarni tijek klasnih sukoba, udarila je svojom glavom u Lenjinov lajtmotiv onih dana: "Uspjeh ruske i svjetske revolucije ovisi o dvodnevnoj ili trodnevnoj borbi".

Nije potrebno objašnjavati da je istina u tom dramatičnom dijalogu u potpunosti bila na Lenjinovo strani. Revolucionarna situacija ne može se sačuvati kako i kada tko želi. Da boljševici nisu preuzezeli vlast u oktobru i novembru, vjerojatno to više ne bi ni mogli. Umjesto čvrstog vodstva, mase bi i među boljševicima pronašle tu istu diskrepanciju između riječi i djela, koje su već bili site te bi se tijekom dva ili tri mjeseca udaljile od te partije koja ih je obmanula isto kao što su se nedavno udaljili od socijal-revolucionara i menževika. Dio radnika bi postao ravnodušan, drugi dio bi izgorio u grčevitim trenucima i anarhističkim ispadima, u gerilskim okršajima, u teroru koji diktiraju osveta i očaj. Tako iznuđeni predah, iskoristila bi buržoazija da sklopi separatni mir s Hohenzollernima i suzbije revolucionarne organizacije. Rusija bi ponovno se opet uključila u krug kapitalističkih država kao poluimperijalistička, polukolonijalna zemlja. Proleterska revolucija bi bila odgodena na neodređeno vrijeme. Lenjinovo pronicljivo razumijevanje te perspektive utjecalo je na njega da uzvikne: "Uspjeh ruske i svjetske revolucije ovisi o dvodnevnoj ili trodnevnoj borbi".

Ali sada, od 10. u mjesecu, situacija u partiji drastično se promjenila. Lenjin više nije bio izolirani "oporbenjak" čiji je prijedloge Centralni komitet ostavio po strani. Sada je bilo izolirano desno krilo. Lenjin više nije morao stjecati pravo na slobodnu agitaciju pod cijenu ostavke u Centralnom komitetu. Partijska legalnost bila je na njegovoj strani. S druge strane, Zinovjev i

Kamenjev, cirkulirajući svoj dokument koji napada od-luku koju je usvojila većina Centralnog komiteta, bili su ti koji su prekršili disciplinu. A Lenjin u borbi nikad nije ostavljao propuste svojih neprijatelja nekažnjenima – čak i daleko manje od tih!

Na sjednici 10., na prijedlog Dzeržinskog, izabran je politički biro od sedam ljudi: Lenjin, Trocki, Zinovjev, Kamenjev, Staljin, Sokolnikov i Bubnov. Međutim, ta nova institucija pokazala se potpuno nepraktičnom. Lenjin i Zinovjev još uvijek su se skrivali; Zinovjev je, štoviše, nastavljao borbu protiv ustanka, kao i Kamenjev. Politički biro u svojem oktobarskom sastavu nijednom se nije sastao te je uskoro i iznenada zaboravljen – kao što su se druge organizacije iznenada stvarale u tom vrtlogu događaja.

Nikakav praktični plan ustanka na sjednici 10. nije bio skiciran, pa čak ni probni. No, i bez unošenja te činjenice u rezoluciju, dogovoren je da bi ustanak trebao prethoditi Kongresu sovjeta i započeti, ako je moguće, najkasnije do 15. oktobra. Nisu svi željno prisatlji na taj datum. Bilo je to očito prekratko za početak ustanka planiranog u Petrogradu. Međutim, inzistirati na odgodi, značilo bi podržati desno krilo i tako pomiješati karte. Osim toga, nikada nije kasno odgoditi!

Cinjenicu tog preliminarnog određenja datuma za 15. najprije je javno spomenuo Trocki u svojim sjećanjima na Lenjina 1924. godine, sedam godina nakon događaja. Staljin je uskoro osporio izjavu, a pitanje je postalo akutno u ruskoj povijesnoj literaturi. Kao što je poznato, ustanak se doista dogodio tek 25., pa se onda posljedično izvornog datuma nitko nije držao.

Povjesničari epigoni smatraju nemogućim da se u politici Centralnog komiteta mogla dogoditi pogreška, ili čak odgoda kod datuma. "Slijedilo bi", piše Staljin na toj temi "da je Centralni komitet odredio datum ustanka za 15. oktobar, a naknadno sam prekršio (!) tu rezoluciju, odgadajući datum ustanka za 25. oktobar. Je li to istina? Ne, to nije istina." Staljin dolazi do zaključka da je "Trockog njegovo sjećanje izdalо". Kao dokaz on navodi rezoluciju 10. oktobar koja nije postavila nikakav datum.

Ovo pitanje kronologije ustanka o kojem se raspravljalo, vrlo je važno za razumijevanje ritma događaja i zahtjeva pojašnjenje. Da rezolucija od 10. nije sadržavala datum, sasvim je istina. No, ta opća rezolucija odnosila se na ustanak u cijeloj zemlji i bila je namijenjena stotinama i tisućama vodećih partijskih radnika.

TROCKI, LAV

*Povijest Ruske revolucije:
Lenjin poziva na ustanak*

August - U ovom mjesecu je 440 slučjeva gdje selaci i vojnici zauzimaju zemlju veleposjednika. Privremena vlada jedva da se može nositi s bezbrojnim ustancima.

3. augusta - Staljin je izabran u Centralni komitet boljševika.

12-15. augusta - Privremena vlada održava Državnu konferenciju u Moskvi. Radnički sovjeti nadmoćnom većinom glasaju za generalni štrajk zbog konferencije, ali Petrogradski sovjet s 364 prema 304 glasova protiv štrajka. Radnici djelomično to prihvataju i umjesto štrajka na jedan dan:

400.000 radnika ide u prosvjednu šetnju. Zbog nazadnosti Petrogradskog sovjeta, traže se i dobivaju novi izbori, sa 175 prema 4 glasa.

+Podjela na Državnoj konferenciji postaje opipljiva nakon dolaska Korniljeva. Kerenski patriotski nameće svoju autoritet, na što Miljukov pojašnjava: "U stvarnosti, on izaziva jedino osjećaj sažljivenja". Korniljev govori s teškim defezitom i, ispred diplomata koji pažljivo slušaju u publici, objavljava da je Nijemci tako mogu osvojiti Rigu te da ako se njemu ne omogući puna vojna diktaturska, Petrograd će sigurno pasti.

Bilo bi krajnje nerazumno u tu rezoluciju uključiti konspirativni datum ustanka koji se trebao realizirati u nekoliko sljedećih dana u Petrogradu. Moramo se sjetiti da iz opreza Lenjin tih dana nije stavljao datume ni na svoja pisma. U tom je slučaju odluka bila toliko važna, a ujedno toliko jednostavna, da nitko od sudionika nije imao nikakvih poteškoća da je upamtiti – pogotovo budući da su znali da se radi o tek nekoliko dana. Stoga, Staljinovo referiranje na tekst rezolucije pokazuje potpuno nerazumijevanje.

Međutim, spremni smo priznati da referencia jednog od sudionika na njegovo vlastito sjećanje, pogotovo ako njegovu izjavu osporava drugi sudionik, nije dostanata za povijesnog istražitelja. Srećom, pitanje se rješava izvan svake sumnje na drugi način – analizom uvjeta i dokumenata.

Kongres sovjeta trebao je početi 20. oktobra. Između sjednice Centralnog komiteta i datuma otvaranja kongresa, preostalo je deset dana. Kongres nije trebao agitirati u korist vlasti sovjetima, nego preuzeti vlast. Međutim, nekoliko stotina delegata sami su bili nemoćni preuzeti vlast; bilo je potrebno preuzeti vlast za Kongres i prije Kongresa. "Prvo pobijediti Kerenskog, a zatim pozvati na Kongres" – ta je misao od sredine septembra bila u središtu čitave Lenjinove agitacije. Svi koji su se s tim složili bili su u načelu oni koji su bili za preuzimanje vlasti u cjelini. Slijedom toga, Centralni komitet nije mogao a da ne pokuša provesti ustankak između 10. i 20. oktobra. A budući da je bilo nemoguće predvidjeti koliko će dana borba trajati, početak ustanka je postavljen za 15. "O aktualnom datumu", napisao je Trocki u svojim sjećanjima na Lenjinu, "nije bilo, koliko se sjećam, gotovo nikakva spora. Svi su shvatili da je to bio okvirni datum i postavljen gotovo samo u svrhu orientacije i da bi mogao pomjerjen kasnije ili ranije ovisno o događajima. Ali to bi tada bilo samo pitanje dana, ne više od toga. Bilo je sasvim očito da nam je neophodno trebao datum i to bliski datum."

Ovo svjedočanstvo političke logike uglavnom iscrpljuje pitanje. Ali dodatnih dokaza ima na pretek. Lenjin je ustrajno i često predlagao da partija iskoristi Sjeverni regionalni kongres sovjeta za početak vojnih aktivnosti. Rezolucija Centralnog komiteta usvojila je tu ideju. No, Regionalni kongres, koji je počeo s radom 10., trebao je završiti neposredno prije 15.

Na konferenciji 16., Zinovjev je, inzistirajući na poništenju rezolucije usvojene šest dana prije, zahtjevao: "Moramo sami sebi iskreno reći da u idućih pet dana nećemo pokrenuti ustankak". Referirao se na pet dana preostalih do kongresa sovjeta. Kamenjev je, podsjetio konferenciju "da je prije bilo rečeno da će se akcija provesti prije 20.", pritom tvrdeći da je "određivanje ustanka avanturizam". Nitko nije prigovorio toj izjavi, niti je itko to mogao. Ono što je Kamenjev tumačio kao neuspjeh Lenjinove rezolucije – bila je upravo odgoda ustanka. Prema njegovim riječima, "ništa nije učinjeno tijekom tog tjedna" prema ustanku. To je očigledno pretjerivanje. Određivanje datuma prisililo je sve da svoje planove učine čvršćima i ubrzaju tempo rada. No, neupitno je da se petodnevni interval naveden na sjednici 10. pokazao prekratkim. Odgoda je već bila činjenica. Tek je 17. Centralni izvršni komitet pomjerio otvaranje Kongresa za 25. Ta odgoda je bila prikladna kao i sve ostalo.

Lenjin se, kojemu su se u izolaciji sve te unutarnje prepreke i rasprave neizbjegno predstavljale u pretjeranom obliku, uznemirio odgodom te je inzistirao na sazivu novog sastanka Centralnog komiteta s predstvincima važnijih ogranaka partijskog rada u prijestolnici. Na toj su konferenciji, održanoj 16. u predgrađu grada, u Lesnoj, Zinovjev i Kamenjev nastavili s gore navedenim argumentima za poništavanje starog datuma i protiv imenovanja novog.

Spor je obnovljen s udvostručenom žestinom. Miljutin je mislio: "Nismo spremni da prvi udarimo ... Nastaje još jedna perspektiva: oružani sukob ... Ta perspektiva raste, njena se mogućnost približava. I mi moramo biti spremni za taj sukob. Ali ta je perspektiva drugačija od ustanka." Miljutin je zauzeo tu obrambenu poziciju koju su savjesnije branili Zinovjev i Kamenjev. Šotman, stari radnik Petrograda koji je proživio cijelu povijest partije, rekao je na toj Gradskoj konferenciji, da je raspoloženje kako u partijskom komitetu tako i u Vojno-revolucionarnom komitetu, daleko manje militantno nego u Centralnom komitetu. "Ne možemo istupiti, ali se trebamo pripremiti." Lenjin je napao Miljutina i Šotmana zbog pesimistične procjene odnosa snaga: "Nije riječ o borbi s vojskom, nego o borbi jednog dijela vojske s drugim ... Činjenice dokazuju da imamo prednost nad neprijateljem. Zašto Centralni komitet ne može krenuti?"

Troicki nije bio prisutan na tom sastanku. Tijekom tih istih sati progurao je u sovjetu rezoluciju o Vojno-revolucionarnom komitetu. No, stajalište koje se proteklih dana čvrsto iskristaliziralo u Smolnjom branju je Kriljenko, koji je upravo zajedno s Trockim i Antonovom-Ovsejenkom, vodio Sjeverni regionalni kongres sovjeta. Kriljenko nije imao sumnje da "voda snažno ključa". Povući rezoluciju u korist ustanka "bila bi najveća moguća pogreška". Ipak, nije se složio s Lenjinom "na pitanje tko će ustanak započeti i kako će započeti?" I dalje ne bi bilo prikladno sada odrediti konačan datum. "Ali pitanje o razmještaju trupa upravo je ono borbeno pitanje oko kojeg se vodi borba ... Napad na nas je zato već činjenica i to možemo iskoristiti ... Ni je potrebno brinuti tko će početi, jer je stvar već započela." Kriljenko je izlagao i branio politiku koju je odredio Vojno-revolucionarni komitet i konferencija garnizona. Tim smjerom se dalje ustanak razvijao.

Lenjin nije odgovorio na riječi Kriljenka. Živa slika posljednjih šest dana u Petrogradu nije mu prošla pred očima. Lenjin se bojao odgode. Njegova je pozornost bila fiksirana na izravne protivnike ustanka. Sve primjedbe, uvjetne formule, nedovoljno kategoričke odgovore, bio je sklon tumačiti kao neizravnu potporu Zinovjevu i Kamenjevu, koji su mu se suprotstavljači odlučnošću onih ljudi koji ne vide put povratka. "Rezultati tog tjedna," tvrdio je Kamenjev, "svjedoče da trenutno nedostaju informacije za ustanak. Nemamo stroj za ustanak. Neprijateljski stroj je daleko jači i vjerojatno je porastao tijekom tog tjedna ... ovdje su u sukobu dvije taktike: taktika zavjere i taktike vjere u pokretačke snage Ruske revolucije." Oportunisti uvijek vjeruju u te snage kad god je borba neophodna.

Lenjin je odgovorio: "Ako smatraste da je ustanak ispravan, onda je nepotrebno raspravljati o zavjeri. Ako je ustanak politički neizbjježan, onda se moramo prema njemu odnositi kao prema umjetnosti." Na toj točki se suštinska i stvarna načelna rasprava počela voditi – o sporu o čijoj je odluci, o čijoj je rezoluciji na ovaj ili onaj način ovisila sudbina revolucije. Međutim, u općem okviru Lenjinove formule, koja je ujedinila većinu Centralnog komiteta, pojavila su se zavisna, ali vrlo važna pitanja: Kako da na temelju sazrele političke situacije pristupimo ustanku? Kako da pronađemo most od politike prema tehniči revolucije? I kako da vodimo mase duž tog mosta?

14. augusta – Rotorika se vjehumentno širi, prijetnje nikad veće, gotovo se razvija otvorena borba. Vladje strogo podijeljena između sovjetske demokracije i vojne diktature. Nevjerojatno, ali svjetski poznati anarchist Peter Kroppkin daje potporu obrani Rusije kroz diktaturu, objašnjavajući da: "Trebamо federaciju poput one u Sjedinjenim Državama".

Joffe, koji je pripadao lijevom krilu, podržao je rezoluciju 10. No, on se suprotstavio Lenjinu kod jedne točke: "Nije točno da je pitanje sada isključivo tehničko. I sada se također trenutak ustanka mora razmotriti s političkog stajališta." Taj prošli tjedan je pokazao da za partiju, za sovjete, za mase, ustanak još nije postao samo pitanje tehnike. Upravo zbog toga nismo zadržali datum postavljen 10.

Lenjinova nova rezolucija koja poziva "sve organizacije i sve radnike i vojnike na sveobuhvatnu i najstrožu pripremu oružanog ustanka" usvojena je s 20 glasova protiv 2, Zinovjev i Kamenjev i 3 suzdržanih. Službeni povjesničari navode te brojke kao dokaz potpune beznačajnosti oporbe. Ali oni pojednostavljaju stvar. Pomak ulijevu u partijskim dubinama bio je već toliko jak da su protivnici ustanka ipak osjetili, ne usuđujući otvoreno istupiti, da je bolje da uklone bilo kakvu načelnu prepreku između dva tabora. Ako prevrat, unatoč ranije određenom datumu, nije realiziran do 16., neće li se i ubuduće cijela stvar tako svesti na platoniski "put prema ustanku"? Da Kalinin nije bio posvesam, vrlo jasno se vidjelo na toj istoj sjednici. Rezolucija Zinovjeva da je "bilo kakva akcija prije konferencije s boljševičkom sekcijom sovjetskog kongresa nedopuštena", odbijena je s 15 glasova protiv 6, a 3 suzdržana. Upravo ovdje imate pravo testiranje mišljenja. Neki od "branitelja" rezolucije Centralnog komiteta zapravo su htjeli odgoditi odluku do sovjetskog kongresa i do nove konferencije na kojoj bi bili boljševici iz provincija koji su bili većinski umjereni. Od tih "branitelja", računajući i one koji su se suzdržali, bilo je njih 9 od 24 – više od trećine. To je, naravno, i dalje manjina, ali unutar zapovjedništva prilično važna. Bez nadna slabost tog zapovjedništva bila je u činjenici što nije imala podršku nižih redova partije ili radničke klase.

Sljedećeg dana Kamenjev je, u dogovoru sa Zinovjevom, dao za časopis Gorkog izjavu napadajući odluku usvojeno noć prije. "Ne samo Zinovjev i ja, nego i brojni praktični drugovi", tako je pisao Kamenjev – "misle da je poduzimanje u smjeru oružanog ustanka u sadašnjem trenutku, kod danog odnosa društvenih snaga, neovisno od Kongresa sovjeta i nekoliko dana prije njega, nedopustiv korak koji šteti proletarijatu i revoluciji ... Staviti sve ... na kartu ustanka u nadolazećim danima bio bi čin očaja. I naša je partija previše jaka, pred njom je pre-

TROCKI, LAV

*Povijest Ruske revolucije:
Lenjin poziva na ustanak*

02 U zapisniku Centralnog komiteta za 1917., koji je objavljen 1929., navodi se da je Trocki objasnio svoju izjavu Sovjetu na temelju toga da ga je na to "prisilio Kamenjev". ovdje je očito pogrešan zapis, ili je zapis kasnije netočno doraden. Izjava Trockoga nije trebala posebno objašnjene; proizašla je iz okolnosti. Pukom slučajnosti je moskovski regionalni komitet, koji je u cijelosti podržao Lenjinu, našao shodnim objaviti u moskovskom partijskom časopisu istog dana, 18., izjavu gotovo identičnu formuli Trockoga "Mi nismo zaverenička partija i ne određujemo datum za naše akcije tajno ... Kad odlučimo istupiti, to ćemo i reći u našem tiskanom organu ..." Drugacije i nije bilo moguće odgovoriti na izravne upite neprijatelja. No, iako izjava Trockoga nije bila, niti je mogla biti rezultat prisile Kamenjeva, nju je Kamenjev svjesno kompromitirao svojom lažnom solidarnosti i to još u okolnostima u kojima Trocki nije mogao popuniti preostala prazna mjesta.

velika budućnost, da poduzima takav korak ..." Oportunisti se uvijek osjećaju "previše jakima" da uđu u borbu. Kamenjevljevo pismo bilo je izravna objava rata centralnom komitetu, i još kod najozbiljnijeg pitanja. Situacija je odmah postala izvanredno akutna. Tome je pridonijeli još nekoliko drugih osobnih epizoda koje su imale politički uzrok. Na jednoj sjednici Petrogradskog sovjeta 18., Trocki je, odgovarajući na pitanje koje je postavio neprijatelj, izjavio da Sovjet nije odredio datum pobune u narednim danima, ali da će, ako to bude potrebno, radnici i vojnici istupiti kao jedan. Kamenjev, koji je sjedio pored Trockoga u predsjedništvu, odmah je ustao i dao kratku izjavu: Htio je potpisati svaku riječ Trockoga. To je bio lukav potez. Dok je Trocki htio legalno prikriti politiku napada s izrazito obrambenom formulom, Kamenjev je pokušao iskoristiti Trockijevu formulu – s kojom je bio u radikalnom neslaganju – kako bi prikrio izravno suprotnu politiku.

Kako bi poništio učinak Kamenjevljeva manevra, Trocki je istog dana rekao u govoru na Sveruskoj konferenciji tvorničko-zavodskih komiteta: "Gradanski rat je neizbjegjan. Moramo ga samo organizirati što je bezbolnije moguće. To ne možemo postići neodlučnošću i kolebljivošću, nego samo upornom i hrabrom borbom za vlast". Svi su shvatili da su te riječi o kolebanju bile usmjerene protiv Zinovjeva, Kamenjeva i njihovih kolega.

Osim toga, Trocki je odgodio pitanje Kamenjevljeva govora u sovjetu za istragu do sljedećeg zasjedanja Centralnog komiteta. U međuvremenu je Kamenjev, želeći imati slobodne ruke za agitaciju protiv ustanka, podnio ostavku iz Centralnog komiteta. O tome se odlučivalo u njegovoj odsutnosti. Trocki je inzistirao na tome da je "stvorena situacija apsolutno nepodnošljiva" i predložio da se prihvati ostavka Kamenjeva.⁰²

Sverdlov, podupirući prijedlog Trockog, pročitao je pismo u kojem Lenjin Zinovjeva i Kamenjeva označava kao štrajkolomce zbog njihove izjave za Gorkijev list, te za njih traži isključivanje iz partije. "Kamenjevljev trik na sjednici Petrogradskog sovjeta", piše Lenjin, "biće je nešto potpuno nisko. On je u potpunoj suglasnosti, kaže on, s Trockijem! Ali, je li teško shvatiti da Trocki nije mogao, niti je imao pravo, pred neprijateljem reći ništa više od onog što je i rekao? Je li teško shvatiti da ... odluka o nužnosti oružanog ustanka, činjenica da je stvar potpuno zrela, da njegova sveobuhvatna priprema itd....

čini nužnim u javnim govorima otresti ne samo odgovornost, nego i inicijativu, na neprijatelja ... Kamenjev je izveo sitni prevarantski trik..."

Kad je Lenjin poslao svoj ogorčeni prosvjed preko Sverdlova, još nije mogao znati da je Zinovjev, u pismu urednicima centralnog organa, izjavio da su njegovi stavovi "daleko od onih koje Lenjin zagovara", i da se "slaže s jučerašnjom izjavom Trockoga u Petrogradskom sovjetu." Lunačarski, treći protivnik ustanka, istupio je u tisku na isti način. Da bi se upotpunila ta maliciozna zbrka, Zinovjevljevo su pismo, tiskano u centralnom organu na sam dan sjednice Centralnog komiteta, 20., urednici naklonjeno popratili sljedećim riječima: "Izražavamo nadu da se tom izjavom Zinovjeva (kao i izjavom Kamenjeva u Sovjetu) stvar može privesti kraj. Oštrina tonova Lenjinovog članka ne mijenja činjenicu da u suštinskom pitanju ostajemo istog mišljenja." To je bio novi udarac u leđa i to još iz potpuno neočekivanog smjera. U trenutku kada su Zinovjev i Kamenjev istupili u neprijateljskom tisku s otvorenom agitacijom protiv odluke Centralnog komiteta u korist ustanka, centralni organ partie osuđuje "oštrinu" Lenjinovog tonusa i izražava svoju solidarnost sa Zinovjevom i Kamenjevom "u suštinskom pitanju". Kao da bi u tom trenutku moglo biti osnovnijeg pitanja od pitanja ustanka. Prema kratkim zapisima, Trocki je na sjednici Centralnog komiteta izjavio: "Pismo Zinovjeva i Lunačarskog centralnog organu, a također i napomena uredništvu ne mogu se tolerirati." Sverdlov je podržao prosvjed.

U vrijeme urednici su bili Staljin i Sokoljnikov. Zapisnik glasi: "Sokoljnikov navodi da on nije sudjelovao u izjavi uredništva na temu pisma Zinovjeva i smatra da je ta izjava pogreška." Tako je postalo poznato da je Staljin osobno i sam izjavom naklonjenosti – a mimo drugog člana uredništva i protiv većine u centralnom komitetu – podupro Kamenjeva i Zinovjeva u najkritičnijem trenutku, četiri dana prije početka ustanka. Ogorčenje je bilo ogromno.

Staljin je govorio protiv prihvaćanja Kamenjevljeve ostavke, tvrdeći da je "cijela naša situacija proturječna po sebi". To jest, preuzeo je na sebe tu zbrku koju su članovi Centralnog komiteta istupajući protiv ustanka, uzrokovali kod ljudi. Ostavka Kamenjeva prihvaćena je s 5 glasova protiv 3. Sa 6 glasova, opet uz protivljenje Staljina, usvojena je odluka kojom se Kamenjevu i Zinovjevu zabranjuje daljnja borba protiv politike Centralnog

18. augusta - Petrogradski sovjet, unatoč prigovoru predsjednika menjevika Čheidzea, glasa o ukinjanju smrtne kazne. Sami vrh menjevika jedino je glasao protiv - Cerebeli, Čheidze, Dan, Lieber. 22. augusta se Privremena vlada obvezuje pridržavati ove sovjetske odluke.

19. augusta - Korniliov traži da mu Kerenki dopusti da vrati vojsku u Petrograd. Kerenki odbija.

21. augusta – Kao što je Kornjilov i obećao, Nijemci zauzimaju Rigu. Ruska vojska i ne potkušava obraniti Rigu i jednostavno se povlači, dopuštajući Nijemcima da zauzmu ovo “gnijezdo bolježivaca”. Prema izvještajevi John Reedu, mnogi časnici i buržažija preferiraju poraz od Njemačke nego od vojnich komiteta i bolježivaca. Kerenski, uvijek vidi da njegova pozicija slabih, izlazi na frontu, gdje nedredeno daje obavezu nekolicini generala da će uskoro stvoriti “direktorij” koji će preuzeti vojnu kontrolu. U međuvremenu, Kornjilov poziva 4.000 svojih najvećih časnika i s njima dijeli svoju viziju da objesi sve bolježive članove sovjeta do zadnjeg. Kornjilov se složio sa Kerenskim planom vojne diktature, uz samo jednu iznimku: bez Kerenskog.

komiteta. Zapisnik glasi: “Staljin objavljuje da se povlači iz uredništva.” Kako ne bi komplikirao ionako tešku situaciju, Centralni komitet je odbio prihvati Staljinovu ostavku.

Takvo ponašanje Staljina može se činiti neobjasnivima u svjetlu legende koja je stvorena oko njega. U stvarnosti ona u potpunosti odgovara njegovom duhovnom kalupu i njegovim političkim metodama. Kada je suočen s velikim problemima, Staljin se uvijek povlači – ne zbog nedostatka karaktera kao u slučaju Kamenjeva, već zbog uskih vidika i nedostatka kreativne imaginacije. Njegov sumnjičav oprez gotovo ga organski prisiljava u trenucima velike odluke i duboke razlike u mišljenju da se povuče u sjenu, da pričeka i da se, ako je moguće, osigura protiv oba ishoda. Staljin je glasovao na strani Lenjina za ustank; Zinovjev i Kamenjev su se otvoreno borili protiv ustanka. Ipak – osim “oštine tona” Lenjinoje kritike – “ostajemo kod svog mišljenja u načelima”. Staljin nipošto nije lakomisleno napisao taj urednički komentar. Naprotiv, on je pažljivo odvagao okolnosti i riječi. Ali 20. oktobra nije smatrao uputnim nepovratno srušiti svoj most prema taboru protivnika ustanka.

Svjedočanstvo tih zapisnika, koje moramo citirati ne iz izvornika, nego iz službenog teksta koji je izradio Staljinov sekretarijat, ne pokazuje samo stvarnu poziciju ličnosti u Centralnom komitetu. Ono nam, unatoč svojoj kratkoći i suhoparnosti, otkriva vjerodostojnu, autentičnu, panoramu partijskog rukovodstva kakvo je ono i bilo u stvarnosti, sa svim njegovim unutarnjim proturječnostima i neizbjježnim osobnim kolebanjima. Ne samo povijest kao cjelinu, već i njene najsmioniye preokrete ostvaruju ljudi kojima ništa ljudsko nije strano. Ali umanjuje li to u konačnici važnost postignutog?

Ako bismo na platnu gledali najljepše Napoleoneve pobjede, film bi nam pokazao, u istom redu s genijem, kompetencijama, domišljatosti, junaštvom, također i neodlučnost pojedinih maršala, zbuđenost generala koji ne mogu pročitati kartu, glupost časnika i parniku čitavih odreda, čak i do pražnjenja crijeva od straha. Taj realan dokument samo bi posvjedočio da se vojska Napoleona nije sastojala od robota iz legende, već od živih Francuza rođenih i odgojenih tijekom prijeloma između dviju epoha. A slika ljudskih slabosti samo bi jasnije naglašavala veličinu cjeline.

Lakše je teoretičirati o revoluciji naknadno, nego je upiti u svoje tkivo i krv prije nego se dogodi. Pristup

ustanku neizbjježno je proizveo i uvijek će proizvoditi, križu u ustaničkim strankama. To je dokazano iskustvom najtemperamentnije i najrevolucionarnije partije koju povijest poznaje. Dovoljno o tome govori da je nekoliko dana prije bitke Lenjin bio prisiljen tražiti iz partije isključivanje dvaju najbližih i najistaknutijih učenika. Nedavni pokušaji da se taj sukob smanji na “nesreću” osobnog karaktera – posljedica su diktata čisto crkvene idealizacije partijske prošlosti. Baš kao što je Lenjin potpunije i odlučnije od drugih izrazio u jesenskim mjesecima 1917. objektivnu nužnost ustanka i volju revolucionarnih masa, tako su Zinovjev i Kamenjev iskrenije od drugih utjelovili blokirajuće tendencije partije, atmosferu neodlučnosti, utjecaje sitnoburžoaskih veza i pritisaka vladajućih klasa.

Da su se sve konferencije, rasprave, osobne svađe, koje su se dogodile u gornjem sloju bolježičke partije tijekom Oktobra, zabilježile, potomstvo bi se moglo uvjeriti s koliko se intenzivne unutarnje borbe učvrstila kod partijskih lidera ta odlučnost neophodna za preuzimanje vlasti. Stenografsko izvješće pokazalo bi u isto vrijeme koliko je revolucionarnoj partiji potrebna unutarnja demokracija. Volja za borbom nije unaprijed pothranjena niti je diktirana odozgo – ona se u svakoj prigodi mora samostalno obnavljati i tempirati.

Navodeći tvrdnju autora te knjige da je “partija temeljni instrument proleterske revolucije”, Staljin je 1924. upitao: “Kako je naša revolucija onda pobijedila ako njen ‘temeljni instrument’ nije bio valjan?” Njegova ironija nije prikrila primitivnu netočnost tog prigovora. Između svetaca kako ih crkva prikazuje i vragova kako ih prikazuju kandidati za svetost, nalaze se živi ljudi. I upravo oni čine povijest. Visoki temperament bolježičke partije nije bio izražen u odsutnosti neslaganja, kolebanja, pa čak i potresa, nego u činjenici da se u najtežim okolnostima partija pravovremeno i to pomoću unutarnjih kriza obnovila te iskoristila pruženu joj priliku da odlučujuće utječe na tijek događaja. To znači da je partija kao cjelina bila prilično adekvatan instrument revolucije.

U praksi reformska stranka smatra čvrstim temelje onoga što namjerava reformirati. Stoga se neizbjježno podređuje idejama i moralu vladajuće klase. Uzdižući se preko leđa proletarijata, socijaldemokrati su postali tek buržujska partija drugog reda. Bolježevizam je stvorio tip autentičnog revolucionara koji povjesnim ciljevima ne-

TROCKI, LAV

*Povijest Ruske revolucije:
Lenjin poziva na ustanak*

22. augusta – Kerenški, misleći da je postigao dogovor za diktaturu, sada traži Kornjilova da pošalje konjičke trupe na Petrograd kako bi uveo vojni zakon. Kornjilov je zastao.

25. augusta – Kerenški je obavijesten da će, kao što je zatražio, dobiti konjičke trupe od Kornjilova. Kerenški je odahnuo jer je sad njegov tajno vojno preuzimanje vlasti spremno za rušenje Privremene vlade i sovjeta. Čak ni Kerenskijeva vlastita stranka nije svjesna dogovora koji je uradio. Kao da igra šah, Kornjilov kaže Kerenškom da je Petrograd sigurno prepasani za njega. Kornjilov bi bio sretan da Kerenškog stavi pod svoju osobnu zaštitu. Kerenški se počinje kolebatи.

pomirljivim sa suvremenim društvom podređuje uvjete svog osobnog postojanja, svoje ideje i svoje moralne prosudbe. Nužna distanca od buržujske ideologije u partiji se održavala budnom nepomirljivošću, čiji je inspirator bio Lenjin. Lenjin se nikada nije umorio od rada sa svojom lancetom, kojim je rezao one veze koje malogradansko okruženje stvara između partije i službenog društvenog mišljenja. Istodobno je učio partiju da stvori svoje vlastito društveno mišljenje, koje temelji na mislima i osjećajima klase koja se diže. Dakle, procesom selekcije i obrazovanja – te u stalnoj borbi, boljševička partija stvorila je ne samo politički, već i vlastiti moralni medij, neovisan o građanskom društvenom mišljenju i neumoljivo okrenut protiv njega. Samo to je omogućilo boljševicima da prevladaju kolebanja u svojim redovima i u akciji otkriju tu hrabru odlučnost bez kojih bi pobjeda u Oktobru bila nemoguća.

Ustanak kao umjetnost

Ludi ne dižu revolucije ništa više nego što pokreću ratove. Međutim, postoji ta razlika da u ratu odlučujući ulogu igra prisila, dok su u revoluciji prisilne jedino okolnosti. Revolucija se odvija samo onda kada nema drugog načina. Ustanak se, koji se uzdiže iznad revolucije kao vrh planinskog lanca njezinih događaja, također ne može dozvati po volji ništa više nego revolucija u cjelini. Mase napreduju i povlače se nekoliko puta prije nego se odluče na konačni napad.

Zavjera je obično suprotna ustanku, kao što je najorijerno poduzimanje manjine spontanom pokretu većine. I istina je da pobednički ustanak, koji može biti samo čin klase pozvane da bude na čelu nacije, široko odvojen i metodom i povijesnom ulogom od svrgnuća vlade koji ostvaruju zavjerenići daleko od očiju masa.

U svakome klasnom društvu postoji dovoljno proturječja kako bi u njihovim pukotinama mogla nastati zavjera. Međutim, povijesno iskustvo dokazuje da je određeni stupanj socijalne bolesti nužan – kao npr. u Španjolskoj, Portugalu ili Južnoj Americi – radi stalne opskrbe zavjereničkog režima. Čista zavjera, čak i ako je uspješna, može jedino zamijeniti jednu kliku vladajuće klase drugom – ili još manje, može tek izmijeniti ugleđne ličnosti vlade. Jedino masovni ustanak donosi pobjedu jednoga društvenog režima nad drugim. Povremene zavjere obično su izraz društvene stagnacije i propadanja. Nasuprot tomu, narodni ustanci obično su rezultat strelovitoga rasta koji je uništio staru nacionalnu ravnotežu. Kronicne “revolucije” južnoameričkih republika nemaju ništa zajedničko s permanentnom revolucijom; u tom smislu one su njezina suprotnost.

Međutim, to ne znači da se narodni ustanak i zavjera u svim okolnostima međusobno isključuju. Element zavjere sudjeluje do nekog stupnja u gotovo svakom ustanku. Budući da je povijesno uvjetovan određenom fazom u razdoblju razvoja revolucije, masovni ustanak nikad nije u potpunosti spontanog karaktera.

Čak i kad neočekivano zabljesne većini vlastitih studio-nika, on je nastao na temelju onih ideja u kojima ustaniči vide rješenje svojih egzistencijalnih problema. No masovni ustanak može se predvidjeti i pripremiti. Može se unaprijed organizirati. U tom je slučaju zavjera podređena ustanku, služi mu, olakšava mu put, ubrzava njegovu pobjedu. Što je veća politička razina revolucionarnog pokreta i ozbiljnije njezino vodstvo, važnija će biti pozicija zavjere u narodnoj pobuni.

Vrlo je važno shvatiti odnos između ustanka i zavjere; kako se oni suprotstavljaju i kako se međusobno nadopunjaju. Posebno zato što sama upotreba riječi zavjera, čak i u marksističkoj literaturi, sadržava površnu kontradikciju zbog činjenice da ponekad podrazumijeva neovisni pothvat manjine, a ponekad pripremu masovnog ustanka koji organizira manjina.

Dakako, povijest svjedoči o tome da u određenim okolnostima masovni ustanak može uspjeti čak i bez zavjere. Izrastajući “spontano” iz sveopćeg nezadovoljstva, raspršenih prosvjeda, demonstracija, štrajkova, uličnih borbi, ustanak može uvući dio vojske, paralizirati sile neprijatelja i srušiti staru vlast. Do određene mjerre to se i dogodilo u februaru 1917. u Rusiji. Približno isto dogodilo se u njemačkoj i austro-ugarskoj revoluciji u jesen 1918. Ipak, kako u tim događajima na čelu ustanka nije bilo stranke prožete interesima i ciljevima ustanka, njegov uspjeh neizbjježno je značio prijenos vlasti na one stranke koje su mu se do posljednjeg trenutka suprotstavljale.

Jedna je stvar svrgavanje stare vlasti; a druga je samostalno preuzeti vlast. Buržoazija može osvojiti vlast u revoluciji ne zato što je revolucionarna, već zato što je buržoazija. Ona drži vlasništvo, obrazovanje, tisak, mrežu strateških pozicija, hijerarhiju institucija. Puno je drukčije kod proletarijata. Lišen stvari koje nose sve društvene prednosti, ustanički proletarijat može računati samo na svoju brojnost, solidarnost, svoje kadrove, svoje službeno osoblje.

123

26. augusta – Kerenski se odmah odriče svojih diktatorskih ambicija i počinje raditi protiv Korniljeva. Kadeti se povlače iz Prvomene vlađe, čekajući da vide koja će strana prevladati. U potrazi za potporom buržoazije, Prvomena vlada sastaje se s najvećim ruskim velenjskim pojedinicima te pristaje udvostručiti cijenu žita, unatoč golemom prosveredu Izvršnog komiteta sovjeta. U međuvremenu, boljjevički tisak nastavlja govoriti masama da ne poziva na ustanak i pokušava rastjerati vladine glasine koje tvrde suprotno.

TROCKI, LAV

*Povijest Ruske revolucije:
Ustanak kao umjetnost*

UP&UNDERGROUND
Zima 2017.

27. augusta – Kerenski šalje telegram Kornjiljuvu: Odredite se svojezaspovijedi i idite u Peterograd. Kornjiliov objavljuje: Privremena vlada sastavljena je od njemackih špijuna, i talacije boljševika i sovjeta te je odgovorna za gubitak Rige. Kornjilov šalje tri konjičke divizije kako bi zarobio Petrograd. Kerenski im s ne previše moći nareduje da se zastave i proglašava Kornjilova izdajicom. U međuvremenu, boljševici počinju organizirati naoružanje petrogradskih radnika za samoobranu.

Kerenski se koleba i zahtijeva da tisak povuče njegove komentare o Kornjilovljevoj izdaji. Novine su već tiskane. Cijene diionica vinule su se u nebo na temelju tih jutarnjih vijesti: buržoazija je sigurna da će Kornjilov pobijediti. Engelska vojna misija daje podršku Kornjilovu.

Baš kao što kovač ne može primiti vruće željezo golom rukom, tako i proletarijat ne može izravno preuzeti vlast; nužna mu je organizacija za taj zadatak. Koordinacija masovnog ustanka uz pomoć zavjere, podređenost zavjere ustanku, organiziranje ustanka kroz zavjeru – sve to čini taj složeni i odgovorni odjel revolucionarne politike koji su Marx i Engels nazvali "umjetnostu ustanka." Ona prepostavlja ispravno rukovođenje masama, prilagođavanje promjenjivim okolnostima, razrađeni plan napada, opreznost u tehničkoj pripremi i smion udarac.

Povjesničari i političari obično za spontani ustank kažu da je masovni pokret koji je ujedinjen zajedničkim neprijateljstvom protiv staroga režima, ali koji nema jasan cilj, promišljene metode borbe ili vodstva koje svjesno pokazuje put do pobjede. Službeni povjesničari svisoka priznaju takav spontani ustanak – barem oni demokratskih osobina – kao nužno zlo čiju odgovornost snosi stari režim. Pravi razlog njihova povlađivanja jest u tome što "spontani" ustanak ne može nadmašiti okvire buržujskog režima.

Socijaldemokrati zauzimaju sličan stav. Oni ne odbacuju revoluciju kao društvenu katastrofu, isto kao što ne odbacuju potrese, vulkanske erupcije, pomrčine i epidemije kuge. Oni odbacuju – nazivajući to "blankizmom", ili još gore, boljševizmom – svjesnu pripremu prevrata, plan, zavjera. Drugim riječima, socijaldemokrati su spremni sankcionirati – i to samo *ex post facto* – one prevrte koji vlast predaju buržoaziji, ali zato neu-moljivo osuđuju one metode koje bi mogle donijeti vlast proletarijatu. Pod tim lažnim objektivizmom skrivaju politiku obrane kapitalističkog društva.

Na temelju svojih zapažanja i promišljanja o uspjehu mnogih ustanaka kojima je bio svjedok ili sudionik, Auguste Blanqui izveo je podosta taktičkih pravila koja će, ako ih se prekrši, samo otežati, čak i onemogućiti uspjeh ustanka. Blanqui je zahtijevao sljedeće: pravodobno stvaranje pravih revolucionarnih odreda, njihovu centraliziranu komandu i odgovarajuću opremu, dobar izračun razmještaja barikada, njihovu konačnu konstrukciju i njihovu sustavnu, a ne epizodičnu, obranu. Sva ta pravila, koja su izvedena iz vojnih problema ustanaka, moraju se naravno mijenjati u skladu s društvenim okolnostima i vojnog tehnikom, ali sami po sebi oni nikako nisu "blankizam" u smislu njemačke riječi "pučizam" ili revolucionarni avanturizam.

Ustanak je umjetnost i kao sve umjetnosti, ima svoje zakonitosti. Pravila Blanquija bili su zahtjevi vojno-revolucionarnog realizma. Blanquijeva pogreška nije bila u njegovom direktnom, već u njegovom inverznom teoremu. Blanqui je iz činjenice da taktična slabost uzrokuje poraz ustanka zaključio da bi poštovanje pravila ustaničke taktike samo po sebi jamčilo uspjeh. Samo od te točke nadalje legitimno je usporediti blankizam s marksizmom. Zavjera ne zauzima mjesto ustanaku. Aktivna manjina proletarijata, bez obzira na to koliko dobro organizirana, ne može preuzeti vlast bez obzira na opće okolnosti u zemlji. U tome je povijest opovrgnula blankizam. Ali samo u tome. Njegov afirmativni teorem zadržava svu moć. Kako bi osvojio vlast, proletarijatu treba nešto više od spontanog ustanaka. Treba mu odgovarajuća organizacija, treba mu plan: treba mu zavjera. Takav je lenjinistički pogled na to pitanje.

Engelsova kritika fetišizma barikada temeljila se na razvoju vojne tehnike, kao i tehnike općenito. Ustanička taktika blankizma odgovarala je karakteru staroga Pariza, poluzanatskog proletarijata, uskim ulicama i vojnom sustavu Louisa Philippea. Blanquijeva načelna pogreška bila je u tome što je revoluciju izjednačio s ustanakom. Njegova tehnička pogreška bila je u tome što je izjednačio ustanak s barikadama. Marxova kritika bila je usmjerena protiv obje te pogreške. Iako se u potpunosti slagao s blankizmom oko toga da je ustanak umjetnost, Engels je uočio ne samo da u revoluciji ustanak zauzima podređeno mjesto, nego i da barikade imaju opadajuće značenje tijekom ustanaka. Engelsova kritika nije imala ništa zajedničko s odricanjem od revolucionarnih metoda u korist čistog parlamentarizma, kao što su u svoje vrijeme pokušali glumiti filistri njemačke socijaldemokracije, u suradnji s cenzurom Hohenzollerna. Za Engelsa je pitanje o barikadama ostalo samo pitanje jednoga tehničkog elementa ustanaka. Reformisti su pokušali izvesti zaključak da Engelsovo odbijanje odlučujuće važnosti barikada znači i odbacivanje revolucionarnog nasilja općenito. To je otprilike kao i da se izvede zaključak o odbacivanju militarizma zbog opadanja važnosti rovova u budućem ratovanju.

Organizacija kojom proletarijat može obroriti staru vlast i zamijeniti je novom – jesu sovjeti. To je naknadno postala stvar povijesnog iskustva, ali do Oktobarske revolucije to je bila teorijska prognoza – temeljena, dakkako, na preliminarnom iskustvu iz 1905. godine. Sovjeti

TROCKI, LAV

*Povijest Ruske revolucije:
Ustanak kao umjetnost*

su organi pripreme masa za ustanak, organi ustanka i nakon pobjede, organi vlasti.

Međutim, sami sovjeti ne mogu riješiti problem. Oni mogu poslužiti različitim ciljevima u skladu s programom i vodstvom. Sovjeti dobivaju svoj program iz stranke. Dok sovjeti u revolucionarnim uvjetima – a izvan revolucije oni nisu mogući – obuhvaćaju cijelu klasu, s iznimkom njezinih nazadnih, inertnih ili demoraliziranih slojeva, revolucionarna partija predstavlja mozaik te klase. Problem osvajanja vlasti može se riješiti samo konačnom kombinacijom partije i sovjeta – ili s drugim masovnim organizacijama koje su manje ili više ekvivalentne sovjetima.

Kad revolucionarna partija rukovodi sovjetom, on svjesno i pravovremeno teži osvajanju vlasti. Prilagođavajući se promjenama političke situacije i raspoloženju masa, sovjet priprema vojne baze ustanka, ujedinjuje šok-trupe u jedinstvenu shemu djelovanja, izrađuje plan za ofenzivu i za konačni napad. A to znači pretvaranje organizirane zavjere u masovni ustanak.

Boljševici su bili prisiljeni opovrgnuti više nego jednom optužbe za zavjeru i blankizam koje su protiv njih usmjerili neprijatelji, i to davno prije Oktobarske revolucije. Stoviše, nitko nije vodio nemilosrdniju borbu protiv zavjereničkog djelovanja od Lenjina. Oportunisti međunarodne socijaldemokracije više su puta branili staru taktiku individualnog terora esera usmjerenog protiv carskih agenata, u vrijeme kad su takvu taktiku boljševici nemilosrdno kritizirali inzistirajući na masovnom ustanku umjesto individualnog avanturizma inteligencije. No, odbacujući sve vrste blankizma i anarhizma, Lenjin se ni na trenutak nije poklonio "svetoj" spontanosti mase. Razradio je dublje i prije svih taj odnos između objektivnih i subjektivnih čimbenika u revoluciji, između spontanog pokreta i politike partije, između narodnih masa i progresivne klase, između proletarijata i njegove avangarde, između sovjeta i partije, između ustanka i zavjere.

Ali ako je istina da se ustanak ne može izazvati po volji, a ipak da se mora organizirati unaprijed kako bi stvar uspjela, tada se pred revolucionarne vođe postavlja zadatak ispravne dijagnoze. Oni moraju pravovremeno napisati rastući ustanak i nadopuniti ga zavjerom. Uplitanje babice za vrijeme porođajnih bolova – koliko god ta slika bila neprikladna – i dalje je najjasnija ilustracija toga svjesnog upada u stihiski proces. Hercen je je-

dnom optužio svojega prijatelja Bakunjina da u svim revolucionarnim pothvatima neumorno uzima drugi mjesec trudnoće za deveti. Sam je Hercen bio više sklon da i u devetom mjesecu poriće trudnoću. U Februaru se pitanje određivanja datuma rođenja gotovo i nije postavljalo jer je ustanak buknuo neočekivano i to bez centraliziranog vodstva. Ali upravo iz toga razloga vlast nije prešla onima koji su ostvarili ustanak, već onima koji su primijenili kočnice. S drugim ustankom bilo je bitno drukčije. Njega je svjesno pripremila boljševička partija. Tako su se boljševici suočili s problemom kako ispravno iskoristiti trenutak da se krene u napad.

Trenutak ovdje ne treba shvatiti previše doslovno u značenju određenog dana i sata. Fizička rođenja također predstavljaju znatno razdoblje nesigurnosti – njihove granice zanimaju jednak i babicu i parničare u ostavinskim raspravama. Između trenutka u kojem bi se pokušaj pozivanja na ustanak neizbjježno pokazao preuranjenim i doveo do revolucionarnog pobačaja i trenutka kada se povoljne okolnosti trebaju smatrati beznadno propuštenima, postoje određeno razdoblje. Ono može trajati nekoliko tjedana, a ponekad i nekoliko mjeseci – tijekom kojih se pobuna može izvesti s više ili manje šanse za uspjeh. Zapažanje razlike unutar toga relativno kratkog razdoblja te odabir konačnog trenutka – sad već u roku dana ili sata – predstavlja najodgovorniji zadatak revolucionarnih vođa. Potpuno opravdano to se može nazvati ključnim problemom zato što ujedinjuje politiku revolucije s tehnikom ustanka – a nije potrebno reći da je ustanak, poput rata, nastavak politike drugim sredstvima.

Intuicija i iskustvo nužni su za revolucionarno rukovodstvo, baš kao i za sve ostale vrste kreativnih aktivnosti. Ali mnogo je više od toga. Umjetnost mađioničara također se može uspješno oslanjati na intuiciju i iskustvo. Međutim, politička magija prikladna je samo za epohu i razdoblja u kojima prevladava rutina. Epoha moćnih povijesnih prevrata nema nikakve koristi od vrača. Tu iskustvo, čak i prosvijetljeno intuicijom, nije dovoljno. Tu morate imati sintetiziranu doktrinu koja obuhvaća interakcije glavnih povijesnih sila. Tu morate imati materijalističku metodu koja vam omogućuje da otkrijete, iza pokretnih sjena programa i slogana, stvarno kretanje društvenih tijela.

Temeljna prepostavka revolucije jest da je postojeća društvena struktura postala nesposobnom za rješa-

28. augusta – Obični radnici, međutim, imaju drugačije planove. Kada je dio Kornjilovljeve vojske stigao na željezničku postaju Petrograd, radnici odgadaju propustiti vlakove. Neki su vojnici 'pogrešno' poslani u pogrešnom smjeru. Radnici se bratime s Kozacima i počinju politički utjecati na neke od njih. Njihov zapovjednik, Krimov, strahujući od boljševičke propagande, naredjuje svojim vojnicima da idu iz Petergrada u malo selo udaljeno nekoliko kilometara. Ponovno, međutim, obični agitatori, bez ikakve centralne komande, odmah upadaju u selo te Kozaci počinju održavati sovjete. Kornjilovljeva "Divlja divizija" susreće sličnu sudbinu, pa nakon komunističke agitacije oni podižu crvenu zastavu i uhićuju svog zapovjednika! Revolucionarni duh se širi masama put zarez.

vanje hitnih problema nacionalnog razvoja. Međutim, revolucija postaje moguća jedino o slučaju kad društvo sadržava novu klasu, sposobnu preuzeti rukovodstvo u rješavanju problema koje predstavlja povijest. Proces pripremanja revolucije sastoji se od širenja svijesti o objektivnim problemima proturječja industrije i klase među živuće ljudske mase, mijenjanja te svijesti i stvaranja novih veza između ljudskih snaga. Vladajuće klase gube vjeru u sebe jer su praktično pokazali svoju nesposobnost da izvedu zemlju iz slijepih ulice; stare se partie raspadaju; prevladava gorka borba skupina i klika; nade se polažu u čuda ili u čudotvorne radnike. Sve to čini jednu od političkih pretpostavki revolucije – vrlo važnu, iako pasivnu.

S druge strane, najvažnija aktivna pretpostavka revolucije i nova politička svijest revolucionarne klase jest snažno neprijateljstvo prema postojećem poretku i spremnost da se izloži najvećim herojskim naporima i žrtvama kako bi se zemlja usmjerila na uzlaznu putanju.

Međutim, ta dva temeljna tabora – krupni vlasnici i proletarijat – nisu svi stanovnici jedne zemlje. Između njih postoje još i široki slojevi sitne buržoazije, koji pokrivaju cijeli spektar privredne i političke duge. Nezadovoljstvo tih srednjih slojeva, njihovo razočaranje politikom vladajuće klase, njihova revolucionarna inicijativa na strani proletarijata, čine treću političku pretpostavku revolucije. Djelomično je pasivna – u tome što neutralizira gornje slojeve sitne buržoazije – ali djelomično i aktivna jer potiskuje niže slojeve izravno u borbu zajedno s radnicima.

Navedene pretpostavke očigledno se međusobno uvjetuju. Što proletarijat odlučnije i samopouzdanije djeluje, to će uspješnije za sobom povesti srednji sloj i to će vladajuća klasa biti izolirana, a time će biti niži i njeni moral. S druge strane, demoralizacija vladajućih usmjerit će vodu na mlin revolucionarne klase.

Proletarijat može postati pun samopouzdanja koje je potrebno za rušenje vlasti samo ako se pred njim otvori jasna perspektiva, samo ako ima priliku ispitati u praksi taj odnos snaga koji se mijenja u njegovu korist, samo ako iznad sebe ima dalekovodno, čvrsto i samopouzdano rukovodstvo. To nas dovodi do posljednje pretpostavke – ali nipošto i najmanje važne – osvajanja vlasti: revolucionarna partija kao čvrsto varena i kaljena avangarda klase.

Zahvaljujući povoljnoj kombinaciji povjesnih okolnosti, kako domaćih, tako i međunarodnih, ruskim proletarijatom rukovodila je partija izvanredne političke jasnoće i besprimjernog revolucionarnog karaktera. Jedino je tako vrlo mala i mlada klasa uspjela ostvariti povijesnu zadaću nezamislivih razmjera. Doista je povijest posvjedočila, kroz Parišku komunu, njemačku i austrijsku revoluciju 1918., sovjetsku revoluciju u Mađarskoj i Bavarskoj, talijansku revoluciju 1919., njemačku krizu 1923., kinesku revoluciju 1925. – 1927., španjolsku revoluciju 1931., da je dosad najslabija karika u lancu nužnih uvjeta bila partija. Od svih tih stvari za radničku je klasu najteže stvoriti revolucionarnu organizaciju sposobnu izdici se do visina svojega povijesnog zadatka. U starijim i civiliziranim zemljama snažne sile rade na slabljenju i demoraliziranju revolucionarne avangarde. Važan sastavni dio toga rada je i borba socijaldemokrata protiv "blankizma", čijim imenom oni označavaju revolucionarnu suštinu marksizma.

Bez obzira na brojne velike društvene i političke krize, slučajnost svih uvjeta potrebnih za pobjedničku i stabilnu proletersku revoluciju do sada se dogodila jednom u povijesti: u Rusiji u oktobru 1917. Revolucionarna situacija nije dugovječna. Raspoloženje sitne buržoazije najnestabilnija je pretpostavka revolucije. U vrijeme nacionalnih kriza sitna buržoazija slijedi onu klasu koja pokazuje samopouzdanje ne samo riječima nego i djelima. Iako je sposobna za impulzivni entuzijazam, pa čak i za revolucionarni gnjev, sitna buržoazija nema izdržljivost, lako gubi smjelost u trenucima poraza i u previranju je od ushićene nade do obeshrabrenja. A te oštре i brze promjene raspoloženja sitne buržoazije utječu svojom nestabilnošću na svaku revolucionarnu situaciju. Ako proleterska partija nije dovoljno odlučna da pravovremeno pretvorí nadu i očekivanja narodnih masa u revolucionarnu akciju, nakon plime će vrlo brzo uslijediti oseka: srednji će se sloj okrenuti od revolucije i potražiti spas u protivničkom taboru. Kao što kod plime proletarijat privlači sitnu buržoaziju, tako i za vrijeme oseke sitna buržoazija privlači za sobom dobar sloj proletarijata. Takva je dijalektika komunističkih i fašističkih valova koji se mogu vidjeti u političkoj evoluciji Europe od rata.

Pokušavajući temeljiti svoje djelovanje na Marxovoj tvrdnji da nijedan sustav ne propada dok nije iscrpio sve mogućnosti koje ima na raspolaganju, menjševici su

29. augusta – Gotovo svaka četvrt u Petrogradu organizira Crvenu gardu, koja sada broji 40.000 oružanih radnika, s tisutama po-mnogog osoblja. Željnički radnici razdvajaju tračnice tako bi sprijedili Kornjilovljev napredak; pošantski, telegrafski radnici usporavaju rad i zaustimaju vojne komunikacije, šaljući bitne kopije boljevičima. Crveni radnici ne rade kraće od 16h dnevno. Boljevički vojnici počinju dolaziti iz Kronštadta i Viborga. U međuvremenu, garnizoni u Kronstadtu i Viborgu pobunili su se te će pucati na sve one časnike koji izjavljuju odanost Kornjilovu.

30. augusta – Sovjet objavljuje da je Kornjilov poražen i njegova vojska potpuno demoralizirana.

TROCKI, LAV

*Povijest Ruske revolucije:
Ustanak kao umjetnost*

zanijekali legitimitet borbe za proletersku diktaturu u nazadnoj Rusiji, gdje se kapitalizam ni izbliza nije iscrpio. Taj je argument u sebi imao dvije pogreške, i obje su bile kobne. Kapitalizam nije nacionalni nego svjetski sustav. Imperijalistički rat i njegove posljedice pokazali su da je na svjetskoj razini kapitalizam daleko od iscrpljivanja. Revolucija u Rusiji bila je razbijanje najslabije karike u sustavu svjetskoga kapitalizma.

No, lažnost te koncepcije menjševika javlja se i kod nacionalne točke gledišta. Sa stajališta ekonomskog apstrahiranja doista je moguće potvrditi da kapitalizam u Rusiji nije iskoristio sve svoje mogućnosti. No, ekonomski se procesi ne odvijaju u eteru, već u konkretnom povijesnom mediju. Kapitalizam nije apstrakcija već životni sustav klasnih odnosa koji prije svega zahtijevaju državnu vlast. Da je monarhija iscrpila sve svoje mogućnosti, pod čijom se zaštitom razvio ruski kapitalizam, s tim se slažu čak i menjševici. Februarska revolucija je pokušala izgraditi privremeni državni režim. Slijedili smo njegovu povijest: tijekom osam mjeseci potpuno se iscrpio. Kako bi takav državni poredak u tim uvjetima mogao jamčiti daljnji razvoj ruskog kapitalizma?

“Buržujska republika, koju brane samo socijalisti umjerjenjaci, koji je izgubio podršku u masama ... nije se više mogao održati. Cijela je njegova suština isparila. Ostala je samo vanjska ljska.” Ta precizna definicija pripada Miljukovu. Sudbina toga isparenog sustava, prema njegovim riječima, bila je ista kao i carske monarhije: “Obje su pripremile teren za revoluciju, a na dan revolucije nisu mogle naći nijednog branitelja”.

Već u julu i avgustu Miljukov je predocio situaciju tako što je predstavio izbor između dvaju imena: Kornjilov ili Lenjin? No, Kornjilov je sada proveo svoj eksperiment koji je završio bijednim neuspjehom. Za režim Kerenskog sigurno više nije bilo mjesta. Sa svim varijacijama raspoloženja, kaže Suhanov, “jedina stvar oko koje su se svi ujedinili bila je mržnja prema režimu Kerenskog.” Baš kao što je i carska monarhija postala nemoguća gornjem krugu plemstva, pa čak i velikim vojvodama, tako je i vlada Kerenskoga postala mrska čak i ljudima koji su taj režim izravno inspirirali, “velikim vojvodama” gornjega sloja kompromisera. U tomu sveopćem nezadovoljstvu, toj oštroj političkoj igri živaca svih klasa, imamo jedan od simptoma sazrelog revolucionarnog stanja. Na jednak način, svaki mišić, živac i vlakno organizma nepodnošljivo su napeti tek prije pojave apsesa.

Rezolucija Julskog kongresa boljševika, dok je upozoravala radnike na prerane konfrontacije, istodobno je istaknula kako se u bitku mora ući “kad god opća nacionalna kriza i duboki masovni entuzijazam stvore povoljne okolnosti za prelazak siromašnih ljudi iz grada i sa sela na stranu radnika.” Do toga je trenutka došlo u septembru i oktobru.

Za ustanak se od tada moglo pretpostavljati da će uspjeti jer se mogao osloniti na stvarnu većinu naroda. Naravno, to ne treba shvaćati u formalnom smislu. Da se kojim slučajem organizira referendum o pitanju ustanka, rezultati bi bili iznimno proturječni i neizvjesni. Unutarnja spremnost da se podrži revolucija ni blizu nije isto što i sposobnost da se jasno formulira njezina nužnost. Štoviše, odgovor bi u velikoj mjeri ovisio o načinu na koji je pitanje postavljeno, instituciji koja je provela referendum – ili, jednostavno rečeno, o klasi koja ima vlast.

Primjene demokratskih metoda imaju svoju granicu. Možete istražiti kod svih putnika kojim se automobilom želete voziti, ali ih je nemoguće pitati treba li začekiti kad vlak nailazi punom brzinom i kad prijeti opasnost od nesreće. Međutim, ako je spašavanje izvedeno vješto i na vrijeme, tada je odobrenje putnika unaprijed zajamčeno.

Parlamentarno savjetovanje među narodom odvija se u trenutku, dok tijekom revolucije različiti slojevi stanovništva dolaze do istih zaključaka jedan za drugim i u neizbjegnjivim, iako ponekad vrlo blagim intervalima. U trenutku kada napredni odred puca od revolucionarne nestrljivosti, nazadni slojevi tek se počinju kretati. U Petrogradu i Moskvi sve masovne organizacije bile su pod vodstvom boljševika. U pokrajini Tambov, koji ima više od tri milijuna stanovnika – tj. nešto manje od obje prijestolnice – boljševička se frakcija prvi put pojavila u sovjetima tek kratko vrijeme prije Oktobarske revolucije.

Silogizmi objektivnog razvoja ni približno se ne podudaraju – iz dana u dan – sa silogizmima misaonog procesa masa. I kada u tijeku događaja velika praktična odluka postane neodgodiva, to je trenutak u kojem referendum nije moguć. Razlika u razini i raspoloženju različitih slojeva ljudi prevladava se u akciji. Napredni slojevi vode za sobom kolebljive i izoliraju one koji se protive. Većina se ne pribrojava, nego se pridobiva. Ustanak se stvara u točno onom trenutku kada samo izravna akcija nudi izlaz iz proturječja.

1. septembra – Val potpore preplavljuje sovjetski Centralni izvršni komitet od Urala, Donbas-a, Središnje industrijske regije, Ukrajine, Bjelorusije, Središnje Azije itd. 126 lokalnih sovjeta zahtijeva da Petrogradski sovjet preuzeme vlast. Petrogradski sovjet usvaja rezoluciju podrške boljševičkoj stranci. Menjševici i strariuti stvar, ali rezultat glasanja je razoran: 279 prema 115. To znači boljševičku podršku od četiri glavnih gradova: Petrograd, Ivanovo-Voznesensk, Kronstadt i Krasnojarsk. Broj zauzeće zemljiša od seljaka raste do 958. U međuvremenu, kerenski otvoreno proglašava Rusiju „Republikom” i uhićuje general Kornjilova.

Iako im je nedostajalo snage da sami izvuku nužne političke zaključke iz borbe protiv zemljoposjednika, seljaci su se samom agrarnom pobunom već nadovezali na pobune u gradovima, evocirali ih i zahtijevali ih. Svoju volju nisu izrazili bijelim glasačkim listićem već ozbiljnijim referendumom. U okviru onih granica u kojima je podrška seljaštva bila nužna za uspostavu sovjetske diktature, ta je podrška već bila na raspolaganju. "Diktatura" – kao što je Lenin odgovorio onima koji su sumnjali – seljacima bi dala zemlju i svu vlast seljačkim odborima u lokalitetima. Kako onda možete i najmanje sumnjati da seljaci neće poduprijeti tu diktaturu?" Kako bi vojnici, seljaci i potlačeni narodi, koji se batrgaju na snježnoj oluji glasačkih listića, mogli prepoznati boljševike u akciji, bilo je nužno da boljševici preuzmu vlast.

Ali kakav je odnos snaga bio nužan da proletarijat preuzme vlast? "U odlučujućem trenutku, na odlučujućem mjestu, imati nadmoćnu superiornost sile", pisao je Lenin kasnije, tumačeći Oktobarsku revoluciju, "ta zakonitost vojnog uspjeha također je zakonitost političkog uspjeha, pogotovo u tome kipućem i žestokom klasnom ratu koji se zove revolucija. Prijestolnice, ili općenito govoreći, najveći centri trgovine i industrije ... u značajnoj mjeri odlučuju političku sudbinu naroda – narančno, pod uvjetom da centre podržavaju dovoljne lokalne ruralne snage, iako ta podrška ne mora biti trenutna." Lenin je u tome dinamičnom smislu govorio o većini ljudi, i to je bio jedini pravi smisao koncepta većine.

Neprijateljski demokrati tješili su se da su ljudi koji slijede boljševike samo sirovina, samo povjesna glina. Lončari bi i dalje trebali biti isti ti demokrati koji su surađivali s obrazovanom buržoazijom. "Ne vide li ti ljudi", upitao je menševički list, "da petrogradski proletarijat i garnizon nikada prije nisu bili tako izolirani od svih drugih društvenih slojeva?" Nesreća proletarijata i garnizona bila je da su oni bili "izolirani" od onih klasi od kojih su namjeravali preuzeti vlast!

No je li se doista moglo osloniti na naklonjenost i podršku sumnjivih elemenata u pokrajinama i s fronta? "Njihov boljševizam", napisao je Suhanov nadmeno, "bio je mržnja prema koaliciji i čežnja za zemljom i mirom." Kao da je to malo! Mržnja prema koaliciji značila je želju da se oduzme vlast buržoaziji. Čežnja za zemljom i mirom bila je golem program koji su seljaci i vojnici namjeravali provesti pod vodstvom radnika. Be-

značajnost demokrata, čak i onih na lijevoj strani, rezultirala je iz toga velikog nepovjerenja – nepovjerenja "obrazovanih" skeptika – u one sumnjive elemente koji su zahvaćale fenomen u cjelini, ne zamarajući se detaljima i nijansama. Taj intelektualni, pseudo-aristokratski, gadljivi stav prema narodu bio je stran boljševizmu, stran samoj njegovoj prirodi. Boljševici nisu bili delikatni, književni prijatelji masa, nisu bili sitničavi. Nisu se plašili tih nazadnih slojeva koji su se po prvi put ustali iz taloga. Boljševici su uzeli narod kakav ga je prethodna povijest stvorila i kakav je bio pozvan da izvrši revoluciju. Boljševici su vidjeli kao svoju misiju da vode taj narod. Oni protiv ustanka bili su "svi" – osim boljševika. Ali boljševici su bili narod.

Temeljna politička snaga oktobra bio je proletarijat, a prvo mjesto u njegovim redovima držali su radnici Petrograda. Avangarda pak tih radnika bio je Viborski okrug. Plan ustanka odabrao je taj temeljni proleterski okrug kao polazište svoje ofenzive.

Kompromiseri svih vrsta, počevši od Martova, nakon revolucije su pokušali boljševizam prikazati kao vojnički pokret. Europski socijaldemokrati oduševili su se tom teorijom. No, tu su zanemarene temeljne povijesne činjenice: činjenicu da je proletarijat prvi prešao na stranu boljševika; da su radnici iz Petrograda pokazivali put radnicima svih zemalja; da su garnizon i front mnogo dulje nego radnici ostali bastioni kompromisa; da su eseri i menševici stvorili sve vrste povlastica za vojnika na račun radnika u sovjetskom sustavu, da su se borili protiv naoružanja radnika i poticali vojниke protiv njih; da se raskid u vojski ostvario samo pod utjecajem radnika; da je u odlučujućem trenutku vodstvo vojnika bilo u rukama radnika; i konačno da su se godinu dana kasnije socijaldemokrati Njemačke, slijedeći primjer svojih ruskih kolega, oslonili na vojниke u svojoj borbi protiv radnika.

Do jeseni desni kompromiseri više nisu mogli ni govoriti u tvornicama i vojarnama. No, ljevičari su još uvijek pokušavali uvjeriti mase da je ustanak ludilo. Martov, koji je u borbi protiv kontrarevolucionarne ofenzive u julu utjecao na mase, sada je ponovno služio beznadnoj stvari. "Ne možemo očekivati" – sam je priznao 14. oktobra na sastanku Centralnog izvršnog komiteta – "Ne možemo očekivati da će nas boljševici poslušati". Ipak je smatrao svojom dužnošću "upozoriti mase". Međutim, mase su željele akciju, a ne moralnu

2. septembra – Zajednička sjednica svih sovjeta u Finskoj (teritorij Rusije) izglasala je podršku za sovjetsku vladu; 700 prema 13. pozicija boljševičke stranke o pravu odjepljenja naroda iz Rusije dobro je poznata i za manje od dva mjeseca Finska će dobiti svoju neovisnost.

4. septembra – Trocki i drugi boljševički vođe pušteni su iz затvora nakon masivnog pritisaka javnosti. Kerenski pokušava raspustiti Vojne revolucionarni komite; ovaj se odupire.

TROCKI, LAV
*Povijest Ruske revolucije:
Ustanak kao umjetnost*

UP&UNDERGROUND
Zima 2017.

opomenu. Čak i tamo gdje su strpljivo slušali svog poznatog savjetnika, "mislili su svoje kao i prije", kao što Mstislavski priznaje. Suhanov govori kako se po kiši trudio uvjeriti Putilove ljude da se stvari mogu ispraviti i bez ustanka. Nestrpljivi glasovi su ga prekidali. Slušali bi ga dvije ili tri minute i ponovno prekidali. "Nakon nekoliko pokušaja odustao sam od toga", reče, "Nije bilo nikakve koristi ... i kiša je padala na nas sve jače i jače." Pod tim nestrpljivim oktobarskim nebom jedni lijevi demokrati, čak kako su i sami opisivali, izgledaju poput pokislih miševa.

Omljeni politički argument protivnika revolucije s ljevice – čak i među boljševicima – odnosio se na nedostatak borbenog entuzijazma među nižim redovima. "Raspoloženje radničkih i vojničkih masa", pišu Zinovjev i Kamenjev 11. oktobra "daleko je od usporedivosti čak i s raspoloženjem koje je postojalo prije 3. jula". Ta tvrdnja nije bila neutemeljena: u Petrogradu je došlo do određene depresije proletarijata kao posljedice odugovlačenja. Počeli su se razočaravati čak i u boljševike: neće li nas i oni prevariti? 16. oktobra Rakia, jedan od borbenih boljševika iz Petrograda, rodom Finac, na konferenciji Centralnog komiteta izjavio je: "Naš slogan očigledno lagano zastarijeva, jer postoji sumnja da ćemo uopće učiniti stvar na koju pozivamo." No ta umornost čekanja, koja je izgledala kao ravnodušnost, trajala je samo do prvoga borbenog signala.

Prva je zadaća svakoga ustanka privući vojnike na svoju stranu. Glavna sredstva za postizanje toga cilja jesu opći štrajk, masovne povorke, ulični susreti, bitke na barikadama. Jedinstvena stvar oko Oktobarske revolucije, stvar koja se nikad dotad nije tako jasno uočila, bila je da je, zahvaljujući sretnoj kombinaciji okolnosti, proleterska avangarda preuzeila garnizon prijestolnice prije otvorenoga ustanka. Nije samo preuzeila već je tu pobedu učvrstila i organiziranjem Konferencije garnizona. Nemoguće je razumjeti mehaniku Oktobarske revolucije, a da u potpunosti ne spoznamo da je najvažniji zadatak ustanka i jedan od najnepredvidljivijih zapravo ostvaren u Petrogradu i prije početka oružane borbe.

Međutim, to ne znači da je ustanak postao suvišan. Velika većina garnizona bila je, istina, na strani radnika. Ali manjina je bila protiv radnika, protiv revolucije, protiv boljševika. Ta je sitna manjina bila sastavljena od najbolje obučenih elemenata u vojsci: časnika, junkera,

šok-bataljuna, i možda Kozaka. Te elemente nije bilo moguće politički osvojiti; morali su biti pobijeđeni. Posljednji dio zadatka revolucije, onaj koji je ušao u povijest pod imenom Oktobarskog ustanka, bio je stoga čisto vojnog karaktera. U toj završnoj fazi odlučile su puške, bajuneti, strojnice i možda topovi. Tu je fazu vodila boljševička partija.

Kakve su bile vojne snage približavajućeg sukoba? Boris Sokolov, koji je rukovodio vojnim radom esera, kaže da su u razdoblju prije prevrata "u pukovnjama razbijene sve stranke, osim boljševičke, a uvjeti su bili nepovoljni za organizaciju novih. Raspoloženje vojnika definitivno se okretalo prema boljševicima. No, njihov boljševizam bio je pasivan i nedostajala im je bilo kakva sklonost prema aktivnom oružanom pokretu". Sokolov ne propušta dodati: "Jedna ili dvije pukovnije potpuno odane i sposobne za borbu bile bi dovoljne da održe čitavi garnizon u poslušnosti." Doslovno svaki od njih, od monarhijskih generala do "socijalističke" inteligenциje, htjeli su samo "jednu ili dvije pukovnije", i one bi sprječile proletersku revoluciju. Ali cijela je istina da se garnizon, iako nastrojen duboko neprijateljski prema vlasti, ipak nije bio sposoban boriti ni na strani boljševika. Uzrok tomu leži u neprijateljskom raskidu između stare vojne strukture trupa i njihove nove političke strukture. Okosnica borbene jedinice njezino je zapovjedničko osoblje. Zapovjednici su bili protiv boljševika. Politička okosnica borbene jedinice sastojala se od boljševika. Međutim, oni ne samo da nisu znali kako zapovijedati, nego u većini slučajeva nisu znali ni kako držati pištolj. Vojnici nisu bili homogena masa. Aktivni borbeni elementi bili su, kao i uvijek, manjina. Većina vojnika bila je naklonjena boljševicima, glasovala za njih, izabrala ih, ali isto tako i očekivala da odlučuju o stvarima. Elementi u trupama koji su bili neprijateljski raspoloženi prema boljševicima bili su previše beznačajni da bi riskirali bilo kakvu inicijativu. Politička okolnost garnizona bila stoga iznimno povoljna za ustanak. No, njegova borbena spremna nije bilo nešto jača – to je bilo jasno od početka.

Međutim, garnizon se nije morao u potpunosti izbaciti iz vojne kalkulacije. Tisuću vojnika spremnih za borbu na strani revolucije bili su razasuti tu i tamo među pasivnjom masom, i zbog toga su je više-manje vukli za sobom. Određene jedinice, bolje konstituirane, sačuvale su svoju disciplinu i borbenu spremnost. Čak i u pu-

5. septembra – Moskovski sovjet proglašava svoju potporu za sovjetsku vladu (355 prema 254 glasova). Na Kongresu sovjeta Sibira, koji je održan u Krasnojarskom, sovjeti obnavlaju svoju zakletvu podrške boljševičkoj stranci.

8. septembra – Mornari baltičke flote, preko svojih izabranih tijela, izjavljuju da neće priznati autoritet Privremenе vlade, niti će izvršiti jednu njezinu narudbu. 11. septembra, Centralni komitet Crnog mora zahtijeva: Sva vlast sovjetskim! U međuvremenu, Kijevski sovjet glasa za sovjetsku vladu (130 prema 66 glasova).

kovnijama koje su se raspadale nalazile su se snažne revolucionarne jezgre. U šestom rezervnom bataljunu, koji se sastojao od oko 10.000 ljudi, od pet satnija, prva se jasno izdvajala kao boljševička skoro od početka revolucije, uzdižući se do oktobarskih visina. Tipične pukovnije garnizona zapravo nisu postojale kao pukovnije; njihov se administrativni mehanizam raspao; nisu bili vojno izdržljive; ali ipak su to naoružani ljudi, od kojih je većina iskusila rat. Sve jedinice bile su ujedinjene jednim osjećajem: pobijediti Kerenskog, što je prije moguće, raziči se i otići kući uspostaviti novi sustav zemljišta. Tako se potpuno demoralizirani garnizon još jednom trebao okupiti u oktobarskim danima, i malo zazveckati oružjem prije nego što se potpuno raspade.

Kakva je bila snaga petrogradskih radnika s vojnog stajališta? To se veže uz pitanje Crvene garde. Vrijeme je da se o tome detaljnije kaže jer će Crvena garda uskoro istupiti na veliku arenu povijesti.

Nastavljujući svoju tradiciju na 1905., radnička je garda ponovno nastala s Februarskom revolucijom da bi s njome onda dijelila nestalnu sudbinu. Kornjilov, dok je bio zapovjednik vojnog okruga Petrograda, tvrdio da je tijekom dana rušenja monarhije iz vojnih skladišta nestalo 30.000 revolvera i 40.000 pušaka. Osim toga, znatna količina oružja došla je u posjed naroda nakon razoružavanja policije i uz pomoć prijateljskih pukovnija. Nitko nije odgovorio na zahtjev da se oružje vratи. Revolucija vas uči da cijenite pušku. Međutim, organizirani radnici dobili su samo manji dio toga blagoslova.

Tijekom prva četiri mjeseca radnici se ni na koji način nisu suočavali s pitanjem ustanka. Demokratski režim dvovlašća omogućio je boljševicima da osvoje većinu u sovjetima. Oružane satnije radnika formirale su sastavni dio milicije. Međutim, to je više bila forma nego sadržaj. Puška u rukama radnika zahtijeva potpuno drukčiji povijesni princip nego ista puška u rukama učenika.

Činjenica da radnici posjeduju puške uznemirila je posjedničke klase od samoga početka jer se odnos snaga oštro pomaknuo u korist tvornica. U Petrogradu, gdje je državni aparat uz podršku Centralnog izvršnog komiteta, bio neupitna vlast, radnička milicija i nije bila neka prijetnja. Međutim, u pokrajinskim industrijskim regijama jačanje će radničke garde izazvati potpunu promjenu odnosa, ne samo unutar određenog

postrojenja nego i izvan njega. Oružani radnici smijenit će upravitelje i inženjere, pa čak ih i uhititi. Nakon rezolucija koje su usvojili na sastanku tvornica, Crvena garda nerijetko je dobivala honorar iz tvorničke blagajne. Na Uralu, sa svojom bogatom tradicijom gerilske borbe iz 1905. godine, satnije Crvene garde predvođene starim veteranimi uspostavile su zakon i red. Naoružani radnici gotovo su neprimjetno raspustili staru vladu i zamijenili je sovjetskim institucijama. Sabotaža od strane vlasnika i administratora radnike je suočila sa zadatkom zaštite industrijskih postrojenja – strojeva, skladišta, rezervi ugljena i sirovina. Uloge su bile zamijenjene: radnik bi čvrsto držao pušku u obrani tvornice u kojoj je video izvor svoje vlasti. Na taj su način u tvornicama i okruzima inauguirani elementi radničke diktature neko vrijeme prije nego što je proletarijat kao cjelina preuzeo državnu vlast.

Razmišljajući kao uvijek o strahovima vlasnika imovine, kompromiseri su pokušali svim silama su-protstaviti se naoružavanju radnika Petrograda ili ga barem svesti na minimum. Prema Miničevu, oružje u posjedu okruga Narva sastojalo se od "petnaest ili dvadeset pušaka i nekoliko revolvera". U to su vrijeme pljačke i nasilna djela bili u porastu u glavnome gradu. Upozoravajuće glasine širile su se posvuda i nagovještale nove potrese. Uoči julskih demonstracija općenito se očekivalo da će u okrugu stvar eksplodirati. Radnici su tražili oružje, kucali na sva vrata i ponekad ih razbijali.

Putilovci su donijeli trofej s demonstracija 3. jula: strojnicu s pet sanduka patrona. "Bili smo sretni kao djeca", rekao je Miničev. Određene tvornice nešto su se bolje naoružale. Prema Ličkovu, radnici njegove tvornice imali su 80 pušaka i 20 velikih revolvera. Pravo bogatstvo! Preko stožera Crvene garde dobili su dvije strojnice. Stavili su jednu u blagovaonicu, a jednu u potkrovle. "Naš zapovjednik", kaže Ličkov, "bio je Kočerovski, a njegovi prvi asistenti bili su Tomčak, kojeg su ubili bjelogardejci u oktobarskim danima u blizini Carskog Sela i Efimov, kojeg su ubili bjelogardijci u blizini Hamburga." Te oskudne riječi omogućuju nam da provirimo u laboratorije tvornica gdje su se formirali kadrovi oktobarskih dana i buduće Crvene armije, gdje su se birali Tomačkovci i Efimovci, temperamentni i koji su učili zavijati, a zajedno s njima stotine i tisuće bezimenih radnika koji su preuzeli vlast, vjerno je branili od svojeg neprijatelja i zatim pali na svim bojištima.

9. septembra - menjivi i eseri očajnički pokušavali ponovno zadržati utjecaj u sovjetskoj i savjetnoj novosti, s više od 1.000 deputata, kako bi ponovno odliku od 1. septembra. Sovjet opteđava, oval put 519 prema 414 glasova (67 suzdržanih), u korist sovjetske vlade.

12. septembra - Lenjin ilegalno objavljuje Pouke revolucije, sumirajući događaje od Februarske revolucije. Lenjin također završava svoj najvažniji teorijski rad: *Država i revolucija*.

TROCKI, LAV

*Povijest Ruske revolucije:
Ustanak kao umjetnost*

Julski dani uveli su iznenadnu promjenu u položaju Crvene garde. Razoružavanje radnika otad se provodilo otvoreno – ne opomenom već silom. Ipak, radnici su uglavnom predavalci staro smeće. Svi vrlo vrijedni pištolji bili su pažljivo skriveni. Puške su bile raspoređene među najpouzdanije članove partije. U zemlju su zakopane strojnice prethodno premazane lojem. Odredi garde odustali su i povukli se u ilegalu, krenuvši za boljševicima.

Posao naoružanja radnika izvorno su radili tvornički i okružni komiteti partije. Tek nakon oporavka od julskih dana vojna organizacija boljševika, koja je nekoć djelovala samo u garnizonu i na frontu, preuzeala je organizaciju Crvene garde, šaljući radnicima vojne instrukture, a u nekim slučajevima i oružje. Perspektiva oružanog ustanka koji je predložila partija postupno je pripremala napredne radnike za novu koncepciju funkcije Crvene armije. Ona više nije bila milicija u tvornicama i radničkim okruzima, već milicija s kadrovima buduće vojske ustanka.

Tijekom augusta požari u zavodima i tvornicama uvišeštručili su se. Svakoj krizi prethodi grčenje kolektivnog uma, šaljući znakove za uzbunu. Tvornički i zavodski komiteti trošili su mnogo energije na obranu od takvih napada. Skrivene puške izišle su na otvoreno. Kornjilovljev ustanak uvjerljivo je legalizirao Crvenu gardu. Oko 25.000 radnika bilo je upisano u satnije i naoružano – dakako, ne u potpunosti – puškama, a dijelom strojnicama. Radnici tvornice baruta *Schlusselberg* isporučili na Nevi teretne barke pune ručnih bombi i eksploziva – protiv Kornjilova! Kompromiserski Centralni izvršni komitet odbio je taj dar Grka! Crvena garda Viborske strane raspodijelila je poklon tijekom noći po čitavome okrugu.

“Uvjebavanje umijeća rukovanja puškom”, kaže radnik Skorinko, “koje se ranije odvijalo u stanovima i najamnim kasarnama, sad se odvija na zraku i suncu, u parkovima, na bulevarima.” “Trgovine su pretvorene u tabore”, kaže drugi radnik, Rakitov, “Radnik bi stajao na klupi s rancem na leđima i puškom pored njega.” Uskoro su svi koji su radili u tvornici bombi, osim starih esera i menjševika, bili upisani u gardu. Nakon zvižduka svi bi se na terenu nacrtali za vježbu. “Rame uz rame bradatog radnika vidjeli biste dječaka šegrtu, a obojica pažljivo slušaju instruktora ...” Stoga, dok se stara carska vojska raspala, u tvornicama se pravio temelj buduće Crvene armije.

14.-22. septembra – Prvotna vlast saziva „Demokratsku konferenciju“ s 1.582 delegata u nadu da će dobiti neku vrstu demokratskog legitimnog. Boljševici su prisutni, iako je vlast dala nalog za uhićenjem Lenjina i Zinovijsa, koji nisu bili naznani. Konferencija je glasala protiv formiranja nove kalicijuske vlade. Prvotna vlast, nezadovoljna ovom odlukom, odlučuje formirati predstavničko „Privezeno vijeće“ unutar Konferecije koje bi odlučilo o ovom pitanju, ali koje isto tako odbija novu kalicijusku vladu. Odlučni da dobiju „ispavan“ rezultat, stvaraju „Preparlament“, koji je uglavnom složila Prvotna vlast a tek ta skupina odobrava novu koaliciju vladi. Boljševici se slažu da će sudjelovati u novom Preparlamentu, unatoč prigovorima Lenjina, Trockog, Staljina i drugih. Tada Lenjin objavljuje članak *O kompromisima*, objašnjavajući kako će boljševici tražiti kompromise s drugima, pod uvjetom da to ne iznevjeri njihova temeljna načela.

Čim je Kornjilovljeva opasnost prošla, kompromiseri su pokušali usporiti ostvarenje svojih obećanja. Primjerice, za 30.000 Putilovih ljudi dali su samo 500 pušaka. Uskoro je davanje oružja potpuno obustavljeno. Sada opasnost nije bila s desne, već s lijeve strane; zaštita se morala tražiti ne među proleterima, nego junkerima.

Odsutnost neposrednih praktičnih ciljeva u kombinaciji s nedostatkom oružja izazvalo je povlačenje radnika iz Crvene garde, ali to je trajalo samo kratko vrijeme. Temeljni kadrovi bili su čvrsto postavljeni u svakom postrojenju; između različitih satnija uspostavljene su čvrste veze. Ti su kadrovi sada znali iz iskustva da imaju ozbiljne rezerve koje bi mogli pozvati u pomoć u slučaju opasnosti.

Boljševičko preuzimanje sovjeta opet je drastično promijenilo položaj Crvene garde. Dok je prije bila progonjena ili tolerirana, sada je postala službeni instrument Sovjeta koji je nadomak vlasti. Radnici su sada često pronalazili načina da se naoružaju, tražeći samo odobrenje od Sovjeta. Od kraja septembra, a posebno od 10. oktobra, priprema ustanka jasno je postala glavnim zadatkom. Nekih mjesec dana prije revolucije u brojnim petrogradskim trgovinama i tvornicama u tijeku su bile intenzivne vojne aktivnosti – pretežno vježbanje puškama. Do sredine oktobra interes za oružjem još je više jačao. U nekim tvornicama gotovo su se svi do zadnjega upisivali u satniju.

Radnici su sve nestrljivije zahtijevali oružje od sovjeta, ali je oružja bilo beskonačno manje nego ispruženih ruku. “Svakoga sam dana došao u Smoljni”, priča inženjer Kozmin “i promatrao kako će i prije i poslije zasjedanja sovjeta radnici i mornari doći do Trockoga, nudeći i zahtijevajući oružje za naoružavanje radnika, praveći izvještaje o tome kako i gdje ta oružja raspodijeliti i postavljajući pitanje: ‘Ali kada započinje posao?’ Nestrljivost je bila vrlo velika ...”

Službeno je Crvena garda ostala vanpartijska. Ali što se više bližio posljednji dan, to su se boljševici više isticali. Oni su činili jezgru svake satnije; kontrolirali su zapovjedno osoblje i komunikacije s drugim postrojenjima i okruzima. Nepartijski radnici i lijevi socijal-revolucionari slijedili su vodstvo boljševika.

Međutim, čak i tada, uoči ustanka, redovi garde nisu bili nešto brojni. Dana 16. oktobra Uricki, član boljševičkog Centralnog komiteta, procijenio je

radničku vojsku Petrograda na 40.000 bajušeta. Brojka je vjerojatno pretjerana. Izvori oružja i dalje su bili vrlo ograničeni. Unatoč impotenciji Vlade bilo je nemoguće iskoristiti arsenale a da se ne kreće na otvoreni ustank.

Dana 22. održana je Gradska konferencija Crvene garde sa sto delegata koji su predstavljali oko dvadeset tisuća boraca. Broj ne treba uzeti doslovno – nisu svi registrirani bili i aktivni. No, u trenutku alarme, dobrovoljci bi u velikom broju ušli u satnije. Propisi koje je sljedećeg dana usvojila konferencija odredili su Crvenu gardu kao “organizaciju oružanih snaga proletarijata za borbu protiv kontrarevolucije i za obranu pobjeda revolucije”. Imajte na umu: dvadeset i četiri sata prije ustanka zadatak je i dalje bio postavljen kao obrana, ne napad.

Osnovna vojna jedinica bila je desetina; četiri desetine bile su vod, tri voda čine jednu satniju; tri satnije jedan bataljun. Potonji je brojio, zajedno sa svojim zapovjedništvom i specijalnim postrojbama, više od 500 ljudi. Bataljuni okruga činili su diviziju. Velike tvornice poput *Putilova* imale su svoje vlastite divizije. Specijalne tehničke komande – kopači rovova, biciklisti, telegraferi, ljudi na strojnicama i artiljeri – bili su regrutirani u odgovarajućim tvornicama i pridodani strijelcima – ili su djelovali samostalno prema prirodi danoga zadatka. Cijelo zapovjedništvo bilo je podložno izboru. Kod toga nije bilo rizika: sve su bili dobrovoljci koji su se međusobno dobro poznavali.

Radnice su stvorile divizije Crvenoga križa. U prosvaonicama za proizvodnju kirurških potrepština za vojsku držana su predavanja o brizi za ranjenike. “Već gotovo u svim tvornicama”, piše Tatjana Graff, “radnice su redovito bile na dužnosti kao medicinske sestre s potrebnim pomagalima za prvu pomoć”. Organizacija je bila iznimno siromašna u novcu i tehničkoj opremi. Međutim, koliko su mogli, tvornički komiteti slali su materijale za bolničke centre i za ambulante. Za vrijeme revolucije ta slabašna jezgra brzo se razvila pa joj se iznenada na raspolažanju našla impresivna tehnička oprema. Viborški je okružni sovjet dana 24. izdao sljedeću zapovijed: “Odmah rekvirirajte sve automobile ... Preuzmite popis svih zaliha prve pomoći i neka medicinske sestre budu na dužnosti u svim klinikama.”

Sve veći broj nestranačkih radnika sada se odazivao na vježbe pucanja i manevre. Povećavao se broj patrola. U tvornicama su stražari bili na dužnosti noću i danju. Sjedište Crvene garde prebačeno je u prostranije

prostorije. Dana 23. u ljevaonici cijevi bio je pregled Crvene garde. Pokušaj menjševika da kaže nešto protiv ustanka utopljen je u oluju indignacije: Dosta, dosta. Vrijeme za govor je prošlo. Taj pokret bio je bez otpora. Čak je obuzeo i menjševike. “Upisivali su se u Crvenu gardu”, kaže Tatjana Graff, “sudjelujući u svim dužnostima i čak dajući neke inicijative.” Skorinko kaže kako su se 23. eseri i menjševici, stari i mlađi, bratimili s boljševicima i kako je Skorinko radosno zagrljio svojega vlastitog oca, koji je bio radnik u istoj tvornici. Radnik Peskovoj kaže da je u njegovom oružanom odredu “bilo mlađih radnika od šesnaest i starih ljudi od pedesetih godina”. Raznolikost dobi dala je “solidnu radost i hrabrost za borbu”.

Viborški dio je bio osobito strastven u priprema za borbu. Nakon što je ukrao ključeve pokretnih mostova, proučio ranjive točke okruga te izabrao svoj vojno-revolucionarni komitet, tvornički komiteti uspostavili su kontinuirane patrole. Kajurov piše s opravdanim ponosom Viborških ljudi: “Oni su bili prvi koji su krenuli u borbu protiv autokracije, bili su prvi koji su u svom okrugu uveli osmosatni radni dan, prvi koji su istupili s prosvjedom protiv deset ministara kapitalista, prvi koji su se pobunili 7. jula protiv progona naše partie, i nisu bili posljednji odlučujućeg dana 25. oktobra.” Ono što je točno, točno je. Povijest Crvene garde u znatnoj je mjeri i povijest dvovlašća. Svojim unutarnjim proturječnostima i sukobima dvovlašće je pomoglo radnicima da stvore značajnu oružanu silu i prije ustanka. Sada bi bilo gotovo nemoguće pobrojiti sve radničke odrede diljem zemlje u trenutku ustanka. U svakome slučaju, desetine i desetine tisuća oružanih radnika činile su kadrove ustanka. Rezerve su bile gotovo neiscrpne.

Dakako, organizacija Crvene garde nije bila potpuna. Sve je bilo u žurbi, grubo i ne uvijek vješto odradeno. Crvenogardjci u većini su bili slabo osposobljeni; komunikacije su bile loše organizirane; sustav opskrbe bio je jadan; sanitarna tijela zaostajala su. No, Crvena garda, sastavljena od najpožrtvovnijih radnika, izgorjela je kako bi taj posao privela kraj u tim trenucima. A to je bila presudna stvar. Razlika između radničkih divizija i seljačkih pukovnija nije bila određena samo njihovim društvenim sastavom – mnogi od tih nespretnih vojnika nakon povratka u svoja sela i podjele zemlje od zemljoposjednika kasnije će se očajnički boriti protiv Bijele

14. septembar – Lenjin završava svoj rad *Nadolazeća katastrofa i kako se protiv nje boriti*, gdje daje iscrpljivi prikaz onoga što boljševici moraju učiniti da spase zemlju od propasti. Lenjin centralnom komitetu u Moskvi i Petrogradu, objavljivajući da Boljševici moraju preuzeti vlast.

TROCKI, LAV

*Povijest Ruske revolucije:
Ustanak kao umjetnost*

garde, prvo u gerilskim skupinama, a potom u Crvenoj armiji. Pored društvene razlike postojala je još jedna neposrednija: dok je garnizon predstavljao obvezno okupljanje starih vojnika koji su se branili od rata, divizija Crvene garde bila je novoizgrađena pojedinačnim izborom na novoj osnovi i s novim ciljevima.

Vojno-revolucionarni komitet na raspolaganju je imao treću vrstu oružane snage: mornare baltičke flote. Po svojim društvenim osobinama daleko su bliži radnicima nego što je to pješadija. Među njima ima i mnogo radnika iz Petrograda. Politička razina mornara neusporedivo je veća od one vojnika. Za razliku od ne tako ratobornih rezervista koji su zaboravili sve znanje o puškama, ti mornari nikad nisu prestali sa službom.

Za aktivne operacije bilo je moguće čvrsto računati na oružane boljševike, na divizije Crvene garde, na naprednu skupinu mornara i na bolje očuvane pukovnije. Različiti elementi te kolektivne vojske nadopunjavali su se. Brojni garnizoni nisu imali volju za borbu. Odredi mornara nisu bili toliko brojni. Crvena garda pak nije imala vještina. Radnici su zajedno s mornarima pridonijeli energiji, smionosti i entuzijazmu. Pukovnije garnizona činile su prilično inertnu rezervu, impozantnu brojčano i nadmoćnu svojom masom.

Kako su bili u svakodnevnom kontaktu s radnicima, vojnicima i mornarima, boljševici su bili svjesni duboke kvalitativne razlike između konstitutivnih dijelova te vojske koju su vodili u bitku. Sam plan ustanka u značajnoj se mjeri temeljio na kalkulaciji s tim razlikama.

Pojedničke klase činile su društvenu snagu drugoga tabora. To znači da su one bile njezina vojna slabost. Ti čvrsti ljudi kapitala, tiska, propovjedaonica – gdje su se i kada oni ikada borili? Oni su navikli telegrafom ili telefonom primati rezultate bitaka koje rješavaju njihovu sudbinu. Mlađa generacija, sinovi, studenti? Gotovo svi su bili neprijateljski raspoloženi prema Oktobarskoj revoluciji. No većina njih je bila i neutralna. Stajali su s očevima po strani čekajući ishod bitke. Neki od njih su se nakon toga pridružili časnicima i junkerima – koje su već uglavnom regrutirali iz redova studenata. Pojedničke klase nisu imali narodne mase uz sebe. Radnici, vojnici, seljaci okrenuli su se protiv njih. Pad kompromiserskih stranaka značio je da su pojedničke klase ostale bez vojske.

Razmjerno značenju željeznice u životu suvremenih država, značajno je mjesto u političkim kalkulacijama obaju tabora imalo pitanje željezničkih radnika. Tu hijerarhijska konstitucija osoblja ostavlja prostor za izvanrednu političku raznolikost, stvarajući tako povoljne uvjete za diplome kompromisere. Tek formirani Vikžel zadržao je znatno čvršće veze među službenicima, pa čak i među radnicima, nego, primjerice, vojni komiteti na frontu. Kod željeznice je samo manjina slijedila boljševike, uglavnom radnici na postajama i dvorištima. Prema izvešću Schmidta, jednog od boljševičkih vođa sindikalnog pokreta, željeznički radnici petrogradskih i moskovskih čvorista bili su najbliže partiji.

No, čak i među kompromiserskim mnoštvom službenika i radnika krajem septembra i štrajka željeznice došlo je do oštrog skretanja ulijevo. Nezadovoljstvo Vikželom, koji se kompromitirao razgovorima i kolebljivošću, bilo je sve vidljivije u nižim redovima. Lenjin je primijetio: "Vojska željezničkih i poštanskih službenika nastavlja i dalje je u oštem sukobu s Vladom." S gledišta neposrednih zadataka ustanka to je bilo gotovo dovoljno.

Stvari su bile nepovoljnije u pošti i telegrafskoj službi. Prema boljševiku Bokiju, "muškarci u poštanskim i telegrafskim uredima uglavnom su Kadeti". Ali i tu je niže osoblje zauzelo neprijateljski stav prema gornjim redovima. U kritičnom je trenutku skupina poštara spremna zauzeti poštu.

U svakome slučaju, bilo bi beznadno pokušati promjeniti mišljenje službenika željeznice i pošte samo riječima. Da su se boljševici pokazali neodlučnima, prednost bi ostala kod kadeta i kompromiserskih gornjih krugova. S odlučnim revolucionarnim vodstvom donji redovi neizbjegno sa sobom privlače i međuslojeve, pa tako izoliraju gornje krugove Vikžela. U revolucionarnim proračunima sama statistika nije dovoljna; koeficijent žive akcije također je bitan.

Međutim, neprijatelji ustanka u redovima boljševičke partije našli su dovoljno temelja za pesimistične zaključke. Zinovjev i Kamenjev upozoravali su protiv podcjenjivanja neprijateljskih snaga. "Petrograd će odlučiti, a u Petrogradu neprijatelj ima ... znatne snage: 5.000 junkera, veličanstveno naoružanih i koji se znaju boriti, pa onda vojno zapovjedništvo, a potom i šok-postrojbe, a zatim Kozake, pa onda dobar dio

18. septembra – Kerenjski nareduje raspuštanje Centralnog komiteta Balatičke flote. Flota odjava. U Taškentu, sovjetski svršavaju lokalnu vladu. Kernenjski šalje vojnike da vrate grad i uspijeva; pomoći mnogim uhićenja i ponovnim uvođenjem javnog šibanja. Radnici iz 40 sovjeta odmah se odazivaju generalnom štrajku kao odgovor, koji traje tjedan dana.

23. septembar - Boljševički Centralni komitet odobrava listu kandidata za Ustavotvornu skupštinu, među njima Lenjin i Staljin.

25. septembar - Troki je izabran za predsjednika Petrogradskog sovjeta.

garnizona, pa zatim vrlo veliku količinu artiljerije svuda oko Petrograda. Štoviše, neprijatelj će uz pomoć Centralnog izvršnog komiteta gotovo sigurno pokušati dovući trupe s fronta ...” Popis zvuči impozantno, ali to je samo popis. Ako je vojska kao cjelina preslika društva, onda kad se društvo otvoreno raspada, obje su vojske preslike dvaju zaraćenih tabora. Vojska posjednika sadržavala je crvotočine izolacije i propadanja.

Časnici koji su punili hotele, restorane i bordele bili su neprijateljski raspoloženi prema vlasti još od raskida Kerenskog i Kornjilova. Njihova mržnja prema boljševicima bila je, ipak, beskrajno jača. Uopće, monarhistički časnici bili su na strani vlade najaktivniji. “Dragi Kornjilov i Krimov, ono što vi niste uspjeli učiniti možda ćemo mi s Božjom pomoći uspjeti...” Takva je bila molitva časnika Sineguba, jednog od najodlučnijih branitelja Zimske palače na dan ustanka. Ali unatoč velikom broju časnika, tek se nekoliko pojedinaca bilo zaista spremno boriti. Kornjilovljeva zavjera već je dokazala da potpuno demoralizirani časnici nisu borbena sila.

Junkeri nisu bili homogena društvena skupina niti je među njima bilo jednoglasnosti. Zajedno s nasljednicima borcima, sinovima i unucima časnika, bilo je mnogo slučajnih elemenata prikupljenih pod pritiskom ratnih potreba čak i u monarhiji. Voditelj inženjerske škole rekao je časniku: “Moram umrijeti s tobom ... Mi smo plemići, znate, i ne možemo misliti drugčije.” Ta sretna gospoda, koja su ipak uspjela izbjegići plemenitu smrt, govorila bi o demokratskim junkerima kao o niskim pasminama, kao o mužikima “s prostim glupim licima”. Ta podjela na plavu i crnu krv duboko je prodrla u junkerske škole, a vidljivo je da su oni koji su s najviše žara branili republičku vladu bili zapravo oni koji su i najviše žalili za monarhijom. Demokratski junkeri izjavili su da nisu za Kerenskog, nego za Centralni izvršni komitet. Revolucija je najprije otvorila vrata junkerskih škola Židovima. I pokušavajući se dodvoriti povlaštenim gornjim krugovima, sinovi židovske buržoazije postali su izvanredno ratoborni prema boljševicima. Ali, avaj, ni to nije bilo dovoljno da spasi režim – čak ni da se obrani Zimska palača. Raznolikost tih vojnih škola i njihova potpuna izolacija od vojske doveli su do toga da su tijekom kritičnih sati junkeri počeli održavati sastanke. Počeli su se pitati: Kako se Kozaci ponašaju? Hoće li još netko osim nas istupiti? Je li

vrijedno braniti Privremenu vladu? Prema izvještaju Podvojskog, početkom oktobra u petrogradskim vojnim školama bilo je oko 120 socijalističkih junkera, od kojih su 42 ili 43 bili boljševici. “Junkeri kažu da je cijelo zapovjedno osoblje škole kontrarevolucionarno. Definitivno ih se priprema da likvidiraju ustank, za slučaj da se nešto dogodi...” Broj socijalista, a osobito boljševika, bio je posve beznačajan, ali su oni osigurali da Smoljni ima sve važne informacije o junkerima. Osim toga, vojne škole bile su u vrlo nepovoljnem položaju. Junkeri su bili usred vojarni, i iako su prezirno govorili o vojnici, promatrali su ih s velikim strahom.

Junkeri su bili opravdano oprezni. Tisuće neprijateljskih očiju promatralo ih je iz susjednih vojarni i radničkih okruga. To je promatranje bilo tim učinkovitije u tome što je svaka škola imala svoje vojničke grupe koje su bile neutralne na riječima, ali u stvarnosti sklone ustanku. Skladišta škola bili su u rukama neborbenih vojnika. “Ti lopovi”, piše časnik Inženjerske škole, “nisu zadovoljni time što su zagubili ključ pa onda ja moram davati naredbu da se provali, nego su još maknuli i zatvarače za topove i sakrili ih negdje.” U takvim okolnostima teško da se moglo očekivati neko herojsko čudo od junkera.

Ali ne bi li Petrogradskom ustanku susjedni garnizoni bili prijetnja? U zadnjim danima svog života monarhija nikada nije prestala polagati nade u taj mali vojni prsten koji okružuje glavni grad. Monarhija je propustila priliku, ali kako će biti ovoga puta? Da bi se osigurali uvjeti koji isključuju moguće opasnosti, trebalo je ustank učiniti nužnim. Nапослјетку, cilj ustanka bio je razbiti prepreke koje se nisu mogle riješiti političkim putem. Nije se baš sve moglo izračunati unaprijed, ali ono što se moglo, to se i razradilo.

Početkom oktobra u Kronstadtu je održana konferencija sovjeta petrogradskih pokrajina. Delegati garnizona okolnih dijelova glavnog grada – Gaćine, Carskoga, Krasnoja, Oranienbauma, samog Kronstadta – s najvećom su pažnjom zabilježili signale baltičkih mornara. Njihovu su rezoluciju prihvatali seljački sovjetski deputati petrogradskih pokrajina: mužiki su oštros mijenjali pravac preko lijevih socijal-revolucionara prema boljševicima.

Na konferenciji Centralnog komiteta 16., partijski radnik u pokrajini, Stepanov, opisao je pomalo raznoliku sliku stanja snaga, ali boljševičkim slikama. U Sestro-

TROCKI, LAV

*Povijest Ruske revolucije:
Ustanak kao umjetnost*

retske i Kolpinu radnici su pod oružjem; njihovo je raspoloženje militantno. U Novji Peterhofu rad u pukovniji se smanjio, ona je neorganizirana. U Krasnoj Selu je 176. pukovnija boljševička (ista pukovnija koja je patrolirala Tauridsku palaču 4. jula), a 172. je na boljševičkoj strani, "a osim toga tu je i konjica." U Lugi se garnizon od 30.000 ljudi, nakon što je prešao na boljševičku stranu, djelomično pokolebao; sovjet je i dalje obranaški raspoložen. U Gdovu je pukovnija boljševička. U Kronstadtu se rasploženje smanjilo; garnizon je pregorio tijekom prethodnih mjeseci; bolji dio mornara u aktivnoj je floti. U Schlusselburgu, u okrugu od 60 vrsti od Petrograda, sovjet je davno postao jedina vlast; radnici tvornice baruta spremni su u svakom trenutku poduprijeti glavni grad.

U kombinaciji s rezultatima Kronstadtske konferencije sovjeta te informacije o rezervi prvog reda mogu se smatrati potpuno ohrabrujućima. Zračenje Februariske revolucije bilo je dovoljno da razbije disciplinu na širokome području. I sada je bilo moguće na obližnje garnizone gledati s povjerenjem jer se znalo unaprijed kaki su njihovi uvjeti.

Trupe finske i sjeverne fronte bile su među rezervama drugog reda. Ovdje su okolnosti bile još povoljnije. Rad Smilge, Antonova i Dibenka donio je neprocjenjive rezultate. zajedno s garnizonom Helsingforsa flota je postala suverenom na finskom području. Vlada više nije imala vlast tamo. Dvije kozačke divizije smještene u Helsingforsu – Kornjilov je njima namjeravao udariti Petrograd – zbljžile su se s pomorcima i podržavale su boljševike ili lijeve socijal-revolucionare koji su se u balističkoj floti sve manje razlikovali od boljševika.

Helsingfors je pružao ruku pomorcima pomorske baze Reval, koji su do toga vremena imali neodređen stav. Kongres sovjeta Sjeverne regije, u kojemu je navodno baltička flota preuzeila inicijativu, ujedinio je sovjete garnizona koji okružuju Petrograd u tako širokom krugu da je obuhvatio Moskvu s jedne strane i Arhangelsk s druge strane. "Na taj način", piše Antonov, "ostvarivala se ideja o zaštiti glavnog grada revolucije protiv mogućih napada od vojnika Kerenskog." Smilga se vratio s Kongresa u Helsingfors kako bi organizirao poseban odred pomoraca, pješaštva i topništva koji bi na prvi znak bio poslan u Petrograd. Finski bok Petrogradskog ustanka tako je bio maksimalno zaštićen. Na toj strani nije se očekivao nikakav udarac, jedino snažna pomoć. Na ostalim

dijelovima fronta okolnosti su također u cijelosti bile povoljne – barem daleko povoljnije nego su to mislili najoptimističniji boljševici u to vrijeme. Tijekom oktobra u cijeloj vojsci su se održavali izbori za komitete i svuda su pokazali oštiri prijelaz na boljševičku stranu. U trupama smještenima pored Dvinska "stari razumni vojnici" potpuno su potopljeni na izborima za pukovnjske i komitete satnije; njihova su mjesta zauzela "tmurna, siva stvorena ... s ljutitim prodornim očima i njuškama nalik vuku". Isto se dogodilo i u drugim sektorima. "Svugdje su u tijeku izbori za komitete i svugdje su birani samo boljševici i defetisti." Vladini komesari počeli su izbjegavati te postrojbe.

"Njihova situacija sada nije bolja od naše". Citiramo baruna Budberga. Dvije konjaničke pukovnije njegovih korpusa, husarski i uralski Kozaci, koje su najduže od svih ostali pod kontrolom zapovjednika te nisu odbili razbiti buntovničke jedinice, odjednom su promijenili stav i zahtijevali "da budu oslobođeni funkcije kaznenih trupa i žandara." U tome upozorenju krila se prijeteća misao koja je bila jasna barunu i svima ostalima. "Ne možete zapovijedati stadom hijena, šakala i ovaca svirajući violinu", napisao je. "Jedini je spas u masovnoj primjeni vrućeg željeza ..." I ovdje slijedi tragično priznanje: "... stvari koju nemamo niti se igdje može dobiti".

Ako ne navodimo slično svjedočanstvo o drugim korpusima i divizijama, to je samo zato što njihovi šefovi nisu tako dobro opažali kao Budberg, ili nisu držali dnevниke, ili dnevnički još nisu izišli na vidjelo. No korpus blizu Dvinska od ostalih korpusa 5. armije razlikovao se jedino po prodornom stilu svog zapovjednika, što je bila vrlo mala prednost u odnosu na ostale armije.

Kompromiserski komitet 5. armije, čiji je status već dugo bio nerješen, nastavio je slati telegrafske prijetnje Petrogradu u smislu da će povratiti red s bajunetom. "Sve što je bilo samo razmetanje i vrući zrak", piše Budberg. Komitet je zapravo živio posljednje dane. Dana 23. nije uspio ponovno izabrati iste ljudi. Predsjednik novoga boljševičkog komiteta bio je doktor Skljanski, veličanstveni mladi organizator koji je ubrzao razvio svoj talent u stvaranju Crvene armije, a koji je kasnije umro slučajnom smrću, u kanuu na jednom od američkih jezera.

Pomoćnik vladina komesara Sjeverne fronte izvještava ministra rata 22. oktobra da ideje boljševizma snažno napreduju u vojsci, da masa želi mir, a da je čak i to-

5. oktobra – S Trockim, Staljinom i ostalim boljševičkim vodama prisutnim, stranica ponovno glasa o ranjenoj odluci da sudjeluju u Pretparlamentu. Ovog puta samo jedan glas (Kamenjev) podržava ulazak u vladu.

6. oktobra – Petrogradski sovjet vojnika objavljuje da više ne podržava Privremenu vladu.

pništvo koje se držalo do posljednjeg trenutka, sada postalo "gostoljubivo prema defetističkoj propagandi". To također nije nevažan simptom. "Privremena vlada nema ovlasti" – izvještava svojega izravnog agenta tri dana prije revolucije.

Dakako, Vojno-revolucionarni komitet nije imao uvid u sve te dokumente. Ali ono što je znao bilo je dovoljno. Dana 23. oktobra predstavnici različitih jedinica s fronta na prednjoj strani defilirali su pokraj Petrogradskog sovjeta i tražili mir. Inače će, rekli su, marširati do pozadine i "uništiti sve parazite koji žele nastaviti borbu još deset godina." Preuzmite vlast, ljudi s fronte rekli su sovjetu, "rovovi će vas podržati".

Na udaljenijim i zaostalim bojištima, jugozapadnom i rumunjskom, boljševici su još bili rijetke vrste, kurioziteti. Ali raspoloženje vojnika bilo je tamo isto kao i drugdje. Efgenija Bosh govori kako je u 2. korpusu garde, smještenom u blizini Žmerinke, od oko 60.000 vojnika, bio jedan mladi komunist i dva simpatizera. To nije spriječilo korpus da istupi u podršku ustanku u oktobarskim danima.

Do posljednjega sata vladini krugovi polagali su nadu u Kozake. No, manje slijepi političari desnice shvatili su da i ovdje stvari stoje vrlo loše. Kozački časnici bili su kornjilovci sve do zadnjeg čovjeka. Obični Kozaci bili su sve više skloni ljevici. U vlasti to nisu razumjeli, zamišljajući da se uzrok zahlađenju odnosa Kozača prema Zimskoj palači nalazi u njihovoj povrijedjenosti zbog Kaledina. Međutim, dugoročno, čak je ministru pravosuđa Maljantoviću postalo jasno da "samo kozački časnici" podržavaju Kaledina. Obični Kozaci, kao i svi vojnici, jednostavno su bili za boljševike.

Od te fronte, koja je početkom marta ljubila ruke i noge liberalnim svećenicima, nosila ministre kadete na svojim ramenima, opijala se govorima Kerenskog i vjerovala da su boljševici njemački agenti – od toga nije ostalo ničega. Te su ružičaste iluzije utopljene u blatu rovova, koje su vojnici odbili gnječiti svojim šupljim čizmama. "Rasplet se približava", napisao je Budberg na sam dan Petrogradskog ustanka pobune, "i nema sumnje u njegov ishod. Na našoj fronti nema niti jedne jedinice ... koja ne bi bila pod kontrolom boljševika."

7. oktobra - Preparativni započinje s prvom sjednicom. Kada je došlo vrijeme za boljševike, Trocki drži oštar govor i ispušta bombu: boljševici neće sudjelovati. Narednih jedanaest dana Preparlament nastoji stvoriti neko jedinstvo među preostalim članovima, ali već kod prvog i najhitnijeg sastanka – što učiniti s ratom – ne uspijeva ostvariti večinu. Masovna zbijenost i očaj počeli su se širiti, kako su se delegati suočavali sa svojom dubokom nesposobnosti. U međuvremenu, Glavni štab planira pokrenuti novu ofenzivu prije 20., što mnogi generali (koji podržavaju vladu) smatraju "posve ludim".

TROCKI, LAV

*Povijest Ruske revolucije:
Ustanak kao umjetnost*

10. oktobra – Boljševički

Centralni komitet rapspravljai i odobrava odluku o rušenju Privremene vlade i o taktici koju je predložio Lenjin, koji je nezakonito stigao u Petrograd tri dana ranije. Kamenjev i Žinovjev ne slažu se s većinskom odlukom o rušenju vlade. Politbiro je stvoren.

12. oktobra – Petro-

gradski sovjet stvara vlastiti Vojno-revolucionarni komitet, koji će rukovoditi ustankom.

14. oktobra – Lenjin od-

govara provokacijama menjičeva i esera u djelu *Mogu li boljševici zadržati državnu vlast?*

Oktobarski ustanak

Fizikalne analogije revolucije tako su očigledne da su neke od njih postale ofucane metafore: "vulkanska erupcija", "rođenje novog društva", "točka vrenja" ... U jednostavnom književnom prikazu skriva se intuitivno shvaćanje zakona dijalektike – tj. logika evolucije.

Oružani ustanak stoji u istom odnosu prema revoluciji kao što revolucija kao cjelina stoji u odnosu prema evoluciji. To je kritična točka u kojoj se akumulirana količina eksplozijom pretvara u kvalitetu. No, ustanak po sebi ne predstavlja homogeni i nedjeljivi čin: on također ima svoje kritične točke, unutarnje krize i ubrzanja.

Kratko razdoblje neposredno prije "točke vrenja", tj. ustanka, od iznimne je političke i teorijske važnosti. Fizika uči da se stalni porast temperature naglo zaustavlja; tekućina na neko vrijeme ostaje na istoj temperaturi i vrije tek nakon što je apsorbirala dodatnu količinu topline. Svakodnevni jezik također nam ovdje može pomoći, lažno označavajući to stanje mirnom koncentracijom koja prethodi eksploziji kao "zatišje pred olujom".

Kad je nekvalificirana većina radnika i vojnika Petrograda prešla boljševicima, došlo je, činilo se, do točke vrenja. Tada je Lenjin proglašio nužnost neposrednoga ustanka. No, zapanjujuće je uočiti da je nešto i dalje nedostajalo za ustanak. Radnici, a posebno vojnici, morali su apsorbirati dodatnu revolucionarnu energiju.

Proturječe između riječi i djela masama je nepoznato, ali prelazak s riječi na djela – čak i na primjeru jednostavnog štrajka, a tek kod ustanaka – neizbjegljivo izaziva unutarnje trenje i molekularno pregrupiranje: neki napreduju, drugi bivaju izgurani nazad. Građanski rat uopće se isprva razlikuje izvanrednom neodlučnošću. Oba tabora kao da su čvrsto zakopana u istom nacionalnom tlu; ne mogu se odvojiti od vlastita okruženja s njegovim i srednjim grupacijama i kompromiserskim raspoloženjima.

Zatišje pred olujom u nižim redovima izazvalo je nagle oklijevanje među vodećim redovima. Organi i insti-

18. Oktobra – Boljševici Kamenjev i Zinovjev objavili su boljševički plan za revoluciju u menjevičkim novinama. Lenjin traži da se obojica izbacice iz stranke, unatoč njegovim bliskim odnosima s njima. Kamenjev i Zinovjev brane svoj stav pred strankom: objasnjavajući kako jednostavno izražavaju drugačije mišljenje, Lenjin odgovara da je javno neslagano sigurno prihvativ, ali ne nakon odluke takve obiljne prirode i veličine, koju je demokratski donijela stranka.

tucije koje su se formirale u relativno mirnom razdoblju pripreme – jer revolucija kao i rat ima svoje miroljubivo razdoblje, svoje dane mirnoće – dokazali su se čak i u partiji punoj temperamenta nedostatnima ili barem ne sasvim prikladnima za zadatak ustanaka. U kritičnom trenutku neizbjegljene su određena rekonstrukcija i promjena smjera. Mali je broj delegata Petrogradskog sovjeta koji su glasali za sovjetsku vladu stvarno bio prožet idejom da je oružani ustanak postao zadatak dana. Kako bi se Sovjet pretvorio u stroj za ustanak, bilo ih je potrebno uz što manje potresa pridobiti za taj novi smjer. U okolnostima sazrele krize za to nisu trebali mjeseci, pa čak ni tjedni. Međutim, samo u tim posljednjim danima bilo je najopasnije ispasti iz tračnica, dati zapovijedi za skok nekoliko dana prije nego što bi Sovjet to bio spreman to učiniti, unijeti konfuziju u vlastite redove, odrediti partiju od Sovjeta makar i na 24 sata.

Lenjin je više puta ponovio da su mase previše lijevo od partije, baš kao što je i partija previše lijevo od Centralnog komiteta. Primijenjeno na revoluciju kao cjelinu, to je bilo potpuno istinito. Ali ti odnosi također imaju duboke unutarnje oscilacije. U aprilu, u junu, a posebno početkom jula, radnici i vojnici nestrljivo su gurali partiju prema odlučnoj akciji. Nakon julskih prepada mase su postale opreznije. I dalje su htjele revoluciju, pa i više nego prije, ali kad su se jednom gadno opekle, bojale su se još jednog neuspjeha. Tijekom jula, augusta i septembra, partija je svakodnevno zadržavala radnike i vojnike, koje su kornjilovci svim snagama provočirali na ulice. Političko iskustvo onih posljednjih mjeseci znatno je razvilo inhibicijske centre ne samo kod voda nego i kod vođenih. Neprekinuti uspjeh agitacije uzgojio je pak inerciju odgođivačkog stava. Novi politički kurs nije bio dovoljan za mase: trebalo ih je psihološki prilagoditi. Ustanak uključuje široke mase, tim više što se zapovijedi revolucionarne partije stupaju sa zapovijedima okolnosti.

TROCKI, LAV

*Povijest Ruske revolucije:
Oktobarski ustanak*

Iako je u suštini bio jednak svuda, veliki problem prijelaza od političke pripreme na stvarnu tehniku ustanka pojavio se diljem zemlje u različitim oblicima. Muralov kaže kako je u Moskovskoj vojnoj organizaciji boljševika mišljenje o nužnosti preuzimanja vlasti bilo jednoglasno; no, "pokušaj da se odluči kako bi se ustank konkretno proveo, nije uspio". Nedostajala mu je vezivna karika.

Tijekom onih dana kad je Petrograd bio pun razmještanja garnizona, Moskva je živjela u atmosferi kontinuiranih štrajkova. Na inicijativu tvorničkog komiteta boljševička frakcija sovjeta predstavila je plan rješavanja ekonomskih sukoba putem dekreta. Pripremni koraci uzeli su dosta vremena. Tek 23. oktobra sovjetska tijela usvojila su *Revolucionarni dekret br. 1*. Uređivao je: Radnici i službenici u tvornicama i zavodima odsad pa nadalje će se zapošljavati i otpušтati samo uz suglasnost zavodskih komiteta. To je značilo da je Sovjet počeo djelovati kao državna vlast. Neizbjegni otpor vlade, prema mislima inicijatora, trebao bi ujediniti mase bliže Sovjetu i dovesti do otvorenog sukoba. Ta ideja nikad nije testirana jer je revolucija u Petrogradu, zajedno s ostatkom zemlje, Moskvi pružila daleko imperativniji motiv ustanka – nužnost brze podrške novoosnovanoj vladai.

Strana koja napada skoro je uvijek zainteresirana izgledati kao da se brani. Revolucionarna partija zainteresirana je za zakonska prekrivanja. Nadolazeći Kongres sovjeta, iako je u suštini predstavljao sovjet revolucije, ipak je za cijelinu narodnih masa bio nedvojbeno obdan, ako ne čitavim suverenitetom, onda barem dobrom polovinom toga. Bilo je to pitanje jednog od elemenata dvovlašća koji pravi ustank protiv drugog. Pozivajući se na Kongres kao autoritet, Vojno-revolucionarni komitet unaprijed je optužio vladu za pripremu pokušaja protiv Sovjeta. Ta optužba logično je proizišla iz cijele situacije. U onoj mjeri u kojoj vlasta nije namjeravala kapitulirati bez borbe, nije mogla a da se ne spremi za obranu. No, upravo zbog te činjenice postala je odgovorna za optužbu o zavjeri protiv najvišeg organa radnika, vojnika i seljaka. U borbi protiv Kongresa sovjeta koji je trebao svrgnuti Kerenskog vlasta je digla ruku na onaj izvor vlasti iz kojeg je Kerenski i proizšao.

Bila bi ozbiljna pogreška misliti da sve to pravno cjepidlačenje nije bilo važno narodu. Naprotiv, jedino su se na taj način suštinske činjenice revolucije održavale u umovima masa. Bilo je nužno u potpunosti iskoristiti

taj izvanredno povoljan zastoj. Zato si revolucionarni vođe nisu vezali ruke oko određivanja datuma ustanka, kako bi mogli nenaklonjenost vojnika proširiti od vojarni do rovova i mobilizirati garnizon za obranu Kongresa sovjeta, što je postao važan politički cilj. Izbor dana i sata ovisio je o dalnjem tijeku sukoba. Sloboda manevriranja pripala je najačima.

"Prvo svrgnite Kerenskog, a zatim pozovite Kongres", ponavlja je Lenjin, bojeći se da će se ustank zamenjivati ustavnim igrom. Lenjin očigledno još nije prepoznao novi čimbenik koji je uletio u cjelokupnu pripremu ustanka i tako promjenio njegov cijeli karakter – oštar sukob između Petrogradskog garnizona i vlade. Ako bi Kongres sovjeta trebao odlučiti o pitanju vlasti; a vlada želi raskomadati garnizon kako bi sprječila da Kongres postane vlast; ako bi garnizon bez čekanja sovjetskog kongresa odbio poslušati Vladu, to bi značilo da je u biti ustank počeo i to bez čekanja Kongresa, iako pod njegovim pokroviteljstvom. Stoga bi bilo pogrešno politički razdvojiti pripremu ustanka od pripreme za Sovjetski kongres.

Posebnosti Oktobarske revolucije najbolje se mogu razumjeti ako je suprotstavimo Februarskoj revoluciji. Pri toj usporedbi nije nužno, kao u drugim slučajevima, prepostaviti identitet čitavog niza okolnosti. Okolnosti su zapravo identične. Pozornica je u oba slučaja Petrograd: ista arena, iste društvene grupacije, isti proletarijat i isti garnizon. Pobjeda je u oba slučaja postignuta prelaskom većine rezervnih pukovnija na stranu radnika. Ali u okviru tih temeljnih svojstava postoji gola razlika! Dvije petrogradske revolucije, koje se povijesno upotpunjaju u periodu od osam mjeseci, u svojim kontrastnim svojstvima gotovo su predodređene za populariziranje razumijevanja ustaničke prirode uopće.

Ustanak u februaru bio je spontani ustank. Na prikladnom smo mjestu uveli sva nužna ograničenja toga opisa. Ali u svakom je slučaju istina da u februaru nitko unaprijed nije znao kamo vodi put, nitko nije glasao u tvornicama i vojarnama o pitanju revolucije, nitko nije pozvao mase odozgo na ustank. Indignacija koja se nakupljala godinama iznenadno je izbila na površinu, čak donekle i za same mase.

U oktobru je bilo posve drugačije. U osam mjeseci mase su živjele intenzivnim političkim životom. One nisu samo stvarale događaje već su i učile razumjeti njihove uzajamne veze. Nakon svake akcije kritički su od-

19. oktobra – Kerenski traži od glavnog sekretara Ukrajine da odmah dođe u Petrograd, koji će vjerojatno biti uhićen. U međuvremenu je Okružni tužitelj naredio istragu Rade zbog "kriminalne aktivnosti". Kerenski također prijeti uhićenjem izabranih časnika baltičke flote, ako nastave odbijati isporuku tereta. Regionalni komitet prijeti kerenskom da izvrši svoju prijernju. U međuvremenu, Sveruška konferencija tvorničko-zavodskih komiteta odlučila je po-držati "Svu vlast sovjetsku".

mjerili njezine rezultate. Sovjetski parlamentarizam postao je svakodnevna mehanika političkoga života naroda. Kada su već glasovanjem odlučivale o pitanjima štrajkova, uličnih manifestacija, o razmještaju pukovnija na frontu, bi li mase mogle onda propustiti donijeti neovisnu odluku o ustanku?

Iz tog neprocjenjivog i jedinstvenog osvajanja Februarske revolucije proizšle su nove poteškoće. Nije bilo moguće pozvati mase da se bore u ime Sovjeta, a da se pitanje te borbe formalno ne postavi u Sovjetu – to jest, da se od problema ustanka ne napravi predmet javne rasprave, i to još uz sudjelovanje predstavnika iz neprijateljskog tabora. U tome smislu bila je očigledna nužnost da se stvori poseban i, u mjeri u kojoj je to moguće, prikriveni sovjetski organ za rukovođenje ustankom. Ali i to je zahtjevalo demokratske procedure, sa svim njihovim prednostima i svim njihovim odgodama. Rezolucija o Vojno-revolucionarnom komitetu usvojena je 9. oktobra, a implementirana tek 20. oktobra. No, to nije bila glavna poteškoća. Da se iskoristila većina u Sovjetu i tako komitet sastavio samo od boljševika, to bi izazvalo nezadovoljstvo među nepartijcima, a posebno među lejevim eserima i određenim skupinama anarhista. Boljševici unutar Vojno-revolucionarnog komiteta podredili bi se odlukama svoje partije – iako ne uvijek bez otpora – ali bilo bi nemoguće zahtijevati disciplinu od nepartijaca te lijevih esera. Oni nisu razmišljali o *a priori* rezoluciji o ustanku na određeni datum. I štoviše, bilo bi iznimno nesmotreno čak i postaviti im to pitanje. Stoga, zahvaljujući Vojno-revolucionarnom komitetu, bilo je moguće uvući mase u ustanak, tako zaoštravajući situaciju iz dana u dan i sukob učiniti neodgovidivim.

Ne bi li u tom slučaju bilo jednostavnije pozvati ustanak izravno u ime stranke? Taj bi oblik djelovanja nesumnjivo imao velike prednosti. Ali i njegovi nedostaci nisu manje očiti. Unutar onih milijuna na čiji je legitimitet partija računala potrebno je razlikovati tri sloja: oni koji su već bili s boljševicima u svim uvjetima; drugi, brojniji, koji su podržavali boljševike u onoj mjeri u kojoj su djelovali preko sovjeta; treći koji je slijedio sovjete unatoč činjenici da su u njima dominirali boljševici.

Ti su slojevi bili različiti ne samo na političkoj razini već u znatnoj mjeri i po društvenom sastavu. Oni koji su bili za boljševike kao partiju bili su prije svega industrijski radnici, s tradicionalnim petrogradskim pro-

20. oktobra – Nedavno imenovani ministar rata Verkovski bez pripreme se pojavljuje pred Pretparlamentom i zahtjeva da Rusija odmah postigne mir ili se suoči s potpunom katastrofom. Posve je ismijan i poslan na bolovanje.

leterima na čelu. Oni koji su bili za boljševike u onoj mjeri u kojoj su imali legalno sovjetsko pokroviteljstvo većinom su bili vojnici. Oni koji su bili za sovjete, neovisno i bez obzira na činjenicu što su tu dominirali boljševici, bile su konzervativnije skupine radnika – bivši menjševici i eseri koji su se bojali razdvajanja od ostalih masa – konzervativniji dijelovi vojske, čak uključujući i Kozake i seljake koji su se oslobodili vodstva partije ese-ri i koji su se približavali njezinu lijevom spektru.

Bila bi očita pogreška izjednačiti snagu boljševičke partije sa snagom sovjeta kojima je bila na čelu. Potonje je bilo od mnogo veće važnosti nego prvo. Međutim, bez partije bi sovjeti bili bespomoćni. U tome nema ničeg tajanstvenog. Odnosi između partije i sovjeta razvili su se iz nesuglasja, neizbjegnog u revolucionarnoj epohi, između ogromnog političkog utjecaja boljševizma i njegova uskog organizacijskog dohvata. Pravilno postavljena poluga čini ljudsku ruku sposobnom podizati težinu mnogo puta veću od njezine žive snage, ali bez žive ruke poluga nije ništa drugo nego mrtva palica.

Na moskovskoj regionalnoj konferenciji boljševika krajem septembra jedan je od delegata izjavio: "U Jegorevskom je utjecaj boljševika nepodijeljen ... Ali partijska organizacija kao takva slaba je. U potpunosti je zanemarena; nema ni redovne registracije ni članarine." Taj nesrazmjer između utjecaja i organizacije, iako ne tako svugdje tako jasno izražen, bio je opća pojava. Široke su mase znale za boljševičke sloganе i sovjetsku organizaciju. To dvoje se u potpunosti spojilo u njihovim glavama tijekom septembra i oktobra. Ljudi su čekali da im sovjeti pokažu kada i kako da izvrše program boljševika.

U tome je smjeru partija sustavno obrazovala mase. U Kijevu, kada se proširila glasina da se priprema ustanak, boljševički Izvršni komitet odmah je to porekao: "Nikakve akcije bez poziva sovjeta neće biti ... Ni korak bez sovjeta!" Dana 18. oktobra, negirajući glasine o ustanku navodno određenom za 22. oktobra, Trocki je rekao: "Sovjet je izborna institucija i ... ne može donijeti odluku koja je nepoznata radnicima i vojnicima ..." Svakodnevno ponavljana i pojačana praktičnim djelovanjem, takva formula ušla je u meso i krv mase.

Prema izvješću Ensign Berezina, na oktobarskoj vojnoj konferenciji boljševika u Moskvi delegati su govorili: "Teško je znati hoće li postrojbe izići na poziv Moskovskog odbora boljševika. Na poziv Sovjeta svi bi mogli izići." Ipak, čak i u rujnu, moskovski garnizon gla-

TROCKI, LAV

Povijest Ruske revolucije:
Oktobarski ustanak

sao je 90 posto za boljševike. Na konferenciji od 16. oktobra u Petrogradu, Boki je u ime partijskog komiteta izradio to izjeviće: U moskovskom okrugu “oni će izići na poziv Sovjeta, ali ne i partije”; u okrugu Nevski “svi će slijediti Sovjet.” Volodarski je nakon toga sljedećim riječima sažeo stanje u Petrogradu: “Opći je dojam da nitko baš nije voljan na ulice, ali svi će se oni pojaviti na poziv Sovjeta.” Olga Ravič ga je ispravila: “Neki kažu i na poziv partije”. Na Petrogradskoj konferenciji garnizona 18. oktobra delegati su izvjestili da njihove pukovnije očekuju poziv Sovjeta da izidu. Nitko nije spomenuo partiju, unatoč tomu što su boljševici bili na čelu mnogih postrojbi. Stoga se jedinstvo u vojarnama moglo očuvati jedino udruživanjem naklonjenih, kolebljivih i poluneprijateljskih pod disciplinom sovjeta. Grenadirska pukovnija čak je izjavila da će izići samo na zapovijed Sovjeta. Sama činjenica da su agitatori i organizatori procjenjujući stanje masa uvijek aludirali na razliku između sovjeta i partije pokazuje koliko je bilo važno to pitanje iz perspektive poziva na ustank.

Vozač Mitrevič kaže kako su u odjeljenjima motornih vozila, gdje nisu uspjeli progurati rezoluciju za ustank, boljševici ipak donijeli kompromisni prijedlog: “nećemo istupiti ni za boljševike ni za menjševike, ali ćemo... bez odgađanja ćemo izvršiti sve zahtjeve Drugog kongresa sovjeta.” Ti su boljševici u maloj mjeri na odjeljenje motornih vozila primijenili istu taktiku koju je u velikoj mjeri primijenio Vojno-revolucionarni komitet. Mitrevič ne raspravlja, nego priča priču – time je uvjerenjivo njegove svjedočenje!

Pokušaji da partija izravno povede ustank nigdje nisu bili uspješni. Vrlo zanimljivo svjedočanstvo ostalo je vezano za pripremu ustanka u Kinešmi, značajnom središtu tekstilne industrije. Nakon što je u moskovskoj regiji pitanje ustanka postavljeno na dnevni red, partijski komitet u Kineshmi izabrao je poseban trojac da napravi popis vojnih snaga i opskrbe i da se pripremi za oružani ustank – nazivajući ga iz nekog razloga “Direktorij.” “Međutim, moramo reći”, piše jedan od članova toga direktorija, “da se čini kako je izabrani trojac učinio malo. Događaji su krenuli nešto drugčijim smjerom... Regionalni štrajk u potpunosti nas je preuzeo i kad su odlučujući događaji došli, organizacijsko je središte prebačeno na štrajkački komitet i sovjet.” Na skromnoj provincijskoj razini ponovljena je ista stvar koja se dogodila u Petrogradu.

Partija je pokrenula sovjete, sovjeti su pokrenuli radnike, vojниke i do neke mjere seljaštvo. Ono što se dobilo u masi, izgubljen je u brzini. Ako si predočite taj uređaj za provođenje kao sustav zupčanika – usporedba kojom se Lenjin koristio u nekom drugom razdoblju i kod neke druge teme – može se reći da bi nestrljivi pokušaj povezivanja partijskog kotača izravno s golemlim kotačem masa – izostavljući srednji kotač sovjeta – vodio opasnosti pucanja zubi partijskog kotača i tada se ve-like mase ne bi mogle dovoljno pokrenuti.

Suprotna opasnost nije bila ništa manje realna – opasnost od propuštanja prigodne prilike posljedice unutarnjih trivenja u sovjetskom sustavu. Teoretski govoreći, najpovoljnija prilika za ustank svodi se na takvu i takvu točku u vremenu. Naravno, ta se idealna točka ne može praktički pogoditi. Ustanak može biti uspješan ako se ostvari na rastućoj krivulji koja se približava onoj idealnoj točki – ali može biti uspješan i na silaznoj krvulji, prije nego se odnos snaga radikalno promijenio. Umjesto “trenutka”, tada imamo dijelove vremena koji se mjere tjednima, a ponekad i mjesecima. Boljševici su mogli preuzeti vlast u Petrogradu početkom jula. Ali da su to učinili, ne bi je mogli i zadržati. No, počevši od sredine septembra, mogli su se nadati ne samo da će preuzeti vlast nego je i zadržati. Ako bi boljševici odgodili ustank za kraj oktobra, vjerojatno bi – iako nije sigurno – imali još neko vrijeme da nadoknade propust. Uvjetno možemo prepostaviti da je razdoblje od tri ili četiri mjeseca – od septembra do decembra – bilo ono u kojem su postojale pogodne političke prepostavke za revoluciju. Stvari su sazrele, a još se nisu raspale. Unutar tih granica, koje je lakše utvrditi nakon činjenice, nego u samom tijeku akcije, partija je imala određenu slobodu izbora koja je vodila do neizbjegnih i ponekad oštih neslaganja praktičnog karaktera.

Lenjin je predložio podizanje ustanka u danima Demokratske konferencije. Krajem septembra smatrao je bilo kakvo kašnjenje ne samo opasnim, nego i fatalnim. “Čekanje na Sovjetski kongres”, napisao je početkom oktobra, “dječe je poigravanje s formalnostima – sramotno poigravanje s formalnostima, izdaja revolucije”. Ipak, nije vjerojatno da se bilo koji boljševički vođa vodio formalnim razmatranjima u tome pitanju. Kada je Zinovjev, primjerice, zatražio preliminarnu konferenciju s boljševičkom frakcijom sovjetskog kongresa, nije tražio službenu potvrdu, već je jednostavno računao na

23. oktobra – Nekoliko tjedana boljševici su razvijali opsežnu kampanju agitacije diljem zemlje, tako nedostajući veliki guvernorci Lenjin, Zinovjev i Kamenjev; Trocki i Sverdlov neu-morno rade. Najvažniji su, međutim, tisuće i tisuće običnih radnika, vojnika, seljaka i mornara koji uveravaju svoje kolege radnike da je došlo vrijeme da sami preuzmu vlast. Sovjet izdaje „Revolucionarnu uredbu br. 1: „zapošljavanje i otpuštanje radnika kontrolira sovjet“.

političku podršku pokrajinskih delegata protiv Centralnog komiteta. Ali činjenica jest da je ovisnost partije o sovjetu – koji je, pak, pozivao na Sovjetski kongres – uzrokovala element neodređenosti kod pitanja ustanka, što je onda poprilično opravdano uplašilo Lenjina.

Pitanje kada treba pozvati na ustanak bilo je usko povezano s pitanjem o tome tko ga treba sazvati. Prednosti sazivanja u ime Sovjeta bile su Lenjinu potpuno jasne, ali je prije svih shvatio kakve bi poteškoće taj način mogao izazvati. Nije mogao a da se ne boji, posebno iz daljine, da bi se na okupljanjima sovjeta ometajući elementi dokazali još jačima nego unutar Centralnog komiteta, čiju je politiku i bez toga smatrao neodlučnom. Pitanju tko će započeti – Sovjet ili partija – Lenjin je pristao kao dvjema mogućim alternativama. No, u prvim tjednima odlučio se definitivno za neovisnu partijsku inicijativu. U tome nije bilo ni traga misli da su dva plana načelno suprotstavljenja. Bilo je to pitanje dvaju pristupa ustanku koje se temeljilo na jednoj te istoj situaciji, za jedan te isti cilj. Ipak, to su bila dva različita pristupa.

Lenjinov prijedlog da se opkoli Aleksandrinka i raspusti Demokratska konferencija proizšao je iz pretpostavke da ustanak neće voditi sovjeti, nego partija, i to pozivajući se izravno na tvornice i vojarne. To ne bi ni moglo drugačije. Takav plan izvesti preko sovjeta bilo bi apsolutno nezamislivo. Lenjinu je bilo potpuno jasno da će i među čelnicima partije njegov plan doživjeti otpor. Unaprijed je preporučio boljševičkoj frakciji Konferencije da “ne teže kvantiteti”. S odlučnošću u gornjim redovima, brojeve bi zajamčili niži redovi. Lenjinov hrabri plan imao je nepobitne prednosti brzine i neočekivaneosti, ali je previše izložio partiju, uz rizik da će se u određenoj mjeri postaviti nasuprot mnoštva. Čak i Petrogradski sovjet, bez najave, mogao bi kod prvoga neuспjeha izgubiti i dalje nestabilnu boljševičku većinu.

Rezolucija od 10. oktobra predložila je lokalnim partijskim organizacijama da o svim pitanjima odlučuju praktički i s gledišta nadolazećeg ustanka. U rezoluciji Centralnog komiteta ne postoji nijedna riječ o sovjetima kao organima pobune. Na konferenciji 16., Lenjin je rekao: “Činjenice pokazuju da smo u prednosti nad neprijateljem. Zašto Centralni komitet onda ne može krenuti?” To pitanje za Lenjina nije bilo nimalo retoričko. To je značilo: Zašto gubiti vrijeme prilagođavajući se komplikiranim prijenosu na sovjete ako Centralni komitet mo-

že dati signal odmah? Međutim, taj je put rezolucija koju je predložio Lenjin zaključena s izrazom “povjerenja da će Centralni komitet i Sovjet pravoremeno naznačiti prikladan moment i metode djelovanja”. Spominjanje Sovjeta zajedno s partijom i nešto fleksibilnija formulačija oko pitanja datuma bili su rezultat toga što je Lenjin preko partijskih vođa osjetio otpor masa.

Sljedeći dan u svojoj polemici s Zinovjevom i Kamjenjevom Lenjin je sažeо rasprave od prethodnoga dana: “Svi su se složili da će na poziv sovjeta i za obranu sovjeta radnici izići kao jedan čovjek”. To je značilo: Čak i ako nisu svi u suglasju s Lenjinom, na ustanak se može pozvati uime partije, svi se slažu da se to može učiniti u ime Sovjeta.

“Tko će preuzeti vlast?” Piše Lenjin uvečer 24. oktobra. “To sada više nije važno. Neka Vojno-revolucionarni komitet to uradi ili ‘neka druga institucija’, koja će izjaviti da će predati vlast jedino pravim predstavnicima narodnoga interesa.” “Neka druga institucija” u navodnim znakovima – to je konspirativna oznaka za Centralni komitet boljševika. Lenjin ovdje obnavlja svoj septembarski prijedlog da se akcija poduzme izravno u ime Centralnog komiteta – ovaj put u slučaju da sovjetska zakonitost spriječi Vojno-revolucionarni komitet da Kongres stavi pred gotov čin prevrata.

Iako se cijela ta borba oko datuma i metode ustanaka nastavila još tjedan dana, nisu svi koji su sudjelovali u njoj do kraja bili svjesni njezina smisla i važnosti. “Lenjin je predložio preuzimanje vlasti preko sovjeta, bilo u Lenjingradu ili Moskvi, a ne iza leđa sovjeta”, napisao je Staljin 1924. godine. “U koje je svrhe Trocki trebao tu i više nego čudnovatu legendu o Lenjinu?” I opet: “Stranka poznaje Lenjina kao najvećeg marksista našega vremena ... kod kojeg blankizma nema ni u tragovima.” Dok nam Trocki ovdje daje “ne velikog Lenjina, nego nekog blankističkog patuljka...” Ne samo blankist, nego i patuljak! U stvarnosti pitanje u čije ime podići ustanak i pomoći kakve institucije preuzeti vlast uopće nije predodređeno bilo kojom doktrinom. Kad su ostvareni opći uvjeti za revoluciju, ustanak postaje praktični problem umjetnosti, problem koji se može riješiti različitim metodama. Taj dio neslaganja u Centralnom komitetu bio je analogan raspravi osoblja stožera koje je obrazovano u istoj vojnoj doktrini slično procijenilo stratešku situaciju, a potom predložilo različite načine rješavanja njihova najneposrednjeg – iznimno važnog, ali i dalje speci-

24. oktobra – Privremena vlast pokušava za-tvoriti trenutni ilegalni boljševički list. Istodobno, protiv Smoljnog je pokrenuta ofenziva – to je sjedište boljševičkog Centralnog komiteta i Vojno-revolucionarnog komiteta.

Oktobarska revolucija počinje. U noći, Trocki rukovodi Crvenom garnizonom i sovjetskim radničima koji preuzimaju kontrolu nad svim mostovima na Nevji (izuzev Dvorcovij) i klijučnim po-ložajima diljem grada, uključujući i sve puteve u grad.

Do jutra, Crvena garda je zauzela poštu, železničke stanice, elektrane, državnu banku, centralnu telefonsku stanicu i glavne vladine zgrada. Žimski dvorac, glavni štab, Palača Marinskog, i još neke točke u rukama su privremene vlade.

TROCKI, LAV

*Povijest Ruske revolucije:
Oktobarski ustanak*

fičnog problema. Pomiješati tu pitanje marksizma i blankizma znači samo otkriti nedostatak razumijevanja i jednog i drugog. Profesor Pokrovski uopće negira važnost alternative: sovjeti ili partija. Vojnici nisu formalisti, on ismijava: nisu trebali kongres sovjeta da sruše Kerenskog. Sa svom svojom dosjetkom takva formulacija ostavlja neobjašnjiv sljedeći problem: Zašto stvoriti sovjeti uopće ako je partija dovoljna? "Zanimljivo je," nastavlja profesor, "da od težnje da se sve uradi gotovo legalno, pomoću sovjetske zakonitosti, nije bilo ništa i vlast je u posljednji trenutak preuzeta, ne od strane sovjeta, nego od očito 'ilegalne' organizacije stvorene *ad hoc*." Pokrovski tu navodi činjenicu da je Trocki bio prisiljen "u ime Vojno-revolucionarnog komiteta", a ne Sovjeta, proglašiti vladu Kerenskog nepostojećom. Najneočekivaniji zaključak! Vojno-revolucionarni komitet bio je izabrani organ sovjeta. Vodeća uloga Komiteta u prevratu ni u kojem smislu nije prekršila sovjetsku zakonitost koju profesor ismijava, ali na koju su mase bile izuzetno zavidne. Sovnarkom je također stvoren *ad hoc*. Ali to ga nije spriječilo da postane i ostane organ sovjetske vlasti, uključivši i samog Pokrovskog kao zamjenika narodnog komesara obrazovanja.

Ustanak je ipak, zahvaljujući prije svega činjenici da se petrogradski garnizon gotovo u cijelosti podredio Sovjetu, prije revolucije ostao na terenu sovjetske legalnosti, a do određene granice čak i unutar granica tradicije dvovlašća. U brojnim memoarima, člancima godišnjica i starijim povijesnim esejima, ta se činjenica, potvrđena mnogostrukim dokumentima, podrazumijevala. "Sukob u Petrogradu razvijao se oko pitanja sudbine garnizona", kaže prva knjiga o Oktobru – knjiga napisana na temelju svježih sjećanja autora toga djela u intervalima između sjednica konferencije Brest-Litovsk. Ta je knjiga nekoliko godina služila kao partijski udžbenik povijesti. "Temeljno pitanje oko kojeg je cijeli pokret u oktobru bio organiziran" – to je još precizniji izraz Sadovskog, jednog od izravnih organizatora ustanka – "bilo je pitanje razmještaja petrogradskog garnizona na sjevernu frontu". Nijednom od najbližih vođa ustanka, koju su tada sudjelovali u zajedničkom razgovoru neposrednog cilja da se ožive i utvrde tijek događaja, nije palo na pamet da proturječi toj tvrdnji Sadovskog ili da je ispravi. Tek nakon 1924. iznenada je postalo poznato da je Trocki na štetu radnika Petrograda precijenio značenje seljačkog garnizona – znanstveno otkriće koje najsretni-

je nadopunjuje optužbu da je podcjenjivao seljaštvo. Mnoštvo mladih povjesničara s profesorom Pokrovskim na čelu proteklih nam je godina objasnilo važnost proletarijata u proleterskoj revoluciji, ogorčeno navelo da ne govorimo o radnicima kada govorimo o vojnicima, optužili nas zato što analiziramo stvarni tijek događaja umjesto da ponavljamo udžbeničke fraze. Pokrovski kondenzira rezultate te kritike u sljedeći zaključak: "Unatoč činjenici da Trocki vrlo dobro zna da je o naoružanom ustanku odlučila partija ... i da je bilo posve jasno da je izgovor za akciju sekundarna stvar, za njega je ipak petrogradski garnizon u središtu cijele priče ... kao da se ne bi razmišljalo o ustanku, da nije bilo tog garnizona." Za našeg povjesničara "odлуka partije" koja se odnosi na sam ustanak je značajna, a kako je ustanak izvršen u stvarnosti, to je "sekundarna stvar". Izgovor je uvijek moguće naći. Pokrovski naziva izgovorom način na koji su pridobivene vojne postrojbe – to jest rješenje samog problema koji sažima sudbinu svakog ustanka. Proleterska revolucija nesumnjivo bi se dogodila čak i bez sukoba oko razmještaja garnizona – kod toga je profesor u pravu. Ali to bi bio drukčiji ustanak i zahtijevao bi drukčije izlaganje. Pritom imamo na umu događaje koji su se zaista dogodili.

Jedan od organizatora, a kasnije i povjesničar Crvene garde, Malahovski, inzistira da su naoružani radnici u odnosu na polupasivni garnizon bili ti koji su pokazali inicijativu, odlučnost i izdržljivost kod ustanka. "Odredi Crvene garde tijekom Oktobarske revolucije", piše on, "okupirali su vladine institucije, poštanski ured, telegraf i bili su na prvim linijama tijekom bitaka, itd. ..." Sve je to nesumnjivo. Međutim, nije teško razumjeti da, ako je Crvena garda mogla jednostavno "okupirati" te institucije, to je onda bilo zato što je garnizon bio s njima; podržavao ih je ili u najmanju ruku nije ih spriječio. To je odlučilo sudbinu ustanka.

Samo postavljanje pitanja poput toga tko je bio važniji za ustanak, vojnici ili radnici, pokazuje da smo na tako jadno niskoj teorijskoj razini da ovdje ni nema mesta za argumente. Oktobarska revolucija bila je borba proletarijata za vlast, protiv buržoazije, ali ishod te borbe u krajnjoj instanci odlučio je mužik. Ta opća shema, koja je prevladavala diljem zemlje, svoj savršeni izraz pronašla je upravo u Petrogradu. Kombinacija revolucionarne zavjere, proleterskog ustanka i borbe seljačkog garnizona za samoodržanje – zbog toga je revolucija bila

25. oktobra – U 10.00h Vojno-revolucionarni komitet proglašava da je pobjeda ostvarena. U Moskvi, revolucionarne snage naletaze na sružan otpor pukovnika Rjabceva, ima žrtava ne obje strane.

U 22.40h počinje Drugi sveruški kongres sovjeta s radom u Smolnjom, a menjeviči i eseri ga napuštaju. Kerenski bježi na sjever kako bi započeo kontararevoluciju.

26. oktobra – U 2.00h Zimska palata je zauzepta, što je doprinijelo pobedi revolucije u Petrogradu. Kongres sovjeta u 3.00h je objavio vijest o pobedi. Dalje je donio dekrete o miru i zemlji te formirao novu vladu.

27. oktobra – Pod vodstvom Generala Krasnava i Kerenskog jedinice Trećeg konjičkog korpusa kreću prema Petrogradu. Tijekom dva dana osvajaju gradove Gačine, Carsko Selo i Pulkovo. Do kraja noći sovjetska je vlast uspješno uspostavljena u Minsku, Kronstadtu, Ivanovom-Voznesenskom, Lugsку, Kazanu, Rostovu na Donu, Jekaterinburgu, Revelu, Samari i Saratovu.

kratki udarac s minimalnim brojem žrtava. Stranka je vodila ustanak; glavna pokretačka sila bila je proletariat; oružani odredi radnika bili su prvi kod ustanka; ali seljački garnizon teške kategorije odlučio je ishod borbe.

Upravo je na tom pitanju najnužnije suprotstaviti Februarsku s Oktobarskom revolucijom. Uoči rušenja monarhije garnizon je za obje strane predstavljao veliku nepoznanicu; sami vojnici još nisu znali kako će reagirati na ustanak radnika. Samo je opći štrajk mogao stvoriti potrebnu arenu za masovne susrete radnika s vojnicima, za testiranje vojnika u akciji, za prelazak vojnika na stranu radnika. U tome je bio dramatični sadržaj onih pet februarskih dana.

Uoči rušenja Privremene vlade, velika većina garnizona otvoreno je bila na strani radnika. Nigdje u cijeloj zemlji vlada nije bila tako izolirana kao u vlastitom dvorištu. Nije ni čudo da se borila da pobegne. Ali uzalud: neprijateljska prijestolnica nije htjela popustiti. Svojim neuspješnim pokušajem izguravanja revolucionarnih pukovnija vlada je definitivno samu sebe uništila.

Kad bismo pasivnu politiku Kerenskog prije ustanka objašnjivali samo njegovim osobinama, zagrebi bismo samo po površini stvari. Kerenski nije bio sam. U vladu je bilo ljudi poput Palčinskog, koji su imali energije. Čelnici Izvršnog komiteta dobro su znali da pobjeda boljševika znači političku smrt za njih. Međutim, svi oni zajednički i pojedinačno postali su paralizirani te su, poput Kerenskog, upali u neku vrstu polusna – sna u kojem je čovjek, usprkos opasnosti oko njega, nemoćan uraditi bilo što da se spasi.

Bratimljenje radnika i vojnika u oktobru koje je prethodilo ustanku nije se razvilo iz otvorenih susreta na ulicama kao u februaru. Ako boljševici sada nisu pozvali na opći štrajk, to nije bilo zato što nisu bili u stanju, već zato što nisu osjećali potrebu. Vojno-revolucionarni komitet prije ustanka već se osjećao kao gospodar situacije; znao je svaki dio garnizona, njegovo raspoloženje, unutarnje grupacije; svakodnevno je primao izvještaje – ne za pokazivanje, nego koji su opisivali stvarne činjenice; u svakom je trenutku mogao poslati komesara opunomoćenika, biciklista koji nosi naredbu bilo kojoj pukovniji; mogao je telefonski pozvati komitet postrojbe ili davati naredbe jedinici na dužnosti. Vojno-revolucionarni komitet u odnosu na trupe imao je poziciju vladina zapovjedništva, a ne zapovjedništva urotnika.

Da ne bude zabune, zapovjedni vrh države ostao je u rukama Vlade. Ali materijalni je temelj toj istoj Vladu oduzet. Ministarstva i zapovjedništva visjeli su u zraku. Telefoni i telegraf nastavili su služiti Vladi – kao i Državna banka. Ali Vlada više nije imala vojne snage da zadrži te institucije. Izgledalo je kao da su Zimska palača i Smoljni zamijenili mjesta. Vojno-revolucionarni komitet stavio je fantomsku vladu u takav položaj da nije mogla ništa uraditi, a da ne razbijje garnizon. I svaki pokušaj Kerenskog da udari na trupe samo je ubrzao njegov kraj.

Međutim, zadatak revolucije i dalje nije postignut. Opruga i cijeli mehanizam sata bili su u rukama Vojno-revolucionarnog komiteta, ali su nedostajale kazaljke i lice. Bez tih detalja sat ne može ispuniti svoju funkciju. Bez telegraфа i telefona, bez banke i zapovjedništva, Vojno-revolucionarni komitet nije mogao vladati. Imao je gotovo sve pretpostavke i elemente vlasti, ali ne i samu vlast.

U Februaru su radnici išli na razbijanje otpora vojske, a ne na zauzimanje banaka i Zimske palače. Borili su se za dušu vojnika, a ne za pojedine zapovjedne vrhove. Nakon što je ovdje pobjeda dobivena, svi preostali problemi riješeni su sami od sebe. Predavši svoje gardijske bataljune, monarhija više nije pokušala braniti ni svoj dvor ni svoj stožer.

U oktobru se vlada Kerenskog, nepovratno izgubivši dušu vojnika, i dalje držala za zapovjedne vrhove. U njezinim su rukama stožer, banke, telefon – bile samo fasade vlasti. Kad bi oni prešli u ruke Sovjeta, tada bi to značilo i preuzimanje vlasti u potpunosti. Takva je bila situacija uoči ustanka i ona je odlučila o oblicima aktivnosti tijekom posljednjih dvadeset i četiri sata.

Gotovo sve što čini ideju ustanka, poput demonstracija, ulične borbe, barikada – bilo je odsutno. Revolucija nije trebala riješiti problem koji je već bio riješen. Preuzimanje vladina stroja mogao se provesti prema planu uz pomoć prilično malih oružanih odreda vođenih iz jednoga centra. Vojarne, tvrđava, skladišta, sva ona poduzeća u kojima su radnici i vojnici djelovali, mogli su biti zauzeti vlastitim unutarnjim silama. Ali Zimska palača, Predparlament, okružna zapovjedništva, ministarstva, vojne škole nisu se mogli osvojiti iznutra. To je vrijedilo i za telefon, telegraf, poštanski ured i Državnu banku. Radnici u tim ustanovama, iako manje važni u općem odnosu snaga, ipak su vladali unutar svoja četiri zida, a njih su vrlo dobro čuvali stražari. Stoga je bilo

TROCKI, LAV

Povijest Ruske revolucije:
Oktobarski ustanak

nužno penetrirati u te visoko birokratske punktove izvana. Umjesto političkog osvajanja, tu je bilo potrebno prisilno zauzimanje. Ali budući da je prethodno izguranje vlade iz njezinih vojnih baza onemogućilo bilo kakav otpor, vojno zauzimanje konačnih zapovjednih vrhova prošlo je bez ikakvih sukoba.

Naravno, stvar nije riješena bez borbe. Zimsku palaču trebalo je zauzeti na juriš. Ali sama činjenica da se otpor vlade sveo na obranu Zimske palače ukazuje kakav je položaj zauzimao 25. oktobar u cijelom tijeku borbe. Zimska palača bila je posljednja reduta režima politički razbijenog tijekom njegova postojanja od osam mjeseci i uvjerljivo razoružanog u prethodna dva tjedna.

Konspirativni elementi – ako pod tim pojmom razumijemo plansko i centralizirano vodstvo – imali su beznačajnu ulogu u Februarskoj revoluciji. To je bilo zbog puke slabosti i raspršenosti revolucionarnih skupina pod pritiskom carizma i rata. Toliko je veći bio zadatak postavljen pred mase. Ustanici nisu bili ljudski skakavci. Oni su imali političko iskustvo, svoje tradicije, svoje slogane, svoje bezimene vođe. Međutim, dok su rasuti elementi vodstva tijekom ustanka bili dovoljni da sruše monarhiju, to nije ni blizu bilo dovoljno da pobednici prisvoje plodove svoje pobjede.

Zbog spokoja na oktobarskim ulicama, odsutnosti gužve i bitaka, neprijatelj je tvrdio da je na djelu urota nevažne manjine, avantura šačice boljševika. Ta se formula ponavljala nebrojeno puta danima, mjesecima, pa čak godinama nakon ustanka. Očito s namjerom da popravi reputaciju proleterske revolucije, Jaroslavski je o 25. oktobru pisao: "Mnoštvo petrogradskog proletarijata koje je pozvao Vojno-revolucionarni komitet bilo je ispod svojih zastava i preplavilo ulice Petrograda." Taj službeni povjesničar zaboravlja objasniti samo za koju je to svrhu Vojno-revolucionarni komitet pozvao te mase na ulice i što su oni radili kad su stigli tamo.

Službena idealizacija Februarske revolucije kao svenacionalne revolucije u odnosu na Oktobarsku za koju se drži da je bila zavjera – proizišla je iz kombinacije jakih i slabih strana Februarske revolucije. No, u stvarnosti boljševici su mogli svesti borbu za vlast do posljednjeg trenutka na "zavjera", ne zato što su bili sitna manjina, već upravo zbog suprotnog razloga – jer su iza sebe u radničkim okruzima i vojarnama imali konsolidiranu, organiziranu, discipliniranu, nadmoćnu većinu.

Oktobarska revolucija može se ispravno shvatiti tek ako svoje vidno polje ne ograničite na njezinu konačnu kariku. U posljednjim danima februara od prvoga do posljednjeg poteza igrao se šahovski meč – tj. sve do predaje neprijatelja. Krajem oktobra glavni dio meča bio je već odigran u prošlosti. Na dan ustanka preostalo je samo riješiti prilično sitan problem: mat u dva poteza. Stoga, razdoblje revolucije treba promatrati od 9. oktobra, kada je započeo sukob oko garnizona ili od 12., kada je donesena rezolucija o osnivanju Vojno-revolucionarnog komiteta. Taj manevar protegnuo se na više od dva tjedna. Odlučujući dio toga trajao je pet do šest dana – od rođenja Vojno-revolucionarnog komiteta do zauzimanja Zimske palače. Tijekom cijelogoga toga razdoblja stotine tisuća radnika i vojnika poduzelo je izravnu akciju obrambenog oblika, ali u osnovi agresivnu. Posljednja faza, kad su ustanici konačno odbacili ovlasti dvovlašća s njegovom neizvjesnom zakonitosti i obrambenom frazeologijom, trajala je točno dvadeset i četiri sata: od 2 sata ujutro 25. oktobra do 2. sata ujutro 26. oktobra. Tijekom toga razdoblja Vojno-revolucionarni komitet otvoreno se koristio oružjem za osvajanje grada i uhićivanje vlade. U tim je operacijama, općenito govoreći, sudjelovalo toliko snaga koliko je bilo potrebno za rješavanje ograničenog problema – najviše 25 ili 30 tisuća.

Talijanski autor koji ne piše knjige samo o *Noćima eunuha* već i o najvišim državnim problemima posjetio je 1929. sovjetsku Moskvu. Nije shvatio koliko je malo naučio iz druge ili desete ruke i na tom je temelju stvorio knjigu: *Coup d'état: Tehnika revolucije*. Ime toga pisca, Malaparte, olakšava ga razlikovati od jednog drugog stručnjaka za državne ustanke pod nazivom Bonaparte.

Za razliku od "Lenjinove strategije", koja je bila vezana za društvene i političke uvjete Rusije 1917., "taktika Trockoga", prema Malaparteu, "nije bila vezana uz opće uvjete zemlje". Prema autoru, na Lenjinovo mišljenje o političkim pretpostavkama revolucije Trocki je odgovorio: "Vaša strategija zahtijeva previše povoljnih okolnosti: ustanak ne zahtijeva ništa, on je samodovoljan." Bilo bi teško zamisliti absurd koji je više samodovoljan od toga. Malaparte mnogo puta ponavlja da nije strategija Lenjina ona koja je pobijedila u oktobru, nego taktika Trockoga. A te taktike još i dalje prijete miru europskih država. "Lenjinova strategija ne predstavlja neposrednu opasnost za vlade Europe. Stvarna i, stoga, stalna opasnost za njih je taktika Trockoga." I još kon-

29. oktobra – junckeri pokreću ustanici pokušaj u Petrogradu, ali Crvena garda ih je istoga dana brzo pobijedila. U međuvremenu, Vlkžel (izvršni komitet željezničara) zahtjeva "Ujedinjenju socijalističku vladu"; koja bi se sastala od menjiševika, eseira i boljševika. Dok se to ne dogodi, oni odbiju transportirati hranu. Obični radnički se baš ne slažu s tim, pa hrana ipak ide u gradove. Ljepanj inzistira na tome da se ništa ne treba učiniti: sami željeznički radnici rješite će to pitanje (i u januaru su radnici to rješili, izabravši novi Centralni komitet).

kretnije: "Stavite Poincarea na mjesto Kerenskog i bolješevička državna revolucija oktobra 1917. jednako će tako uspjeti." Bilo bi uzaludno pokušati shvatiti koja je korist od Lenjinove strategije, koja ovisi o povijesnim okolnostima, ako taktika Trockog može riješi isti problem u bilo kojim okolnostima. Ostaje dodati da se ta izvanredna knjiga već pojavila na više jezika. Državnici očito uče iz nje kako odbiti državnu revoluciju. U tome im želimo svu sreću.

Još nije napravljena kritika čisto vojnih operacija 25. oktobra. Ono što u sovjetskoj literaturi postoji o toj temi nije kritika, već čista apologija. U usporedbi s djelima epigona, čak i Suhanovljeva kritika, unatoč svim njezinim proturječnostima, odlikuje se pažljivim odnosom prema činjenicama.

U ocjeni organizacije Oktobarskoga ustanka Suhanov je tijekom dvije godine predstavio dva dijametralno suprotna pogleda. U svojem radu o Februarskoj revoluciji kaže: "Napisat ću jednoga dana, iz osobnih sjećanja, opis Oktobarske revolucije, koja je provedena poput glazbenog djela iz nota". Jaroslavski ponavlja taj komentar Suhanova riječi po riječ. "Ustanak u Petrogradu", kaže on, "bio je dobro pripremljen i odigran od partije kao iz nota". Claude Anet, neprijateljski, iako ne duboki, ali ipak pozorni promatrač, govori s još više nedvosmislenosti: "Državna revolucija 7. novembra može dobiti samo iznimnu pohvalu. Nijedan pogrešan korak, nijedan procijep; vlada je svrgнутa i prije nego što je mogla reći 'jao!'. S druge strane, u svojem svesku posvećenom Oktobarskoj revoluciji Suhanov kaže kako je Smoljni "krišom opipavajući svoj put, oprezno i bez sustava" poduzeo likvidaciju Privremene vlade.

Postoji pretjerivanje u oba ta komentara. No, iz šire perspektive može se priznati da obje procjene, koliko god proturječe jedna drugoj, imaju neko uporište u činjenicama. Planirani karakter Oktobarske revolucije prvenstveno je proizšao iz objektivnih odnosa, iz zrelosti revolucije u cjelini, položaja koji je zauzimao Petrograd u zemlji, položaja koji je držala vlada u Petrogradu, iz cjelokupnog prethodnog rada partije, i konačno iz ispravnog političkog rukovodstva revolucije. No, preostali su problemi vojne tehnike. Ovdje je bilo nekoliko određenih nedostataka, a ako ih sve zbrojite, moguće je stvoriti dojam da je posao obavljen naslijepo.

Suhanov je nekoliko puta upozorio na slabu vojnu obranljivost Smoljnog posljednjih dana prije ustanka. Is-

tina je da je još 23. zapovjedništvo revolucije bilo tek malo bolje branjeno nego Zimska palača. Vojno-revolucionarni komitet dokazivao je svoju nepovredivost prvenstveno jačanjem svojih veza s garnizonom, tako bivajući u mogućnosti da slijedi sve vojne pokrete neprijatelja. Komitet je poduzeo ozbiljnije mjere tehničkog vojnog karaktera otprilike dvadeset i četiri sata prije vlade. Suhanov je siguran da je tijekom 23. i u noći 24. vlada, da je pokazala neku inicijativu, mogla uhapsiti Komitet. "Dobar odred od 500 vojnika", kaže on, "bio bi dovoljan da likvidira Smoljni i svakog u njemu." Možda. No, na prvom mjestu, za to bi zahtijevalo odlučnost i smjelost vlade, kvalitetu koju ona nije imala. Na drugom mjestu, trebala bi imati taj "dobar odred od 500 vojnika". Otkud im taj odred? Napraviti ga od oficira? Njih smo krajem augusta vidjeli upravo u znaku urotnika: morali su ih loviti po noćnim klubovima. Borbene jedinice kompromisera raspale su se. U vojnim školama svako akutno pitanje stvorilo je sukobljene skupine. Stvari su bile još gore s Kozacima. Da bi se stvorio odred metodom pojedinačnog odabira iz različitih jedinica, trebalo bi se odati deset puta prije nego bi stvar bila završena.

Međutim, čak i postojanje takvog odreda i dalje ne bi riješilo stvar. Prvi pucanj u regiji Smoljni imao bi u raničkim okruzima i vojarnama veliki odjek. Deseci tisuća naoružanih i polunaoružanih ljudi jurnulo bi u pomuć ugroženom središtu revolucije u bilo kojem trenutku dana ili noći. I konačno, čak i zarobljavanje Vojno-revolucionarnog komiteta ne bi spasilo vladu. Iznad zidina Smoljnog bio je Lenin, a u komunikaciji s njim Centralni komitet i petropavlovski komitet. U Petropavlovskoj tvrdavi nalazio se drugi stožer, treći na Aurori, a i svaki je okrug imao svoje zapovjedništvo. Mase ne bi bile bez vodstva. I radnici i vojnici unatoč svojoj sporosti za pokret bili su odlučni osvajati po svaku cijenu.

Ipak, nema sumnje da su dopunske mjere vojnog opreza mogile i trebale biti poduzete nekoliko dana ranije. U tom smislu Suhanovljeva kritika stoji. Vojni aparat revolucije funkcionira nespretno, s odgodama i propustima, a opće vodstvo previše je sklono zamijeniti politiku tehnikom. Lenjinove oči osjetno su nedostajale u Smolnjom. Ostali još nisu naučili.

Suhanov je također u pravu kad tvrdi da bi bilo beskrajno lakše zauzeti Zimski dvorac u noći 25. ili ujutro toga dana, nego tijekom druge polovice dana. Palača, a i susjedna zgrada sjedišta, branili su se uobičajenim

1. novembar – Sovjetska revolucija zadobiva kontrolu na sjeveru, a general Krasnov je ubišen. Kerenski ponovno bježi.

2. novembar – Sovjetska vlada objavljuje Deklaraciju u pravima naroda Rusije, kojom dopušta narodima Rusije da se odvijepre uz punu nezavisnost.

3. novembar – Okončana je bitka za Moskvu i tamo je uspostavljena sovjetska vlast.

21. novembar – Sovjetska vlada objavljuje dekret koji građanima omogućuje pravo opoziva političkih sužbenika.

TROCKI, LAV

*Povijest Ruske revolucije:
Oktobarski ustanci*

odredom junkera: iznenadni napad gotovo bi sigurno bio uspješan. Kerenski je to jutro nesmetano otišao u jednom automobilu. To je samo pokazalo da u tijeku nije bilo ozbiljnih izviđanja u odnosu na Zimsku palaču. To očito nije bilo dobro.

Sverdlov je imao zadatok držanja na oku Privremene vlade – zakašnjeli zadatak, dakako, 24.! – s Laševićem i Blagonravovom kao pomoćnicima. Pitanje je li se Sverdlov, koji je ionako bio rastrgan zbog posla čak i bez toga, uopće primio tog dodatnog zadatka. Čak je moguće da se na tu odluku u uzbuđenju tih sati i zaboravilo, mada je uvedena u zapisnik.

Usprkos svemu, Vojno-revolucionarni komitet precijenio je vojne resurse vlade, a posebno obranu Zimske palače. Čak da su izravni vođe opsade poznavali unutarnje snage palače, i dalje su se mogli bojati dolaska pojačanja na prvi znak: junkera, Kozaka, šok-bataljuna. Plan za zauzimanje palače razrađen je u stilu velike operacije. Kad se civili i polucivili prime razrade čistog vojnog problema, uvijek su skloni pretjeranim strateškim genijalnostima. I zajedno s njihovom prekomjernom pedanterijom, ispadaju izvanredno bespomoći u realizaciji.

Pogrešni koraci kod zauzimanja palače u određenoj su mjeri rezultat osobina glavnih vođa. Podvojski, Antonov-Ovsejenko i Čudnovski muškarci su herojskog kalupa. No, nakon svega oni su daleko od toga da su ljudi sustava i disciplinirane misli. Podvojski, koji je bio previše nagao u julskim danima, postao je daleko oprezniji, pa čak i skeptičan u vezi s neposrednim izgledima. Ali u suštini on je ostao vjeran sebi. Suočen s bilo kakvim praktičnim zadatkom, za njega je bilo prirodno da ide i preko granice tog zadatka, da proširi plan, da uvuče sve i svakoga, da da maksimum tamo gdje je minimum dovoljan. U tome elementu pretjerivanja unutar plana lako je vidjeti obilježe njegova duha. Antonov-Ovsejenko bio je po prirodi impulzivan optimist, mnogo više za improvizaciju nego za kalkuliranje. Kao bivši niži časnik znao je određenu količinu vojnih podataka. Emigrant za vrijeme Velikog rata, u pariškom časopisu *Nashe Slovo* analizirao je vojne situacije i često otkrivaо dar za nagađanje strategije. No njegov amaterizam u tome polju nije mogao biti dovoljna protuteža megalomanu Podvojskom. Treći od tih vojnih šefova, Čudnovski, proveo je nekoliko mjeseci kao agitator na pasivnom frontu – to je bio njegov vojni trening. Iako je naginjaо prema desnom

krilu, Čudnovski je bio prvi koji je ušao u borbu i uvijek išao tamo gdje je najopasnije. Osobna hrabrost i politička smjelost nisu uvijek, kao što je poznato, savršeno uskladeni.

Nekoliko dana nakon revolucije Čudnovski je ranjen u blizini Petrograda u sukobu s Kerenskijevim Kozacima, a nekoliko mjeseci kasnije ubijen je u Ukrajini. Jasno je da razgovorljiv i impulzivan Čudnovski nije mogao nadoknaditi ono što je nedostajalo drugoj dvojici vođa. Nitko od njih nije imao oko za detalj, ako ništa i zbog toga što nitko od njih nikad nije naučio tajne trgovine. Osjećajući svoju vlastitu slabost u pitanjima izviđanja, komuniciranja i manevriranja, ti crveni maršali osjećali su se dužnima da protiv Zimske palače zamahnu takvom superiornošću snaga koje su uklonile i samu mogućnost praktičnog vodstva. Nespretna veličina plana gotovo je isto što i nepostojanje plana. To što je rečeno ne znači uopće da je u osoblju Vojno-revolucionarnog komiteta, ili oko njega, bilo sposobnijih vojnih čelnika. Sasvim sigurno je bilo nemoguće pronaći toliko predane i nesebične vođe.

Borba za Zimsku palaču započela je okruživanjem čitavog okruga. Zbog neiskustva zapovjednika, prekida komunikacije, manjka vještine odredima Crvene garde i tromosti redovitih jedinica, ta složena operacija razvijala se iznimno sporo. Tijekom tih istih sati kad su odredi postupno popunjivali svoj krug i gomilali pričuve iza sebe, u palaču su ušli odredi junkera, kozačke eskadrile, vitezovi sv. Jurja i ženski bataljun. Šaka otpora formirala se istodobno s napadačkim opkoljavanjem. Može se reći da je taj problem nastao od previše okolišanja s kojim ga se išlo riješiti. Hrabri napad u noći i odvažni pristup po danu teško da bi mogli koštati više žrtava od te produžene operacije. Moralni učinak Aurorina topništva svakako se mogao isprobati dvanaest ili čak dvadeset četiri sata ranije. Krstarica je stajala spremna u Nevi, a mornari se nisu žalili na bilo kakav nedostatak pušaka. No, čelniči operacije nadali su se da bi se problem mogao riješiti bez bitke, šaljući tako parlamentarne zastupnike, ultimatum i ne ispunjavajući svoju zadaću. Nisu shvatili da trebaju pregledati artiljeriju Petropavlovskie tvrđave u dobroj volji zbog jednostavnog razloga jer su računali da će se snaći i bez toga.

Nepripremljenost vojnog vodstva još se jasnije vidjela u Moskvi, gdje se odnos snaga činio tako povoljnim da je Lenjin čak uporno sugerirao da se krene od ta-

23. novembra – Sovjetska vlada objavljuje dekret o limitiranju plaća visoko placenih službenika.

6. decembra – Po prvi puta u povijesti, Ruski-nje koje su se prijavile u eri Ruske revolucije, dobile su pravo na razvod. U samo tri godine Ruski-nje će biti prve u povijesti koje su izborile pravo na porodični u trajanju od četiri mjeseca.

7. decembra – Osnovana čeka radi borbe protiv kontrarevolucije i sabotaze. Dzeržinski postaje njen predsjednik.

14. decembra – Dekret o nacionalizaciji banaka.

mo: "Pobjeda je sigurna i nema nikoga da se bori." U stvarnosti je ustanak u Moskvi poprimio formu proširenih bitaka u koje su trajale osam dana. "U tome vrućem radu", piše Muralov, jedan od glavnih vođa moskovskog ustanka, "nismo bili uvijek i u svemu čvrsti i odlučni. Imajući nadmoćnu brojčanu prednost, deset prema jedan, razvukli smo borbu na cijeli tjedan ... jer nismo bili dovoljno sposobni usmjeravati borbene mase, zbog nediscipline potonjih te potpunog nepoznavanja taktike ulične borbe kako od zapovjednika, tako i od vojnika." Muralov ima tu naviku da imenuje stvari njihovim pravim imenima: nije ni čudo što je sada u sibirskom progonstvu. No odbijajući prebacivanja odgovornosti na druge, Muralov pripisuje lavovski udio krivnje vojsci koji zapravo pripada političkome vodstvu – koje je bilo vrlo nesigurno u Moskvi i podložno utjecajima kompromiserskih krugova. Ne smijemo zanemariti ni činjenicu da su radnici stare Moskve, tekstilni i kožni radnici, iznimno nazadniji od petrogradskog proletarijata. U februaru nije bio potreban nikakav ustanak u Moskvi: svrgavanje monarhije došlo je u potpunosti potpuno iz Petrograda. U julu je Moskva opet bila mirna. To je sve pak pronašlo svoj izraz u oktobru: radnici i vojnici nisu imali borbeno iskustvo.

Tehnika ustanka provodi ono što politika nije ostvarila. Golemi rast boljševizma nedvojbeno je oslabio pažnju posvećenu vojnoj strani stvari. Lenjinovi strastveni prijekori bili su dovoljno utemeljeni. Vojno se vodstvo pokazalo neusporedivo slabijim nego političko. Je li doista moglo biti drugčije? I idućih mjeseci nova revolucionarna vlada pokazat će krajnju nespretnost u svim onim slučajevima gdje je potrebno pribjeći oružju.

Ipak, vojne vlasti vladinog tabora u Petrogradu da-le su vrlo laskavu procjenu vojnog rukovodstva revolucije. "Ustanici čuvaju red i disciplinu", izjavilo je Ministarstvo rata izravno preko žice zapovjedništvu, odmah nakon pada Zimske palače. "Nije bilo nikakvih slučajeva uništenja ili pogroma. Upravo suprotno, patrole ustanička zadržavale su odmetnute vojниke ... Plan ustanaka nesumnjivo je razrađen unaprijed i prenošen bez popuštanja te usklađeno." Ne baš kao "po notama", kao što su napisali Suhanov i Jaroslavski, a opet ni "bez sustava", kao što je prvi potvrdio. Što više, čak i na sudu najstrožeg kritičara uspjeh je najbolja pohvala.

Preveo Dimitrije Birač, osim poglavlja *Boljševici i sovjeti* koje je prevela Iva Mandić

RABINOWITCH, ALEXANDER

Boljševici, niže klase i sovjetska vlast,
Petrograd, februar 1917. – juli 1918.

RABINOWITCH, ALEXANDER

Boljševici, niže klase i sovjetska vlast, Petrograd, februar 1917. – juli 1918.*

Alexander Rabinowitch (1934) je profesor emeritus povijesti na Sveučilištu Indiana, gdje je predavao od 1968 do 1999. Od 1975. do 1984. bio je ravnatelj Ruskog i istočnoeuropskog instituta na istom sveučilištu. Od 2013. vanjski je suradnik St. Petersburškog Instituta povijesti i Ruske akademije znanosti. Poznat je kao vodeći stručnjak za pitanja boljševika, Ruske revolucije 1917. i ruskog građanskog rata. Njegova je najpoznatija knjiga prevedena i na hrvatski jezik, *Boljševici dolaze na vlast – Revolucija 1917. u Petrogradu* (1976.). Napisao je još i knjigu *Boljševici na vlasti: prva godina sovjetske vlasti u Petrogradu* (2007.).

Ukasno proljeće 1917. boljševička partija u Petrogradu po prvi put je počela zadobivati širu narodnu podršku koja joj je u oktobru iste godine omogućila da preuzme vlast i uspostavi prvu rusku sovjetsku vladu. Međutim, jedva šest mjeseci nakon toga, ta ista narodna podrška počela je ozbiljno slabjeti. Dinamika odnosa između boljševika, nižih klasa^{o1} i sovjetske vlasti u Petrogradu prošla je drastičnu promjenu. Kako su se boljševici pokušavali prilagoditi tim okolnostima i kako su pokušavali zadržati vlast u jeku sve dublje ekonomске i socijalne krize, po prvi put su se pojavile neke ključne karakteristike ultraautoritarnog komunističkog sustava koji će ustrajati dobrim dijelom stoljeća. U svojem tekstu namjeravam se fokusirati na one karakteristike koje su, prema mom viđenju, bile određujući stadiji u toj sudbonosnoj transformaciji.

Od februara do augusta 1917.

Može se reći da je prvi od tih stadija započeo Lenjinovim pozivom na neposrednu socijalističku revoluciju i prijenos čitave vlasti u ruke sovjeta, koji se zbio po njegovu dolasku u Petrograd iz Švicarske u aprilu 1917.^{o2} Lenjinov povratak poklopio se sa skupom više od stotinu boljševičkih vođa iz čitave Rusije (što je brojčani i kvalitativni ekvivalent nacionalnog partijskog kongresa), koji je sazvan u Petrogradu radi priprema za Prvu sverusku konferenciju sovjeta radničkih i vojničkih deputata. Prije Lenjinova dolaska, a pod jakim utjecajem partijskih umjerenjaka predvođenih Lavom Kamenjevim, boljševici su na skupu usvojili rezoluciju suzdržane podrške Privremenoj vladi, što je bilo vrlo blisko poziciji menjševika i esera. Zapravo, boljševici su naknadno podržali rezoluciju o vlasti koju je na konferenciji sovjeta usvojila većina. Također, na skupu boljševika usvojena je i pozicija "obranaštva" prema ratnim naporima. Jednako tako, skup je pristao na početak pregovora o ujedinjenju s menjševicima, usmjerenih prema ponovnoj uspostavi ujedinjene Ruske socijal-demokratske radničke partije.

Kako bi bio siguran, Lenjin je ubrzo povukao zahtjev za neposrednom socijalističkom revolucijom. Što više, tijekom 1917. godine naklonjenost prema suradnji s ostalim lijevim socijalističkim grupama bila je izražena kod boljševika na nacionalnoj i lokalnoj razini i više ne-

go što se mislilo. Ipak, Lenjinova intervencija rezultirala je momentalnim odustajanjem od pregovora o ujedinjenju s menjševicima, a nakon aprilske partijske konferencije boljševici zauzimaju odlučan stav o neodgodivoći mira, radikalnih ekonomskih i socijalnih reformi te "narodnoj vlasti" kroz mrežu demokratski izabranih, višepartijskih radničkih, vojnih i seljačkih sovjeta.

Lenjinov raniji koncept male i strogo centralizirane partije profesionalnih revolucionara bio je napušten. Organizacijske strukture doživjele su decentralizaciju i demokratizaciju, a partija je primila na tisuće novih članova iz petrogradskih tvornica i vojnih jedinica. Stoga su nakon formiranja umjerene liberalno-socijalističke vlade u maju boljševici bili u savršenoj poziciji da reagiraju i da crpe snagu iz narodnog nezadovoljstva rezultatima Februarske revolucije, kao i unutarnjom i vanjskom politikom Privremene vlade. Naoružani političkim programom koji je odgovarao najdubljim težnjama radnika, vojnika i seljaka, boljševici su upravo tada počeli stvarati čvrste veze s najvećim petrogradskim tvornicama i vojnim jedinicama te zadobivati sve jači utjecaj u masovnim organizacijama poput sindikata i tvorničko-zavodskih komiteta, kao i u mjesnim sovjetima, embrionalnim institucijama narodne samovlade.

Prvi rezultati boljševičkih organizacijskih npora među bazom, kao i magnetske privlačnosti njihova političkog programa među petrogradskim nižim klasama, uvjerljivo su demonstrirani 18. juna, tijekom Prvog sveruskog kongresa sovjeta. Toga dana boljševici su uspješno preoblikovali masovni marš, prvotno zamišljen kao izraz solidarnosti prema umjerrenom socijalističkom rukovodstvu nacionalnog sovjeta, u snažan skup koji je zahtijevao kraj koalicije s liberalima, neodgodivi mir i sovjetsku vlast. Međutim, dva tjedna kasnije, od petog do sedmog jula, strateški rizik suviše tijesnog povezivanja partijske politike s najmilitantnijim elementima nižih klasa bio je naširoko demonstriran; tih su dana vođe boljševičke vojne organizacije te pojedini članovi petrogradskog komiteta, odgovarajući na snažan pritisak vojnika iz garnizona kojima se prijetilo izravnim premještanjem na bojište, pomogli u organiziranju i širenju julskih demonstracija, što je bilo protivno planovima Centralnog komiteta partije.

Uoči julskih demonstracija, kontinuirana naklonost većine boljševičkog Centralnog komiteta prema suradnji s ostalim lijevim socijalističkim organizacijama

bila je iskazana u odluci za pokušajem ujedinjenja svih "internacionalističkih" socijal-demokratskih organizacija na nacionalnom partijskom kongresu, koji je bio sazvan za 20. juli. Nakon kolapsa julskih demonstracija, kada je umjereno sovjetsko socijalističko rukovodstvo Privremenog vladi dalo bjanko-ček da uguši boljševike, Centralni komitet odbio je Lenjinov zahtjev da partija napusti isticanje sovjeta kao buduće vlade te da se preorientira na eventualno preuzimanje vlasti neovisno od sovjeta. Rezultati konferencije sugeriraju da je mišljenje brojnih Lenjinovih kolega, prema kojem bi se sve lijeve snage trebale ujediniti u obrani revolucije i sovjeta kao njezina političkog utjelovljenja, bilo samo pojačano julskim demonstracijama. Štoviše, takvo mišljenje odgovaralo je raspoloženju petrogradskih nižih klasa, kao što je rječito bilo izraženo u rezoluciji koju su podržale sve lijeve socijalističke organizacije, a koju je poslao sovjet okruga Narva:

"U pogledu golemih unutarnjih i vanjskih opasnosti koje prijete našoj zemlji, mi vjerujemo da je dezorganizacija u redovima revolucionarne demokracije ... neprihvatljiva i opasna. Nadalje, vjerujemo da su sva politička grupiranja i različitosti u mišljenjima došli 'odozgo'. Većina onih 'odozdo' ne razumije, ne zna, niti može spoznati ... sva njihova neslaganja. Mi apeliramo ... na sve koji sudjeluju u zajedničkoj revolucionarnoj borbi i koji vrednuju našu novoizborenu pobjedu ... da se odazovu našem pozivu. Preporučujemo im da se okupe oko Sovjeta radničkih i vojnih deputata kao najvišeg organa demokracije. Predlažemo da oni odozgo pronađu zajednički jezik kako bismo se ujedinjeni mogli boriti protiv neprijatelja revolucije."

Od augusta do oktobra 1917.

Brz i bezbolan poraz generala Lavra Kornjilova, koji je u augustu pokušao izvesti desničarski puč, bio je mnogim lijevim političkim vođama (boljševici, menjševici internacionalisti, lijevi eseri) dodatni dokaz goleme potencijalne snage koju imaju socijalističke organizacije putem suradnje. Koliko je meni poznato, među petrogradskim radnicima i vojnicima te baltičkim mornarima koji su se politički izjašnjavali na bilo koji način, zahtjev za uspostavom homogene socijalističke vlade sada je gotovo po-

* Alexander Rabinowitch, *The Bolsheviks, the Lower Classes and Soviet Power, Petrograd, February 1917-July 1918*, Indiana University, Council Contract Number 805-06, 1993, pp.31

01 Termin "niže klase" u ovome radu upotrebljavam kako bih označio tvorničke radnike zaposlene u Petrogradu ili okolicu, te, do vremena Oktobarske revolucije, vojnike i mornare stacionirane u Petrogradu i Kronštadtu.

02 Datumi koji se pojavljuju u ovome radu odgovaraju julijanskom kalendaru do februara 1918., kada je sovjetska Rusija prihvatala zapadni gregorijanski kalendar. Prvi je bio 13 dana iza potonjeg.

stao univerzalan. Dakako, istina je da je na Sveruskoj demokratskoj konferenciji, održanoj sredinom septembra, taj snažan zahtjev za radikalnom transformacijom vlade bio nedovoljan da nadjača otpor raskidu s buržoazijom koji je dolazio od relativno konzervativnih delegata iz provincija, pretežno iz nesovjetskih "demokratskih" institucija. Međutim, ta je prepreka u praktične svrhe jednostavno prebacila pozornost na nacionalnu skupštinu sovjetskih predstavnika kao arbitra nacionalne politike. Nije Sveruska demokratska konferencija ni završila, a boljševici, lijevi eseri i menjševici internacionalisti već su odlučili da treba formirati homogenu socijalističku koalicijsku vladu na Sveruskom kongresu sovjeta radničkih i vojnih deputata, koji je inicijalno bio zakazan za 20. oktobar, da bi naknadno bio prebačen za 25. oktobar. Štoviše, u sljedećim tjednima činilo se sigurnim da će većina deputata na Drugom sveruskom kongresu sovjeta radničkih i vojnih deputata nadmoćnom većinom podržati osnivanje isključivo socijalističke koalicijske vlade, a narodni otpor uzurpaciji ovlasti kongresa sovjeta bio je u danim okolnostima toliko snažan da se većina boljševičkih vođa u Petrogradu oglušila na Lenjinove žestoke zahtjeve, prvi put formulirane dok je bio u egzilu u Finskoj za vrijeme početka Sveruske demokratske konferencije, da partija mora na sebe preuzeti hitnu organizaciju ustanka protiv Privremene vlade, "ne gužći ni trenutka".

Malo je poznato da je netom nakon odluke o sazivanju Drugog sveruskog kongresa sovjeta radničkih i vojnih deputata za 20. oktobar boljševički Centralni komitet odlučio sazvati hitni nacionalni partijski kongres koji je počeo 17. oktobra. Početni dnevni red toga kongresa sadržavao je (1) raspravu o partijskom (teorijском) programu i (2) organizacijska pitanja. Međutim, u pogledu Lenjinova kategoričkog inzistiranja na neodgovarajućem preuzimanju vlasti, nema sumnje da bi glavna točka rasprave bilo pitanje Lenjinove strategije protiv one o prijenosu vlasti sovjetima na skorom nacionalnom kongresu sovjeta. Štoviše, u pogledu relativne opreznosti partijskih vođa na nacionalnoj razini, kao i političke stvarnosti u Petrogradu (od čega je najvažniji otpor petrogradskih nižih klasa uzurpaciji ovlasti kongresa sovjeta), možemo slobodno pretpostaviti da bi većina deputata na partijskom kongresu u tim trenutcima odbacila Lenjinov poziv na neposrednu bitku.

Međutim, pod nikad razjašnjениm okolnostima (ili pre-

ma mojem saznanju, nikada ozbiljno istraženima), partijski kongres zakazan za 17. oktobar bio je otukan. Umjesto toga, 10. oktobra je, u prisutnosti svega 12 članova Centralnog komiteta (od njih 23), i uz prisutnog Lenjina, Centralni komitet usvojio rezoluciju kojom se organizacija oružanog ustanka prihvata kao glavni zadatak.

Prijetnja otpora neodgovarajućoj revolucionarnoj akciji među petrogradskim nižim klasama, kao i rizik od jednostranog djelovanja, činili su se toliko velikima (što su zaista i bili), da se neposredno prije održavanja kongresa sovjeta boljševičko vodstvo novoosnovanog Vojno-revolucionarnog komiteta ograničilo na pripremne mjere u skladu s vezivanjem zbacivanja Kerenskog za odluke kongresa. Izravni vojni napad na Privremenu vladu nije počeo prije ranih jutarnjih sati 25. oktobra. Dotada su događaji poput slabog preventivnog napada Kerenskog te skorog početka kongresa sovjeta omogućili da se samoj bazi vojni napad prikaže kao obrambena mјera u korist sovjeta. Pa ipak, upravo je Lenjinova iznenadna pojava nakon skrivanja bila potrebna da sve to pokrene. Ponovno, kao i u aprilu, Lenjinova intervencija u posljednji čas bila je presudna.

Od novembra 1917. do jaunara 1918.

Teško je preveličati povijesni značaj takozvanog "Oktobarskog oružanog ustanka". Prije nego se dogodio, formiranje homogene socijalističke vlade na kongresu, koja bi se sastojala od predstavnika većine, ako ne i svih sovjetskih frakcija, činilo se gotovo sigurnim. Omogućivši da menjševici i eseri odustanu od sudjelovanja na kongresu te natjeravši lijeve esere da privremeno apstiniraju od rada u sovjetskoj vlasti, "ustanak" je popločio put uspostavi isključivo boljševičke vlade s Lenjinom na čelu (što je, lako moguće, bio Lenjinov cilj od samoga početka). Ipak, to nikako nije bio kraj naporima značajnog broja boljševika (ne samo Kamenjevljeva umjerenog krila), lijevih esera te menjševika internacionalista da sastave homogenu socijalističku koalicijsku vladu na širokoj bazi. Između 29. oktobra i 5. decembra ti su napori bili usmjereni na pregovore o rekonstrukciji vlasti pod pokroviteljstvom Sveruskog izvršnog komiteta željezničara (Vikžel). Namjera Vikžela bila je da nadgleda sastavljanje vlasti koja bi uključivala sve sov-

jetske partije – od narodnih socijalista na desnom do boljševika na ekstremno lijevom spektru. Dana 29. oktobra boljševički Centralni je komitet na sastanku kojem nisu prisustvovali Lenjin i Trocki odobrio partijsko sudjelovanje u Vikželovim pregovorima. Kasnije toga dana isto je učinio i Sveruski centralni izvršni komitet sovjeta radničkih i vojnih deputata pod predsjedanjem Kamenjeva i pod kontrolom boljševika. Osim toga, tijekom početne faze pregovora, koji su započeli uveče 29. oktobra, boljševički predstavnici pod vodstvom Kamenjeva i Georgija Sokolnjikova prihvatali su Vikželovu formulu za sastav nove vlade, pri čemu su ustrajali samo na tome da vlada slijedi program reformi usvojen na Drugom kongresu sovjeta te da bude odgovorna sovjetsima. Međutim, boljševičko obuzdavanje opozicijskih glasila već je započelo; Petrograd, a posebice Moskva, već su bili u stanju građanskog rata; menjševičke i eserovske pogrešne procjene narodnog neprijateljstva prema ponašanju boljševika ojačali su njihov otpor da postignu bilo kakve kompromise s boljševicima. Dva dana kasnije, nakon što je moć boljševika već bila demonstrirana gušenjem pobune kadeta, porazima Kerenskog i Krasnova te trijumfom sovjetskih snaga u Moskvi, pozicija boljševičkih oponenata u Vikželu oslabjela je. Dana 1. novembra, nakon što se činilo da bi Kamenjev mogao pristati na izbacivanje Lenjina i Trockog iz novog sovjetskog kabineta, kao i na formiranje mnogo šireg organa od Centralnog izvršnog komiteta kojem bi vlada bila odgovorna, vjerojatnost za sastavljanjem homogene socijalističke vlade, koja bi uključivala predstavnike čitavog spektra sovjetskih partija, odjednom se činila izrazito velikom. Međutim, ta je iluzija bila ubrzo razbijena. Ustrajanje Lenjina i Trockog na građanskom i klasnom ratu prije nego na kompromisu te njihovo stajalište kako bi boljševička baza smatrala izdajom revolucije bilo kakvo odstupanje od reformskih zahtjeva Drugog kongresa sovjeta, kao i od načela sovjetske vlasti, nadmudrilo je Kamenjeva i njegove najbliže suradnike u Centralnom komitetu.

Sljedećih dana, nakon što je postalo jasno da Kamenjev i umjereni članovi partije nastavljaju raditi na postizanju kompromisa oko sastavljanja vlade, Lenjin je uspješno izmanipulirao njihove ostavke u Centralnom komitetu i vladu. Predsjedništvo Sveruskog Centralnog izvršnog komiteta pod Kamenjevom, koje je pokušavalо obuzdati zloupotrebu moći Sovjeta narodnih komesara

(Sovnarkoma) te ga podrediti njima, sada je preuzeo pokorni Jakov Sverdlov.

Početkom decembra boljševički umjerjenjaci, uvjereni da zastupaju poglede većine boljševika na nacionalnoj razini, okušali su se u svojem posljednjem herojskom činu. Uspjeli su privremeno preuzeti partijski biro boljševičke frakcije Ustavotvorne skupštine pa je, pod njihovom direktivom, taj biro krenuo prema priznavanju vrhovnog autoriteta Ustavotvorne skupštine. Međutim, Centralni komitet je, pod Lenjinovim vodstvom i lišen umjerjenjaka, brzo ugušio tu unutarpartijsku pobunu. Jo jednom, zahtjev umjerениh snaga za partijskim kongresom bio je ignoriran. Umjesto toga partijsko rukovodstvo u Petrogradu razvilo je strategiju obaranja Ustavotvorne skupštine kao oruđa kontrarevolucije te prisiljavanja da prizna suverenost sovjeta ili se u suprotnome raspusti.

Kako su se ti događaji odrazili na odnos boljševika, nižih klasi i sovjetske vlasti? Velika većina tadašnjih izvora sugerira da je glavnina petrogradskih radnika, vojnika i mornara baltičke flote gledala na obaranje Privremene vlade, odluke Drugog kongresa, i posebice proglašenje vlasti sovjeta kao na vlastite trijumfe. Na početku Vikželovih pregovora oni su se, barem koliko je meni poznato, iskreno nadali da će se i druge lijeve socijalističke organizacije, ako ne i sve revolucionarno-demokratske organizacije, uključiti u rad sovjetske vlade. Kada se to nije dogodilo, njihova privrženost ideji sovjetske vlasti nalagala je njihovu potporu postojećoj "homogenoj" boljševičkoj sovjetskoj vladi.

U Petrogradu je navedeno pitanje stavljeno na dnevni red tijekom izbora za mjesta u Ustavotvornoj skupštini, koji su se održali od 16. do 18. novembra. U štini, izbori su bili narodni referendum o boljševičkoj politici i sovjetskoj vlasti u prvim tjednima nakon Oktobra. Svi dostupni podatci ukazuju nam da su među petrogradskim nižim klasama boljševici zadobili čvrstu izbornu podršku. Dodajmo da su dobili 424.024 ili 45 posto ukupnih glasova, pri čemu su uvjerljivo dominirali u radničkim naseljima prijestolnice te ostvarili podjednak ili čak još veću dominaciju u petrogradskim vojničkim garnizonima (prijasnjem rezervatu esera). Znakovito je i da je u samo predvečerje izbora Vikžel službeno priznao ovlasti Centralnog izvršnog komiteta i preusmjerio svoje napore prema nametanju ovlasti nad Komesarijatom za transport. Razočarani dopisnik lista

155

Centralni izvršni komitet sovjeta (ruska kratica TsIK) – Stalno vodstvo izabrano od Prvog sovjetskog kongresa sovjeta radničkih i vojnih deputata u maju 1917. godine. U njemu su dominirali umjereni socialisti do kongresa u oktobru, koji je imao boljševičku većinu. Revolucionarni ustav iz januara 1918. godine dao je Centralnom izvršnom komitetu ovlasti da donosi zakone između kongresa sovjeta.

Crnostenotinaši – Nadija Crnostenotinaš – Nadija mak 'Saveza za ruski narod' – liga najreakcionijih monarhistika i nacionalista koju su konservativne metode kriminalnog terora protiv revolucionara i koju su bili glavnimi inicijatori pogroma.

RABINOWITCH, ALEXANDER
Boljševici, niže klase i sovjetska vlast, Petrograd, februar 1917. – juli 1918.

UP&UNDERGROUND
Zima 2017.

Novaja Žizn nije bio daleko od istine kada je, komentirajući izborne rezultate u Petrogradu, napisao da, "što god mi osjećali u vezi s time, ne možemo opovrgnuti jednu činjenicu: čak i uz poštovanje prema Ustavotvornoj skupštini, radnici Petrograda smatraju boljševike svojim vođama i zastupnicima njihovih klasnih interesa". Potpora nižih klasa boljševicima bila je pojačana nizom događaja: objavljanjem ruskih tajnih ratnih dogovora; početkom mirovnih pregovora s Nijemcima; uzastopnom bujicom revolucionarnih dekreta; te, doista, čak i uvođenjem represivnih mjera kao što je bilo raspuštanje petrogradske dume, zabrana rada partije kadeta te uhićivanje ministara bivše Privremene vlade, članova Sveruške izborne komisije za izbore za Ustavotvornu skupštinu te glavnih menjševika i esera, koliko se god takve mjere činile mrskim socijalističkom inteligenciju. Takvi događaji pomažu nam da objasnimo zašto su lijevi eseri, koji su u to vrijeme petrogradskim boljševicima bili jedini konkurenti za pridobivanje masovne potpore, ubrzo pristali na suradnju s boljševicima u sovjetskoj vlasti. Oni također objašnjavaju i relativnu slabost narodnog otpora suzbijanju Ustavotvorne skupštine početkom januara 1918.

Od januara do juna 1918.

Prvom polovicom 1918. nekoliko međusobno povezanih faktora utjecalo je na postupno, ali prilično znakovito opadanje narodne popularnosti boljševika u Petrogradu. Pokušat će sažeti one važnije.

Glavni je faktor bila grozna nestaćica hrane, zbog koje je uglavnom i u februaru pao caristički režim, a onda u oktobru i režim Privremene vlade. U pokušaju da spriječi sličnu sudbinu, Sovnarkom je prvo pokušao ustanoviti državni monopol, fiksne cijene te strogi obračun, distribuciju i racionalizaciju žita, mesa, mljeka, krumpira, šećera i drugih osnovnih namirnica. Sredinom januara već alarmantna nestaćica odjednom se dodatno pogoršala; u to vrijeme Lenjin je zahtjevao da radnici preuzmu stvar u svoje ruke i pucaju na spekulante na licu mjesta, što je bila mjera nošenja sa sve dubljom krizom.

Opskrba hranom malo se poboljšala u februaru, ali se već početkom proljeća i na ljetu 1918. nanovo drastično srozala zbog organizacijskog kaosa, dodatnog pogor-

šanja sustava transporta, stalnih prevrata na selima, kao i radi utjecaja sporazuma iz Brest-Litovska i sve raširenijeg građanskog rata (što je odsjeklo središnju Rusiju od regija bogatih žitom i ugljenom).

Drugi važan faktor koji je utjecao na pogoršanje položaja boljševika među petrogradskim nižim klasama tijekom prve polovice 1918. bila je masovna nezaposlenost, koja je bila djelomično uzrokovanu, i zasigurno snažno pogoršana, kaotičnom politikom demobilizacije i povlačenja. Industrijska kriza koja je u Petrogradu započela prije Oktobarske revolucije, uglavnom zbog oskudice goriva i sirovina, uvelike se pogoršala u januaru 1918., nakon što je tvornicama upregnutim u svrhu ratne industrije naredeno zaustavljanje proizvodnje. Nekoliko statističkih podataka sugerira nam dimenzije rastuće industrijske krize. Do aprila 1918. tvornička radna snaga u Petrogradu pala je za 40 posto u odnosu na januar 1917. Između januara 1917. i aprila 1918. približno 134 tisuće radnika ili 46 posto radne snage u gradu postalo je nezaposleno, a do marta je otprilike 30 tisuća radnika iz "crvenog" okruga Viborg dobito otkaz. Najteži udarac ekonomski i socijalne krize osjetili su radnici u krupnoj metalnoj i kemijskoj industriji, isti oni radnici koji su bili temeljni oslonac masovnoj potpori boljševika i sovjetske vlasti 1917. godine.

Sve dublja kadrovska kriza unutar boljševičke partije učinila je neprilike još složenijima. U oktobru 1917. Petrograd je brojao oko 50 tisuća boljševika, od kojih je dobar dio bio regrutiran iz lokalnih tvornica i vojnih jedinica i koji je igrao važnu ulogu u "boljševizaciji" nižih klasa između februara i oktobra. Netom nakon preuzimanja vlasti masovan broj tih članova bio je postupno premještan na razne pozicije; bilo da rade puno radno vrijeme u sovjetima, bilo da odlaze iz Petrograda kako bi pomogli uspostaviti sovjetsku vlast diljem zemlje, kako bi služili u odjelu za nabavku hrane, ili se pak borili na početnim bojištima građanskog rata. Do juna 1918. broj boljševika u Petrogradu, uključujući i one zaposlene u vlasti, pao je na 13.742, i to unatoč neprestanom upisu novih članova. Nakon Oktobarske revolucije većina vođećih petrogradskih boljševika smatrala je da partija kao institucija ne bi trebala imati značajnu ulogu unutar vlasti, stoga ih vjerojatno pad broja članova nije previše zabilježavao. Kako bilo, većina partijskih organizacija u okruzima i posebice u tvornicama atrofirala je, a što je još važnije – kontinuirana interakcija između boljševika

157

RABINOWITCH, ALEXANDER
*Boljševici, niže klase i sovjetska
vlast, Petrograd,
februar 1917. — juli 1918.*

UP&UNDERGROUND
Zima 2017.

i radničke klase, koja je bila ključ uspjeha 1917., sada je nestala. Tek su sredinom aprila, iako i tada prilično spor, započeli pokušaji da se partijski posao ponovno podredi radu u sovjetima, da se obnove veze s nižim klasama i da partija konačno definira svoju sustavnu kontrolnu ulogu u politici.

Jedan od najranijih znakova negativnog učinka masovne gladi i nezaposlenosti na energiju i polet petrogradskih nižih klasa te na njihovu podložnost boljševičkoj mobilizaciji pojavio se drugom polovinom februara, nakon neuspjeha pregovora u Brest-Litovsku i nečekivanog proboga njemačke ofenzive. Od samoga početka pregovora o separatnom miru u Brest-Litovsku, boljševički petrogradski komitet je, u skladu s nazorima tamošnjih aktivista, postao bastion opozicije prema "opscenom" separatnom miru te odlučnog stava da se zahtjevima njemačkog imperijalizma ne popušta ni pod koju cijenu. Dana 20. februara, kad je njemačka ofenziva postala realnost, delegati na Četvrtoj petrogradskoj konferenciji brzo su donijeli odluku o nužnosti borbe protiv Nijemaca te su najoštrije osudili Sovnarkomovu politiku neposredne kapitulacije. Prvi test sposobnosti petrogradskih boljševika da dokažu svoju militantnost masovnom mobilizacijom tvorničkih radnika i vojnika došao je nekoliko dana kasnije, kad se odjednom i sam Petrograd našao u neposrednoj opasnosti od njemačke okupacije. Tada je odmah postalo jasno da su vojnici petrogradskog garnizona duboko demoralizirani, baš kao i trupe na samom frontu te da se teško mogu mobilizirati za borbu. Iz mnoštva razloga, procijeniti radnički odaziv na mobilizacijski poziv izrazito je složeno. Prema arhivskim podatcima koje sam dosad analizirao, moj je dojam da su početni pokušaji regрутiranja vojnika u novoosnovanu Crvenu armiju ili, još češće, u partizanske *ad hoc* odrede, polučili skromne rezultate. Član petrogradskog komiteta Fedor Dingelstedt vjerojatno je bio u pravu kad je sugerirao da se moraju razlikovati partijski lideri u tvornicama i "radnički aktivisti" s jedne strane te velike mase zaposlenih i nezaposlenih radnika s druge. Prema Dingelstedtu, iako su počeli preispitivati svoja stajališta u razdoblju najopasnije njemačke ofenzive, većina aktivista i dalje se zalagala za revolucionarni rat i iskreno željela poći u borbu protiv Nijemaca. S druge strane, obični radnici nevoljko su prihvaćali ideju borbe od samoga početka. Neki tadašnji istraživači više primjećuju postupni preokret u raspoloženju radnika pre-

ma kapitulaciji bez odgode. Do drugoga tjedna marta čak su se i najvatreniji petrogradski lijevi komunisti moralni pomiriti s činjenicom da su svi znakovi radničke militantnosti isparili.

Još jasniji, a samim time i alarmantniji odraz pada narodne popularnosti boljševika u bazi bila je pojava i nagli rast organizacije nazvane Izvanredna skupština delegata petrogradskih tvornica i postrojenja. Tu su Skupštinu delegata inicirali početkom marta menđevici, eseri i partijski neopredijeljeni radnici (kojih je mnogo dolazio iz tvornica u industrijskom okrugu Nevski), kao odgovor na sve lošiji položaj radnika. Pokret je bio potaknut i sve raširenijim stajalištem da sovjeti, sindikati i tvornički komiteti više nisu institucije radničke klase. Tijekom prvih mjesec i pol postojanja toga pokreta (što obuhvaća prvi pet plenarnih sastanaka) predstavnici velikoga broja petrogradskih tvornica, kao i predstavnici nezaposlenih radnika, sudjelovali su u skupštinskim delegatskim raspravama. Iako su neki menđevici, eseri, pa čak i boljševici bili istaknuti članovi tog pokreta, njegovo rukovodstvo čitavo se vrijeme pokušavalo uzdići iznad partija kako bi se povećale šanse da skupština postane učinkovit i politički neutralan zagovornik interesa radničke klase.

U početnoj fazi svojega djelovanja Skupština delegata usredotočila se na proučavanje problema nestašice hrane, nezaposlenosti i povlačenja te na formuliranje svoje pozicije u vezi s tim nedaćama, zatim na pokušaj rada unutar postojećeg sustava kako bi se izborili za promjene te na jačanje vlastite organizacije. Ni vodstvo "petrogradske komune" ni vodstvo petrogradske partiske organizacije u početku nisu zauzimali stav prema skupštini, vjerojatno zato jer se radilo o izvornom radničkom pokretu, a ne otvoreno antisovjetskom. Kao posljedica toga, osim povremenog sudjelovanja boljševičkih delegata iz određene tvornice u radu skupštine, boljševički je komitet iz barem jednog petrogradskog okruga (Viborg) zapravo i dijelio svojim tvorničkim organizacijama materijale za regрутiranje od skupštine.

Do sredine aprila vodstvu Skupštine delegata bilo je jasno da napor i promjene postojećeg sustava "iznutra" nisu djelotvorni; svi problemi koji su mučili skupštinu pogoršavali su se. Štoviše, činilo se da je Vlada spremna pooštiti mjere kako bi se obuzdali radnički nemiri, poput odobravanja naizgled nasumičnih streljanja radnika koji prosvjeduju. Uslijed toga, u samoj skup-

štini došlo je do rascjepa na umjereni i radikalno krilo te zahtjeva potonjih, koji su sačinjavali većinu, za ponovnim sazivom Ustavotvorne skupštine. Čini se polako kontradiktornim, ali uslijed porasta radničkog maltretiranja, pasivnosti i malodušnosti, članovi skupštine počeli su gubiti vjeru u mogućnost da mogu mobilizirati radnike i preživjeti otvoreni sukob s Vladom. Ta je nesigurnost vrlo jasno izražena u pripremama za antivladine prvomajske demonstracije; tjedne pripreme na organizaciji naglo su stale u posljednji čas zbog slabog odaziva (Skupština delegata nije znala da su se boljševici suočili s istim poteškoćama kad su pokušali organizirati prvomajske demonstracije).

U međuvremenu, boljševičke vlasti u Petrogradu bile su sve više zabrinute zbog porasta militantnosti unutar Skupštine delegata te općenito zbog sve dublje gospodarske i društvene krize, koja je u Petrogradu u to vrijeme bila znatno ozbiljnija nego u Moskvi. Osim ne-prestane propagande protiv Skupštine delegata, upravo su se tada počeli poduzimati prvi koraci u smjeru pomlađivanja partijskih organizacija i preuzimanja odgovornosti za kontroliranje takvih dotad uvelike neovisnih institucija lokalne vlasti poput okružnih sovjeta. Ideja sazivanja periodičnih i prividno nepartijskih okružnih radničkih konferencija (koje su nastale iz Međuokružnih konferencija) bila je sada prihvaćena kao sredstvo ponovnog povezivanja partije s masama. Opravdavajući okružne radničke konferencije na skupu skeptičnih partijskih organizatora okružne razine, Zinovjev je eksplicitno priznao opravdanost česte optužbe Skupštine delegata da su sovjeti postali odvojeni od širokih masa običnih radnika, pri čemu je okružne sovjete jednom prilikom nazvao "domovima lordova".

U sljedećim sazivima koji su se održivali u maju i ranom junu 1918. u svim dijelovima Petrograda, okružnim radničkim konferencijama dominirala je koalicija boljševika i lijevih esera. Tu je dominaciju jamčila boljševička nadmoć u okružnim sovjetima koji su bili zaduženi za čitavu organizaciju konferencija, kao i u tvorničkim komitetima, koji su je provodili na radnim mjestima. Unatoč tomu, te su konferencije bile dovoljno širokog raspona kako bi otkrile duboki antagonizam i neslaganja s politikom boljševika oko glavnih pitanja, kao i s radom sovjeta u Petrogradu.

Radnička konferencija, održana u Prvom gradskom okrugu između 25. maja i 5. juna, bila je tipičan

primjer. Konferencija je započela izvještajima tvorničkih delegata, od kojih je mnogo njih iskoristilo priliku da ukaže na neizdrživ položaj radnika uslijed grozne nestašice hrane, rastuće nezaposlenosti i kaotične politike povlačenja te da kritizira okružne sovjete koji su se pretvorili u otuđene i nadmene birokratske ustanove. Generalno govoreći, takve okružne konferencije služile su uspostavi novih praktičnih kanala prema nižim klasama (Zinovjev je, primjerice, bio sasvim zadovoljan njihovim rezultatima). Međutim, te konferencije očito nisu učinile ništa da smanje tešku nestašicu hrane ili riješe bilo koji drugi uzrok rastućeg narodnog očaja. Stoga ne čudi što su u drugoj polovici maja zahtjevi Skupštine delegata za organiziranjem nacionalnog generalnog štrajka protiv politike boljševika snažno ojačali.

Krajem maja u jednom moskovskom okrugu izbili su neredi kada se više od 3000 žena sastalo s ciljem rasprave o temama povezanim s opskrbom hrane; bio je to jasan pokazatelj prevladavajućeg raspoloženja. Otpriklje u isto vrijeme radnički skupovi u nekima od najvećih petrogradskih industrijskih postrojenja, uključujući tvornice *Putilov*, *Obukov*, *Novel* i *Porokovski*, usvojili su rezolucije kojima su odbacivale vlast sovjeta i tražile ponovno sazivanje Ustavotvorne skupštine. Nadalje, radnici tih, kao i nekih drugih tvornica, sada su pojačali napore da stanu zaobilaziti vladine regulative i da rješavanje problema preuzmu u svoje ruke. Tako su, primjerice, radnici tvornice lokomotiva *Aleksandrovski* i radnici na željezničkoj liniji *Nikolajevski* prijetili štrajkom ako im se ne dozvoli da sami organiziraju nabavku hrane.

Vjerojatno najproblematičnija točka za već izmijeđene petrogradske vlasti bio je okrug Nevske, gdje je potpora Skupštini delegata bila najsnažnija i gdje su eseri zadržali stanoviti utjecaj. Posljednjega tjedna u maju u nekoliko tvornica u tome okrugu proglašeni su politički štrajkovi (iako ne i u postrojenju *Obukov*). Skupština delegata bila je zabrinuta da bi takvi izolirani štrajkovi mogli potkopati mogućnost održavanja generalnog štrajka, stoga je uputila apel radnicima da se vrate na posao, što je djelomično i utjecalo na skoru obustavu štrajkova.

Dakako, nitko nije bio zabrinut zbog očite i sve dublje krize sovjetske vlasti u Petrogradu kao Zinovjev, tadašnji čelnik "Petrogradske komune". Sredinom aprila on je Sovnarkomu i Centralnom komitetu u Moskvi poslao žustar poziv u kojem je tražio hitno slanje 100 milijuna rubalja koji bi pomogli u nošenju s posljedicama

gladi i nezaposlenosti. Točan odgovor Sovnarkoma nije poznat. Kako god, sigurno nije slučajno da su baš krajem maja boljševički dužnosnici u Moskvi naredili hitno premještanje Zinovjeva iz Petrograda. Vjerojatno su upravo njega smatrali krvim za neučinkovitost u bavljenju dubokom krizom u Petrogradu. U svakom slučaju, nakon što su njegovi najbliži petrogradski drugovi (Lašević, Stasova i Joffe) odgovorili telegramom u kojem su nedvosmisleno tražili njegov ostanak, naredba je bila poništена.

Juni i juli 1918.

Kriza u Petrogradu koja je započela na proljeće 1918. doživjela je vrhunac tijekom druge polovice juna i početkom jula. U drugom tjednu juna sovjetske vlasti u Petrogradu su, pod snažnim pritiskom odozdo, zakazale održavanje sedmodnevnih izbora za sovjetne, koji su imali završiti 25. juna. S obzirom na to da se manje od polovice procijenjenih 700-tinjak delegata za novi sovjет biralo neposredno u samim tvornicama, boljševici su već imali osiguranu većinu i prije samih izbora. Tako nisu riskirali najavama da će, u slučaju gubitka većine u sovjetima, prepustiti vlast. Štoviše, bili su podjednako neiskreni kada su implicirali da bi zadržavanje boljševičke većine moglo služiti kao ovlaštenje za represiju opozicijskih pokreta poput Skupštine delegata. Ipak, na neuspjeh partije da ostavi snažan dojam na delegate neposredno birane u tvornicama, boljševički vođe sasvim su realno gledali kao na potencijalnu katastrofu. Stoga su pripremili ambicioznu izbornu kampanju kojom su namjeravali ponovno stići znakovitu narodnu potporu koja je prethodnih tjedana i mjeseci zasigurno splasnula, budući da su agitacija i "partijski" rad među bazom tada bili ograničeni.

Na vrhuncu kampanje, 20. juna, eserovski terorist izvršio je atentat na boljševičkog voditelja izborne kampanje Volodarskog. Iskoristivši atentat kao povod, Čeka je smjesta uhitila nekoliko aktivista esera iz okruga Nevski te pokrenula mrežu međusobno povezanih događaja koje mogu tek ukratko navesti. Uhićenjem lokalnih vođa esera radnici tvornice *Obukov*, najvećeg industrijskog postrojenja u okrugu Nevski, gdje je dugo vremena stanje bilo uzavrelo, konačno su izgubili strpljenje. Ujutro 22. juna oni su otpočeli pripreme za

oružani ustanak, a odmah su im se priključili i pobunjeni mornari prilično velike flotide minopolagačkih brodova koji su bili usidreni na obližnjom pristaništu na Nevi. Osim istih izvora otuđenja od politike boljševika koji su bili uobičajeni među pripadnicima petrogradskih nižih klasa u to vrijeme, mornari minopolagačke flotide bili su posebice razočarani uvjetima sporazuma u Brest-Litovsku, koji je obvezao sovjetsku vladu da uništi kompletetu baltičku flotu, kao i uhićenjem te likvidacijom viceadmirala A. M. Ščastnog, koji je nastojao spasiti flotu. Radnici tvornice *Obukov* i mornari s minopolagačke flotide tražili su hitno formiranje homogene socijalističke sovjetske vlade sastavljene od svih lijevih partija, u očekivanju saziva Ustavotvorne skupštine. Ta je pobuna bila suzbijena hitrom akcijom sovjetskih vlasti, uz snažnu podršku odanih mornara koji su žurno stigli iz Petrograda.

Ti su događaji, uz poneke slične znakove zloslutronog finalnog obračuna sa sovjetskom vladom, konačno potaknuli Skupštinu delegata na akciju. Dana 26. juna, koji će se pokazati kao dan njihova zadnjeg plenarnog zasjedanja, Skupština delegata konačno je odlučila organizirati jednodnevni politički štrajk za 2. juli, i to unatoč neprestanim razilaženjima u mišljenjima oko radničkog odaziva štrajku. Štrajkaška rezolucija, koja je usvojena gotovo jednoglasno, glasila je:

"Nemoguće je nastaviti šutjeti. Skupština delegata je, nakon provedene rasprave o nepodnošljivoj situaciji u kojoj se nalaze proletarijat i čitava zemlja, odlučila pozvati petrogradske radnike da stupe u jednodnevni politički protestni štrajk pod sloganima:

Dolje sa smrtnom kaznom!
Dolje s ubijanjima i građanskim ratom!
Živjela Ustavotvorna skupština!
Živjela sloboda govora i skupština!
Živjela sloboda štrajka!"

U međuvremenu, izbori za Petrogradski sovjet bili su završeni. Na drugim mjestima pokušao sam analizirati izvore. Ovdje će biti dosta da napomenem da su, kako se čini, čak i u neposrednim izborima na radnim mjestima, boljševici prošli relativno dobro (s izabranim 127 od 260 tvorničkih delegata). Sve te podatke potrebno je ponovno proučiti na temelju nedavno deklasificiranih arhiva. Međutim, sudeći po izbornim podatcima iz tadašnjih

161

RABINOWITCH, ALEXANDER
*Boljševici, niže klase i sovjetska
vlast, Petrograd,
februar 1917. — juli 1918.*

UP&UNDERGROUND
Zima 2017.

novina, čini se da je, unatoč golemin poteškoćama sva-kodnevnog života, značajan broj radnika suočenih s izborom između dugoročnih očekivanja utjelovljenih u sovjetskoj vlasti i povratka Ustavotvorne skupštine (koju su boljševici nastojali izjednačiti s neizbjježnim povratkom buržoazije) izabrao ono prvo. Tadašnji komentator lista *Novača Žizn*, koji zasigurno nije imao никакvih simpatija prema boljševicima, oplakivao je 2. jula ovako: "Neizbjježna je činjenica da mnogo radnika još nije preraslo boljševički 'komunizam' te da sovjetsku vlast, kakva god da jest, i dalje smatra predstavnikom svojih interesa. Oni svoju sudbinu i sudbinu radničkog pokreta vežu uza nj". Na svojem prvom sastanku održanom 27. juna, novoizabrani Petrogradski sovjet usvojio je boljševički potpomognutu rezoluciju kojom se odobrava raspuštanje Skupštine delegata kao "kontra-revolucionarne organizacije". Pod prevladavajućim okolnostima, odaziv na štrajk koji je Skupština delegata organizirala 2. jula bio je zanemariv, a nakon toga ta je organizacija bila uspješno i trajno zabranjena.

Postoji još jedan aspekt proljetne i ljetne krize 1918. koji moramo spomenuti – naime, konačni i odlučujući raskid savezništva boljševika i lijevih esera. Čini mi se da je do današnjih dana povijesna važnost toga savezništva i njegova raspada debelo podcijenjena. U oktobru 1917. suradnja boljševika i lijevih esera u Vojno-revolucionarnom komitetu Petrogradskog sovjeta bila je od presudne važnosti za uspostavu sovjetske vlasti. Sredinom novembra lijevi eseri su se, nakon toliko najavljuvanog spajanja Sveruskog centralnog izvršnog komiteta sovjeta radničkih i vojnih deputata sa Sveruskim izvršnim komitetom seljačkih deputata, oduprli iskušenju da rekonstruiraju Sovnarkom sa svojom većinom. Takva odluka nije proizšla iz njihove naklonosti boljševicima, već iz vlastite organizacijske slabosti, odnosno zbog, kako je na Četvrtom kongresu lijevih esera u oktobru 1918. rekao jedan od njihovih vođa Vladimir Kareljin, duboko ukorijenjenog "straha od vlasti". U svakom slučaju, 9. decembra 1917. šest vodećih lijevih esera prihvatio je mjesto u Sovnarkomu, čime je legitimitet sovjetske vlasti među radnicima, a posebice seljacima (kojima su boljševici još uvijek imali katastrofalno slabe veze) znakovito porastao. Savezništvo boljševika i lijevih esera bilo je posebice važno u vremenu raspuštanja Ustavotvorne skupštine. Štoviše, kao

partneri u vladi, lijevi eseri mogli su se ponositi nekim važnim inicijativama, posebno u agrarnom sektoru (unatoč izvjesnom trudu, bili su manje uspješni u pokušajima sprečavanja političkih uhićenja i drugih oblika boljševičke zlorabe vlasti).

Čak i nakon marta, kad su izašli iz Sovnarkoma u znak protesta prema mirovnom sporazumu u Brest-Litovsku, lijevi eseri u Petrogradu su i dalje ostali duboko uključeni u rad lokalne vlade i administracije. Štoviše, u proljeće 1918., kad se otuđenost nižih klasa sve više širila uslijed rastuće nezaposlenosti i nestasice hrane, lijevi eseri branili su načelo sovjetske vlasti protiv zagovornika ponovnog saziva Ustavotvorne skupštine istim žarom kao i boljševici. Kako se sovjetska vlast u Petrogradu ne bi destabilizirala, lijevi eseri nisu se pretjerano žalili na boljševičke manipulacije izbornih pravila kojima su oni nastojali zadržati svoju većinu u sovjetima.

Međutim, do kraja juna strpljenju lijevih esera prema kontinuiranim boljševičkim kompromisima s njemačkim imperijalizmom stigao je kraj. Nacionalni lideri lijevih esera nadali su se da će se većina delegata na petom Sveruskom kongresu sovjeta, koji je imao početi u Moskvi 4. jula, složiti s njima u stajalištu da je potrebno suprotstaviti se Nijemcima. Ipak, većina njih tada je prihvatile terorizam kao sredstvo provociranja daljnje njemačke agresivnosti, odnosno borbenog razbuđivanja boljševika i revolucionarne ruske i europske radničke klase ako se to ne ostvari. Takve taktike odobrio je Centralni komitet lijevih esera 24. juna, a potvrdio njihov Treći sveruski partijski kongres krajem mjeseca.

Najdublji strahovi lijevih esera postali su stvarnost tijekom otvaranja Petog sveruskog kongresa sovjeta nakon kojeg je, dana 6. jula, ubijen njemački ambasador grof Mirbach. Rezultat toga senzacionalnog čina, za koji su si lijevi eseri odmah pripisali zasluge, bio je poprilično daleko od onoga što su očekivali. Sovjetska vlast u Moskvi ostala je stajati iza Lenjinove kompromisne politike, dok radnici, vojnici i mornari nisu pokazivali nikakvu reakciju. Natjerani na oružani obračun s boljševicima, koji nisu ni željeli niti su na njega bili spremni, lijevi eseri u Moskvi i Petrogradu ostali su izolirani i bili slomljeni bez većih poteškoća. Jednopartijska vlast ponovno je postala stvarnost – činjenica koja je neizbjježno smanjivala boljševičku narodnu

podršku, i to ne samo u Petrogradu, već, što je mnogo važnije, u obližnjim selima.

Zaključak

U svojoj knjizi *Boljševici dolaze na vlast* naglasio sam da je ključni faktor u objašnjenju uspjeha boljševika u borbi za vlast u Petrogradu između februara i oktobra 1917. bila privlačna politička platforma koja je tražila osnivanje višepartijske demokratske socijalističke sovjetske vlade, neodgodivi mir, korjenite ekonomске i društvene reforme te rani saziv Ustavotvorne skupštine. Očigledna obećanja svijetle budućnosti sadržana u Oktobarskoj revoluciji i sovjetskoj vlasti omogućila su boljševicima da izdrže pritiske narodnog nezadovoljstva zbog neuspjeha u formiranju široko bazirane homogene socijalističke vlade u novembru 1917., odnosno zbog nedopuštanja normalnog funkcioniranja Ustavotvorne skupštine u januaru 1918. Međutim, u nedostatku presudnih socijalističkih revolucija u inozemstvu, vrlo često brutalna i ultrarazdvajajuća politika koju su predvodili Lenjin i Trocki nakon Oktobra neumorno je vodila u ekonomsku i

društvenu katastrofu, a od proljeća i ranog ljeta 1918. i prema sve raširenijem i sve opasnijem nezadovoljstvu boljševičkom politikom među sve širim segmentima petrogradskih nižih klasa.

Kao što sam napomenuo u uvodu, u tijeku borbe da zadrže vlast u navedenim okolnostima, pojavile su se neke ključne karakteristike sovjetskog stila komunizma. Dozvolite da za kraj ukratko navedem one koje smatram najvažnijima. Među njima su: (1) mentalitet opsade koji se snažno osjećao i poticanje nasilja prema stvarnim i izmišljenim klasnim neprijateljima; (2) obuzdavanje ili potpuno zabranjivanje konkurenčkih partija i narodnih pokreta; (3) obeshrabrvanje kritičkog neslaganja, čak i unutar partije; (4) birokratizacija partijskih organizacija, sovjeta, tvorničkih komiteta i drugih masovnih organizacija; (5) apsolutna politička nadmoć partije nad tijelima sovjeta; i (6) stroga podređenost nižih organa prema višima, i u partiji i sovjetima. U julu 1918. neke su od navedenih karakteristika bile već prilično uznapredovale. Druge su se tek počele formirati. Vjerojatno nijedna nije bila nepovratna, ali kako se kriza građanskog rata produbljivala, sve su se pretvorile u trajna obilježja sovjetskog života.

Prijevod: Luka Resanović

**TO THE DISTRICT
SOVIETS OF WORKER'S DEPUTIES AND
SHOP-FACTORY COMMITTEES**

ORDER

THE KORNILOV BANDS OF KERENSKY ARE THREATENING THE OUTSKIRTS OF OUR CAPITAL. ALL NECESSARY ORDERS HAVE BEEN GIVEN TO CRUSH MERCILESSLY EVERY COUNTER-REVOLUTIONARY ATTEMPT AGAINST THE PEOPLE AND ITS CONQUESTS.

THE ARMY AND THE RED GUARD OF THE REVOLUTION ARE IN NEED OF IMMEDIATE SUPPORT OF THE WORKERS.

THE DISTRICT SOVIETS AND SHOP-FACTORY COMMITTEES ARE ORDERED:

- 1) To bring forward the largest possible number of workers to dig trenches, erect barricades and set up wire defenses;
- 2) Wherever necessary for this purpose to **SUSPEND WORK** in shops and factories, it must be done **IMMEDIATELY**.
- 3) To collect all available plain and barbed wire, as well as all tools **FOR DIGGING TRENCHES AND ERECTING BARRICADES**;
- 4) **ALL AVAILABLE ARMS TO BE CARRIED ON PERSONS**;
- 5) Strictest discipline must be preserved and all must be ready to support the Army of the Revolution to the utmost.

**President of the Petrograd Soviet of Workers & Soldiers Deputies
People's Commissar LEV TROTSKY.**

**President of the Military-Revolutionary Committee
Chief Commander PODVOISKY.**

GOLDER,

FRANK

ALFRED

Kako su boljševici došli na vlast

ŠIRENJE BOLJŠEVIČKIH IDEJA – OD MARTA DO SEPTEMBRA

1. Anarhisti zauzimaju palaču "Durnovo"⁰¹

GOTZOV IZVJEŠTAJ

Drug Anisimov i ja upravo smo u Durnovljevoj palači razgovarali s predstavnicima anarhističke organizacije koja ju je zaposjela. Objavili su nam da se tu ne radi samo o palači već i o drugim stvarima. Uz samu palaču, imali su i druge zahtjeve. Zatražili su: (1) puštanje na slobodu svih socijalista i anarhisti uhićenih tijekom revolucije, neovisno o tome što im se stavlja na teret; (2) zapljenu tiskara "Novoe vremia" [Novo vrijeme], "Ruskaje volje" [Ruska volja] i "Rieči" [Govor] i njihovu predaju socijalističkim i anarhističkim organizacijama.

Smatram da bi se Sveruski kongres trebao oštro očitovati na te zahtjeve...

BOLJŠEVIČKA DEMONSTRACIJA⁰²

... Sutra [24. juna] boljševici namjeravaju organizirati demonstraciju u znak protesta protiv odluke Predsjedništva Sveruskog kongresa i ministra pravosuđa Pereverzeva kojom se anarhisti izbacuje iz palače "Durnovo". Drug Kamenjev kaže da će prosvjed biti miran.

PRVI SVERUSKI KONGRES SOVJETA ZABRANUJE DEMONSTRACIJE⁰³

Sveruski kongres sovjeta radničkih i vojničkih deputata odlučio je da će tijekom tri dana, od 23. do 25. juna, svi prosvjedi na petrogradskim ulicama biti zabranjeni. Kršenje te odluke smarat će se udarom na revoluciju. Onaj tko potiče kršenje te odredbe neprijatelj je revolucije.

PRIVREMENA VLADA POZIVA NA OČUVANJE REDA⁰⁴

S obzirom na zabrinjavajuće glasine koje se šire gradom, Privremena vlada poziva građane na očuvanje reda i upozorava da će svi pokušaji upotrebe sile biti ugušeni.

23. juna 1917.

NE SLUŠAJTE PROVOKATIVNE PROGLASE⁰⁵

Drugovi vojnici i radnici:
Boljševička vas stranka poziva da izidete na ulice. Ovaj apel upućen je bez znanja Sovjeta radničkih i vojničkih deputata, bez znanja Sovjeta seljačkih deputata ili bilo

GOLDER, FRANK ALFRED

Kako su boljševici došli na vlast*

Frank Alfred Golder (1877-1929). Američki povjesničar i arhivist koji se specijalizirao za rusku povijest, posebno za područje rusku diplomaciju u 18. i 19. stoljeću. Doktorirao je na Harvardu s temom *Ruske ekspanzije na Pacifiku 1641-1850*. Godine 1914. i 1917. proveo je u St. Petersburgu, odnosno Petrogradu, gdje je istraživao i sakupljaо arhivsku građu te se bavio prijevodom. Njegovo veliko rusko iskustvo omogućilo mu je posao u administraciji američkog predsjednika Woodrowa Wilsona. Bio je u komitetu za prikupljanje pozadinskih informacija za nadolazeću parišku mirovnu konferenciju.

Nakon rata kratko je predavao na Stanfordu i tako upoznao budućeg američkog predsjednika Herberta Hoovera koji mu je povjerio posao transfera i sređivanja ogromne količine dokumenata i knjiga koje je ovaj skupio tijekom ratnih godina. Još jednom, 1920-1923. Golder posjećuje Rusiju i taj dugi posjeti koristi za iscrpljivo istraživanje i sakupljanje raznih materijala iz Rusije te čitave Europe koje onda arhivira u Kaliforniju. Arhivska građa Hoovera i građa sakupljena s puta u Rusiju poslužile su kao temelji buduće poznate ustanove, Hooverovog instituta.

- * Frank Alfred Golder, *Documents of Russian History 1914-1917*, The Century Company, New York, 1927, pp.663, Chapters XL, XLI, XLII, XLIII, XLIV, XLV, XLVI
- 01 "Izvestija", br. 88, od 23. juna 1917.
- 02 *Ibid.*
- 03 *Ibid.*
- 04 *Ibid.*
- 05 *Ibid.*
- 06 "Izvestija", br. 88, od 23. juna 1917. ... Tu su poruku "Izvestija" primila 23. juna u 3:15 ujutro.
- 07 "Rieč", br. 136, od 26. juna 1917.
- 08 "Izvestija", br. 91, od 27. juna 1917.
- 09 *Ibid.*, br. 95, od 1. jula 1917.

koje druge socijalističke stranke. Poziv je upućen u veoma alarmantno vrijeme, u trenutku kada Sveruski kongres podsjeća radnike okruga Viborg kako bi trenutne demonstracije vjerovatno naškodile revoluciji.

Drugovi, apeliramo na vas u ime milijuna radnika, seljaka i vojnika na frontu i na začelju da ne činite ono na što vas pozivaju.

Pozvani ste da zahtijevate zbacivanje Privremene vlade, čiju je važnost Sveruski kongres upravo prepoznao. Oni koji vas pozivaju na ulice sigurno znaju da vaš mirni prosvjed može dovesti do krvavih sukoba.

Znajući za vašu odanost cilju revolucije, govorimo vam sljedeće: pozvani ste na prosvjed na dobrobit revolucije, ali mi znamo da kontrarevolucionari žele iskoristiti vaš prosvjed. Znamo da kontrarevolucionari željno iščekuju trenutak razvijanja sukoba u redovima revolucionarne demokracije koji će im omogućiti da uguše revoluciju.

Drugovi! U ime Sovjeta radničkih i vojničkih deputata, u ime Sovjeta seljačkih deputata, u ime aktivnih vojnih snaga i socijalističkih stranaka, kažemo vam: Ni jedna jedina divizija, ni pukovnija, ni grupa radnika ne smije izići na ulice. Nijedan prosvjed ne smije se održati...

Čim ruskoj slobodi doista zaprijeti kontrarevoluciju, pozvat ćemo vas. Neorganizirani prosvjedi propast su revolucije. Čuvajte svoju snagu. Održavajte prijateljske kontakte sa svom revolucionarnom Rusijom.

Upotpisu: SVERUSKI KONGRES SOVJETA
IZVRŠNI KOMITET SOVJETA PETROGRADA
IZVRŠNI KOMITET SVERUSKOG SOVJETA DEPUTATA SELJAKA
[IBROJNE DRUGE REVOLUCIONARNE ORGANIZACIJE].

BOLJEVICI OTKAZUJU DEMONSTRACIJU⁰⁶

Uvezši u obzir činjenicu da su Kongres sovjeta i Izvršni komitet Sovjeta seljaka, u skladu s posebnim okolnostima, odlučili zabraniti sve prosvjede na tri dana, uključujući i one mirne, Centralni komitet odlučio je opozvati prosvjed zakazan za subotnje poslijepodne u dva sata. Centralni komitet poziva sve članove i simpatizere da provedu ovu odluku.

CENTRALNI KOMITET RUSKE SOCIJALDEMOKRATSKE RADNIČKE STRANKE

SVERUSKI KONGRES SOVJETA POZIVA NA DEMONSTRACIJE

[Na sjednici Sveruskog kongresa sovjeta održanoj 25. juna] Predsjedništvo je predložilo da se jedne skore subote organizira prosvjed u Petrogradu i drugim gradovima.⁰⁷

Sveruski kongres Sovjeta odredio je da će se prvo ga jula polagati vijenci na grobove boraca za revoluciju. Na taj bi se dan trebali organizirati politički prosvjedi revolucionarne demokracije u Petrogradu i drugim važnim ruskim gradovima... Neka kontrarevolucionari [svih boja] prvoga jula shvate da će se borba za univerzalni mir bez aneksija i naknade ratne štete na temelju samoodređenja nastaviti. Neka to i prijatelji i neprijatelji demokratske Rusije, u domovini i inozemstvu, uzmu na znanje.

Kontrarevolucionari se nisu odrekli nade da će spriječiti formiranje demokratske republike u Rusiji koja će dati zemlju seljacima i zadovoljiti neposredne zahjeve radnika...

Drugovi! Želimo li zadati smrtonosan udarac svim tim mračnim planovima kontrarevolucionara, suočimo ih prvoga jula sa smrtonosnim neprijateljem – ujedinjenom snagom cijele ruske revolucionarne demokracije.⁰⁸

Svaka osoba koja će sudjelovati na današnjem prosvjedu treba imati na umu sljedeće:

1. da je svrha prosvjeda pokazati UJEDINJENOST REVOLUCIONARNIH SNAGA
2. da prosvjed pokazuje težnje revolucionarne demokracije ka UNIVERZALNOM MIRU
3. da bi krilatica prosvjeda trebala biti PREKO USTAVOTVORNE SKUPŠTINE DO DEMOKRATSKE REPUBLIKE
4. da bi prosvjed trebao biti MIRAN
5. da bi na ovaj dan svaki građanin trebao OČUVATI RED
6. da bi svi koji dođu na prosvjed, bez iznimke, trebali doći NENAORUŽANI.⁰⁹

3. Boljševički kongres¹⁰

Dana 8. augusta održan je Sveruski kongres boljševičkih i internacionalističkih organizacija socijaldemokratske stranke. Nazočila mu je stotina delegata. Kongres je kao počasne predsjednike izabrao Lenjina i Zinovjeva (koje traži policija i čija su boravišta nepoznata), uz Kamenjeva, Trockoga, Lunačarskog i Kolontajevu (koji su uhićeni i optuženi za izdaju države).

Većina provincijskih deputata u svojim su govorima rekli da je Centralni komitet boljševičke stranke uzeo u obzir samo stavove petrogradskih radnika i da je zbog toga došlo do razilaženja između Centralnog komiteta i provincijskih organizacija. Unatoč tomu, provincijski su delegati u potpunosti odobrili strategiju Centralnog komiteta u Petrogradu od 16. – 18. jula i istaknuli da je Centralni komitet morao sudjelovati u događanjima kako bi dao notu mira djelovanju petrogradskih radnika.

Vijest da Lenjin i Zinovjev nisu otišli u inozemstvo, kako novine pišu, već da su u Rusiji i u kontaktu s Centralnim komitetom, ostavila je dubok utisak. Između ostalog, naš je govornik rekao da je Lenjin, pod pseudonimom Iljin, napisao članak u novinama *Rabocij i soldat* [Radnik i vojnik], koje su zamjenile potisnutu *Pravdu* [Istina].

SOVJET SE SELI U INSTITUT “SMOLJNI”¹¹

Svi uredi Sovjeta radničkih i vojničkih deputata premješteni su iz Tauridske palače u Institut “Smoljni”.

KONTROLA NAD PETROGRADSKIM SOVJETOM

1. Rezultat petrogradskih izbora za gradsku skupštinu (Dumu)

(2. septembra 1917.)

Glavne stranke	Predstavnici ¹² u staroj Gradskoj skupštini (dumi)	Predstavnici ¹³ u novoj Gradskoj skupštini (dumi)	Ukupan broj glasova ¹⁴
Socijal-revolucionari	54	75	205.666
Boljševici	37	67	183.694
Kadeti	47	42	114.485
Menjiševici	40	8	23.552
Ostali	22	7	21.982

UVODNIK “IZVESTIJA” O GRADSKIM IZBORIMA¹⁵

Na ovim je izborima glasovalo oko 50 posto birača, u odnosu na 75 posto na prošlim izborima. Razlika pokazuje pad interesa za javnopolitička pitanja među širim massama gradskog stanovništva.

Nedolazak mnogih na glasanje može se, prije svega, objasniti trenutnim tragičnim stanjem naše revolucije. Široke mase građana zahtijevaju neposredne rezultate i od revolucije i od vlastitog sudjelovanja u javnom životu pa, čim revolucija ne uspijeva ostvariti pobjede na dnevnoj bazi, ljudi njome postaju uvelike razočarani. Oni smatraju da nema svrhe glasovati ako njihove riječi i glasovi ne donose zamjetnu životnu promjenu.

Još je jedna manifestacija tog [razočaranja] jačanje dvaju ekstremnih krila, kadeta i boljševika. Široki krovovi revolucionarne demokracije polako odmiču ulijevo.

Daljnji razvoj revolucije suočava se sa sve više otpora od buržoaskih masa. To objašnjava zašto jača desnica. To pak stavlja nove prepreke dalnjem razvoju revolucije i stoji na putu izvršenja trenutnih zadataka koje nam nameće sam život. Prirodno je da će svaka odgoda stvoriti nezadovoljstvo među masama i privući ih u tabor onih koji im obećavaju trenutačno ispunjenje svakodnevnih potreba, čak i kad se obećanja ne mogu ispuniti, čak i da se revolucionarna demokracija izolira od ostatka zemlje... Čak i kad bi [pokušaj] neposredne borbe značio poraz demokracije.

Jednako tako, desno i lijevo krilo rastu i nastaviti će rasti dok revolucija ne bude mogla ukloniti zapreke na

10 "Rieč", br. 175, od 10. augusta 1917.

11 Ibid., br. 178, od 14. augusta 1917.

12 "Rieč", br. 200, od 8. septembra 1917.

13 "Rieč", br. 200, od 8. septembra 1917.

14 Ibid., br. 198, od 6. septembra 1917.

15 "Izvestija", br. 152, od 6. septembra 1917.

- ¹⁶ "Izvestija", br. 163, od 19. septembra 1917.
- ¹⁷ Ibid., br. 167, od 23. septembra 1917.
- ¹⁸ "Rieč", br. 206, od 15. septembra 1917.
- ¹⁹ "Izvestija", br. 161, od 16. septembra 1917.
- ²⁰ Ibid., br. 160, od 15. septembra 1917.

svom putu ako do tada revolucionarna demokracija ne bude poražena u beznadnoj borbi. ...

2. Predsjedništvo petrogradskog sovjeta odstupa¹⁶

Na posljednjoj općoj sjednici Petrogradskog sovjeta prihvaćena je rezolucija boljševika o politici Sovjeta. Točno je da nisu svi nazočili sjednici i da je rezolucija prihvaćena s 279 glasova, dok je protiv bilo 115 glasova, a 51 osoba nije glasovala. Ipak, prihvaćena je rezolucija donesena i primorava na izvršenje takve politike za koju trenutačni sastav Predsjedništva ne želi preuzeti odgovornost.

Pod tim okolnostima, Predsjedništvo tj. predsjednik Čheidze i potpredsjednici Anisimov, Gotz, Dan, Skobeljev, Cereteli i Černov dali su ostavke na svoje dužnosti.

Na sljedećem sastanku Sovjeta, koji će, nadamo se, biti bolje posjećen, održat će se novi izbori i bit će moguće odrediti je li zadnje glasovanje o rezoluciji bilo slučajno ili je većina Petrogradskog sovjeta zaista promijenila stav. Kako bi se moglo odlučiti kako stoje stvari, svih će sedam članova starog Predsjedništva nastupiti jedinstveno na izborima.

SJEDNICA PETROGRADSKOG SOVJETA¹⁷

21. septembra 1917.

... Kamenjev je predstavio sljedeću rezoluciju: "Neka se Predsjedništvo presloži na osnovi proporcionalne reprezentacije, tj. neka se postajećem Predsjedništvu pridruže predstavnici onih frakcija koje nisu u potpunosti u njemu zastupljene." Ovaj je prijedlog prihvaćen s 519 glasova za, 44 protiv i 67 suzdržanih.

Prilikom objave rezultata Čheidze je izjavio da u trenutačnim okolnostima Predsjedništvo ne postoji. ... Rekavši to, napustio je poziciju predsjednika i napustio dvoranu. Slijedili su ga Cereteli, Dan i ostali.

STVARANJE CRVENE GARDE I VOJNO-REVOLUCIONARNOG KOMITETA

1. CRVENA GARD

U Kronstadtu je oformljena Crvena garda. Svi su radnici s tvrđave naoružani. ... Dnevno se obučavaju o korištenju pušaka. ... U Schliesselburgu su nekadašnji zatvorennici oformili "Bataljon smrti svim Kornjilovima."¹⁸

Danas je [u Moskvi] održan sastanak užeg sastava Sovjeta kako bi raspravljali o Crvenoj gardi. Odlučeno je je čim prije naoružati radnike.¹⁹ ...

2. VOJSKI I MORNARICI²⁰

Zbog djela generala Kornjilova vojna je svakodnevica potpuno poremećena. Kako bi se ponovno uspostavio red, zapovijedam:

1. Vojska će prestati s političkim svađama i usmjeriti sve napore na rat, o čemu jedinome ovisi spas zemlje.
2. Sve vojne organizacije i komesari ograničit će se na one aktivnosti za koje su nadležni, bez političke netolerancije i sumnje i neće se mijesati u strategiju i naredbe vojnih zapovjednika.
3. Zapovjedno osoblje ne smije se ometati u prijevodu trupa.
4. Uhićenja časnika odmah će prestati. To pravo isključivo pripada pravnim tijelima, državnim odvjetnicima i izvanrednoj istražnoj komisiji koju sam imenovao i koja je već započela s radom.
5. Posve će prestati imenovanje i otpuštanje zapovjednih časnika. To pravo isključivo pripada organima vlasti s odgovarajućim ovlaštenjima, a nikako vojnim organizacijama.
6. Neovlašteno stvaranje vojnih formacija pod izlikom borbe protiv izbjivanja kontrarevolucije prestat će ovoga časa.
7. Nadgledanje telefonskih i telegrafskih komunikacija koje provode vojne organizacije odmah će prestati.

Vojska koja je u ovim teškim, mučnim danima iskazala potpuno povjerenje Privremenoj vlasti i meni, premjeru, odgovornom za sudbinu zemlje, u potpunosti razumije kako spas zemlje leži isključivo u dobroj organizaciji i očuvanju posvemašnjeg reda, discipline i solidarnosti. Stoga ja, zaognut pouzdanjem vojske, apeliram

na sve vas: neka se probudi svačija savjest i neka vas vodi u izvršenju ogromne dužnosti prema vašoj zemlji u ovome strašnom času kada se odlučuje njezina sudbina. Kao vrhovni zapovjednik, zahtijevam od svih časnika, komesara i vojnih organizacija postojano izvršavanje svih ovih naredbi te vas ujedno upozoravam da će oni koji izbjegnu ili ne izvrše moje naredbe biti kazneno gojeni i teško kažnjeni.

A. KERENSKI,
Vrhovni vojni zapovjednik

ALEKSEJEV,
Načelnik glavnog stožera, pješadijski general

UVODNIK "IZVESTIJA" O RASPUŠTANJU KOMITETA²¹

Što reći o jučerašnjoj naredbi Kerenskog, prema kojoj se trenutačno raspuštaju svi komiteti koji su ratovali protiv kontrarevolucije, isti komiteti koji su nastali u tim strašnim danima i odmah postali središte svih političkih snaga odanih revoluciji? ...

Raspustiti ih u ovome času kada se još mnogo toga mora učiniti kako bi se umirilo vojnike i uvjerilo ih kako nitko neće prikriti kontrarevolucionarne zavjere ... raspustiti ih baš sada kad su zahvaljujući njima revolucionarne mase organizirane i disciplinirane. Njihovo sadašnje raspuštanje pokazuje koliko se malo razumiju trenutni uvjeti.

REZOLUCIJA PETROGRADSKOG SOVJETA²²

[4. oktobra 1917.]

Petrogradski sovjet radničkih i vojničkih deputata nakon što je na posebnoj sjednici raspravljaо o razvoju dođađa vjeruje:

Da je zemlja u opasnosti od nastojanja kontrarevolucionara. Međunarodni imperijalizam koji tjesno surađuje s ruskim buržoazijom priprema mjere za gušenje revolucije radnika, vojnika i seljaka. Kapitalističke kontrarevolucionarne organizacije još su uvijek na životu i ovoga časa zasjedaju u Moskvi na tzv. Konferenciji javnih osoba, koja je bila središte Kornjilovljeva pokreta. Privremena vlada svojim dekretima nastoji rastrojiti revoluciju. Sve je to dovelo do veoma napete situacije i suočilo proletarijat, radnike i seljake s potrebom pripremanja za mogući pokušaj kontrarevolucije u bliskoj budućnosti.

Zbunjujuću situaciju nije poboljšala namještена Demokratska konferencija. To je tijelo bilo nesposobno riješiti problem revolucionarne vlade zbog namještenog načina odabira svojih članova i ostavlja utisak nemoćne revolucionarne demokracije. U isto su se vrijeme anti-demokratički elementi okupili oko Demokratske konferencije i svojim je zahtjevima primoravaju na sve veći zaokret udesno te se spremaju da i otvoreno prijeđu na stranu kontrarevolucije.

Tako zvani Pretparlament ustvari postaje organizacija u kojoj će konzervativniji dijelovi demokracije imati odlučujući glas nauštrb revolucionarnih organizacija radnika, vojnika i seljaka. Takav Pretparlament prijeti da postane pokrićem za nove buržujske makinacije,

²¹ "Izvestija", br. 162, od 18. septembra 1917.

²² "Izvestija", br. 163, od 19. septembra 1917.

²³ Ibid., br. 178, od 5. oktobra 1917.

- 24 "Rieč", br. 226, od 8. oktobra 1917.
 25 "Rieč", br. 230, Uvodnik od 13. oktobra 1917.
 26 *Ibid.*, br. 196, od 4. septembra 1917.

za nove odgode Ustavotvorne skupštine i za nastavak imperijalističkih politika, što sve znači daljnju ekonomsku dezorganizaciju zemlje.

Jedina moć koja može uzvratiti kontrarevoluciji jesu organizirani centri revolucionarne demokracije – sovjeti radničkih, vojničkih i seljačkih deputata i njihove pridružene organizacije.

Sovjeti bi odmah trebali mobilizirati svoje snage da ih se ne zatekne nespremne i da budu spremni suprotstaviti se novom valu kontrarevolucije. Gdje god imaju potpunu moć u svojim rukama, ne bi je nikako smjeli ispustiti. Revolucionarni komiteti koje su sovjeti formirali za vrijeme Kornjilovljeve afere trebaju staviti u pripravnost cijelu svoju mašineriju. Gdje god sovjeti nemaju posvemašnu moć, trebali bi postupno jačati svoj položaj, a njihove bi organizacije trebale biti pripravne da prema potrebi stvore posebne organe koji bi pratili organiziranu snagu neprijatelja i borili se protiv kontrarevolucije.

Važno je odmah sazvati Sovjet radničkih, vojničkih i seljačkih deputata u svrhu objedinjavanja i usklajivanja djelatnosti sovjeta u njihovoj borbi protiv nadiruće opasnosti te kako bi odlučili o pitanjima formiranja revolucionarne vlade.

TROCKI IZABRAN ZA PREDSJEDNIKA PETROGRADSKOG SOVJETA²⁴

Sjednica Sovjeta od 8. oktobra otvorena je izvješćem Izvršnom komitetu Sovjeta i njegovu Predsjedništvu o ponovljenim izborima. Velik broj članova Sovjeta nije glasao. Od 400 glasova, 230 je bilo u korist boljševika, 102 za socijal-revolucionare, 54 za menjševike i 10 za menjševike-internacionaliste. Prema tim rezultatima, boljševici dobivaju 13 mesta u Izvršnom komitetu, socijal-revolucionari 6, a menjševici 3 mesta. ... U novom su predsjedništvu 4 boljševika, 2 socijal-revolucionara i 1 menjševik. ... Trocki je izabran za predsjednika Petrogradskog sovjeta. ...

Kamenjev je predložio da se ne daje povjerenje novoj vlasti koja je, prema njegovu mišljenju, koalicija protiv radnika, vojnika i seljaka. ...

Rezolucija ... koju je predložio Trocki usvojena je.

"IZVESTIJA" MIJENJAJU IME²⁵

Petrograd, 13. oktobra 1917.

Službeni organ revolucije pjeva svoj labuđi pjev, no to ne znači da "Izvestija" prestaju postojati. Revolucionarna demokracija na dogledno vrijeme gasi samo "buržujske" novine. Ali je Trocki [predsjednik Petrogradskog sovjeta] zahtijevao od "Izvestija" da izostave riječi "Petrogradski sovjet" iz svojega imena i ne samo da je tomu odmah udovoljeno već se i jedan od urednika osjetio primoranim dati ostavku.

5. GUBITAK RIGE²⁶

Sjednica Petrogradskog sovjeta održana 3. septembra otvorena je čitanjem telegrama komesara sa sjevernog fronta [Riga]. Na zahtjev Čheidzea svi prisutni su odali počast onima koji su živote položili za revoluciju i za slobodu Rusije.

U nastavku je Sovjet poslušao Bogdanovljev izvještaj o pročitanim telegramima.

Prema riječima B. O. Bogdanova, "Ovi telegrami jasno pokazuju ozbiljne opasnosti koje prate brojne druge teškoće što opsjeduju rusku revoluciju. Ne trebam vam ni govoriti koliko je teško nama, koji se niti možemo boriti niti možemo sklopiti mir. Siguran sam da nitko ovdje ne može ostati nedirnut prilikom čitanja ovih telegrama. Neprijatelji revolucije neće propustiti priliku kako bi iskoristili lošu sreću na frontu u političke svrhe. Mi, stoga, trebamo učiniti sve što je u našoj moći da im pokvarimo planove. Prema telegramima, jasno je da revolucionarna vojska na čelu s revolucionarnim komitetima čini sve kako bi spasila revolucionarnu Rusiju. U večernjim novinama navedeno je da su pukovnije svojevoljno napustile svoje položaje. Čak i kada bi to djelomično bilo istinito, trebali bismo se prisjetiti da se to doガdalo i za vladavine cara. ... Poraz na sjevernoj fronti prijeti mnogim novim komplikacijama. Već sutra može doći do panike ako stanovništvo odluči pobjeći iz Petrograda. Takav potez može izazvati ustanak protiv revolucije. ... Danas kruže glasine da su na ulicama Petrograda oblijepljeni posteri kako 'Četvrta skupština (duma) može spasiti situaciju'. Istragom je utvrđeno da takvi plakati ne postoje, no činjenica da se takvi izvještaji mogu čuti pokazuje kako oni koji viču da je zemlja u opasnosti pokušavaju iskoristiti nevolje s kojima se suočava revolucija u svrhu reakcije." ...

GUBITAK RIGE²⁷

Prema službenim izvještajima Rusija mora preživjeti novu nacionalnu nesreću, gubitak Rige. Ipak, ne može se reći da nas je to zateklo nespremne. Naprotiv, sve što se događa na frontu trebalo bi nas pripremiti na najgore. Vrhovni zapovjednik, general Kornjilov, predvidio je to u svome govoru u Moskvi. ...

Jedno od najvažnijih pitanja u Moskvi bilo je koje mјere upotrijebiti kako bi se ponovno uspostavila nacionalna obrana. Pitanje se samo nametnulo svojom nužnošću protiv želja onih koji su stavili "spašavanje revolucije" ispred "spašavanja zemlje". Baš su se oko toga problema ta dva kampa oštro razišla. To je pogotovo bilo očito kada su neki vojni predstavnici ostali sjediti kada je vrhovni zapovjednik pozdravljen ovacijama. One koji stoje ujedinjeni oko toga toliko važnog pitanja za Rusiju ljevica s podsmjehom naziva "kontrarevolucionarima." ...

Vlada nema izbora. ... Mora se konačno i odlučno osloboditi sovjeta i prihvatići prijedlog generala Kornjilova. Vrhovni zapovjednik nije uzalud rekao da, ako se tada njegov prijedlog ne prihvati, morat će se uvažiti kasnije, nakon pada Rige. ...

6. EVAKUACIJA PETROGRADA²⁸

Petrograd, 19. oktobra 1917.

Petrograd ponovno prolazi kroz uznemirujuće dane. Vjesti o njemačkim operacijama u Baltiku i pojave cepelin-a potaknule su mnoge glasine o opasnosti koja prijeti Petrogradu i stvorile atmosferu panike. Vijest kako vlada poduzima odlučne mјere kako bi u bliskoj budućnosti evakuirala državne institucije te da razmatra bi li trebala premjestiti središnje organe vlasti, pa čak i Pretparlament u Moskvu, potaknule su te uznemirujuće glasine...

BOLJEVICI I EVAKUACIJA²⁹

Vode boljevika smatraju da će premještanje Vlade u Moskvu proizvesti situaciju u Petrogradu sličnu onoj koja se dogodila u Parizu 1871. godine, kada je "neprijatelj bio na pragu, a nije bilo Vlade." U to će vrijeme, tako tvrde boljevici, porasti želja među masama za osnivanjem komune. Boljevički vođe tvrde da se zasad protive komuni, no kad bi se ona оформila, boljevici bi u njoj sudjelovali.

REZOLUCIJA PETROGRADSKOG SOVJETA O EVAKUACIJI³⁰

[19. oktobra 1917.]

Vojnička sekcija Petrogradskog sovjeta radničkih i vojničkih deputata oštro protestira protiv ideje o selidbi vlade iz Petrograda u Moskvu. Takav bi čin ostavio prijestolnicu revolucije nezaštićenom.

Ako Privremena vlada ne može braniti Petrograd, trebala bi ili sklopiti mir ili odstupiti kako bi prepustila mjesto novoj vladi.

Premještajući u Moskvu znači napuštanje odgovorne dužnosti.

PETROGRADSKI GARNIZON ODBIJA IZVRŠITI NAREDBE³¹

Dana 22. oktobra održan je sastanak Finske stražarske pukovnije. Sazvani su kako bi razmotrili naredbu vrhovnog vojnog zapovjednika u vezi s reorganizacijom dijela petrogradskog garnizona. ... Sastanak je rezultirao oštrom rezolucijom, u pravom boljevičkom duhu, protiv Privremene vlade te osobito Kerenskog, u kojoj se zahtijeva da sva vlast bude predana sovjetima i preporučuje sazivanje predstavnika pukovnijskih komiteta kako bi razradili praktične mјere za obranu Petrograda.

VOJNO-REVOLUCIONARNI KOMITET I OBRANA PETROGRADA³²

Jučer [22. oktobra] održana je sjednica Izvršnog komite-ta Petrogradskog sovjeta. Pitanje zaštite prijestolnice i potreba za izvlačenjem dijela garnizona iz grada u svrhu obrane prilaza gradu izazvala je žustru polemiku. Iako priznaju stratešku prednost takva poteza, boljevici su tvrdili da se ne pouzdaju u Vladu i njezine vojne vođe pa su stoga predložili organiziranje svojeg vlastitog revolucionarnog osoblja. ... Uveli su rezoluciju u kojoj kažu kako Sovjet ne može preuzeti nikakvu odgovornost za strategiju Privremene vlade i da je jedini način da se Petrograd spasi prepuštanje vlasti sovjetima, proglašenje trenutačnog primirja itd. Menjevici i socijal-revolucionari istaknuli su da organiziranje vojnog osoblja uz vladino znači dvostruki autoritet i ozbiljnu prijetnju obrani grada. ... Sljedeća je rezolucija usvojena:

Potrebno je apelirati na garnizon da ojača svoje vojne napore ... da poduzmu energične pripreme za slučaj nužde, da izdvoje dio garnizona iz grada radi obrane prilaza gradu.

27 Ibid., br. 196, Uvodnik od 4. septembra 1917.

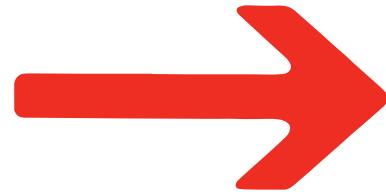
28 "Rieč", br. 235, Uvodnik od 19. oktobra 1917.

29 Ibid.

30 "Izvestija", br. 191, od 20. oktobra 1917.

31 "Izvestija", br. 193, od 23. oktobra 1917.

32 Ibid.

33 "Izvestija", br. 197, od 27. oktobra 1917.

34 "Izvestija", br. 199, od 30. oktobra 1917.

Potrebno je formirati kolegij s predstavnicima Petrogradskog sovjeta, Centralnog komiteta i "Centroflota" [revolucionarne pomorske organizacije] koji bi dje-lovalo uz bok zapovjednika trupa petrogradske vojne zone. Nijedan dio garnizona ne smije se razmještati, a da se prvo ne obavijesti ovaj kolegij.

Treba poduzeti korake za reorganizaciju milicije.

Treba poduzeti dodatne mјere kako bi se napravila čistka među zapovjednim osobljem.

Petrogradski sovjet, usto, ovlašćuje Izvršni komitet uz predsjedništvo vojne sekcije [sekcije sovjeta] i predstavnike petrogradskog garnizona da organiziraju Komitet revolucionarne obrane. To će tijelo proučiti pitanje obrane Petrograda i smisliti plan za zaštitu grada uz aktivnu potporu radničke klase.

ORGANIZACIJA VOJNO-REVOLUCIONARNOG KOMITETA³³

Jučer [25. – 26. oktobra] održana je zatvorena sjednica Izvršnog komiteta Petrogradskog sovjeta kako bi se raspravilo o pitanju organiziranja Vojno-revolucionarnog komiteta. Nakon kraće polemike prihvaćen je plan za organiziranje privremenog revolucionarnog komiteta i garnizonskog vijeća. ... Organizacija ovog komiteta vezana je s Petrogradskim sovjetom i njegov je organ. Ovo će tijelo činiti članovi Predsjedništva i vojničke sekcije sovjeta, predstavnici "Centroflota", predstavnici Finskog regionalnog komiteta, sindikata željezničara, sindikata poštanskih i telekomunikacijskih radnika, Sovjeta tvorničkih komiteta i komiteta mlinova, Sovjeta radničkih sindikata, predstavnika stranačkih vojnih organizacija, predstavnika Sindikata socijalista u Narodnoj vojsci, predstavnika vojne sekcije Petrogradskog sovjeta seljačkih deputata, vojne sekcije Centralnog izvršnog komiteta, radničke milicije i drugih sličnih organizacija prema potrebi.

Među prećim zadacima Vojno-revolucionarnog komiteta nalaze se: određivanje minimalnog broja trupa i minimalnih resursa nužnih za zaštitu Petrograda, a koje se ne može premještati, održavanje kontakata s komesarima, sa zapovjednikom sjeverne fronte, s baltičkom flotom, finskim garnizonom i s osobljem vojnog zapovjednika ratišta. Tu pripadaju još i praćenje brojnog stanja ljudstva u petrogradskom garnizonu i okolicu te ratnog materijala i zaliha hrane, razrada plana za obranu Petrograda, poduzimanje mјera za zaštitu grada od po-

groma i dezertiranja te održavanje discipline među mјasama i vojnicima Petrograda.

Vojno-revolucionarni komitet podijeljen je na ove sekcije: 1) obrambenu sekciju, 2) sekciju za nabavku, 3) sekciju za kontakte, 4) obaveštajni ured, 5) sekciju raničke milicije, 6) sekciju za dojave, 7) građevinsku sekciju itd.

Vojna sekcija i privremeni revolucionarni odbor trebaju organizirati Konferencije garnizona ... Neposredni zadatak garnizonске konferencije jest dobiti informacije o stanju garnizona i svih resursa potrebnih za podizanje njegove borbene spremnosti. Članovi menjičke stranke u Izvršnom odboru zatražili su da se zabiježi kako glasaju protiv ovoga prijedloga.

VOJNO-REVOLUCIONARNI KOMITET³⁴

Sjednica Petrogradskog sovjeta pod predsjedništvom Kamenjeva, 29. oktobra 2017.

Brojdo, govoreći u ime menjičnika, objavio je da je pitanje o kojem se raspravlja povezano s obranom glavnog grada. "Nitko od nas", rekao je, "ne dvoji da bi njemačko zauzimanje Petrograda zadalo smrtni udarac revoluciji. Ali ne bismo trebali učiniti ništa što bi omelo ujedinjene napore usmjerene na obranu Petrograda. Ovo je zadatak vojnih vlasti petrogradskog ratnog područja. Revolucionarni je komitet boljševička ideja, ali boljševici nemaju ljudе koji bi bili sposobni preuzeti odgovornost za obranu grada. Drugovi, prolazimo kroz neobično ozbiljno vrijeme. Petrograd je ugrožen ne samo izvana već i iznutra. Provodi se agitacija, potiču se mase da izidu na ulice pod sloganom 'Sva vlast sovjetima'. U takvим okolnostima Revolucionarni komitet može postati nešto drugo, opasno i prijeteće. Do sada boljševici nisu odgovorili na pitanje koje im je postavio Dan: hoće li sudjelovati u ustanku i smatruju li takav pokret korisnim te pozivaju li mase da izidu na ulice kako bi ugrabili vlast. Vaše odbijanje da odgovorite može se protumačiti na dva načina. Ili ste u kukavnom strahu ili niste sigurni u svoju snagu. Ako se radi o potonjem, blagoslivljam vas zbog tih sumnji. ... Takav bi ustana, uvjereni smo, zabio čavao u ljes revolucije. Vaš plan osnivanja Revolucionarnog komiteta nije ništa drugo nego organiziranje revolucionarnog ljudstva radi dolaska na vlast. Mi se protivimo tomu i nećemo vam se pridružiti. ... Imamo informacije koje pokazuju da mase nisu za dizanje ustanka...".

GOLDER, FRANK ALFRED

Dokumenti ruske povijesti
1914.-1917.: Kako su boljševici
došli na vlast

Troicki se nadovezao na Brojdovo izlaganje: "U odgovoru na pitanje druga Brojda o tome pripremaju li boljševici oružani ustanak, želio bih znati u čije ime postavlja to pitanje. U ime Kerenskog, obavještajne službe, tajne policije ili neke druge takve institucije?" ... U zaključku svojega izlaganja Troicki je inzistirao na tome da je nužno oduzeti moć neodgovornim vođama putem jednoglasne demonstracije moći demokracije i zahtijevao iskaz protivljenja premještaju trupa iz Petrograda. ...

EVAKUACIJA PETROGRADA³⁵

U noći 25. oktobra održan je sastanak Povjerenstva za obranu Privremenog vijeća Republike, a nakon žive rapsprave usvojena je sljedeća rezolucija:

Nakon saslušanja izjave Privremene vlade o vojnoj situaciji na sjevernom frontu u vezi s evakuacijom glavnoga grada, Povjerenstvo izjavljuje:

daje Privremena vlada najavila svoju namjeru da Petrograd brani do posljednjeg časa

da, prema postojećem stanju u kojem se zemlja nalazi, Privremena vlada smatra kako je potrebno ostati u Petrogradu sve dok ne dođe do neposredne opasnosti

da ne samo da će Privremena Vlada ostati u Petrogradu već će zatražiti i da se tamo sastane i Ustavotvorna skupština ...

ODREDBA ZAPOVJEDNIKA PETROGRADSKOG VOJNOG OKRUGA³⁶

U tijeku su pripreme za još jedan oružani protest na ulicama Petrograda. Takav će čin donijeti anarhiju, bezrazložne žrtve i dovesti zemlju na rub propasti. Onaj tko u sadašnje vrijeme poziva mase u građanski rat lud je, slijep ili radi u interesu cara Vilima.

Pozivam sve svoje časnike i vojnike da ne slušaju taj poziv da izđu na ulice. Vojnici i časnici, mislite na veliku odgovornost koju nosite, a koja prethodi demokraciji i oslobođite Rusiju.

PUKOVNIK POLKOVNIKOV

SJEDNICA CENTRALNOG IZVRŠNOG KOMITETA³⁷

[27. oktobra 1917.]

Sjednica pod predsjedanjem Gotza otvorena je u 21 sat. Pitanja dana bila su sljedeća: 1) obrana Petrograda i 2) Sveruski kongres sovjeta.

Na sastanku su govorili brojni predstavnici s fronte. Svi su, bez iznimke, izjavili da je nastavak rata, pod

sadašnjim uvjetima, nemoguć. Front razmišlja samo o miru. Neke jedinice zahtijevaju mir, bilo kakav mir, čak i separatni mir. Kao što je jedan od govornika rekao: "Bude li govora o nedoličnom miru, pristanimo i na takav mir."

Vojne su mase toliko usredotočene na mir da ni njihovi vlastiti vojni komiteti i pukovnijske organizacije neće biti u stanju učiniti ništa s njima jer su vojnici empatično najavili da neće ostati na frontu kada zahladit.

GOTZOVА DEKLARACIJA³⁸

"Predstavnici s fronta oslikali su vrlo mračnu sliku. Mi shvaćamo težak položaj vojnika na frontu te radimo sve što možemo da postignemo mir što ranije, ali nije moguće zaključiti sramotan mir koji bi uništio revoluciju. Ne mogu vjerovati da postoje jedinice ruske revolucionarne vojske koje bi pristale na sramotan separatni mir i uvjeren sam da će, u slučaju potrebe, ova vojska obavljati svoju dužnost prema zemlji i revoluciji."

DANOV GOVOR³⁹

Dan je izvjestio o pitanju obrane Petrograda. "Petrograd je središte ruske revolucije ... i njegova je obrana dužnost svakoga revolucionara. ... U ovome trenutku opasnosti javljuju se reakcionari. Ruski monarhizam pravi je saveznik njemačkog imperializma. Pod pokroviteljstvom kontrarevolucionara javljuju se nemiri među masama, što se očituje u pogromima Židova i buržoazije. Čini se da bi u takvu trenutku trebalo zaboraviti sve svađe i nesporazume među revolucionarnim demokratima, da bi demokrati bilo koje boje trebali shvatiti opasnost koja prijeti i braniti revolucionarni Petrograd, da bi trebali pokušati nabaviti potrebne resurse koji nedostaju za obranu grada. Umjesto toga, boljševici provode agitaciju koja uzbuduje mase radnika i vojnika. Trebali bismo otvoreno pitati naše drugove koji cilj namjeravaju time postići." ("Mir i zemlja", povikao je Rjazanov.) "Mir i zemlja", nastavlja Dan, "no mi mislimo da nam demonstracije na ulicama i neispunjavanje ratnih naredenja neće dati mir i zemlju, već će uništiti revoluciju. Shvaćaju li boljševici kako njihova agitacija utječe na radnike i vojnike? Preuzimaju li odgovornost za posljdice svoje agitacije? Boljševici bi za ovom govornicom trebali odgovoriti razumije li revolucionarni proletarij ili ne njihovo gledište. Pozivaju li boljševici proletarij na ustanak ili ne? Vjerujemo da bi takav ustanak,

35 "Izvestija", br. 196, od 26. oktobra 1917.

36 Ibid, br. 199, od 30. oktobra 1917.

37 "Izvestija", br. 199, od 30. oktobra 1917.

38 Ibid, br. 198, od 28. oktobra 1917.

39 Ibid.

40 "Izvestija", br. 198, od 28. oktobra 1917.

41 Ibid, br. 205, od 6. novembra 1917.

42 "Izvestija", br. 193, od 23. oktobra 1917.

u slučaju da izbjije, uništio revoluciju i doveo do pogroma i kontrarevolucije. Zahtijevam da boljševička stranka odgovori na to pitanje s poštenim i izravnim da ili ne. Nijedan drugi odgovor nije moguć. Istodobno bismo trebali apelirati na radnike i vojnike Petrograda i reći im da u ovom opasnom trenutku trebaju odustati od ideje o prosvjedu." ...

RJAZANOVLJEV GOVOR⁴⁰

"O pitanju obrane [Petrograda] ... razgovarali smo u petrogradskom Izvršnom odboru [sovjeta] i odlučeno je da organiziramo Vojno-revolucionarni komitet. Na tu smo akciju primorani iz najdubljeg uvjerenja da obrana neće biti bolja nego što je sada ... sve dok je za nju zadužena koalicijska vlada."

PETROGRADSKI SOVJET I STOŽER PETROGRADSKOG VOJNOG OKRUGA⁴¹

Vojno-revolucionarni komitet koji je organizirao Petrogradski sovjet radi kontrole djelovanja stožera Petrogradskog vojnog okruga doveo je do ozbiljnog sukoba između Petrogradskog sovjeta i stožera.

Kako sada stvari stoje, uz stožer postoji posebno vijeće sastavljeno od pripadnika Vojne sekcije Centralnog izvršnog komiteta i sekcije Petrogradskog sovjeta. Petrogradski sovjet predložio je organizaciju Vojno-revolucionarnog komiteta s pravom na kontrolu, pa čak i promjenu odluka zapovjednika. Dana 3. novembra Petrogradski je sovjet priznao Vojno-revolucionarni komitet kao stvarno zapovjedno tijelo nad postrojbama glavnoga grada. U noći 4. novembra članovi toga komiteta pojavili su se u stožeru i zahtjevali pravo na sudjelovanje u zapovijedanju s odlučujućim glasom. Pukovnik Polkovnikov, zapovjednik postrojbi, odlučno je odbio uvažiti njihov zahtjev.

Petrogradski sovjet tada je u palači "Smoljni" sazvao sastanak predstavnika pukovnija, koji su potom telefonirali svim postrojbama i javili im da je stožer odbio priznati Vojno-revolucionarni komitet te da je tako raspratio s revolucionarnim garnizonom i Petrogradskim sovjetom, time postavši sredstvom kontrarevolucije.

"Petrogradski vojnici," navodi telefonska poruka, "zaštita revolucionarnog poretku od kontrarevolucionarnih napada pada na vas, pod vodstvom Vojno-revolucionarnog komiteta. Naredbe koje nije supotpisao ovaj odbor nevažeće su. Sve današnje odredbe Petro-

gradskog sovjeta, donesene na dan zasjedanja sovjeta, ostaju na snazi. Svaki vojnik garnizona trebao bi stražariti i držati se stroge discipline. Revolucija je u opasnosti. Živio revolucionarni garnizon."

Zapovjednik Vojnog okruga Petrograda sazvao je sastanak koji je uključivao predstavnike Centralnog komiteta i povjerenika dodijeljenog njegovu stožeru. Članovi petrogradskog garnizona u palači "Smoljni" također su pozvani i došli su na čelu s narednikom Daškevićem. On je svima priopćio kako ga je garnizon ovlastio da obavijesti stožer petrogradskog vojnog okruga da od sada sve zapovijedi koje izda stožer mora potpisati i Vojno-revolucionarni komitet Petrogradskog sovjeta. Time je završio izjavivši da nije ovlašten išta drugo reći, a onda je otišao sa svojim izaslanstvom.

Zbog tog je sukoba general Čeremizov, zapovjednik sjeverne fronte, stigao u Petrograd. Razgovarao je s premijerom i o situaciji na frontu i o lokalnom sukobu. Ne komentirajući sukob, general Čeremizov ustrajavao je u tome da treba poduzeti sve mјere da se garnizon spremi za susret s neprijateljem koji se priprema za napad na sjeverni front ....

Podržao je odluku svojih postrojbi prema kojoj bi petrogradski garnizon trebao zamijeniti neke pukovnije na frontu. "Ako bi Vojno-revolucionarni komitet", rekao je general, "zauzeo stav da garnizon ne treba premjestiti, onda bi on oštro protestirao u ime vojske." Kerenski je održao sastanke s nekim članovima Centralnog izvršnog komiteta koji su mu rekli da ga u tom sukobu svesrdno podržavaju, ali su ga zamolili da privremeno ne dje luje jer se nadaju da će razgovorom mirno riješiti problem između Centralnog izvršnog komiteta i Petrogradskog sovjeta.

Prijavljeno je da komesari dodijeljeni petrogradskom garnizonu i koje je izabrao Petrogradski sovjet presreću svaku telefonsku poruku koju stožer šalje jedinicama petrogradskog garnizona. ....

8. SJEDNICA PETROGRADSKOG SOVJETA⁴²

[22. oktobra 1917.]

Drug Karakhan izradio je izvješće o Regionalnom kongresu. Ideja o takvu Kongresu potekla je od radnika i posmoraca Finske. Izvršni komitet Petrogradskog sovjeta odlučio je sudjelovati na njemu i poslati trideset deputata, od kojih su petnaest boljševici, deset socijal-revolucionari i pet menjševici. ... U programu Kongresa tre-

Centralni komitet boljševika - rukovodeće izvršno tijelo Ruske socijaldemokratske partie (boljševika) između dva partijska kongresa. Nakon Oktobarske revolucije imao je dva poznata biroa: Politički biro ili Politbiro te Organizacioni biro ili Orgbiro.

GOLDER, FRANK ALFRED

Dokumenti ruske povijesti
1914.-1917.: Kako su boljševici
došli na vlast

bal je biti isprva biti samo jedno pitanje – pitanje vlasti, ali je Izvršni komitet odlučio da ga treba vezati uz pitanje obrane sjeverne regije.

VIJEST 33. VOJNOG KORPUSA

Jedan je zastupnik pozdravio kongres u ime 33. vojnog korpusa, koji je nazvao čuvarom revolucionarne demokracije i rekao da njegova delegacija, sastavljena od trideset šestorice muškaraca, zahtijeva da Petrogradski sovjet odmah poduzme žustre mjere za početak mirovih pregovora, da preuzme svu moć nad ostalim sovjetima i da ukine smrtnu kaznu. Sljedeće pitanje bio je Pretparlament. Drug Trocki o toj je temi rekao da su ga ... boljševici napustili jer Pretparlament nije mogao postići cilj koji su obranaši imali na umu u vrijeme Demokratske konferencije. Istaknuo je kako je, iako je glavna svrha Demokratske konferencije bila ograničenje osobne moći Kerenskog, Pretparlament zapravo legalizirao tu neodgovornu vladu. Zbog toga razloga od Pretparlamenta više nema nikakve koristi. On služi samo kao pavar za prikrivanje prepričanja vlasti imperijalistima.

Kritizirajući Pretparlament, Trocki je izjavio kako boljševici nisu mogli ostati u takvu tijelu u kojem su prisutni predstavnici buržoazije, koji se možda čak i spremaju predati Nijemcima prijestolnicu revolucije, Petrograd.

“Napustili smo Pretparlament”, nastavio je Trocki, “kako bismo jasno pokazali da samo vladavina sovjeta može podići stijeg mira i objaviti ga demokracijama drugih zemalja i protiv volje imperijalističkih čelnika. Živjela izravna i otvorena borba za revolucionarnu vladu u Rusiji. Živio mir za sve narode.”

LIEBEROV GOVOR

Lieber, socijaldemokrat, zauzeo je govornicu. “Siguran sam da, prema tonu kojim je govorio Trocki, malo tko može vjerovati da je odlazak boljševika iz Pretparlamenta određen beznačajnom većinom.

Situacija nije toliko jednostavna kao što nas neki pokušavaju uvjeriti. Trebali bismo se sjetiti što se događa u zemlji. Ovdje nam je rečeno da je revolucionarni duh na visokoj razini, ali kada napustite ovu zgradu i vidite beskrajne redove [za kruh itd.], kada čujete za nevojje s plaćama u tvornicama i o načinu na koji cijela zemlja postaje demoralizirana, postoji sumnja u sposobnost tog revolucionarnog duha da smiri nezadovoljstvo.

Predlaže se da demokracija preuzme vlast. Sjetite se kako ste još nedavno klicali Kerenskom. Pretpostavimo samo na trenutak da su Trocki, Zinovjev, Kamenjev i Lenin na vlasti. Jedna je stvar zauzeti vlast, a sasvim druga zadržati je. Naša savjest i naša odgovornost prema zemlji nisu nam dozvolile da preuzmemos vlast. Nikada nismo bili demagozi. Shvatili smo da svako obećanje treba ispuniti. A kad smo se uvjerili da je u buržujskim zemljama nemoguće uspostaviti socijalističke vlade, odlučili smo dopustiti ljudima da ostvare barem dio svojih stremljenja. I jedino s tom mišlju sudjelujemo u Privremenom vijeću Republike. ... Trocki je rekao kako nije htio sudjelovati u Vijeću jer je tamo bila i buržoazija. Volio bih ga pitati hoće li sudjelovati u Ustavotvornoj skupštini.” ...

43 "Izvestija", br. 193, od 23. oktobra 1917.

GOVOR A. M. KOLONTAJ

A. M. Kolontaj (boljševik) bila je iduća govornica: “Družovi! Građanin Lieber je rekao da je odluku o napuštanju Pretparlamenta donijela beznačajna većina, a to nije istina. Cijela se boljševička frakcija zalagala za odlazak, no bilo je razlike u mišljenju kako i kada otići. Neki su mislili da Pretparlament ne bismo trebali napustiti sve dok se ne izjasnimo o političkim pitanjima, a drugi su rekli da ne bismo trebali čekati na to jer su proletarijat i vojnici već dovoljno prosvijetljeni da znaju u kojem smjeru ići.” Nakon govora pročitala je rezoluciju ... i završila s uzvikom: “Dolje s bonapartistima, dolje s krivotvorenim Pretparlamentom! Živjela borba protiv usurpatora, a za prijenos vlasti sovjetima.”

MARTOVLJEV GOVOR

“Objašnjenja boljševika nisu mi pojasnila zašto je bilo potrebno da napuste Pretparlament. Ako je doista istina, kao što kažu, da parlament jača neodgovornu i buržujsku vladavinu, onda je potrebno rastjerati ga, a ne ga jednostavno napustiti. Ali ja se ne slažem s mišljenjem boljševika. Mi, menjševici internacionalisti, nismo napustili Pretparlament i ne namjeravamo to učiniti, već ćemo se nastaviti boriti, čak i u slučaju neuspjeha, do same kraja. Jedino budućnost može pokazati tko je u pravu...”

GOVOR KAMENJEVA⁴³

Kamenjev je pročitao sljedeći letak koji je kružio tvornicama: “Građani, kukavni i zlokobno izdajnički ministri

⁴⁴ "Izvestija", br. 191, od 20. oktobra 1917.

⁴⁵ Ibid, br. 194, od 24. oktobra 1917.

⁴⁶ Ibid, br. 195, od 25. oktobra 1917.

⁴⁷ "Rieč", br. 240, od 25. oktobra 1917.

iznevjerili su ruski narod. Uništili su vojsku, a sada su prvi na redu za odlazak iz Petrograda. S njima odlazi i Preparlament, skupina varalica koji planiraju izgurati Ustavotvornu skupštinu, koju ne namjeravaju sazvati. Građani, prijete vam glad, hladnoća i njemačko ropstvo. Neka sve to krvci iskuse s vama, nemojte im dopustiti da odu. Naoružajte se i zauzmite položaje na postajama, kako biste prisilno sprječili bijeg ministara, Preparlamenta i unajmljenih njemačkih ubojica koje se sastaju u palači 'Smoljni'."

Kamenjev je taj letak osudio kao provokaciju i zastražio od radnika da uhvate ljudе koji su ih podijelili.

Sljedeće pitanje ticalo se premještanja vojnika iz glavnoga grada. ... Boljševik Pavlunovski rekao je da vojska ne može poštovati zapovijedi Vlade u koju nema povjerenja. ... [Predložene su dvije rezolucije, jednu je predložila većina članova Izvršnog komiteta, a drugu boljševici. Potonja je usvojena. Sjednica je gotovo okončana fizičkim obračunom.]

KONGRES SOVJETA SJEVERNE REGIJE⁴⁴

Na inicijativu Regionalnog komiteta vojske, mornarice i radnika Finske njegovi su predstavnici organizirali Kongres sovjetskih i vojnih organizacija sjeverne regije.

Kongres je pozvan da se sastane u Helsingforsu 21. oktobra. Pozivnice su poslane Arkandelu, Petrozavodsku, Tihvinu, Novgorodu, Dorpatu, Lugi, Čudovu, Schlossburgu, Sestroretsku, Kronstadtu, Peterhofu, Crvenom Selu, Carskom Selu, Pavlovsku, Pskovu, Revalu, Narvi, Pernauu, Walku, Weimaru, Wendenu, Hapsalu, Gačini, Oranienbaumu, Viborgu, Abu, Helsingforsu i Tammerforsu. Jedan će zastupnik zastupati svakih 15.000 osoba. ... Počevši od 19. oktobra, sva pitanja koja se tiču Kongresa trebala bi biti upućena drugu Baranovu ... u Institut "Smoljni" u Petrogradu.⁴⁵ Prošle večeri [23. listopada] u Institutu "Smoljni" održana je preliminarna Konferencija deputata Regionalnog kongresa sovjeta na kojoj su prisutni raspravljali o organizacijskim problemima te je odlučeno da se pitanja postavljaju idućim redoslijedom: 1) lokalna izvješća, 2) aktualna pitanja, 3) zemљa, 4) političko i ratno stanje, 5) Sveruski kongres sovjeta, 6) Ustavotvorna skupština, 7) organizacijska pitanja. ... Dogovoren je da se kongres otvoriti toga dana u 15 sati.⁴⁶ ...

CENTRALNI IZVRŠNI KOMITET ISTUPA PROTIV KONGRESA SOVJETA SJEVERNE REGIJE⁴⁷

[24. oktobra 1917.]

Nakon što je čuo izvješća izvanshradske sekcije o Kongresu sovjeta sjeverne regije, koji je helsingforški sovjet pozvao na zasjedanje u Petrogradu, Centralni izvršni komitet utvrdio je da:

Regionalni kongres može okupljati isključivo sovjete navedene regije, čiji je teritorijalni opseg odredio Prvi sveruski kongres sovjeta.

Bez obzira na uputu Centralnog izvršnog komiteta, kojom traži da bude obaviješten o svim kongresima koje sazivaju regionalni odbori, nikakva obavijest nije zaprimljena od Kongresa sjeverne regije.

Iz dostupnih informacija vidljivo je da neka mjesta u sjevernoj regiji nisu dobila poziv na Kongres, a neka su mjesta izvan te regije (Moskva) taj poziv primila.

Uzveši u obzir sve te činjenice, Ured Centralnog izvršnog komiteta zaključuje da gore navedena skupština deputata nije potpuno ovlašteni Regionalni kongres sjeverne regije, već neformalna konferencija nekih pojedinačnih sovjeta.

GOLDER, FRANK ALFRED

Dokumenti ruske povijesti
1914.-1917.: Kako su boljševici
došli na vlast

UP&UNDERGROUND
Zima 2017.

OTVARANJE KONGRESA SOVJETA SJEVERNE REGIJE⁴⁸

Dana 24. oktobra otvoren je Kongres sovjeta sjeverne regije. Na njemu se okupilo 103 deputata, među kojima i zastupnik iz Moskve. ... Poručnik Kriljenko (drug Abram), nedavno pušten iz zatvora [iz političkih razloga], jednoglasno je izabran za njegova predsjednika.⁴⁹ ...

Sjednica zakazana za 15 sati puno je kasnila. Drug Antonov pripremio je izvješće, istaknuvši da je ideja o kongresu potekla od Regionalnog komiteta Finske i da je zasjedanje planirano u Helsingforsu za 21. oktobra, ali je zbog ratne situacije bilo nužno preseliti ga u glavni grad. Petrogradski je sovjet sudjelovao u organizaciji kongresa i poslao je trideset deputata. ...

Kongres je za predsjedajućeg izabrao (boljševika) Kriljenka. ... Trocki je pozdravio skup u ime Petrogradskog sovjeta: "Vi znate", rekao je, "kako je u posljednje vrijeme Petrogradski sovjet promijenio svoj sastav i politiku. Obranaška je politika zamijenjena nemilosrdnom borbom protiv klasnih neprijatelja i protiv Privremene vlade koja izdaje revoluciju. Trenutačno samo Petrogradski sovjet ima pravo nastupati u ime Petrogradskog proletarijata i garnizona. ... U ovome trenutku nema institucije koja može stajati na čelu zemlje osim Sveruskog sovjeta radničkih i vojničkih deputata. Samo predaja vlasti u ruke sovjeta može spasiti revoluciju."

[Nakon Trockoga, uslijedili su govori niza drugih izaslanika, koji su govorili na sličan način, nakon čega je] Kriljenko pročitao sljedeću rezoluciju: "... Svi koji su ovdje govorili, uz iznimku deputata iz Novgoroda, u potpunosti su suglasni. Sukus svih govora i njihov temeljni slogan jest: 'Sva vlast sovjetima, dolje s postojećom Privremenom vladom.' Ovo je jednoglasno mišljenje zemlje u ovom trenutku. Trebali bismo opravdati nadu zemlje i energično se boriti za vlast."

REGIONALNI KONGRES⁵⁰

[25. oktobra 1917.]

Bogdanovljeva deklaracija (menjševik)

"Drugovi, današnji je Kongres sazvao helsingforški sovjet i stoga se ne može nazvati Regionalnim kongresom sjevernih sovjeta. Naše je mišljenje da pravo na poziv regionalnog ili sveruskog kongresa Sovjeta pripada Centralnom izvršnom komitetu. Pozivom na ovu sjednicu, helsingforški sovjet ili Regionalni odbor Finske, usurpiro je pravo Centralnog izvršnog komiteta. Mnogi gra-

dovi pritom nisu pozvani. Čini se da je to mahom probreno tijelo jer su pozvani samo oni sovjeti u čijem su sastavu boljševici u većini. Centralni izvršni komitet čak nije ni službeno obaviješten o tom skupu. Na jučerašnjem sastanku Centralni izvršni komitet proglašio je ovaj Kongres neformalnom konferencijom. S obzirom na takvo činjenično stanje, menjševici izjavljuju:

da se ovaj skup ne može nazvati Kongresom sovjeta sjeverne regije, već neformalnom konferencijom i da ako naša deklaracija nije prihvatljiva, onda menjševici odbijaju sudjelovati u radu skupa, ali će mu prisustvovati u svrhu prikupljanja informacija." ...

[Trocki je zanjekao optužbe za pomno odabiranje sudionika skupštine.] "Smatramo da je ovo uistinu Kongres sjeverne regije. Što se tiče optužbe da Centralni izvršni komitet nije službeno obaviješten o Kongresu, valja podsjetiti da je 20. oktobra, na sastanku Izvršnog komiteta Petrograda, u kojem su sudjelovali menjševici, jednoglasno izglasano sudjelovanje na Kongresu sjeverne regije." ... [Dalje je nastavio] kako je u ovom trenutku, bez obzira na sve prepreke, narod dovoljno zreo da uze me vlast u svoje ruke. To je, prema Trockom, jedini način da se spasi zemlja i revolucija. ... Naš bi kongres trebao pokazati da imamo materijalnu snagu na koju se možemo osloniti. Tražio je jednoglasno izglasavanje rezolucije kojom se izjavljuje da politika Privremene vlade dezorganizira vojsku, da je način spasenja zemlje da sovjeti preuzmu svu vlast, da će sovjetska vlast odmah predložiti primirje na svim frontovima, s poštovanjem istinskog demokratskog mira. Također će odmah zemlju, bez naknade zemljoposjednicima, predati seljacima, rekvirirati sve skrivene robne zalihe i bez milosti oporezivati posjedničke klase. Privremena bi vlasta trebala ods stupiti. Sovjeti imaju pravdu i moć na svojoj strani. Vrijeme za razgovor je prošlo. Samo odlučno i cjelovito istupanje sovjeta može spasiti zemlju i revoluciju.

Ta je rezolucija gotovo jednoglasno usvojena, a samo su tri sudionika bila suzdržana.

Sljedeće pitanje za raspravu ticalo se vojno-političke situacije. Lašević (boljševik) rekao je da u glavnom gradu postoji posebni Vojno-revolucionarni komitet koji posjeduje razne vrste oružja, a koji bi u bliskoj budućnosti mogao zapovijedati vojnicima. ...

48 Ibid.

49 "Izvestija", br. 195, od 25. oktobra 1917.

50 Ibid, br. 196, od 26. oktobra 1917.

⁵¹ "Izvestija", br. 201, od 1. novembra 1917.

⁵² Ibid.

⁵³ "Izvestija", br. 180, od 7. oktobra 1917.

⁵⁴ Ibid., br. 192, od 21. oktobra 1917.

⁵⁵ Ibid.

BRZOJAV KONGRESA SJEVERNE REGIJE⁵¹

[29. oktobra 1917.]

Svima, svima na znanje... Svim pukovnijskim i divizijskim komitetima Sovjeta radničkih, vojničkih i seljačkih deputata. Svim mornarima, radnicima i seljacima.

Dan 2. novembra dan je saziva Sveruskog kongresa sovjeta. Svrha mu je odmah predložiti primirje na svim bojištima, predaju zemlje svim seljacima i osiguranje saziva Ustavotvorne skupštine u dogovoren vrijeme. Sva buržoazija, Privremena vlada i njihovi podložnici poduzimaju sve u svojoj moći da unište Kongres. Pokušavaju zastrašiti ljudе govoreći da će Kongres uništiti Ustavotvornu skupštinu. To je laž! Kongres sovjeta sjeverne regije, sastavljen od najmoćnijih organizacija: Petrogradskog sovjeta, sovjeta Moskve, Finske, baltičke flote, Kronstadska, Revala i drugih sovjeta, izjavljuje da uništavanje Ustavotvorne skupštine obavljaju kontrarevolucionari, koji produžuju rat i uništavaju seljačku bunu.

Kongres sovjeta osigurat će saziv Ustavotvorne skupštine i odmah predložiti mir. Oni koji mu stoje na putu uništavaju vojsku i revoluciju. Pojedine organizacije koje su istupile protiv Kongresa prekršile su rezolucije Sveruskog kongresa, prekoračile su svoje ovlasti pa bi se, stoga, odmah trebali održati novi izbori. Vojnici, mornari, seljaci, radnici, vaša je dužnost nadvladati sve prepreke preko vaših pukovnijskih, divizijskih komiteta i komiteta korpusa te poslati svoje predstavnike na Kongres 2. novembra. Predlažemo da ovu obavijest odmah prenesete svima onima koji su povezani s vašom organizacijom.

KONGRES SOVJETA VOJNIKA, SELJAKA I RADNIKA SJEVERNE REGIJE

ODGOVOR CENTRALNOG IZVRŠNOG KOMITETA⁵²

... Kongres Sovjeta mora sazvati Biro Centralnog izvršnog komiteta. Priprema ga posebno Povjerenstvo, koje čine predstavnici svih frakcija koje imaju zastupnike u Centralnom izvršnom komitetu. Prvi sastanak Povjerenstva zakazan je za 7. novembra, a 5. i 6. novembra održat će se preliminarne konferencije frakcija. Nijedan drugi komitet nema ovlasti ni pravo sazivanja kongresa, a najmanje Kongres sjeverne regije. To je tijelo sazvano protivno svim propisima za okupljanje regionalnih kongresa, a čine ga predstavnici posebno probranih sovjeta....

BIRO CENTRALNOG IZVRŠNOG KOMITETA

DRUGI SVERUSKI KONGRES SOVJETA RADNIČKIH I VOJNIČKIH DEPUTATA⁵³

1. POZIV NA KONGRES

Dana 6. oktobra održana je sjednica Centralnog izvršnog komiteta Sovjeta radničkih i vojničkih deputata sa sudjelovanjem predstavnika provincijalnih sovjeta koji su sudjelovali u Demokratskoj konferenciji.

Pitanje za raspravu bilo je sazivanje Sveruskog kongresa Sovjeta radničkih i vojničkih deputata....

Nakon duge rasprave datum održavanja Kongresa dogovoren je za 2. novembra.

PROTIVLJENJE VOJNIH POSTROJBI SAZIVANJU SVERUSKOG KONGRESA SOVJETA⁵⁴

Komitet smatra da će u vrijeme izbora za Ustavotvornu skupštinu, koja nije daleko, pozivanje Kongresa povezano s izborom i zastupanjem potrošiti veliku količinu energije i tako oslabiti, ako ne i potpuno onemogućiti kampanju koja prethodi izborima za Ustavotvornu skupštinu; stoga se Odbor oštrot protivi sazivanju tog Kongresa.

PREDSJEDNIK KOMITETA UJEDINJENE VOJSKE I ORGANIZACIJA SA ZADNJE LINIJE SJEVERNOG FRONTA

Izvršni komitet jugozapadnog fronta smatra da je sazivanje Kongresa deputata sovjeta za 2. novembra ne-prikladno i štetno te stoga poziva sve demokratske vojne organizacije da inzistiraju na odgodi Kongresa na neko vrijeme, [barem] do kraja izbora za Ustavotvornu skupštinu.

PREDSJEDNIK IZVRŠNOG KOMITETA JUGOZAPADNOG FRONTA

Sazivanje Kongresa prije Ustavotvorne skupštine ima za svrhu ugrabitи ovlasti koje pripadaju skupštini u korist Kongresa.... Sovjet vojničkih deputata 12. armije smatra da je sazivanje Kongresa 2. novembra nepravodobno i iznimno opasno te zbog toga i zbog svoje dužnosti prema narodu prosvjeđuje protiv održavanja Kongresa u takvu trenutku.⁵⁵...

SOVJET VOJNIČKIH DEPUTATA 12. ARMIJE

GOLDER, FRANK ALFRED

Dokumenti ruske povijesti
1914.-1917.: Kako su boljševici
došli na vlast

PROTIV SVERUSKOG SOVJETA⁵⁶

Saznavši za saziv Sveruskog sovjetskog kongresa 2. novembra, koji će zahtijevati da sva moć bude dodijeljena Sovjetu radničkih, vojničkih i seljačkih deputata, Izvršni komitet Sveruskog sovjeta seljačkih deputata smatra da treba kategorički istupiti i reći da bi takav korak u ovo vrijeme mogao imati vrlo tužne posljedice za zemlju i revoluciju. On može dovesti i do građanskog rata, što bi, pak, bilo vrlo korisno stranim neprijateljima....

2. DRUGI KONGRES SOVJETA⁵⁷

S obzirom na nemogućnost okupljanja Drugog Sveruskog kongresa Sovjeta radničkih i vojničkih deputata dana 2. novembra, a također i zbog neprijateljskog stava vojnih komiteta i komiteta fronta prema tome Kongresu, Biro Centralnog izvršnog komiteta odlučio je poduzeti sve mjere kako bi obavijestio sve vojne i lokalne organizacije o nužnosti sudjelovanja na Kongresu, kao i to da se otvaranje Kongresa odgađa za 7. novembra, a sastanci frakcija za 5. i 6. novembra.

Shvativši da nije moguće prekidati na neko duže vrijeme rad lokalnih stranačkih radnika na predizbornoj kampanji za Ustavotvornu skupštinu, Centralni izvršni komitet ne smatra potrebnim prolongirati održavanje Kongresa na više od tri dana. ... Razmatrat će se tri sljedeće teme: 1) trenutačna pitanja, 2) priprema za Ustavotvornu skupštinu i 3) Izbori za Centralni izvršni komitet.

3. RASKOL⁵⁸

UVODNIK "IZVESTIJA"

[31. oktobra 1917.]

Ne možemo više zatvarati oči pred činjenicom da je boljševička stranka dovela do dubokog raskola u našoj demokratskoj organizaciji. Od trenutka kad su boljševici dobili pravo odlučujućeg glasa u Petrogradskom sovjetu, pretvorili su ga u stranačku organizaciju i iskoristili da preuzmu kontrolu nad svim sovjetskim organizacijama diljem Rusije.

Nitko ne može prigovoriti tomu da boljševici šire svoje ideje u svim organizacijama čiji su članovi. To pravu pripada svakoj stranci. No, ako se one nasilno šire, to će neizbjježno dovesti do podjele i raspada organizacije. Bez obzira na brojnost boljševika u Petrogradu, oni nikako nisu jedina stranka radničkih masa. Ne mogu pri-

morati svakoga u Rusiji, čak ni svakoga u Petrogradu, na to da postane boljševik. Takva je ideja utopijска i, poput svih takvih ideja, završit će neuspješno. Nažalost, međutim, taj neuspjeh neće utjecati samo na naše entuzijastične drugove već i na cijelu organizaciju Sovjeta radnika i vojnika.

U Petrogradskom sovjetu i njegovu Izvršnom komitetu uvijek su postojale različite stranke. Među njima su uvijek postojale razlike i svađe, ali bilo je i prijateljske suradnje. Temeljne razlike na početku revolucije nikada, ili gotovo nikada, nisu dovele do nasilnih napada jedne stranke na drugu. Ali sada je to postalo uobičajeno pa suradnja više nije moguća.

Usto, Izvršni komitet Petrograda, nezadovoljan politikom Centralnog izvršnog komiteta, provodi gorljivu kampanju protiv njega. Boljševici pokušavaju izgurati članove Centralnog izvršnog komiteta i u nj postaviti svoje ljude. To također imaju pravo učiniti te se sadašnji članovi toga tijela neće boriti protiv održavanja novih izbora, već naprotiv. Rado će predati taj teški teret drugovima koji ga žele ponijeti na svojim plećima. Ako je potrebno, takva se promjena mora provesti legalno, imajući u vidu interes svih vojnih i provincijskih organizacija, a ne nezakonitim grabežom i borbom jer bi to potkopalo vjeru u sovjetske organizacije. Boljševički petrogradski list piše o Centralnom izvršnom komitetu podmuklo i s puno mržnje. Poziv boljševičkog Kongresa sjeverne regije pukovnijskim i divizijskim komitetima da dođu na Kongres sovjeta predstavljaju kršenje propisa Sveruskog kongresa sovjeta. Poziv je upućen nakon što su Centralni izvršni komitet i većina vojnih organizacija, imajući u vidu predstojeće izbore za Ustavotvornu skupštinu, istupili protiv toga kongresa.

Centralni izvršni komitet do sada nije zauzeo stalište o vremenu održavanja Kongresa i ne obvezuje se na to, ali su boljševici već uzeli stvar u svoje ruke, a da se nisu ni posavjetovali s Centralnim izvršnim komitetom ili ga barem obavijestili....

Boljševici pokušavaju svrgnuti Privremenu vladu, Centralni izvršni komitet i Vijeće Republike, koje je tek počelo djelovati. Usto Kongresom sovjeta namjeravaju preduhitriti Ustavotvornu skupštinu (što također označava svrgavanje, ali prikriveno) te svrgnuti sâm Sovjetski kongres tako što će ga ilegalno sazvati. To je oviše svrgavanja i neće li to završiti i njihovim svrgavanjem?

56 "Izvestija", br. 197, od 27. oktobra 1917.

57 "Izvestija", br. 200, od 31. oktobra 1917.

58 Ibid.

PRIPREME ZA BOLJŠEVIČKU REVOLUCIJU

1. LENJIN PIŠE SMILGI⁵⁹

Viborg [Finska, 10. oktobra 1917.]

Drugu [Smilgi],
koristim ovu dobru priliku da se detaljnije pozabavim
nekim pitanjima.

1.

Opća politička situacija jako me uznemiruje. Petrogradski sovjet i boljševici objavili su rat Vladi. Ali Vlada ima vojsku i sustavno se priprema. (Kerenski se nalazi u Generalnom stožeru. Očito je da s Kornjilovljevim ljudima [reakcionarima] razmišlja o praktičnim mjerama kako vojnom akcijom uništiti boljševike.)

Što mi činimo? Zar samo usvajamo rezolucije i ništa više? Gubimo vrijeme, određujemo "datume" (Kongres sovjeta, 2. novembra – nije li smiješno tako odugovlačiti? Nije li ludo ovisiti o tom?) Boljševici ne provode sustavne radnje kako bi pripremili vlastite vojne snage za svrgavanje Kerenskog.

Događaji su u potpunosti opravdali stav koji sam zauzeo u vrijeme Demokratske konferencije, taj da stranka mora raditi na dizanju oružanog ustanka. Događaji nas prisiljavaju na to. Pitanje oružja sada je temeljno političko pitanje. Bojim se da boljševici to zaboravljaju. Zanose se "temama dana", detaljima i "nandom" da će "val odnijeti Kerenskog." Takva je nuda jako naivna i zasniva se na slučaju. Takav stav revolucionarne stranke proletarijata može se pokazati kriminalnim.

Moje je mišljenje da bismo trebali nastaviti agitirati u stranci za ozbiljno razmatranje oružanog ustanka pa stoga ovo pismo treba napisati na pisačem stroju i poslati [našim stranačkim kolegama] u Petrograd i Moskvu.

2.

A sada par riječi o vašoj ulozi. Čini mi se da su jedino na što možemo u potpunosti računati, a od vojnog su značaja, zapravo postrojbe u Finskoj i baltička flota. Čini mi se da biste trebali iskoristiti svoju visok položaj da sve sitne detalje i rutinske poslove dodijelite svojim pomoćnicima i tajnicima, da ne gubite vrijeme na "rezolucije", nego da se svakako u potpunosti posvetite pripremi vojske i flote u Finskoj radi svrgavanja Kerenskog. Formirajte tajni komitet sastavljen od najlojalnijeg voj-

nog osoblja, preispitajte s njima taj problem iz svih uglova. Prikupite (i osobno provjerite) točne informacije o sastavu i rasporedu vojnika blizu Petrograda i u Petrogradu, o mogućnosti dovođenja vojske iz Finske u Petrograd, informacije o kretanju flote itd.

Prekrasno sročene rezolucije i sovjeti bez vlasti čine nas smiješnim gubitnicima. Mislim da ste u mogućnosti okupiti pouzdane i sposobne vojne ljude. Idite na [tvrdavu] Ino i druge važne punktove. Ozbiljno i pažljivo proučite situaciju. Nemojte se zanijeti hvalisavim frazama kojima prečesto pribjegavamo.

Jasno je da ne smijemo ni u kojem slučaju dopustiti odlazak vojnika iz Finske. Bolje je staviti sve na kocku i riskirati s ustankom kako bismo ugrabili vlast i predali je Kongresu sovjeta. Pročitao sam u današnjim novinama da će za dva tjedna proći opasnost od [njemačkog] iskrcavanja. To znači da imate vrlo malo vremena za pripremu.

3.

Nadalje, potrebno je da iskoristite [svoj] "autoritet" u Finskoj kako biste nastavili sustavnu propagandu koja se provodi među Kozacima koji su sada u Finskoj. Neke su od njih Kerenski i kompanija namjerno uklonili iz Viburga zbog straha da će se zaraziti "boljševizmom" i stacionirali ih u Usikirku i Perkiarviju, između Viborga i Teriokija, jer će ondje biti posve izolirani od boljševika. Nužno je dobiti cijelovite informacije o tim Kozacima i poslati među njih neke od naših najboljih vojnih i pomorskih agitatora koji se nalaze u Finskoj. To je najhitnije, a isto vrijedi i za tiskani materijal.

4.

Nadalje, vojnici i mornari dobivaju dopust. Organizirajte one koji odlaze na dopust da odu na selo u propagandne postrojbe za sustavnu agitaciju. Neka idu u selu i okruge kako bi općenito agitirali, ali i agitirali za sazivanje Ustavotvorne skupštine. Vi ste za to na iznimno dobroj položaju. Možete odmah početi raditi na formiranju bloka sa socijal-revolucionarima lijevog krila. Samo nas taj potez može dovesti do stvarne moći u Rusiji i osigurati nam većinu u Ustavotvornoj skupštini. U međuvremenu, stvorite takav blok tamo gdje se trenutno nalazite. Dogоворите se za objavljanje letaka (i svakako me obavijestite o tehničkim problemima na koje najđete prilikom tiska letaka i prilikom njihova slanja u Rusi-

Druga Pripremena vlada

- Nakon lujiskih dana
predsjednik Privremene
vlade postao je Kerenski.
U ovaj sastav ušli su
većinom predstavnici
socijalističkih stranaka,
a predstavnici kadeta su
dali ostavke.

GOLDER, FRANK ALFRED

*Dokumenti ruske povijesti
1914.-1917.: Kako su boljševici
došli na vlast*

UP&UNDERGROUND
Zima 2017.

ju). Nadalje je potrebno da u svakoj grupi seoskih propagandista budu najmanje dva čovjeka: jedan boljševik i jedan lijevi social-revolucionar. U sadašnjem trenutku "poduzeće" socijal-revolucionara radi uspješan posao i trebali biste iskoristiti svoju prednost (jer ste okruženi lijevim socijal-revolucionarima) da u selu u ime toga formirate čvrst blok boljševika i socijal-revolucionara lijevog krila, seljaka i radnika, ali bez kapitalista.

Prema mom mišljenju, kako bi se pravilno pripremili ljudski umovi, odmah treba proširiti ovu parolu: "Moć treba odmah staviti u ruke Petrogradskog sovjeta, koji bi je trebao predati Kongresu sovjeta." Zašto trptjeti još tri tjedna rata i "Kornjilovljeve pripreme" Keren-skog? Širenje te parole od boljševika i lijevičarskih socijal-revolucionara u Finskoj može donijeti samo dobre rezultate.

* * *

6.

Sad kada ste na čelu "vlade" u Finskoj, na Vaša pleća pada jedan vrlo važan, a jednostavan zadatak. Treba izradići plan za ilegalno slanje tiskanog materijala u Rusiju iz Švedske. Bez toga sav ovaj govor o "Internacionali" samo su prazne riječi. To se može učiniti ovako: 1. imajte vlastitu vojničku organizaciju na granici, 2. ako to nije moguće, redovito šaljite bar jednog pouzdanog čovjeka na određeno mjesto gdje sam počeo dogovarati prijevoz uz pomoć te osobe u čijem sam domu proveo jedan dan prije odlaska u Helsingfors (Rovio ga poznaje). Moguće je da će Vam za to biti potrebno nešto novca, no svakako to učinite!

7.

Mislim da bismo se trebali sastati i porazgovarati o tim pitanjima. Mogli biste svratiti, izgubit ćete time manje od dana. Ako možete doći samo da me vidite nakratko, zamolite Roviu da nazove Khutunena [finskog socijалиsta] s pitanjem može li Rovijeva "šogorica" ("šogorica" ste Vi) posjetiti Khutunenovu "sestru" ("sestra" sam ja) jer je moguće da [inače] odem neočekivano. Svakako odgovorite na ovo pismo (potom ga spalite) posredstvom onog istog prijatelja, koji će ga predati Roviu i uskoro se vratiti.

U slučaju da se ovdje dulje zadržim, moramo se dogovoriti o slanju i primanju pošte. Možete pripomoći tako da željezničarima predate kuverte naslovljene na sovjet u Viborgu (te u njih stavite i pisma za Khutunena).

8.

Pošaljite mi posredstvom istoga druga identifikacijski list (što formalniji, na memorandumu Regionalnog komiteta, s predsjednikovim potpisom i pečatom, natipkan ili pisan čitkim rukopisom) na ime Konstantin Petrovič Ivanov. Neka na toj potvrdi piše da predsjednik Regionalnog komiteta jamči za toga druga i moli sve sovjete, pa tako i Sovjet vojničkih deputata Viborga, da mu iskažu povjerenje i pomognu mu oko čega god. Trebam ga u slučaju da se bilo što dogodi, "sukob" ili "sastanak".

9.

Imate li možda knjigu *Preispitivanje programa* objavljenu u Moskvi? Potražite je u Helsingforsu i pošaljite mi je po istome prijatelju.

10.

Molim Vas, imajte na umu da je Rovio izniman, ali lijep čovjek. Treba ga držati na oku i dvaput dnevno podsjećati na to što mora učiniti jer inače ne učini ništa.

Pozdrav!
K[ONSTANTIN] IVA[NOV]

- 60 "Rieč", br. 240, od 25. oktobra 1917.
 61 *Ibid.*, br. 243, od 28. oktobra 1917.
 62 "Izvestija", br. 199, od 30. oktobra 1917.
 63 "Izvestija", br. 200, od 31. oktobra 1917.
 64 *Ibid.*, br. 201, od 1. novembra 1917.

BOLJŠEVIČKI USTANAK⁶⁰

1. GLASINE

U Vladinim krugovima ne pridaje se pozornost glasina ma o boljševičkom ustanku 2. novembra. Bilo kako bilo, Vlada je spremna održati red.

2. PRIVREMENA VLADA I USTANAK⁶¹

S obzirom na činjenicu da su neki od ministara otišli u Moskvu, nije bilo formalnog sastanka 27. oktobra. Ujutro se, međutim, jedan dio ministara susreo u uredu premijera kako bi raspravljao o aktualnim pitanjima. Uvelike se raspravljal o glasinama o skorom boljševičkom ustanku. Čini se da zaista postoji temelj za ta izvješća jer su nedavno određeni pojedinci, s tvrdnjom da su predstavnici boljševičkih organizacija, posjetili tvornice, mlinove i garnizone, pozivajući radnike i vojnike da istupe pod parolom "Sva vlast Sovjetima radničkih i vojničkih deputata". Do sada nije bilo moguće definitivno utvrditi jesu li te osobe stvarno ovlaštene djelovati u ime boljševičkih organizacija. Naprotiv, u vladinim krugovima vlada mišljenje da tu vrlo radikalnu agitaciju provode mračne sile, među njima bivši agenti starog režima i nekoliko osoba s kriminalnim dosjeom.

U svakom slučaju, Privremena vlada odlučila je poduzeti stroge mjere kako bi sprječila ustank ili nerede.

3. OBJAVA GRADONAČELNIKA PETROGRADA O STANJU ZALIHA HRANE⁶²

Građani! Budući da ste me vi izabrali, ponio bih se lažno i nedostojno vašeg povjerenja kada bih skrивao istinu. Osjećam svojom dužnošću da vam kažem kakva je situacija s hranom u glavnom gradu.

Gradska skupština (Duma), Gradska uprava i posebna povjerenstva za hranu rade sve što je u njihovo moći da zadovolje potrebe stanovništva za hranom. Nažalost, regije koje proizvode hranu odbijaju je, iz tko zna kojih razloga, prodati Petrogradu. Čak ni ono što se s teškoćom osigura ne može se lako dopremiti ovamo zbog neorganiziranosti željezničke službe i činjenice da se hrana zadržava pri transportu i krađe. Onaj dio koji napokon stigne do Petrograda teško je istovariti zbog nedostatka ruku i radničkih timova.

U današnje vrijeme brašno gotovo i ne pristiže u grad. Ne dobivamo ništa osim žita pa naši mlinovi melju

do krajnjih granica kako bi proizveli dovoljno brašna za potrebe glavnog grada. Dio brašna moramo ustupiti Peterogradskom garnizonu.

Građani, našli smo se u takvim uvjetima u kojima da zakasni teretni vlak, da se odgoditi istovar, da mlinovi prestanu s radom na par sati, situacija s opskrbom hrane u glavnom gradu bila bi kritična.

Građani, ova će situacija postati strašna ako bi se, usto, dogodili nemiri u gradu. Poremećaji će neizbjegivo odgoditi, pa čak i zaustaviti opskrbu stanovništva hranom. I najmanji zastoj u tome poslu, zbog nedostatka zaliha hrane, bacit će nas, vaše žene i djecu u stanje gladovanja. Onaj tko prouzroči takvo teško stanje čini strašan zločin.

4. NAORUŽAVANJE ZA USTANAK⁶³

Centralni izvršni komitet Sovjeta radničkih i vojničkih deputata upozorava tvorničke komitete i druge organizacije da se, u skladu s odlukom povjerenstva Centralnog izvršnog komiteta za borbu protiv kontrarevolucije, nikakvo oružje, streljivo ili eksplozivi ne smiju predati nijednoj organizaciji bez odobrenja Privremenog komiteta Centralnog izvršnog komiteta Sovjeta radničkih i vojničkih deputata. ...

5. SJEDNICA PETROGRADSKOG SOVJETA⁶⁴

[31. oktobra 1917.]

Sjednica kojom je predsjedavao Trocki započela je s radom u 19 sati. Na početku su čitana izvješća predstavnika s fronta. Većina njih je rekla da oni na frontu žele samo jedno, a to je kraj rata pod svaku cijenu. Sljedeće pitanje na dnevnom redu bio je Kongres [sovjeta]. Karakhan je izvjestio ... da je Kongres odgođen za 7. novembra. ... O glasinama o boljševičkom ustanku Trocki je rekao:

"Drugovi, tijekom proteklih dana tisak je bio pun glasina i članaka o navodnom ustanku, koji se ponekad pripisuje boljševicima, a ponekad i Petrogradskom sovjetu, pa bih želio dati izjavu o toj temi u ime Petrogradskog sovjeta.

Odluke Petrogradskog sovjeta objavljene su kako bi se svi o njima mogli informirati. Petrogradski sovjet izborno je tijelo i svaki zastupnik odgovara svojoj izbornoj jedinici. Ovaj revolucionarni parlament ne može donijeti odluku bez znanja svih radnika i vojnika.

GOLDER, FRANK ALFRED

Dokumenti ruske povijesti
1914.-1917.: Kako su boljševici
došli na vlast

UP&UNDERGROUND
Zima 2017.

One buržuje koji misle da imaju pravo preispitivati naše političke planove upućujemo na naše svima poznate političke odluke. Kad bi Petrogradski sovjet smatrao da treba odrediti datum ustanka, to bi i učinio. Ali ne znam kada je i gdje donesena odluka o tom ustanku. Buržujski tisak navodi da je ustanak zakazan za 4. novembra. To je Dan Petrogradskog sovjeta, koji je proglašio Izvršni komitet u svrhu propagande i prikupljanja donacija.

Također je istaknuto da sam ja, kao predsjednik Petrogradskog sovjeta, potpisao narudžbu za 5000 pušaka. U skladu s odlukom Komiteta o borbi protiv kontrarevolucije, u vrijeme Kornjilova, a u svrhu organizacije i opremanja radničke milicije, dao sam nalog za nabavu 5000 pušaka...

U vezi s drugim pitanjem o sazivu Kongresa treba reći kako u ovom trenutku postoji želja za premještajem garnizona iz Petrograda. To je vrlo jasno, jer se razumije da će Kongres zasigurno donijeti odluku da se moć preda Sveruskom kongresu sovjeta, uz odluku o neposrednom primirju na svim bojištima i davanje zemljšnjih posjeda u ruke seljaka. Buržoazija sve to zna i stoga želi protiv nas naoružati sve svoje poslušnike..."

6. LUDA PUSTOLOVINA⁶⁵

Očigledno su svi apeli uzaludni i boljševički ustanak na koji smo upozoravali, ta strašna kušnja za zemlju, organiziran je i počinje. Samo je tri tjedna do Ustavotvorne skupštine, samo nekoliko dana do Kongresa sovjeta, a ipak su se boljševici odlučili na novi državni udar koristeći široko nezadovoljstvo i veliko neznanje masa vojnika i radnika. Oni su smjelo ljudima obećali kruh, mir i zemlju. Ni najmanje ne dvojimo da oni ne mogu održati nijedno od svojih obećanja, čak i ako uspiju u svojim namjerama.

Oni ne mogu osigurati kruh gradskom stanovništvu jer ga je malo ili ga se malo može dopremiti zbog sloma željeznica. Ako se anarhija proširi, još će se manje kruha moći dovesti. Jedna od prvih posljedica boljševičkog pokušaja ustanaka bit će smanjenje gradskih i vojnih zaliha hrane. Kad bi boljševici stvarno preuzeli vlast, došlo bi do gladi. Boljševička vlada nikad ne bi bila priznata u krajnjim južnim stepama, a žito koje odande dolazi u cijelu Rusiju bilo bi zadržano. Pitanje hrane povezano je s pitanjem organizacije, a tko može sumnjati u to da organizacija pati u vrijeme građanskog rata i da će se

potpuno raspasti ako vlast priđe u ruke onih koji nikada nisu imali praktičnog iskustva u državnim poslovima i usto nemaju ni predodžbu o mogućim problemima? Oni mogu zaplijeniti zalihe u skladištima i trgovinama i njima hraniti stanovništvo glavnog grada na nekoliko dana, ali ne dulje. Nakon toga će doći do gladi, nemira i pogroma. Ovo je jedino rješenje problema hrane na koje boljševici mogu računati te ne mogu ništa više učiniti, bez obzira na to koliko se trudili.

Što se tiče pitanja vlasništva nad zemljom, ono se može prenijeti na trudbenike na jedan od dva načina: donošenjem potrebnih zakona i pravilnom organizacijom raspodjele zemljišta ili, pak, jednostavno otimanjem zemlje od strane seljaka. Prva metoda podrazumijeva ne samo izradu potrebnih zakona, nego i imenovanje lokalnih zemljšnjih povjerenstava koja će raditi prema nekom utvrđenom planu, na temelju sastava stanovništva i količine zemljišta. Kako boljševici mogu voditi takav posao kad nikada nisu imali ni seljačku organizaciju, kad nikada nisu imali, pa ni sada nemaju, većinu u zemstvima? Najbolje što mogu učiniti jest izdavanje naloga od dvije riječi: prigrabite zemlju! Takav bi poredak vodio do agrarnih nemira i uništavanja koje bi nazvali agrarnim pobunama da sačuvaju obraz, ali to se nikako ne bi moglo nazvati predajom zemlje trudbenicima. U takvom sustavu zemljište ne bi dobio čovjek kojemu je ono potrebno, već onaj koji ga želi.

Uništavanje zemljoposjeda ne znači podjelu zemlje. U velikoj mjeri seljaci bez zemlje bit će jednako nepovlašteni kao i prije. U svakom slučaju, vojnici koji imaju najviše prava na raspodjelu zemlje, bit će izostavljeni. Nakon općeg otimanja zemljišta, vojnici mogu biti prisiljeni upotrijebiti svoje oružje kako bi dobili neku zemlju za sebe u svojem ili susjednom selu ili, pak, negdje daleko. Otimanje zemlje nije vrsta agrarnog zakonodavstva koje revolucionarna vojska, iznad svih, ima pravo očekivati. To je barbarski sustav koji osiromašuje, ispočetka barem, zemlju u cjelini.

Što se tiče pitanja mira, situacija nije bolja. Zbog neorganiziranog bratimljenja pucnjava može prestati na određenim punktovima duž fronta. Ljudstvo može te punktove napustiti i omogućiti neprijatelju da okruži preostale vojниke te ih ubije ili zarobi. Moguće je oslabiti front te time dati priliku neprijatelju da zauzme novi teritorij. Na taj način ne može biti mira. Samo država može zaključiti mir. Kako bi se mir uspješno održao,

65 Ibid, br. 206, Uvodnik od 7. novembra 1917.

66 "Izvestija", br. 206, od 7. novembra 1917.

67 Ibid., br. 207, od 8. novembra 1917.

68 Ibid.

nužno je da država bude ujedinjena i snažna i da uživa poštovanje saveznika i neprijatelja. Nitko neće sklopiti mir sa zemljom u kojoj bjesni građanski rat jer nema smisla zaključiti mirovni ugovor s nepriznatom državom. U takvim je okolnostima za neprijatelja bolje nastaviti s ratom, čak i ako želi mir, kako bi ostvario još veću prednost i stavio se u još povoljniji položaj. Iskustvo od ovoga ljeta pokazalo je da je sa svakim vojnim uspjehom Nijemaca položaj reakcionara ojačao, čime se Vilimova pozicija poboljšala, a šanse za demokratski mir smanjile. Boljševici obećavaju neposredan mir, ali sve što mogu učiniti jest Rusiju odmah izručiti Vilimu, čak i ako to ne žele, čak i ako se protiv toga bore svim snagama. Logika događaja, koja je jača od ljudske, dovest će do toga.

No najgore je od svega to da će boljševička pobuna, u slučaju uspjeha, dovesti do niza građanskih ratova između različitih regija u zemlji, kao i u unutrašnjosti svake regije. Imali bismo režim prava jačega. Na jednom bi mjestu vladao bijeli teror, a na drugom crveni. Svaki konstruktivan posao, koliko god trajao, bio bi nemoguć. Jedan od ishoda anarchije bio bi taj da će prvi avanturist koji nađe ugrabitи vlast, a neuke mase (kojih je naša zemlja puna) okrenut će se Nikoli II. da ih spasi od revolucije koja nije mogla ispuniti svoja obećanja.

Boljševički ustank može dovesti samo do toga. Je li moguće da ljudi ne razumiju da diktatura i terori nisu način na koji se organizira zemlja? Nije li jasno da će diktatura jedne stranke, bez obzira na to koliko radikalna ona bila, dovesti do ogorčenja među velikom većinom ljudi, baš poput autokracije? Nije li jasno da se pokušaj podizanja ustanka, u vrijeme pripreme izbora za Ustavotvornu skupštinu, ne može smatrati protuzakonitim činom jedino zato što se radi o ludom činu?

7. SJEDNICA PETROGRADSKOG SOVJETA⁶⁶

[7. novembra 1917.]

Sjednicu je u 19 sati otvorio Trocki, koji je izjavio: "Tijekom noći saznali smo da je Privremena vlada pozvala bataljon probranih ljudi iz Carskog Sela, časničku školu iz Oranienbauma i topništvo iz Pavlovska. Rano ujutro dobili smo obavijest da su dva lista, *Soldat* [Vojnik] i *Rabocij put* [Radni put] ugašena.

No Vojno-revolucionarni komitet nije samo pasivno promatrao te su posljedično sve trupe koje je Vlada pozvala, osim male skupine kadeta, odbile izvršiti

zapovijedi. Osim toga, Vojno-revolucionarni komitet predložio je pukovniji iz Litovska da preuzme zaštitu naših novina, što je odmah učinjeno, a tiskare redovno rade. Naredba Privremene vlade da krstarica Aurora digne sidro i napusti Petrograd nije poslušana. Krstarica je na istom mjestu gdje je bila jučer, što je u skladu s uputama Vojno-revolucionarnog komiteta....

Pitali su nas planiramo li dići ustank. Odgovorio sam da se Petrogradski sovjet zalaže za prijenos vlasti u ruke Sovjeta te da će ovih dana, danas ili sutra, po otvorenju Sveruskog kongresa sovjeta, ta parola stupiti na snagu. Hoće li to dovesti do ustanka, ne ovisi o nama, nego o našim protivnicima. Privremenu vladu smatramo bijednom i bespomoćnom krnjom vladom, koja će ka pokret povjesne metle da je pomete, kako bi se oslobođio prostor za pravu, narodnu vladu. Sadašnja je Vlada izgubila svu podršku, autoritet, pravo i moral.

No sukob u obliku ustanka nije nam u planu za danas ili sutra, kad će se sastati Sveruski kongres sovjeta. Vjerujemo da će Kongres provesti u djelo naš slogan sa značajnom snagom i autoritetom. Ali ako Vlada želi iskoristiti 24, 48 ili 72 sata koje još ima na raspolaganju i istupiti protiv nas, tada ćemo ih dočekati protunapadom i uzvratiti udarcem na udarac, željezom na željezo...."

KRAJ REŽIMA KERENSKOG⁶⁷

[7. novembra 1917.]

Kerenski je ostao u Stožeru od 2 do 7 sati ujutro.... U 7 sati uputio se na front.... Svakog se časa očekuje njegov povratak.... U 20:30 sati Privremena vlada u Zimskoj palači primila je ultimatum koji je potpisao Petrogradski sovjet. Članovima vlade ostavljeno je 20 minuta za predaju, a u slučaju odbijanja priprijećeno im je da će oružje s Petropavlovskog tvrđave, kao i krstarice Aurore, usmjeriti na Zimsku palaču. Vlada je odbila svaku raspravu i ultimatum.

Vijesti o zauzeću Zimske palače, uhićenju... i zatvaranju članova vlade u Petropavlovskoj tvrđavi... stigle su do nas u dva sata ujutro.

SJEDNICA PETROGRADSKOG SOVJETA⁶⁸

Sjednica kojom je predsjedavao Trocki započela je s radom u 14:35 sati. On je rekao: "U ime Vojno-revolucionarnog komiteta izjavljujem da Privremena vlada više ne postoji. (Pljesak.) Neki od ministara već su uhićeni. (Bravo.) Ostali će uskoro biti uhićeni. (Pljesak.) Revolu-

Oktobarski ustank

- Čin koji je označio početak Oktobarske revolucije. Ustanakome je rukovodio Trocki putem Vojno-revolucionarnog komiteta (zajedno s Antonovom-Ovsejenkom), koji je bio i predsjednik Petrogradskog komiteta. Bio je to oružani napad na Zimski dvorac, tada sjedište Privremene vlade koju je prešao uz minimalne ljudske žrtve i materijalne štete. Ključnu ulogu kod razvijanja strategije Oktobra imao je Lenjin, međutim kod taktilke je s vremenom prevagnuo stav Trockog i još nekih boljševika, nasuprot Lenjinovom, da se vlast preuzme u ime Petrogradskog sovjeta i uoci samog Drugog kongresa, nego u ime partije i neovisno o Drugom kongresu.

GOLDER, FRANK ALFRED

Dokumenti ruske povijesti
1914.-1917.: Kako su boljševici
došli na vlast

cionarni garnizon, pod kontrolom Vojno-revolucionarnog komiteta, raspustio je Pretparlamentarnu skupštinu [Vijeće Republike]. (Glasan pljesak: "Živio Vojno-revolucionarni komitet") ... Željezničke postaje, poštanski i telegrafski uredi, Telegrafska agencija Petrograda i Državna banka okupirani su..."

Troicki je nastavio: "Među nama je Vladimir Iljič Lenjin, koji zbog spleta okolnosti nije mogao biti s nama cijelo ovo vrijeme.... Pozdravite Lenjinov povratak!" Publika mu je priredila glasne ovacije....

Lenjinov govor⁶⁹

Drugovi, upravo se dogodila radnička i seljačka revolucija čiju su potrebu boljševici mnogo puta isticali.

Koja je važnost ove revolucije? Kao prvo, važno je to da ćemo imati sovjetsku vladu bez sudjelovanja bilo koje buržoazije jer će potlačene mase između sebe oformiti vladu. Stara državna mašinerija razbit će se na komadiće, a na njezinu će mjestu sovjetske organizacije stvoriti novu vladajuću mašineriju. Sada okrećemo novu stranicu u povijesti Rusije, a sadašnja, Treća ruska revolucija konačno će voditi do pobjede socijalizma.

Jedan od naših neposrednih zadataka jest odmah okončati rat. No kako bi se okončao rat koji je blisko povezan sa sadašnjim kapitalističkim sustavom, potrebno je svrgnuti sâm kapitalizam. U tom će nam radu pomoći svjetski radnički pokret koji se već počeo razvijati u Italiji, Engleskoj i Njemačkoj.

Pravedna i neposredna ponuda mira koju ćemo odaslati međunarodnoj demokraciji pronaći će svugdje topao odgovor među međunarodnim masama proletarijata. Kako bismo osigurali povjerenje proletarijata, potrebno je odmah objaviti sve tajne ugovore.

U unutrašnjosti Rusije ogroman dio seljaštva rekao je: "Dosta je bilo igranja s kapitalistima, udružit ćemo se s radnicima." Osigurat ćemo njihovo povjerenje jednom uredbom koja će izbrisati privatnu imovinu zemljoposjednika. Seljaci će shvatiti da je njihov jedini spas u zajedništvu s radnicima.

Uspostaviti ćemo stvarnu radničku kontrolu nad proizvodnjom.

Naučili smo raditi zajedno u prijateljstvu, što je i vidljivo iz ove revolucije. Imamo snagu masovne organizacije koja je sve pokorila i koja će proletarijat voditi ka svjetskoj revoluciji.

Sada bismo se mi u Rusiji trebali pozabaviti izgradnjom proleterske socijalističke države.

Živjela svjetska socijalistička revolucija.

186

Petrogradski sovjet -

Petrogradski sovjet radničkih i vojničkih deputata bio je revolucionarno gradsko vijeće Petrograda, ruske prijestolnice. Uspostavljen je u martu 1917., nakon Februarске revolucije kao predstavničko tijelo gradskih radnika i vojnika. Bio je uporište revolucionare vlasti uoči same Oktobarske revolucije na čelu s boljševicima i Trockim. Njegovi predsjednici u revolucionarnoj godini bili su Čheidze, Trocki i Zinovjev.

Politbiro – Nakon Oktobarske revolucije postao najviše politička instituca u partiji, a onda i u sovjetskoj državi. Osnovan radi efikasnijeg obavljanja tehničkih političkih stvari koje su tražile da se Centralni komitet sastaje češće nego što je to moglo biti.

8. BOLJEVICI NA VLASTI⁷⁰

Jučer smo tvrdili da je boljševički ustanak luda avantura, a danas, nakon što je njihov pokušaj okrunjen uspjehom, i dalje isto mislimo. Ponavljamo da ovo što se događa pred našim očima nije prijenos vlasti na sovjete, već zauzimanje vlasti od jedne stranke, boljševika. Jučer smo napisali da uspješan pokušaj revolucije podrazumijeva uništenje najvećeg dostignuća revolucije, uništenje Ustavotvorne skupštine. Danas dodajemo i to da to znači i razbijanje Kongresa sovjeta, a možda i cijele sovjetske organizacije. Činjenica je da socijal-revolucionari i socijaldemokratski menjševici (obranaši i internacionalisti) nisu mogli u sadašnjim okolnostima sudjelovati na Kongresu. To je također stajalište vojnika s fronta. Odlaškom tih skupina iz Kongresa ostaju samo... boljševici. Mogu se nazivati kako god žele, no ostaje činjenica da su jedino boljševici sudjelovali u ustanku. Sve ostale socijalističke i demokratske stranke prosvjeduju protiv ustanka.

Kako će se situacija dalje razvijati ne znamo, ali malo se dobra može očekivati. Baš kao i jučer i dalje smo posve sigurni da boljševici ne mogu oformiti državnu vladu. Danas kao i jučer ponavljamo da će se ti događaji najgore odraziti na pitanje sklapanja mira. ... Danas je Vijeće Republike trebalo glasati o posebnoj mirovnoj rezoluciji. No palaču "Marinski" okupirao je Revolucionarni komitet, a Vijeće se nije sastalo.

9. STVARANJE VLADE NARODNIH KOMESARA⁷¹

Na sjednici [Sveruskog kongresa sovjeta] 8. novembra, Kamenjev je pročitao sljedeći dekret:

Sveruski kongres sovjeta radničkih, vojničkih i seljačkih deputata odlučio je oformiti Privremenu vladu radnika i seljaka koja će se zvati Sovjet narodnih komesara koji će upravljati zemljom do saziva Ustavotvorne skupštine. Kontrola nad aktima Narodnih komesara i pravo na njihovo mijenjanje pripada Sveruskom kongresu radničkih, vojničkih i seljačkih deputata i njegovu Centralnom izvršnom komitetu.

⁶⁹ "Izvestija", br. 207, od 8. novembra 1917.

⁷⁰ "Izvestija", br. 207, Uvodnik od 8. novembra 1917. Ovo je zadnji broj novina koje je tiskao Centralni izvršni komitet. Sljedećega dana već je bio u rukama boljševika.

⁷¹ Trocki, L. *Sabrana djela III*, 2. dio, 1917., str. 392.

Sadašnji Sovjet narodnih komesara čine sljedeće osobe:

Predsjednik Sovjeta:

Komesar unutarnjih poslova:

Komesar za poljoprivredu:

Komesar za rad:

Ratni i mornarički komesar:

V. A. OVSEENKO (Antonov)

N. V. KRILENKO i

DIBENKO

Komesar za trgovinu i industriju:

Komesar za obrazovanje:

Komesar za financije:

Komesar vanjskih poslova:

Komesar za pravosuđe:

Komesar za hranu:

Komesar za poštu i telegrafske komunikacije:

Predsjedatelj nacionalnih manjina:

Komesar za željeznice:

VLADIMIR ULJANOV (Lenjin)

A. I. RIKOV

V. P. MILJUTIN

A. G. ŠLJAPNIKOV

Odbor čiji su članovi:

V. P. NOGIN

A. V. LUNAČARSKI

I. I. SKVORCOV

L. D. BRONSTEIN (Trocki)

G. I. OPPOKOV (Lomov)

I. A. TEODOROVIĆ

N. P. AVILOV (Glebov)

J. V. DŽUGAŠVILI (Staljin)

Trenutno neimenovan.

10. JEDNOGLASNO USVAJANJE DEKRETA O MIRU 8. NOVEMBRA 1917. U SVERUSKOM KONGRESU SOVJETA RADNIČKIH, VOJNIČKIH I SELJAČKIH DEPUTATA⁷²

Vlada radnika i seljaka, stvorena revolucijom sa 6. na 7. novembra, crpeći snagu od Sovjeta radničkih, vojničkih i seljačkih deputata, predlaže svim zaraćenim narodima i njihovim vlastima da odmah pokrenu pregovore koji će rezultirati pravednim mirom. Pravedni i demokratski mir za kojim žeda velika većina ratom iscrpljenih, izmучenih trudbenika i radničkih klasa u svim zaraćenim zemljama. Mir koji su ruski radnici i seljaci toliko uporno i glasno zazivali još od raspada carističkog režima je, prema mišljenju Vlade, neposredni mir bez aneksije (bez straha od zauzeća stranih zemalja i prisilnog zauzimanja teritorija drugih nacionalnosti) i bez ratne odštete.

Vlada Rusije predlaže da se takav mir odmah zaključi između svih zaraćenih nacija. Ona nudi odlučno poduzimanje potrebnih koraka, bez odgode, bez čekanja na konačnu potvrdu svih uvjeta takva mira na konferencijama nacionalnih predstavnika svih zemalja i svih naroda.

Vlada tumači pojam aneksije ili oduzimanja stranih zemalja u svjetlu u kojem ga inače tumači demokracija općenito, a posebno radničke klase. Tumači ga kao svako pripajanje malih i slabih naroda velikim i sna-

žnim državama, bez jasnog i dobrovoljnog pristanka toga naroda, bez obzira na datum toga prisilnog pripajanja, neovisno o kulturnom razvoju ili zaostalosti nacije, prisilno pripojene ili zatočene unutar granica određene države i bez obzira na to radi li se o europskim ili prekoceanskim narodima.

Ako bilo koja nacija bude prisilno zadržana unutar granica druge države, ako bude zarobljena protiv svoje volje – bilo da je to izraženo u tisku, nacionalnim skupštinama, odlukama stranaka ili nemirima i ustankom protiv nacionalnog ugnjetavanja – i nije u mogućnosti slobodno glasovati zbog nazočnosti vojnika jače nacije koja ih je anektirala te ne može bez i najmanjeg pritiska slobodno odrediti vlastiti oblik državnog života, onda je takvo stjecanje teritorija aneksija, tj. prisvajanje silom.

Kako bi produžili ovaj rat, bogati i snažni narodi ne mogu se složiti kako podijeliti male i slabe nacionalnosti koje su osvojili, što je prema mišljenju ove Vlade najveće kazneno djelo protiv čovječnosti, a [vlada] svečano najavljuje svoju odluku da će odmah potpisati mirovni sporazum za kraj rata pod naznačenim uvjetima koji su pravedni prema svim narodima bez iznimke.

Štoviše, Vlada izjavljuje da ne stavlja gore navedene uvjete mira pod ultimatum, već će pristati na preispitivanje svih drugih uvjeta. Jedino će, kad svaka zaraćena ratoborna nacija bude imala neki prijedlog, ustrajati na to me da ga postavi što prije i što je moguće jasnije, ostavivši po strani sva dvostruka značenja i sve tajne pri njegovoj formulaciji. Vlada odbacuje svu tajnu diplomaciju i odlučna je otvoreno pregovaratati naočigled svih ljudi. Odmah će objaviti sve tajne ugovore koje su od marta do 7. novembra 1917. ratificirale i zaključile vlada zemljoposjednika i kapitalista.

Vlada odmah i bezuvjetno poništava tajne ugovore, u mjeri u kojoj im je svrha bila, a što je bilo istinito u većini slučajeva, pružiti pogodnosti i povlastice ruskim zemljoposjednicima i kapitalistima te održati ili povećati pripojeni teritorij zauzet od zagovornika Velike Rusije.

Predlažući vladama i narodima svih zemalja da odmah započnu otvorene mirovne pregovore, Vlada sa svoje strane izražava spremnost da nastavi pregovore u pisanim oblicima, telegrafom, raspravama između predstavnika različitih zemalja ili na Konferenciji tih predstavnika. Kako bi olakšala pregovore, Vlada imenuje svoje ovlaštene zastupnike u neutralnim zemljama.

GOLDER, FRANK ALFRED

*Dokumenti ruske povijesti
1914.-1917.: Kako su boljševici
došli na vlast*

UP&UNDERGROUND
Zima 2017.

Vlada predlaže svim vladama i narodima svih zaraćenih zemalja da istodobno zaključe primirje na najmanje tri mjeseca, tj. na dulje vrijeme, kako bi ne samo pregovarali o miru uz sudjelovanje predstavnika svih naroda ili narodnosti, bez iznimke bilo da su uvučeni u rat ili su prisiljeni na sudjelovanje u njemu, nego i kako bi svugdje omogućili sazivanje skupština nacionalnih predstavnika radi konačnog ratificiranja mirovnih uvjeta. Iznoseći te mirovne prijedloge vladama i narodima svih zaraćenih zemalja, Privremena vlada radnika i seljaštva Rusije posebno apelira na intelligentne radnike triju najistaknutijih nacija čovječanstva i vodećih sudiionika u ovome ratu, radnike Engleske, Francuske i Njemačke. Trudbenici tih zemalja pružili su najveći obol napretku i socijalizmu svojim svjetlim primjerima kao što su čartizam – radnički pokret u Engleskoj, niz revolucija povjesnog i svjetskog značaja koje je digao francuski proletarijat, i napisljetu, junačka borba protiv Zakona o izuzeću u Njemačkoj, kao i primjer radnicima cijelog svijeta koji su pružili njemački trudbenici svojim tvrdoglavim, produljenim i discipliniranim nastojanjima da organiziraju proleterske mase. Svi ti primjeri proleterskog junaštva i povjesnog razvoja navode nas da vjerujemo kako će radnici navedenih zemalja razumjeti zadatak koji stoji pred njima, a to je oslobođenje čovječanstva od strahota rata i njegovih posljedica. Odlučnim, energičnim i samozatajnim raznolikim naporima ti će nam radnici pomoći ne samo da uspješno privredimo kraju mirovne pregovore već i da trudbeničke i eksplorativne mase oslobodimo svih oblika ropstva i iskorištavanja.

11. DEKRET O ZEMLJI⁷³

Konačno rješavanje zemljišnog pitanja pripada nacionalnoj Ustavotvornoj skupštini.

Najpravičnije su odredbe sljedeće:

1. Pravo privatnog vlasništva nad zemljom prestaje zauvijek. Zemlja se ne može prodavati, kupiti, davati u zakup, hipoteku ili otuđiti na bilo koji drugi način. Sva zemljišta: državna, rentna, kabinetska, samostanska, crkvena, nasljedna, privatna, općinska, seljačka i bilo koja druga, prelaze u narodno vlasništvo bez odštete i predaju se na korištenje onima koji ih obrađuju. Osobe koje su pretrpjele gubitak imovine imaju pravo na javnu pomoć toliko dugo koliko im je po-

trebno za prilagodbu promijenjenim životnim uvjetima.

2. Vlasništvo nad podzemnim resursima kao što su rude, nafta, ugljen, sol itd. te nad šumama i vodom od nacionalne važnosti prenosi se isključivo na državu. Svi manji potoci, jezera, šume, itd. daju se na korištenje zemljišnim zajednicama pod uvjetom da njima upravljaju organi lokalne samouprave.
3. Zemljišta pod intenzivnom poljoprivredom (voćnjake, vrtove, plantaže, rasadnike itd.) ne treba podijeliti, već ih pretvoriti u uzorne farme pa ih predati državi ili zajednici, ovisno o veličini i važnosti. Mali privatni posjedi, gradska i seoska zemljišta s voćem i povrćem moraju ostati u posjedu njihovih sadašnjih vlasnika, ali će se veličina tih posjeda i visina poreza koji se na njih plaća utvrditi zakonom.
4. Ergele, državna i privatna poljoprivredna gospodarstva za rasplod stoke, peradi itd. oduzimaju se, nacionaliziraju i predaju u isključivu uporabu države ili zemljišne zajednice, ovisno o njihovoj veličini i važnosti. Pitanje odštete riješit će Ustavotvorna skupština.
5. Sva stoka, orude i sl. s oduzetog zemljišnog posjeda mora se dati na korištenje državi ili zemljišnoj zajednici, ovisno o veličini i važnosti, bez odštete. To se ne odnosi na seljake s malim posjedom.
6. Svi ruski građani (muškarci i žene) koji su spremni obrađivati zemlju, sami ili uz pomoć svojih obitelji ili pak kolektivno, imaju pravo na korištenje zemljišta sve dok ga mogu obrađivati. Najamni rad nije dopušten. U slučaju da je član ruralne zajednice nesposoran za rad u razdoblju od dvije godine, dužnost je zajednice pomoći mu dok se ne oporavi i to kolektivnim obrađivanjem njegove zemlje. Poljoprivrednici koji su ili prestari ili fizički nesposobni za obrađivanje zemlje, gube pravo na nju, ali zauzvrat primaju državnu mirovinu.
7. Zemljište se podjednako podjeljuje trudbenicima prema potrebama ili radnoj sposobnosti, ovisno o lokalnim uvjetima. Svaka zajednica mora samostalno odlučiti kako će se njezina zemlja raspodjeliti, hoće li biti u kolektivnom vlasništvu, u obliku farmi ili artela.

73 "Izvestija", br. 209, od 10. novembra 1917. Taj je Dekret o zemlji praktički jednak dekretu "Seljački mandati nad zemljom" objavljenom u *Vijestima Sveruskog sovjeta kršćanskih deputata*, br. 88, 19. septembra 1917.v

8. Sva otuđena zemlja ide u jedan nacionalni fond. Njezinu raspodjelu među trudbenicima provode lokalna i središnja samoupravna tijela, počevši od demokratskih organizacija u selima i gradovima, pa sve do središnjih regionalnih institucija. Taj je zemljjišni fond podložan periodičkoj preraspodjeli, temeljenoj na porastu stanovništva, povećanju proizvodnje i metodama uzgoja.

Promjenom granica zemljišta izvorna zemljjišna raspodjela [nastala nakon oslobođenja kmetova] neće biti dirana.

Zemlja članova koji odlaze iz zajednice vraća se u fond zemljišta, no preferencijalno pravo na nju imaju najbliži rođaci i osobe koje prijašnji korisnici odrede.

U vrijeme kada se zemlja vraća u zemljjišni fond, isplaćuje se naknada za gnojidbu i temeljna poboljšanja zemljišta u visini buduće, još neostvarene, koristi.

Ako opskrba zemljišta na nekim mjestima ne može zadovoljiti potrebe stanovnika, višak stanovništva bit će raseljen na račun države, koja će sve to organizirati i usto doseljenicima osigurati potrebnu opremu. Selit će se redom: seljaci bez zemlje koji žele otići, nepoželjni građani, dezterteri i drugi te na kraju oni određeni lutrijom ili dobrovoljac.

Sve što je navedeno u ovome dekretu izraz je snažne želje većine politički osviještenih seljaka i proglašeno je privremenim zakonom koji će biti usvojen prije sastanka Ustavotvorne skupštine.

Neki će se njegovi dijelovi početi provoditi što je prije moguće, a ostali dijelovi postupno prema najboljoj procjeni kotarskih Sovjeta seljačkih deputata.

Posjedi seljaka i Kozaka prosječne veličine neće biti zaplijenjeni.

*Predsjednik Vijeća narodnih komesara
VLADIMIR ULJANOV LENJIN
8. novembra 1917.*

Prijevod: Iva Mandić

189

Ratni komunizam - Nauživ političko-gospodarske politike koja se primjenjivala tijekom građanskog rata (1918. - 1921.). Bio je obilježen radikalnom "retatizacijom" - podrzavljenjem i iznimnim mjerama kao što su revizicija hrane i pokušaj ukidanja novca.

Sekretarijat - Osnovan nakon smrti Jakova Sverdlova, glavnog organizatora partije. Prvi sastav je bio tročlan. U slaskom Staljina u sekretarijat on gubi svoj izvorni smisao potpore Centralnom komitetu i kao tijelo koje olakšava posao Politbiroa te postaje glavni izvor partitske i državne moći. Osnovna poluga bila je kadrovska politika, u vezi koje je usko suradi- vao s Orgbiroom.

GOLDER, FRANK ALFRED
*Dokumenti ruske povijesti
1914.-1917.: Kako su boljševici
došli na vlast*

UP&UNDERGROUND
Zima 2017.

POGOVOR: ULOGA SUBJEKTIVNOG FAKTORA – STO GODINA POSLIJE

Birač, Dimitrije

“... jer su nama sve ove fraze vrlo dobro poznate još od 1848. To su predstavnici sitne buržoazije, koji se javljaju iz straha da bi proletarijat, potaknut svojim revolucionarnim položajem, mogao ‘predaleko ići’. Umjesto odlučne političke opozicije – opće posredovanje; umjesto borbe protiv vlade i buržoazije – pokušaj da se one pridobiju i uvjere; umjesto prkosnog otpora protiv zlostavljanja odozgo – ponizno pokoravanje i priznanje da je kazna zaslужena.”

“Gdje se klasna borba odbacuje kao neprijatna ‘gruba’ pojava, tu kao osnova socijalizma ne ostaje ništa drugo do ‘istinsko čovjekoljublje’ i prazne fraze o ‘pravednosti’ ...”

Marx i Engels – Bebelu, Liebknechetu, Brackeu i drugima (cirkularno pismo), London, 17-18.9.1879., str.41 i 42;
Marx-Engels, Pisma o historijskom materijalizmu, Kultura, Beograd, 1957

Oktobarska revolucija bila je posljedica nemogućnosti društveno-ekonomskog sistema carske Rusije da ostvari težnje, potrebe i zahtjeve ogromne većine ruskog društva. Svojim imperialističkim težnjama i logikom profita ruske posjedničke klase u uskom dogovoru (zapravo u podređenom položaju) s kapitalom Zapada dovele su Rusiju na rub propasti. Trudbeničke mase više nisu mogle, nisu htjele trpjeti takvo stanje i po drugi put početkom 20. stoljeća formirale su svoje vlastite organe vlasti, svoje sovjete. Ovim masovnim pokretom započela je Februarska revolucija koja je za cilj imala demokratsko-građansku republiku i čišćenje feudalnih ostataka ruske prošlosti radi normalnog razvoja kapitalizma.

U idućih osam mjeseci revolucionarno-demokratske snage nisu bile sposobne realizirati ono što su radnici i seljaci od njih tražili i još su uspjеле opasno dovesti u pitanje dostignuća Februarske revolucije. Zamašalo su reakcionarnim snagama predale na likvidaciju sovjete kao samoorganizacijske demokratske tvorevine samih masa. Da nije bilo boljševika i Lenjina, nesposobnost i nemoć menjevičkih i eserovskih sovjeta ubrzo bi uništile revoluciju. U tom kontekstu, Oktobarska revolucija bila je proizvod boljševičke organizacije.

Imajući to na umu, svaki povijesni događaj može se analizirati u najširem smislu iz dvije perspektive: kao rezultat povoljnih objektivnih okolnosti (objektivni faktor) ili kao rezultat povoljnih subjektivnih okolnosti (subjektivni faktor). Kako je stvarnost dijalektički proces objektivnih i subjektivnih okolnosti, da bi se povijesni događaj shvatio u najpotpunijem mogućem smislu, očito je nužno uraditi analizu i objektivnih i subjektivnih okolnosti u njihovom međusobnom prožimanju.

Što vrijedi za svaki povijesni događaj, vrijedi stotinu puta više za jedan od najvećih povijesnih događaja društvenog života uopće.

Ipak, baš pri analizi tog događaja kod nas se naoko nevidljivom linijom stalno dijele spomenute dvije perspektive. Imajući na umu da je Hrvatska provela gotovo pola stoljeća kao dio bivše Jugoslavije i da je jugoslovenska literatura o Oktobru imala u velikoj mjeri politički konstruirane prikaze tog događaja, generacije koje stasaju u postjugoslavensko vrijeme nužno su morale, čitajući i proučavajući tu literaturu, upijati s njom i tako prikazane činjenice. Politička konstrukcija ovde najviše dolazi do izražaja kod analize subjektivnog faktora. Subjektivni faktor bio je presudan kod Oktobarske revolucije iz jednostavnog razloga jer je bez njega ne bi bilo. Mogle su se objektivne okolnosti razviti do najpovoljnije točke, ali bez političke organizacije, bez boljševika ne bi bilo Oktobra, odnosno socijalističke revolucije. Zapravo, mnogo puta se događalo da okolnosti budu izuzetno povoljne za društvene prevrate, ali kako u tim trenucima nije bilo političke organizacije – masovni pokret se rasplinuo.

Dakle, analiza i deskripcija subjektivnog faktora u literaturi bivšeg sistema iskriviljavalna se radi postizanja određenih rezultata. Zbog nedostatnog prostora nećemo ulaziti u analizu tih rezultata niti u analizu uzroka iskriviljavanja. Međutim, ukratko ćemo prikazati tu prilagođenu istinu.

Prema tom prikazu Oktobar nije izvršila samo boljševička partija, nego ga je izvršila i bezgrešna boljševička partija s bezgrešnim rukovodstvom kojim je pak rukovodio bezgrešni voda, Lenjin. Osim one već sada legendarne rasprave na sastanku Centralnog komite-ta 10.(23.)10.1917. kad je donesena odluka o podizanju ustanka (odnosilo se samo na odluku o ustanku, ne o određivanju datuma ustanka!) s protivljenjem Zinovjeva i Kamenjeva, gotovo da i ne postoji ili je marginal-

izirano pisano mišljenje u jugoslavenskoj literaturi koje prati stvarni razvoj političkih neslaganja unutar boljševičke partije, a posebno njenog rukovodstva.

Proučavajući literaturu koju mu je jugoslavenski sistem ostavio, pripadnik hrvatske ljevice, vrlo lako dolazi do zaključka kako je boljševička partija nužno morala doživjeti degeneraciju nakon vlasti kao i sama sovjetska država. Zašto? Pa spomenuta literatura gotovo da je izjednačila boljševičku partiju prije i neposredno poslije revolucije. Jedan jedini čovjek određuje strategiju, takтиku, rezolucije, odlučuje o smjeru i mjestu Oktobarskog ustanka, formira vladu i pritom mu se pripisuje tu i tamo koja pogreška, ali samo ona na koju je on sam ukazao. Drugim riječima, ako je Lenjin u svemu bio u pravu prije revolucije, za vrijeme revolucije, nakon revolucije, onda je boljševička partija bila neka vrsta političkog privjeska. Postavlja se pitanje – što je Lenjinu trebala partija kad je sve mogao sam? Analogno tome u pogledu navodne nepogrešivosti partije – zašto su onda bili potrebni sovjeti i masovni pokret, kad je partija sve mogla sama?

Nije daleko trenutak kad će netko tko tako napisano pročita, izvući zaključak da je politička organizacija zapravo loša stvar. Iz jugoslavenske obrade Oktobra proizlazi da je u boljševičkoj partiji Lenjin imao toliki utjecaj da se za njega gotovo i nije morao boriti, da je izuzev nekoliko ličnih neslaganja, boljševički vrh djelovalo harmonično, da je Lenjin sam rukovodio ustankom, da je boljševička stranka bila diktatorska i visoko centralizirana, da je otpočetka Lenjinov cilj ustanku bio izgradnja socijalizma u siromašnoj zemlji itd.

Oni koji su to pisali i vjerojatno mislili da čine dobro, zapravo su ljevici učinili medvjedu uslugu koja tek izlazi na vidjelo ovih godina. Naglašavajući važnost jednog čovjeka za uspjeh političkog prevrata (koje god vrste), u ovom slučaju Lenjina, istovremeno izjednačavajući Lenjina s boljševičkom organizacijom te projicirajući u oktobarsku prošlost tadašnje odnose unutar KPJ, oni su zapravo likvidirali ideju partije i potrebu za partijom upravo na mjestima gdje su na sav glas hvalili partiju i pisali o njenoj nužnosti, neophodnosti.

Svaki ljevičar danas na stotu obljetnicu Oktobra mogao bi se upitati: Zašto bih zagovarao političku organizaciju kao nužan uvjet političkog djelovanja kad čitam kako je to sve funkcionalo za vrijeme Oktobarske revolucije i kad vidim kako je završilo?

POGOVOR
Birač, Dimitrije

UP&UNDERGROUND
Zima 2017.

Socijalizam u jednoj zemlji – Teorija čiji je glavni zagovornik postao Stalin kao predstavnik sovjetske i partizanske birokracije. Njegov prethodnik bio je Nikolaj Buharin koji je teoriju djelomično razvio u polemici s Trockim. Teorija socijalizma u jednoj zemlji govori kako je mogće u jednoj (i to zaostaloj) zemlji izgraditi socijalizam, bez nužnosti socialističkih revolucija u razvijenim kapitalističkim zemljama. Ta ko bi svaka zemlja za sebe imala svoju socijalizam.

Druga idejna konstrukcija ljevice je naklonjenost horizontalnom organizacijskom ustroju. Posebnost ovdje jest u tome što se zalaganjem za horizontalni ustroj radi zapravo protiv same ideje političke organiza-

I bio bi u pravu jer ako je politička organizacija isto što i jedan vođa koji je svemoćan, onda to nije politička organizacija niti nam takva treba.

Dakle, kako se na ljevicu odrazilo oktobarsko iskustvo zapisano u jugoslavenskoj literaturi, a koje je neodoljivo vezano za samo jugoslavensko političko iskustvo?

Možemo izdvojiti neke idejne konstrukcije kojih sama ljevica može i ne mora biti svjesna.

Prva je fetišizacija objektivnog faktora. Marx je u predgovoru *Priloga kritike političke ekonomije* (1859) napisao one čuvene misli da društvene formacije propadaju tek nakon što za to sazru uvjeti i o tome da je određeni problem rješiv samo tamo gdje već postoje uvjeti ili naznake njegovog rješenja. Prošlo je gotovo 160 godina, a poučena (nedovoljno analiziranim) ruskim iskustvom, ljevica izvlači pogrešne zaključke. Umjesto da iz tog predgovora, kao i iz raznih Marxovih političkih spisa, uvidi da ljudi sami stvaraju svoju povijest i da baš zato što za to ne biraju ni vrijeme ni mjesto po svojoj volji, njihovo djelovanje nije bez problema – ljevica zaključuje da se ništa neće promijeniti dok “su ljudi takvi, dok su ljudi pohlepni i pasivni”. Dakle, vrijeme za političke promjene bit će zrelo kad se nešto dogodi, odnosno kad se nešto promijeni.

Takvom tautologijom ljevica sebe izuzima iz bilo kakvih nastojanja da politički djeluje. Averzija od političke organizacije, a ljevica može politički efikasno djelovati jedino kroz i pomoću političke organizacije, ima za posljedicu da se marksistička teorija umjetno razdvaja na samostalne dijelove. Tako se gore spomenuti Marx razdvaja na ‘ekonomskog’, ‘filozofskog’ i ‘političkog’ Marxa. Pritom se potonji Marx ustrajno ignorira. Koliko je naših ljevičara čitalo njegov *Gradsanski rat u Francuskoj, Klasne borbe u Francuskoj, 18.brimer...* itd.? S druge strane, proučavanje separiranog Marxa povratno utječe na udaljavanje od političke organizacije. Na primjer, da bi se proučavala razlika između stalnog i postjanog ili optičajnog i varijabilnog kapitala i analiziralo nepoznavanje ove razlike kod Adama Smitha, ne treba ulaziti u radničko-sindikalni pokret, ne treba graditi političku organizaciju.

cije. Tu se može naći dosta dodirnih točaka s anarhističkim tendencijama koje su eksplicitno protiv organizacije i strukture. Zalažući se za ovakvu vrstu ustroja koji se obično javlja u spontanim masovnim pokretima, ljevica se u tom slučaju poistovjećuje sa spontanim, a ne sa svjesnim elementom. Kako je spontani element u prvoj fazi za neku organizaciju objektivan (jer na njega može manje utjecati, nego on na nju), onda i tu izvire fetišizacija objektivnog faktora, odnosno odmicanje od političkog djelovanja. Jasno, dodatni pritisak ovdje ima i prošireno mišljenje da je ustroj boljševoičke partije bio glavni uzrok kasnije pojave staljinizma. Paradoksalno, tu se uzdiže subjektivni faktor na mjesto objektivnog, dok se kod analize Oktobra uzdiže objektivni na mjesto subjektivnog faktora. Već ovo pokazuje kakva teorijska zbrka vlada na ljevici.

S druge strane, razvijajući horizontalni ustroj (anarhistička) ljevica oduzima smisao organizacije, odnosno sistematiziranim, efikasnom i koordiniranim djelovanju. Naime, navedeno ne ide ruku pod ruku s anarhističkom konceptom dezorganizacije. Za člana neke političke organizacije samo njeno postojanje već podrazumijeva određeni stupanj ograničenja slobodnog individualnog djelovanja. Jedan od najznačajnijih momenata organizacije jest koordinacija djelovanje svih članova u praktičnoj realizaciji, onih koji se slažu s tom realizacijom, ali i onih koji su protiv nje. Međutim, baš je to u koliziji s idejom horizontalnog ustroja koji se protivi formalnom rukovodstvu i koji ide za maksimalnom slobodom svojih članova.

Posljednja idejna konstrukcija ljevice jest političko djelovanje bez političkog djelovanja. Političko djelovanje ljevice treba imati konkretnu svrhu i cilj osvajanja vlasti. Ovdje najviše dolazi do izražaja dijalektika. Sredstvo (organizacija) najprije postaje cilj, da bi onda taj cilj, kao sredstvo vodio novom cilju (politička vlast) koji postaje sredstvo za postizanje drugih ciljeva, koji opet postaju sredstva itd.

Bilo da se radi o reformskom zahvatu ili revolucionarnoj promjeni, za njihovu realizaciju ljevica mora osvojiti vlast. Kada pitate ljevičara koji je cilj političke organizacije i dobijete odgovor da je to ukidanje kapitalizma, onda je to zato što on još političko djelovanje promatra apstraktno. Ta apstrakcija od njega ne traži preveliki misaoni napor. Kad bi ušao u polje konkretnoga, odnosno kada bi za cilj dijalektički postavio osvajanje vla-

Socijalistička revolucija – Političko-društvena promjena nakon kojeg su ostvareni tek politički predviđuti za prevladavanje kapitalističkog sistema i stvaranja vjetra za razvoj socijalizma. Staljinistička birokracija nakon preuzimanja vlasti u partiji i sovjetskoj državi ubrzao je krenula izjednačavati socijalističku revoluciju i socijalizam želeći tako prikazati kako je socijalizam mogao u jednoj (zastaloj) zemlji.

sti, odmah bi iskrsnulo puno drugih pitanja koje on sada ne prihvata kao realne. Pitanja poput razvoja efikasne organizacije koja djeluje koordinirano i centralizirano izvršava donesene odluke, zatim pitanja poput preuzimanja odgovornosti za određene odluke i inicijative, njihovog usmjeravanja, odnosno rukovođenja, ulaska u radničko-sindikalni pokret, kadrovskog rada itd.

Prema tome, i ovdje je u pozadini ona nadnaravna vjera u objektivni faktor. Drugim riječima, ljevica vjeruje da ona neće morati obavljati praktični posao promjene političkog režima, već da će se on sam od sebe urušiti. To je ipak pogrešno shvaćeni historijski materijalizam.

Zapravo i iz tog izviru krive pouke Oktobarske revolucije. Pouke o tome da je ona bila samo neki proizvod krize i imperijalističkog rata. Ona jest bila proizvod toga, ali to priznanje izostavlja subjektivni faktor. Upravo je on igrao presudnu ulogu! Kod ovog se mora umetnuti važna napomena – prikazivanje boljševičke partije na način kako samo ranije naveli da je jugoslavenska literatura prikazivala, a novija generacija ljevičara čitala, zapravo nju od subjektivnog faktora pretvara u objektivni faktor.

Koji to procesi označavaju subjektivni faktor? U sasvim izvanrednim okolnostima (a revolucionarne okolnosti su zaista izvanredne) to su procesi prijelaza spontanog, nesvesnog kretanja u svjesno kretanje, prijelaza nekoordiniranog u koordinirano, raspršenog u koncentrirano, procesi u kojima pokretačku ulogu ima međudjelovanje političkih organizacija i pobunjenih masa u čije interesu prve pokušavaju intervenirati. Stupanj klasne svijesti radnika, seljaka, obrtnika njihova organiziranost i povezanost, životno iskustvo i sposobnost upravljanja, odnos prema političko-ekonomskim elitama – sve to čini subjektivni faktor. Međutim, njegovo vezivno tkivo čine politička organizacija i politički program.

U neku ruku, prepričavanje i proučavanje Oktobra utjecalo je nedovoljnom analizom odnosa političkih organizacija unutar konteksta socijalno-klasnih borbi ruskog društva, na vrlo iskrivljenu sliku o boljševičkoj partiji 1917.

Ipak, čitatelj koji je upoznat s knjigama Nikolaja Suhanova, Lava Trockog, Borisa Souvarina, Isaaka Deutschera, Antonov-Ovsejenka, Alexandra Rabinowitcha, Paula Le Blanca, Ernesta Mandala, samog Lenjina i drugih – morao je uvidjeti da je boljševička partija 1917. im-

la ipak demokratičniji karakter nego što joj je, misleći da čini dobro, pripisivala jugoslavenska literatura.

Analizirajući politički put boljševičke partije uočljivo je da je to organizacija koja je većinu svog života provela u ilegalnom političkom djelovanju jedne carske Rusije. Uspoređivati tadašnju Rusiju i današnju Hrvatsku ili Europu i unutar tog konteksta praviti usporedbu stvaranja političke organizacije znači učiniti veliku metodološku pogrešku. U tom smislu Lenjinova organizacija ne može biti identična onoj kakva bi bila da se kojim slučajem stvarala u suvremenom svijetu. Još je veća pogreška boljševičku partiju iz 1912. godine, kad je bila u procesu konsolidacije i pred Prvim svjetskim ratom, izjednačavati s tom partijom iz 1917. godine, kada je realizirala revoluciju ili s partijom istog naziva iz 1930-ih godina kad se birokratska diktatura konsolidirala. Tim gore što tu grešku rade oni koji se pozivaju na marksizam čija je istraživačka suština uzimanje pojave i procesa u historijskoj perspektivi.

U godinama koje smo naveli struktura partijskog članstva nepovratno se izmjenila i od boljševičke partije 1917. godine ostali su ostaci ostataka. Kako komunist Živojin Pavlović (ubijen 1941. po naređenju jugoslavenske partije) u svom djelu **Bilans sovjetskog termidora** kaže: "Ovim masovnim strijeljanjem stare boljševičke garde, postotak starih boljševika je znatno opao. Prema izvještaju jednog od sekretara boljševičke partije, Maljenkova (bivšeg Staljinova pisara), poslije XVIII. kongresa partije (1939. godine, D.B.), postotak starih boljševika od prije 1917. godine iznosi svega 0,3 posto, svega 1 posto boljševika iz 1917. godine, i 7 posto iz doba od 1917.-20. godine. Znači da u partiji ima više od 90 posto partijaca od poslije revolucije."

Pritom je birokratska degeneracija likvidirala one pozitivne elemente unutarpartijskog života. Ipak, jugoslavenska literatura je baš takvu partiju i takav ustroj pozdravljala kao opći uzor za sve 'prave' ljevičare.

Stoga se lijeva kritika, koja uspoređujući demokratsku boljševičku organizaciju revolucionarnih godina s birokratskim čudovištem godinama nastalim nakon revolucije, zapravo zbog toga izjašnjava protiv bilo kakve organizacije – tu samo pokazuje kao dobar učenik iskrivljene povijesti.

Nasuprot onome što je u velikom broju slučajeva pisano, boljševička je partija bila demokratski ustrojena u toj revolucionarnoj godini. To je značilo da je imala ne-

Sovjet – ruska riječ za savjet, vijeće. Znači strukture samoorganizacije koje su se pojavile u revoluciji 1905., te novo u 1917.: sovjeti radnika, seljaka i vojnika. Imajući i teritorijalnu i piramidalnu strukturu (zajedno s mogućnošću opoziva službenika od vrha do dna), uključivali su i tvornička vijeća. Sovjeti su bili temelj novе revolucionarne države, novog institucionalnog okvira socijalističke demokracije. Izgubili su svoju vitalnost tijekom građanskog rata. Opušteni su svega zaista reprezentativnog sadržaja i sve vlasti od strane stalinističke birokracije.

POGOVOR
Birač, Dimitrije

UP&UNDERGROUND
Zima 2017.

koliko razina rukovodstva koja su putem veza s partijskim članstvom bila u stalnom kontaktu s radničkim i seljačkim masama. Rukovodioci su se, dakako, birali odozdo što je značilo da svaka celija, svaka okružna, gradska ili neka druga organizacija biraju sebi predstavnike za kongrese, konferencije, biraju svoje kandidate za rukovodstva partijskih organizacija. Sva politička i programska pitanja od životne važnosti za partiju raspravljana su te godine redom na: gradskim konferencijama, državnim konferencijama, kongresima, partijskim sastancima, sastancima raznih boljevičkih frakcija koje su djelovale u sovjetima radnika, sovjetima vojnika, raznim komitetima itd.

Odluka Centralnog komiteta 10.(23.).10.1917. o podizanju ustanka značila je to da su političke okolnosti kako u odnosu na raspoloženje masa tako i u odnosu na ponašanje neprijateljskih političkih stranaka bile povoljne za takav iskorak. Ali je i značilo uspjeh Lenjinove najupornije višetjedne borbe s Centralnim komitetom. Iduća dva tjedna boljevička partija održala je u ovom ili onom obliku desetine sastanaka s nekoliko stotina i tisuća svojih članova koji su predstavljali desetine tisuća članova radnika, vojnika, mornara i koji su bili u svakodnevnom kontaktu s masama. Glavna svrha tih sastanaka bila je prikupljanje informacija i analiziranje raspoloženja odozdo. Propitivanje spremnosti za ustanak radnika ove ili one tvornice, ovog ili onog okruga, regije, mornara ove ili one flote, sekcijske ovog ili onog sovjeta, rukovodstva ovog ili onog komiteta itd.

Transmisijski mehanizam boljevičke partije radio je daleko bolje i efikasnije od političkih neprijatelja. U tome je jedna od prednosti političke organizacije, kojoj je uspjelo razviti takav ustroj koji omogućuje da se u najvećoj mjeri gotovo svakodnevno izabiru oni partijski kadrovi koji uživaju najveći status među ostatkom članstva zbog svojeg iskustva, rada, znanja, sposobnosti, talenta i da im se omogući, u skladu sa strateškim i taktičkim odlukama, maksimalna sloboda djelovanja.

Isto tako, ustroj boljevičke partije iz 1917., osigurao je toj organizaciji najefikasnije motrenje revolucionarnih valova i kretanja masovnog raspoloženja. Ono što se u normalna i mirna vremena odvija u jednoj godini, u revolucionarnim vremenima odvija se u mjesec dana, u tjedan dana. Stoga događaji bježe svom brzinom ispred svijesti masa, koje onda izgledaju bespomoćno. Politička organizacija s ispravnim političkom progra-

mom ove događaje može sustići i u odnosu na njih se orijentirati.

U slučaju boljevika takve su bile tri vrlo izazovne situacije iz kojih se vidi njihova demokratičnost, kao i funkcionalnost. Prva je situacija bio Lenjinov dolazak koji je partiju okrenuo praktički za 180 stupnjeva. Jugoslavenska literatura uglavnom ignorira činjenicu da je Lenin *Aprilskim tezama*, samostalno, stigao na pozicije Trockog koje je ovaj formulirao posebno nakon revolucije 1905. Trocki je tada već ukazao na to da će dinamika iduće, buržujske, revolucije nužno voditi osvajanju vlasti od strane proletarijata koji će uz buržujske mjere morati provoditi i socijalističke mjere time pretvarajući buržujsku u socijalističku revoluciju (Trotsky, 1967). Tome je još dodozao da osvajanje vlasti od strane radnika nipošto ne znači izgradnju socijalizma i da je za to nužna revolucija u razvijenim kapitalističkim zemljama koje će onda ‘povući’ Rusiju za sobom.

Stoga i ne čudi reakcija starih boljevika na Lenjinove teze kad je službena pozicija tada bila da je Rusija od socijalističke revolucije još godinama daleko. Još je prije dolaska u Rusiju Lenjin pisao švicarskim radnicima da možda njegova generacija neće ni doživjeti tu revoluciju. Žestina napada na Lenjina tih dana i intenzitet rasprava nikako ne ilustrira da je boljevička organizacija bila monolitna s jednim jedinim vođom. Ipak, nakon dvije konferencije i jednog partijskog kongresa Lenjinova nova strategija je prihvaćena i partija je učinila presudni korak prema Oktobarskom ustanku.

Druga je situacija bila nakon tzv. julskih dana kad su boljevici na Lenjinov pritisak povukli parolu “Sva vlast sovjetima!” jer je zaključak bio kako su šanse za mirni prijelaz vlasti na sovjete – nikakve. Tek što su se partijski agitatori i šire partijsko članstvo naviknulo na ovu parolu i zbog nje jačali popularnost, sada se taktika stubokom promijenila. Međutim, za boljevičko rukovodstvo ovo nije bila promjena koja je pala s neba, nego je bila izraz pomognog promatranja i analiziranja postojeće političke situacije. I ovdje je bilo velikih rasprava dok se nije prihvatala nova taktika, da bi dotična parola opet bila vraćena nakon razbijanja Kornjilovljeva pokušaja puča. Sovjeti su učinili prve značajne korake prema tzv. boljevizaciji stoga je parola sva vlast, boljevičkim, sovjetima postala opet aktualna.

Treća situacija bila je žustra i intenzivna rasprava oko ustanka. Tu treba razjasniti dva pitanja rasprave. Pr-

Stalinizam – Sistem nastalo kao posljedica političke kontrarevolucije u sovjetskom društvu. Ime dobio po Staljinu koji je predvodio taj proces na celu birokratsko-administrativnog partijskog i državnog aparata. Ovaj proces se negdje spominje i kao sovjetski terminor. Osnovne značajke stalinizma u odnosu na marксizam i nasiljeode Oktobarske revolucije jesu teorija socijalizma u jednoj zemlji, miroljubiva koexistencija u vanjskoj politici, nasilna kolektivizacija, dominacija sveopćeg planiranja i likvidacija socijalističke i unutarpartijske demokracije.

Vojno-revolucionarni komitet – Vojni organ koji je stvorio Petrogradski sovjet na ideju boljevika i prijedloga lijevog česera Lazimira radi potencijalne obrane tog sovjeta od napada Privremene vlade. Nastao je 16.(29.) oktobra 1917.-i poslužio, zahvaljujući izuzetnim političkim manevrima Trockog, kao početna točka Oktobarskog ustanka. Njegovim ne-posebnim radom na temenu rukovodio je Antonov-Ovsejenko.

vo, je li uopće došlo vrijeme za oružani ustank. Na to je Lenjin svojim neumornim pisanjem odgovarao da jest vrijeme za oružani ustank i vršio strahoviti pritisak na Centralni komitet. Koliko je partija bila daleko od monolitne i nedemokratske strukture vidi se po tome što je CK nerijetko odbijao objaviti Lenjinova pisma u *Pravdi*. Ili bi ih objavljivao s velikim zakašnjenjem, cenzurom. Dakle, on je ipak pisao pisma rukovodstvu, "riskirajući da se uopće neće pojaviti u tisku, jer su kolebanja, protiv kojih mi je, smatram, dužnost da ustankem sa svom odlučnošću, nečuvena i mogu pogubno utjecati...na revoluciju" (Lenjin, 1975: 255). Inače, to je period oko tjedan dana prije ustanka i tjedan nakon čuvenog sastanka CK na kojem je donesena odluka o ustanku. Da je boljševička partija bila toliko nedemokratska, a Lenjin diktatorski vođa, ne bi morao trošiti toliki papir i tinitu obraćajući se rukovodstvu za provođenje tako bitne odluke niti bi ga rukovodstvo ignoriralo.

Druge pitanje kod ustanka odnosilo se na datum, odnosno način njegova izvršenja. Lenjin je, gurajući ustank pod svaku cijenu tražio da Moskovski sovjet preuzme vlast jer, kako je bio uvjeren, tamo će biti najmanje žrtava i sve je spremno za pobedu. Zatim je tražio da se to učini na Kongresu Sjeverne regije, pa onda da to učini sama partija preko svoje vojne organizacije u ime sovjeta, pa da se krene prema Petrogradu.

Struja u Centralnom komitetu predvođena Trockim razmišljala je o povezivanju ustanka s Drugim sveruskim kongresom sovjeta i zauzimanjem vlasti u ime Petrogradskog sovjeta i pomoću njegovih, ne partijskih, komiteta. Iako je Lenjin bio protiv toga jer se bojao da taj kongres nikad neće biti održan i da će Kerenski ugušiti sovjete pa onda i mogućnost ustanka, na kraju je pristao na tu mogućnost. Pristao je gotovo u zadnji čas budući da je večer prije otvaranja Kongresa i gotovo isti dan kad je ustank započeo, poslao pismo vodama okružnih partijskih organizacija u kojem i dalje 'gura' obje opcije.

I tu se krije jedan od falsifikata koje je zajedno sa sovjetskom prenijela i jugoslavenska literatura. Primjerice, u knjizi *Revolucija u Rusiji 1917. godine*, Sava Živanov konstatira na nekoliko mjeseta da je Lenjin 24. oktobra slao pismo Centralnom komitetu u kojem je rekao one već sada poznate misli. Živanov tako piše: "Zato je uvečer (24. oktobra) napisao strasno pismo Centralnom komitetu u kojem je konstatirao da je 'situacija nevjerljivo kritična' te da je 'jasno kao dan da je

sada oklijevanje u ustanku stvarnoisto što i smrt'" (Živanov, 1988: 149). Inače Živanov je jedan od najvećih autoriteta za noviju rusku povijest i Oktobarsku revoluciju na ovim prostorima. Prije pet godina izdao je ogromnu i dvotomnu knjigu Crveni oktobar (2012). Njegovu knjigu iz 1988. citirali smo jer je pisana u Jugoslaviji.

Pogledajmo sada kako je tu situaciju prenio Tony Cliff u *All Power to the Soviets* (1976): "Morao je (Lenjin, D.B.) i uoči samog ustanka morao poticati partijsko rukovodstvo jer i dalje nije vjerovao političkoj hrabrosti Centralnog komiteta". Za razliku od Živanova, Cliff "partijsko rukovodstvo" u ovom kontekstu ne identificira s Centralnim komitetom, nego, ispravno, time označava lidere ostalih partijskih organizacija.

Rabinović to opširnije opisuje, vjerojatno zbog bolje dostupnosti dokumenata: "Lenjinovo pismo nije upućeno CK, kao što se to tvrdilo u poststaljinističkom razdoblju (a prije njega se uopće ono nije spominjalo)... Sadržaj pisma jasno pokazuje da je bilo upućeno nižem partijskom članstvu i da je imalo za svrhu da ga potakne da izvrši pritisak na vrhovno partijsko rukovodstvo i Vojno-revolucionarni komitet da uhapsi članove Privremene vlade prije otvaranja Kongresa sovjeta" (Rabinović, 1982: 410).

Ipak, sve ovo čitatelju bi bilo poznato da je prije navedenih djela čitao knjigu organizatora Oktobarskog ustanka, Trockog: "...pismo vodama okruga koje Lenjin napisao tijekom sati kad je otvoreni ustank već započeo... Lenjin je toliko strahovao od neodlučnosti Centralnog komiteta, da je pokušavao u zadnjem trenutku stvoriti pritisak odozdo" (Trotsky, 1967: 331).

Ako bismo pomislili da se Sava Živanov možda zabunio, dovoljno je pogledati nešto što bi trebalo biti mjerodavno od strane službene politike – Lenjinova Deja koja je izdavao Institut za međunarodni radnički pokret u Beogradu. U tomu 27 koji pokriva Lenjinovo djelovanje od septembra 1917. do januara 1918. godine, ovo pismo je naslovljeno: "Pismo članovima Centralnog komiteta" (Lenjin, 1975: 289). Da bi zatim na kraju knjige redakcija pojasnila kako je "pismo članovima Centralnog komiteta...Lenjin napisao navečer 24. oktobra" (ibid.: 507).

Može izgledati čudno da toliko inzistiramo na dotičnom pismu. Međutim, ono pokazuje da Lenjin u cjelini nije imao povjerenja u CK, da je išao za tim da

druge partiske organizacije i njihova, niža, rukovodstva mogu demokratski izvršiti pritisak na CK, inače ne bi vukao te poteze i konačno, da se do zadnjeg trenutka kolebao i sam oko toga u čije ime i kako provesti ustank. Kako i sam Trocki spominje, Lenjin u trenutku pisanja vjerojatno nije znao da je ustank praktički već počeo i da ga ipak vodi Vojno-revolucionarni komitet u ime Petrogradskog sovjeta.

Prema tome, pitanje Oktobarskog ustanka pokazalo je svu demokratičnost boljševičke partije, svu dinamiku unutarpartijske krize u kojoj je bitnu ulogu igrala i Lenjinova pogrešna taktika, krize koja ne bi bila moguća da je boljševička partija bila monolitna na čelu s diktatorom. Međutim, to je pitanje pokazalo i svu njenu agilnost, efikasnost i organiziranost jer je nakon unutrašnje krize uspjela preuzeti vlast.

Cinjenica jest da u povijesnim prekretnicama, sve društvene napetosti i proturječja određene klase u određenoj epohi pronalaze svoj subjektivni izraz u političkim ličnostima. Lenjin je bio jedna od takvih ličnosti, čije je djelovanje 1917. godine zaista presudilo. Na jedno novinarsko pitanje bi li se drugačije završilo da je na mjestu Kerenskog bio neki bolji političar, Trocki je odgovorio da nije bit u tome, nego u činjenici da je Kerenski bio ona politička ličnost koju si je burzoazija kao klasa odabrala, dok je Lenjin bio ona ličnost koju su sebi radnici i seljaci odabrali.

Međutim, uz sve to pripisivati nekome osobine nadčovjeka, robota pogrešno je. Marx je imao najdražu izreku: ništa ljudsko nije mi strano. Upravo je snaga i značaj Lenjina bila u tome što je on, kao i svaki čovjek, imao pogrešne procjene, prenagle poteze, ali je svojom silnom energijom, upornošću, karakterom, političkom intuicijom i političkim autoritetom uspio preokrenuti smjer povijesti. Treba imati na umu, ipak, da je uz sve svoje točne prognoze i strateške manevre Lenjin i dalje morao imati organizaciju koja je brojala tisuće, desetine tisuća članova koji su njegove ideje ili zahtjeve dalje popularizirali, širili, na temelju njih vršili agitaciju. Zatim, on je i dalje uz sebe morao imati rukovodstva svih partiskih organizacija (od perifernih do glavnih) s kojima je bio u stalnom kontaktu i bez kojih ni sam ne bi uspio izoštiti određene ideje i stavove. Pritom treba dodati da je Lenjin bio gotovo četiri i pol mjeseca izvan Petrograda u periodu kad se u tom gradu revolucionarna situacija razvijala na dnevnoj bazi i da su partiske orga-

nizacije najviše odluka donosile u njegovoj odsutnosti. Za njega je politička organizacija bila prepostavka djelovanja.

* * *

Pouke Oktobra ne proizlaze iz toga što je revolucionarna ideja Oktobra od samog početka vodila boljševike kroz 1917. godinu, ni iz toga da se tvrdi nepogrešivost boljševičke partije i Lenjina – kako se jugoslavenska literatura uporno trudila prikazati.

Slobodna razmjena mišljenja partiskih kadrova, intenzivne rasprave, svakodnevni kontakti s masama i iz njihove masovne svijesti i iskustva razvijanje točnih i netočnih zaključaka, testiranje tih zaključaka kroz strategiju, kroz takтику, protočnost ideja, centralizirano izvršavanje odluka donesenih na bazi razrade tih ideja i povrh svega nužnost političke organizacije za društvenu promjenu – to su pouke Oktobra.

U tom smislu vrlo je važan pristup povijesti Oktobra koji bi trebao imati zadatak demistificiranja Oktobarskog ustanka i svega onoga (objektivnog i subjektivnog) što je vodilo njemu. Taj zadatak kod nas ide otežano jer se više prevode aktualni bestseleri o Oktobarskoj revoluciji. Veliki je hendičep što naše povijesne i političke znanosti nisu našle prikladnim prevesti dvije knjige o Ruskoj revoluciji, trotomnu *Povijest Ruske revolucije* od Trockog i *Zapise o Ruskoj revoluciji* u sedam tomova od Suhanova. Autori ovih knjiga bili su neposredni sudionici oktobarskih događaja i pritom cijeljeni od bilo kakve naknadne pameti i hvalisavosti tijekom izrade tih knjiga. Stoga izražavamo nadu da će ovim brojem časopisa učinjen makar mali korak u smjeru prevođenja obiju knjiga na hrvatski jezik kao i sveobuhvatnijeg proučavanja Oktobra.

Nedovoljno sveobuhvatna analiza Oktobarske revolucije, analiza koja gotovo uopće ne uzima subjektivni faktor u obzir, i dalje u redovima ljevice utječe na površno shvaćanje tog povijesnog fenomena.

Taj se utjecaj očituje i u činjenici da ljevica baštini Oktobar ukoliko je išao za ukidanjem kapitalizma, a odriče ga se ukoliko je bio posljedica djelovanja boljševičke partije. Potpuno u skladu s tim, iako naizgled paradoksalno, hrvatskoj je ljevici zahtjev za ukiданjem kapitalizma konkretniji od zahtjeva za

Treća Privremena vlada

- Nastala krajem 25.-9. (8.10.) 1917. s Kerenskim na čelu. To je bila posljednja vlada prije nego su boljševici preuzeли vlast uime sovjeta. Cetovo za cijelo vrijeme postojanja Privremene vlade status državnog uređenja nije bilo rijaseno. Tek je 1(14)-9.-1917. Kerenski dekretom proglašio Rusiju republikom.

Trockizam - od strane

kritičara podjelen u dvije faze. Do vremena Lenjinovih apriških teza označava mogućnost dolaska proletarijata na vlast u jednoj zaostaloj zemlji poput Rusije koju u objektivnim okolnostima onda pretvara boljševiko-demokratsku u socijalističku revoluciju. Do pojave apriliških teza, službeni teorijsko-ideološki smjer boljševika bio je da je u Rusiji moguća jedino buržujsko-demokratska revolucija. Nakon 1924. godine podrazumijeva nemogućnost ostvarenja socijalizma u jednoj (zaostaloj) zemlji.

političkim organiziranjem ili preuzimanjem vlasti, njoj potpuno apstraktnog zahtjeva. Ako je nedovoljno poznavanje Oktobarske revolucije teorijska pozadina ovog paradoksa ljevice, onda je izjednačavanje političke organizacije (sredstva) s budućim društvenim uređenjem (ciljem) putem forsiranja horizontalnog ustroja stranačkog organiziranja njegova praktična pozadina.

Zbog svega napisanog, na pitanje o subjektivnom faktoru sto godina nakon revolucije, možemo odgovoriti da je njegova uloga danas nikad veća, ali i da je svijest o njegovoj potrebi i nužnosti nikad manja.

Zagreb, 26. 11. 2017. Dimitrije Birač

Bibliografija

- Cliff, Tony, Lenin, II: *All Power to the Soviets*, 1976
<https://www.marxists.org/archive/cliff/works/1976/lenin2/index.htm>
- Lenjin, Tom 7, Institut za međunarodni radnički pokret, Beograd, 1973
- Tom 27, Institut za međunarodni radnički pokret, Beograd, 1975
- Pavlović, Živojin, *Bilans sovjetskog termidora*, Beograd, 1940
<https://www.marxists.org/srpshrva/biblioteka/pavlovic/1940/bilans-sovjetskogtermidora/index.htm>
- Rabinović, Aleksandar, *Boljševici dolaze na vlast – Revolucija 1917. u Petrogradu*, Vuk Karadžić, Beograd, 1982
- Trotsky, Leon, *The History of Russian Revolution Volume III*, Sphere Books, London, 1967
- Živanov, Sava, *Revolucija u Rusiji 1917. godini*, Naučna knjiga, Beograd, 1988

199

Ustavotvorna skupština

– skupština i izabranih predstavnika uspostavljena radi donošenja Ustava. Nužnost za ustavotvornu skupštinu nametnuta je Rusiji Februarskom revolucionom 1917. Međutim, kad je konacno sazvana, njen je legitimitet osporen na dva temelja. Prvo, njeni članovi su bili izabrani prije Oktobarske revolucije ali se nisu sastali. Drugo, nije izrazila iskustvo revolucije – rapanju i duboku promjenu u odnosima snaga. Bila je suprostavljena legitimitetu alternativnog autoriteta Kongresa sovjeta. Raspuštena je u januaru 1918.

POGOVOR
Birač, Dimitrije

UP&UNDERGROUND
Zima 2017.

LENIN'S GENERAL STAFF OF 1917 STALIN THE EXECUTIONER ALONE REMAINS

BOLSHEVIK CENTRAL COMMITTEE OF 1917

These pictures depict the General Staff of the Bolshevik Party which, under the leadership of Lenin, led the victorious October Revolution of 1917. Stalin destroyed the entire generation of the Old Guard. Not only that. He also decapitated the entire leadership of the Red Army, the trade unions, the Youth organisations. Lenin attached tremendous significance to the Old Guard of Bolshevism. "He regarded these men, the living embodiment of the experience of three revolutions (1905, February 1917, October 1917), of the struggle against World War I, the Civil War, the post-war period of reconstruction, as the only guarantee of correct policies. "If we do not close our eyes to reality, then it must be recognised," Lenin wrote in March 1921, "that at the present time the proletarian policy of our party is determined not so much by its social composition as by the enormous and unlimited authority of that thin layer which may be called the Old Guard. Even a minor internal struggle within this layer would suffice if not to undermine, then, in any case, to weaken its authority to such an extent that the decisions would thereafter no longer depend upon it."

Stalin and the bureaucracy have not stopped at "weakening its authority". They have annihilated it, and with it the programme of International Socialism for the restoration of the methods of Lenin and Trotsky can save the Soviet Union from total destruction at the hands of international imperialism, either of Germany or the "Allies"—Anglo-American Imperialism.